UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra Teologické etiky a spirituální teologie

Magdalena Chvílová Weberová

Baby boxy – etická dilemata plošného zavádění schránek na odkládání dětí v ČR

Diplomová práce

Vedoucí práce: MUDr. ThLic. Jaromír Matějek, PhD., Th.D.
Konzultant: MUDr. František Schneiberg

Praha 2014

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Havlíčkově Brodě, dne 3. 12. 2013 Magdalena Chvílová Weberová

Bibliografická citace

Babyboxy – etická dilemata plošného zavádění schránek na odkládání dětí v ČR [rukopis]: Diplomová práce /Magdalena Chvílová Weberová
vedoucí práce: MUDr. ThLic. Jaromír Matějek, Ph.D., Th.D.
Praha, 2014 --184 s. --

Anotace

Baby box je schránka na bezpečné a anonymní odložení nechtěného novorozence. Existenci baby boxů opravňuje tvrzení záchrany novorozeného lidského života. Život novorozence je dobro a jen živý novorozenec je nositelem lidských práv.

Práce diskutuje tvrzení záchrany života novorozence v kontextu nejlepšího zájmu dítěte a v kontextu incidence neonaticidy. Nejlepší zájem dítěte jako základní princip Úmluvy o právech dítěte, lze definovat jako právo na život a právo na harmonický rozvoj.

Baby box má sloužit k beztrestnému anonymnímu odložení nechtěného novorozeného dítěte, nicméně legislativa ČR termín odložení dítěte nezná. Opuštění dítěte je trestný čin dle § 195 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. V historii byly schránky na odložení dětí zřizovány jako vstřícný krok pomoci ženám, které měly nemanželské dítě.

Statistika, která sleduje incidenci neonaticidy jednoznačně dokazuje, že s plošným zaváděním schránek na odložení dětí neklesá počet zabitých novorozenců. Tyto novorozené děti bývají zabity z důvodu změny vědomí a psychopatologie matky v souvislosti s porodem. Pokud by platilo, že zachraňuje novorozence před smrtí, může se baby box zdát jako dobrý, protože by naplňoval základní právo člověka, právo na život. Sporná je možnost odložení dítěte staršího než novorozeného věku.

Baby boxy jsou zneužívány k jednostranné nabídce nezvratného řešení pro matku v těžké stresové situaci a jsou morálně sporným řešením situace matky s nechtěným dítětem. V práci je diskutováno o kladech a limitech možnosti anonymního odložení dítěte. Práce nadhazuje otázku, zda forma propagace a celoplošné zavádění BB v ČR může mít negativní dopady pro dítě jako nositele lidských práv.

Cílem práce je hledat odpověď na otázku, zda baby box, pokud neslouží k záchraně života novorozence, neporušuje základní lidská práva novorozeného i staršího dítěte a zda slouží ochraně nejlepšího zájmu dítěte.

Klíčová slova

baby box, hodnota života člověka, matka, novorozenec, odložené děti, zabití novorozence, utajený porod, legislativa ČR, lidská práva, princip nejlepšího zájmu dítěte, Úmluva o právech dítěte, mediální manipulace

Abstract

Baby box is a box for anonymous postponement of unwanted newborns. The existence of baby boxes is being justified by it is declared purpose – saving human lives. Newborn's life is highest good and even just delivered newborn is a bearer of human rights. The work discusses the claim of saving the life of the newborn within the context of the best interests of the child and within the context of the incidence of neonaticidy. The best interests of the child as a fundamental principle of the Convention on the Rights of the child, could be defined as the right to life and the right to harmonic development.

The law of the Czech Republic does not define clearly the term "deferred child". Abandonment of a child, on the other hand, is a criminal offense according the § 195 of Act No. 40/2009 Coll., of the Criminal Code. In the history, the existence of such a "baby box" for an unwanted or illegitimate child was important, because it protected both mother and the child.

Statistics monitoring the incidence of neonaticidy clearly show, that despite the implementation of baby boxes, the incidence of neonaticidy is not decreasing. These newborn children are being killed due to maternal alteration of consciousness and psychopathology related with childbirth. If it is not true that the baby box saves newborn lives, then the baby box is not "good" for baby, because it doesn´t respect the best interests and basic rights of the child. Controversial is also the possibility of postponement a child older than the age of the newborn.

Baby boxes are misused by unilateral offer of irreversible solution for the mother in a difficult situation and stressed out.

In this work it is discussed the benefits and limits of the possibility of leaving anonymous child in baby box. The work is raising the question whether a promotion and nationwide implementation of baby boxes in the Czech Republic may have any adverse effects for the child as the bearer of human rights.

The aim of this work is to answer the question whether the baby box, if not being used to save the life of a newborn, does not violate the basic human rights of a newborn and an older child, and whether serves to protect the best interests of the child.

Keywords

Baby box, value of human life, mother, newborn, abandoned children, infanticide, covert birth, law of the Czech Republic, human rights, the best interests of the child, Convention of the Rights of the Child, media manipulation

Počet znaků (včetně mezer): <435 037>

Poděkování

Děkuji za odbornou a trpělivou pomoc vedoucímu práce MUDr. Jaromíru Matějkovi. Děkuji za cenné připomínky a poskytnuté materiály MUDr. Františku Schneibergovi. Největší poděkování patří manželovi za týdny trpělivosti a synům Tomovi, Míšovi a Jakubovi, za pochopení Velké poděkování patří Václavu Chvílovi za neocenitelnou pomoc při formování textů.

Motto:

„Život je posvátný, tj. je nejvyšší hodnotou,
od níž se odvozuje hodnocení čehokoliv dalšího.“
(A. Einstein)

Věnuji malinkým dětem do dlaně, které jsem provázela od prvního křiku k prvním slůvkům.

Obsah

Obsah 7
1. Úvod do problematiky 9
1.1 Cíl diplomové práce 12
1.2 Struktura diplomové práce 14
2. Charakteristika baby boxu 18
3. Nejlepší zájem dítěte a jeho práva 21
3.1 Nejlepší zájem dítěte 21
3.2 Dítě pohledem mezinárodních právních textů a deklarací 23
3.3 Pojetí života dítěte v historii 30
4. Vývojové potřeby dítěte 36
4.1 Vývojové potřeby dítěte v psychologii 20. a 21. století 36
4.2 Vazba mezi matkou a dítětem 37
4.3 Formování identity dítěte 41
5. Neonaticida 45
5.1 Neonaticida a infanticida v historii a v současném světě 45
5.2 Psychopatologie neonatiticidy 47
5.3 Neonaticida a baby boxy v ČR 51
6. Problematika nechtěného a odloženého dítěte 54
6.1 Problematika nechtěného a odkládaného dítěte v historii 54
6.2 Problematika anonymních porodů a paralela baby boxů ve 56
6.3 Analogie baby boxů a anonymní porod ve světě 69
7. Sociálně právní problematika „odložení dítěte“ .....
v současnosti v ČR 72
7.1 Opuštění dítěte, stav v ČR 72
7.2 Legitimní možnosti řešení nechtěného těhotenství v ČR 74
7.3 Legitimní možnosti pro odložení dítěte v ČR 76
8. Sociálně právní problematika anonymního odložení .....
dítěte a baby boxů 85
8.1 Legislativa ČR a anonymní odložení dítěte 85
9. Sporné body plošného zavádění baby boxů v ČR 94
9.1 Statistika 96
9.2 Legislativní nezakotvenost baby boxů 98
9.3 Námitky Výboru pro práva dítěte při OSN k plošnému zavádění .....
baby boxů 100
9.4 Identita dětí z baby boxu 104
9.5 Baby box a zodpovědnost rodičů 106
9.6 Možnosti zneužití baby boxů v ČR 107
10. Postoj státu a společnosti k plošnému zavádění a .....
propagaci baby boxů v ČR 108
10.1 Baby boxy a média 108
10.2 Vývoj společenské diskuze k baby boxům v ČR 109
10.3 Baby boxy a stanoviska odborných společností 111
10.4 Baby box a postoj státních orgánů 113

10.5 Baby boxy a veřejnost....114
11. Etické hodnocení plošného zavádění baby boxů....
v ČR....117
11.1 Baby box a práva dítěte....118
11.2 Baby boxy a nejlepší zájem dítěte....123
11.3 Baby box a zdraví dítěte a matky....126
11.4 Identita dítěte z baby boxu....131
11.5 Manipulace se soucitem společnosti prostřednictvím médií....132
11.6 Baby box a zodpovědnost rodičů....135
11.7 Odložení dítěte a svědomí matky....136
11.8 Navrácení dítěte z baby boxu matce....138
11.9 Úloha státu....140
12. Závěr....142
Seznam použitých zkratek....146
Seznam literatury....147
Přílohy....159

1. Úvod do problematiky

Egyptský král poručil hebrejským porodním bábám, z nichž jedna se jmenovala Šifra a druhá Púa:„Když budete pomáhat Hebrejkám při porodu a při slehnutí zjistíte, že to je syn, usmrťte jej; bude-li to dcera, ať si je naživu.“ Avšak porodní báby se bály Boha a rozkazem egyptského krále se neřídily. Nechávaly hochy naživu. Egyptský král si porodní báby předvolal a řekl jim: „Co to děláte, že necháváte hochy naživu?“ Porodní báby faraónovi odvětily: „Hebrejky nejsou jako ženy egyptské; jsou plné *života. Porodí dříve, než k nim porodní bába přijde.“ Bůh pak těm porodním bábám prokazoval dobrodiní a lid se množil a byl velmi zdatný. Protože se porodní báby bály Boha, požehnal jejich domům. Ale farao všemu svému lidu rozkázal: „Každého syna, který se* jim *narodí, hoďte do Nilu; každou dceru nechte naživu.“ Muž z Léviova domu šel a vzal si lévijskou dceru. Žena otěhotněla a porodila syna. Když viděla, jak je půvabný, ukrývala ho po tři měsíce. Ale déle už ho ukrývat nemohla. Proto pro něho připravila ze třtiny ošatku, vymazala ji asfaltem a smolou, položila do ní dítě a vložila do rákosí při břehu Nilu. Jeho sestra se postavila opodál, aby zvěděla, co se s ním stane. Tu sestoupila faraónova dcera, aby se omývala v Nilu, a její dívky se procházely podél Nilu. Vtom uviděla v rákosí ošatku a poslala svou otrokyni, aby ji přinesla. Otevřela* ji *a spatřila dítě, plačícího chlapce. Bylo jí ho líto a řekla: „Je z hebrejských dětí.“ Jeho sestra se faraónovy dcery otázala: „Mám jít a zavolat kojnou z hebrejských žen, aby ti dítě odkojila?“ Faraónova dcera jí řekla: „Jdi!“ Děvče tedy šlo a zavolalo matku dítěte. Faraónova dcera jí poručila: „Odnes to dítě, odkoj mi je a já ti zaplatím.“ Žena vzala dítě a odkojila je. Když dítě odrostlo, přivedla je k faraónově dceři a ona je přijala za syna. Pojmenovala ho Mojžíš (to je Vytahující). Řekla:„Vždyť jsem ho vytáhla z vody.“ (Ex1,15-2,10)*

Příchod nového života, narození dítěte je radost, dar a důvod k díkům a oslavám.

V narození dítěte pokračuje život rodu… ne však vždy. Někdy přichází dítě nechtěné, jako omyl a komplikace života. Nechtěná těhotenství a odkládané děti jsou součástí historie. Odložené děti jsou protagonisty bájí a pověstí. Nechtěné, nemilované a týrané děti byly, jsou a budou. Stále budeme svědky odkládání nechtěných novorozenců z utajovaných nebo popíraných gravidit.

Pohled na nechtěné těhotenství a nechtěné dítě se však v průběhu let mění. Pohled na mimomanželské dítě se liší v různých kulturách, stejně jako se liší pohled na život dítěte jako takového. Několik století zpět byl porod nemanželského dítěte situací, která ženu odsoudila k celoživotní hanbě, někdy i k smrti. V posledních desetiletích se ale v západním světě zásadně změnil postoj ke svobodným matkám a nemanželským dětem. Mimo manželství[i] se rodí v České republice více než třetina dětí[1] a situace v jiných zemích Evropy je obdobná.

Nechtěnému těhotenství lze v současné době předcházet různými metodami plánovaného rodičovství. Přesto se nechtěné děti rodí na celém světě a některé matky se

1 Srov. KUBEK, M., Zdravotnictví ČR 2012 ve statistických údajích, Tempus medicorum, roč. 2, 09/2013, s. 17., citace: „ *Počet nemanželských dětí v r. 2012:41%.“*

jich zbavují. Důvodů k odložení dítěte je napříč společností i světem mnoho a mají různou míru závažnosti.

Nechtěné a opouštěné děti se rodí ve válečných zónách, slumech chudinských čtvrtí, rodí se v troskách vztahů, na klikaté cestě životních příběhů a v troskách přírodních i lidských katastrof.

Opouštěné a nechtěné děti se objevují i v tzv. civilizovaných zemích, Česko nevyjímaje. Jejich narození může být nezvládnutým omylem, mohou být dětmi žen, které se skrývají bez státního občanství nebo dětmi žen, které situaci těhotenství nejsou schopné pochopit a řešit. Se změnou společenských okolností, kam patří i marginalizace některých skupin obyvatel včetně imigrantů, se objevují ženy, pro něž je mateřství situace, která je nad jejich síly. V životě ženy mohou nastat situace, kdy je obtížné dítě přijmout a vychovávat.

Napříč kulturami a staletími se objevují různě intenzivní snahy pomoci ženám, které čekají nechtěné dítě. Jednou z forem pomoci jsou z historie známé schránky na odkládání dětí. Baby boxy, které se objevují v České republice (dále ČR) posledních několik let, jsou fenoménem „staronové " pomoci matkám s nechtěnými dětmi. Mají to být místa bezpečného, anonymního odložení nechtěného novorozeného dítěte.

Obdoby baby boxů – schránky na odkládání dětí, byly v historii zaváděné v různé formě a měly svůj význam pro odložení nemanželských a nežádoucích dětí v kontextu kultury a doby. Se schránkami na odkládání dětí se můžeme setkat i v současnosti napříč Evropou i v různých místech světa. V zemích třetího světa i v současnosti zachraňují dětské životy. V Evropě našeho století a Severní Americe jsou však komplexním problémem, který generuje celou řadu otazníků. V některých zemích nejsou povoleny, existuje však instituce anonymního porodu, v jiných zemích jsou tolerovány s mnoha výhradami, v ČR jsou mediálně oslavovány a jejich síť rychle houstne.

Nechtěné dítě a matka – dva lidé v nouzi. Baby box nabízí matce zdánlivě lehké a beztrestné odložení dítěte. Baby box možná – v některých případech – zachrání dítě před takovým způsobem odložení, které by jej stálo život. Toto anonymní odložení však zpřetrhá pouta, která z podstaty začala vznikat mezi dítětem a matkou v těhotenství. Anonymní odložení bere dítěti možnost poznat své kořeny. V ČR i v sousedních zemích existuje škála legislativně zakotvených možností, vzdání se dítěte. Tyto formy se stát od státu trochu liší. V ČR je zákonná možnost vzdání se dítěte ve formě diskrétních porodů a porodů v utajení tak, aby žena dále mohla jít životem bez dítěte, o které se nechce či nemůže starat. Tyto legislativně zakotvené formy a zohledňují zájmy dítěte, tedy možnost znát v budoucnu své biologické rodiče a poznat své kořeny. Několik kojeneckých ústavů v ČR tuto formu pomoci nechtěně těhotným nabízí již od devadesátých let. Zároveň se v posledních dvaceti letech rozšiřuje síť azylových domů pro matky s dětmi, které nabízejí komplex psychosociální a materiální podpory ženám s dětmi v nouzi a nechtěně těhotným. Problémem je, že se zavedením baby boxů neklesl v ČR ani jinde počet kriminálně odkládaných a zabitých novorozených dětí.

Zabití novorozeného dítěte (dále neonaticida) bývalo v některých historických dobách a některých kulturách běžným činem. Od poslední třetiny minulého století klesá

incidence neonaticidy, přesto se občas tělíčko mrtvého novorozence někde objeví. Je to situace tragická, ale zabití novorozeňátka matkou, patří k psychopatologii těhotenství a porodu. Predikce skupiny ženy, která by k tomuto činu měla větší sklon, je problematická.

Baby boxy (nebo jejich obdoba) existují na různých místech světa. V některých zemích světa, zvláště těch, které jsou sužované válečným konfliktem, hlubokými sociálními kontrasty a bídou má existence těchto schránek své opodstatnění. Argumentace pro existenci schránek k odkládání dětí v bohaté Evropě zní, že baby box je možností k odložení novorozence, který by byl jinak zabit matkou v tísni. Toto tvrzení zobecňuje heterogenní problematiku, která se skládá z nejrůznějších důvodů, pro které rodiče odkládají své děti. Tyto důvody mohou být jiné v různých regionech Evropy i společnosti. Důvodem odložení dítěte může být i bazální nepoučenost, úroveň IQ nebo patologie každé jednotlivé ženy.

I když incidence neonaticidy klesá k ojedinělým nálezům, objevuje se od roku 2005 v ČR „staronový fenomén" z historie známých schránek na odložení novorozených dětí. Jsou nazývány baby boxy. Plošně jsou zaváděny schránky, které i dnes, stejně jako před staletími slouží k odložení nechtěného dítěte. Zavedení schránek předcházela nabídka anonymního odložení dítěte prostřednictvím Fondu ohrožených dětí. Těmito snahami se ale dostávala pomoc matkám s nechtěným dítětem mimo rámec platné legislativy.

Existenci a plošné a čím dál rychlejší zřizování baby boxů v ČR je obhajováno tvrzením, že jde o záchranu novorozeného života, který by jinak skončil *„v popelnici*"(obrázek č. 1)[2]. Statistika je ale k tomuto tvrzení slepá. Ukazuje se, že tam, kde v Evropě fungují baby boxy, neklesá počet matkami zabitých dětí.

„V Německu, kde existuje několik desítek baby boxů, nijak neklesl počet nalezených usmrcených novorozenců."[3] Každý novorozenec, který přijde zbytečně o život je tragédie. Problém těchto tragédií však tkví v tom, že své miminko zabíjí žena, která je v období kolem porodu ve změněném stavu mysli, ve stresové reakci nebo panické atace. Tato žena fakt těhotenství v mysli potlačila, nebo rozumem není schopná nahlédnout, co se vlastně s jejím tělem stalo. Ke ztrátě soudnosti v období porodu může docházet pod vlivem bolesti porodu, hormonálních výkyvů, které mohou rozladit rovnováhu mysli a prožívání ženy až do obrazu psychózy.

Život člověka je dobro. Základním právem člověka je právo na život. Pokud není zachováno toto právo, pozbývají ostatní práva smyslu.
Cesta odložení dítěte do baby boxu, která by vedla k záchraně života dítěte, se tedy zdá dobrou cestou.

Je zde ale rozpor. V zemích, kde existuje novodobý fenomén baby boxů (nebo analogie baby boxů), nedochází k poklesu incidenci neonaticidy. Počet kriminálně odložených a usmrcených novorozenců je stejný (v jednotkách kolísající, nebo má vzestupný trend). V těchto zemích narůstá počet anonymně odložených dětí. Anonymní

2 [2013-09-20]. <http: www.babyboxy.cz>.

3 SCHNEIBERG, F. *Kam s ním*, Vox Pediatriae, ročník 8. květen 2008, č. 5, s. 47–48.

odložení dítěte je zásadní zásah do kontinuity života dítěte. Budu se zamýšlet nad okolnostmi, které z baby boxů činí médii propagovanou a lehce dostupnou možnost odložení nepohodlného dítěte. Takto snadno (ale možná ne lehce) odložené dítě je nalezencem bez kořenů. Má zachován život, ale se zřetelem ke statistickým údajům (a to je daný, prokazatelný fakt) nelze předpokládat, že by nežil.

Pokud není prokazatelné, že s plošným zaváděním baby boxů ubývá počet usmrcených a kriminálně odložených dětí, budu diskutovat o tom, zda je anonymní odložení dítěte do baby boxu dobrou cestou. Budu diskutovat o tom, zda baby boxy pomáhají hájit nejlepší zájmy dítěte tak, jak jsou garantovány Úmluvou o právech dítěte. Budu hledat přínos a limity baby boxů v naší době.

Otázkou je, zda propagace a cílené plošné zavádění schránek pro nechtěné nebo nežádoucí děti není výzvou k velké lehkosti, s níž lze novorozeného nebo malého člověka odložit. Baby box by měl být snad poslední záchranou „*ultima ratio*“ pro dítě ženy, která propadla oky sociální záchranné sítě. Dítě by nemělo být v postavení „překážejícího předmětu, který lze odložit“.

„Baby box je možná řešením krizové situace pro matku, nikoliv pro dítě.“[4] Baby boxy dbají na zachování anonymity matky a nabízí nejjednodušší cestu k odložení nechtěného dítěte. Baby boxy jsou po osmi letech fungování legislativně nezakotvené. Baby box by měl být možností výjimečnou a ne medializovanou na úkor jiných forem pomoci pro ženy na okraji sil a společnosti. Společnost by měla dát této anonymní formě odkládání dětí pevný rámec a dohled.

Základní otázkou práce je, zda plošné zavádění baby boxů, jejich jednostranná a nekritická propagace a dopady do života dítěte, jsou v souladu s nejlepším zájmem dítěte a jeho právy.

1.1 Cíl diplomové práce

Cílem práce je zhodnocení přínosu a limitů baby boxů pohledem nejlepšího zájmu dítěte, tak jak jej definuje Úmluva o právech dítěte.

Zřizování a plošné zavádění baby boxů v ČR na přelomu tisíciletí je komplexním problémem psychologickým, psychiatrickým, zdravotním, právním, morálním a etickým.

Baby box má být místem odložení nechtěného novorozence a schránkou, která zachraňuje jeho život. To tvrzení vychází z historického kontextu schránek na odkládání nemanželských a nechtěných dětí. V historii byly jednoznačnou formou pomoci nechtěně těhotné ženě. Chránily matky před ostrakizací nebo jinou formou společenského odsouzení a dítěti zachraňovaly fyzický život. Ani v historickém kontextu neplatilo, že bez pomoci schránky bude dítě zabito.

4 SCHNEIBERG, F., *Kam s ním*, s. 48.

Odložení dítěte do baby boxu je anonymní, nedozvíme se proto nic o důvodech, které jednotlivou ženu vedou k odložení dítěte, ty důvody leží hluboko v mysli a svědomí ženy. Nicméně akt odložení dítěte je v tomto případě vědomý a vyžaduje sled racionálních úkonů. V literatuře (viz níže) je prokázáno, že žena, která zabije nebo kriminálně odloží své novorozené dítě, jedná v psychotickém stavu mysli. Pokud je odkládáno starší dítě, nejedná se o záchranu jeho života. Cílem odloženi je obvykle spíše upozornění na sociální situaci matky, nebo zneužití baby boxu.

Hlavním argumentem pro existenci baby boxů je záchrana života novorozeného dítěte. V Evropě souvisí renesance schránek na odkládání dětí se snahou redukovat počet kriminálně odkládaných dětí. Předpoklad byl, že se zavedením baby boxů a se zvyšováním jejich dostupnosti by měl klesnout počet kriminálně odkládaných dětí a incidence neonaticidy. Tento důvod pro existenci baby boxů není doložitelný. Je to předpoklad daný jejich historickým kontextem.

Prokazatelným faktem je incidence neonaticidy a počet dětí odložených do baby boxů. S větším počtem baby boxů neklesá incidence neonaticidy, ale stoupá počet anonymně odložených dětí v Evropě i ČR.[5]

Napříč Evropou je postoj ke zřizování baby boxů a k problematice anonymního opuštění dítěte předmětem diskuzí, „*jelikož zcela chybí studie, které by prokázaly, zda tento přístup život zachraňuje, nebo zda rodiče podporuje v opuštění dítěte*.“[6]

Pokud by s plošným zaváděním baby boxů (analogicky s anonymními porody a analogy baby boxů v jiných zemích) statisticky významně klesla incidence neonaticidy a počet kriminálně odkládaných dětí, tak je lze hodnotit z principu nejlepšího zájmu dítěte kladně. Lze je pak hodnotit jako prostředek k záchraně fyzického života. Baby boxy by pak jednoznačně naplňovaly článek 6 Úmluvy o právech dítěte (dále jen Úmluva). Toto však nelze zjistit, záleží na úmyslu toho, kdo dítě odkládá.

O problematice baby boxů bych chtěla pojednat v kontextu důstojnosti života dítěte, práv dítěte a principu nejlepšího zájmu dítěte. Kontextem práce je společenská situace ČR na začátku 21. století. V návaznosti na zdroje ze zemí, které mají s anonymním odkládáním dětí delší zkušenost než ČR, se pokusím zhodnotit, zda přednostní propagace jedné formy „pomoci“ ženám s nechtěným těhotenstvím je v dlouhodobém důsledku skutečně pomocí, nebo možným problémem.

V práci se odvažuji polemizovat se základním tvrzením, které obhajuje existenci a plošné zavádění baby boxů. Odvažuji se polemizovat s tvrzením, že dítě odložené do baby boxu by jinak bylo kriminálně odloženo a ohroženo na životě, nebo zabito.[7]

---

5 Statistika, viz přílohy.

6 Problematika opuštění dítěte a jeho prevence, Institut práce, zdraví a organizace, Nottinghamská Univerzita, Velká Británie, [2013-06-20] <http://www.nottingham.ac.uk/iwho/documents/childabandonment/czechrepublic/brochure.pdf>. s. 6.

7 HESS, Ludvík. *Problematika Baby boxů*, [2013-12-03]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

Odvažuji se pohlédnout na fenomén baby boxů z jiné strany, než je strana oslav a radosti nad každým odloženým dítětem.

V ČR existuje několik zákonných možností, jak řešit situaci nechtěného těhotenství. Možná, že s adekvátní informovaností a pomocí matce, která dítě do baby boxu dává, by situace pro matku a dítě mohla být i jiná. Možná by mohla být lepší pro celý další život obou. V ČR je nejhustší síť baby boxů v Evropě. Počet dětí, které jsou matkou zabity jako novorozenci, neklesá.[8] Během roku 2013, kdy píšu práci, se zvyšuje počet smutných zpráv o nálezech tělíček novorozenců. Stoupá počet kriminálně odložených dětí a to i v místech, kde je baby box vzdálen několik málo minut od nálezu těla dítěte. Plošné zavádění baby boxů nemá vliv (a to je tragédie) na počet těchto kriminálních činů. Roste počet dětí odkládaných.[9]

Otázkou je, zda baby boxy prospívají „hledání nejlepšího“ v řešení problematiky nechtěných novorozených dětí.

1.2 Struktura diplomové práce

Základní otázkou mé práce je, zda forma použití, jednostranná a nekritická propagace baby boxů a jeho dopady do života dítěte jsou v souladu s nejlepším zájmem dítěte.

V úvodu je charakterizován základní otázka práce, v **jednotlivých kapitolách** je charakterizován baby box (přínos a limity) v kontextu jednotlivých vědních oborů, situace a podmínek České republiky a některých zemí Evropy.

V závěru tyto údaje shrnuji a hodnotím, zda baby boxy naplňují nejlepší zájem a zajištění práv dítěte. Hodnotím přínos a limity baby boxů v podmínkách České republiky

Hlavním rámcem pro hledání odpovědi na otázku potřebnosti masového zavádění baby boxu v ČR je princip nejlepšího zájmu dítěte, který je základním principem Úmluvy o právech dítěte. Faktem je, že se zavedením baby boxů v ČR ani Evropě neklesla incidence neonaticidy (příloha č. 1) Dlouhodobě – v průběhu posledních padesáti let však incidence neonaticidy klesá bez ohledu na existenci baby boxů (nebo jejich analogických zařízení v Evropě). V ČR se v souvislosti se zavedením baby boxů zvyšuje počet anonymně odložených dětí kojeneckého věku. V roce 2013 bylo do 3. prosince odloženo celkem 96 dětí. [10] Tyto odložené děti by s velkou pravděpodobností

---

8 Problematika Baby boxů, [2013-07-11]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>
Srov. [2013-03-18]. <http://www.moses-projekt.de>.

9 Srov., *Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018*.[2013-10-10]. <http://stopnasilinadetech.cz/dokumenty>.

10 Srov., HESS, L. Problematika Baby boxů, [2013-12-03]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

nebyly usmrceny. Pokud by se tyto anonymně odložené děti narodily jinou legislativně ošetřenou formou (utajený či diskrétní porod), měly by v budoucnu dostupné údaje o svých své biologických rodičích, anamnéze a kořenech. Byl by naplněn nejlepší zájem dítěte v ohledu ochrany života, zdraví a bezpečnosti v průběhu porod a poporodního období a bylo by zachováno jejich právo na poznání svého původu a právo na identitu.

Rámec práce dále tvoří

- Nechtěné dítě v historii a historii církve
- Pojednání o základních procesech bondingu, attachmentu a formování identity dítěte a jeho celoživotní situace při anonymním odložení
- Fakta o výskytu zabití dítěte matkou (neonaticida, filicitida) v ČR a ve světě
- Psychologické, právní, sociální a etické diskuze o fenoménu anonymního odkládání dětí v některých zemích Evropy i světa.
- Legislativní (ne)zakotvenost baby boxů v ČR
- Statistická data
- Postoje odborných společností a státních institucí k fenoménu „*baby boxy"*
- Veřejné mínění a mediální tlak na plošné zavádění baby boxů v ČR

Struktura práce

Práci jsem se snažila rozčlenit tematicky po kapitolách, z nichž každá pojednává o problematice z jednoho daného úhlu pohledu (psychologie, sociálně právní, problematika práv dítěte, statistika). Protože jde o mnohovrstevný problém prostupující různými teoretickými a praktickými obory nelze se vyvarovat oklik a odboček. Během psaní se vynořovalo stále více otazníků tak, jak jsem procházela literaturou jednotlivých vědních oborů. Proto je u některých kapitol v závěru shrnutí, ve smyslu otázek a etických dilemat, která se v průběhu kapitoly objevily. V závěru práce jsem se pokusila zhodnotit fenomén baby boxů pohledem toho, kolik dobrého (nebo nedobrého) přináší baby boxy dítěti. Hlavním kriteriem bylo zhodnocení fenoménu baby boxů pohledem nejlepšího zájmu dítěte a práv dítěte, tak jak je zná Úmluva o právech dítěte.

Úvodní kapitola deklaruje cíl práce a otázky, které se práce snaží řešit. Stručně jsou charakterizována východiska práce.

Druhá kapitola popisuje baby boxy technicky, vysvětluje jejich použití. Uvádí technickou charakteristiku „Schránky na odložení dítěte" v Evropě a ve světě.

Třetí kapitola pojednává o pojetí života dítěte v historii. Zabývá se pojmem „Nejlepší zájem dítěte" v mezinárodních právních textech týkajících se práv dítěte.

Čtvrtá kapitola se zabývá vývojovými potřebami dítěte a formováním identity dítěte. Zabývá se problémem hledání kořenů a formování identity dítěte z baby boxu.

Pátá kapitola se zabývá neonaticidou v historii i současnosti. Ukazuje rámcově problematiku psychopatologie žen, které kriminálně odloží svého novorozence.

Šestá kapitola pojednává o problematice odloženého dítěte v minulosti a historických paralelách baby boxů. Zabývá se současnou problematikou anonymního odložení dítěte, paralelami baby boxů v Evropě a ve světě. Součástí je diskuze o jejich negativech v Německu a ve Francii.

Sedmá kapitola se zabývá sociálně právní problematikou „odložení dítěte" v současnosti v ČR. Jsou popsány zákonné možnosti odložení nechtěného novorozence,

hlavně charakteristika porodů s utajenou identitou matky dle zákona 422/2004 sb. Jsou porovnána jejich specifika ve srovnání s anonymním odložením dítěte. Jsou diskutovány klady a negativa možností odložení novorozence v ČR z hlediska společenské potřebnosti a praktické použitelnosti.
Osmá kapitola se věnuje sociálně právní problematice anonymního odložení dítěte a baby boxům v ČR. Snahou je zasadit baby boxy do současného legislativního rámce. Fenomén baby boxů v ČR je konfrontován s mezinárodními právními dokumenty.
Devátá kapitola se zabývá nejčastějšími námitkami ohledně plošného zavádění baby boxů v ČR. Diskutuje je i ve světle českých a evropských dat neonaticidy.
Desátá kapitola hodnotí postoj státu a společnosti k plošnému zavádění a propagaci baby boxů v ČR. Uvádí hodnocení baby boxů odbornými společnostmi a zamítavý postoj Výboru pro práva dítěte při OSN.
Jedenáctá kapitola se zamýšlí nad tím, čím mohou být baby boxy prospěšné v rámci respektu k principu nejlepšího zájmu dítěte a důstojnosti života dítěte, Řeší otázku toho, zda baby boxy respektují práva dítěte garantovaná Úmluvou o právech dítěte. Diskutuje limity a negativa baby boxů v kontextu vývojových potřeb dítěte a společenské situace ČR. Vrací se k otázce baby boxu jako záchrany života dítěte a vidí je jako tvrzení velmi problematické a obtížně prokazatelné. Diskutuje problematiku „lehkosti“anonymního odložení dítěte a svědomí matky. Zamýšlí se nad možnosti zneužití baby boxů. Diskutuje zdravotní rizika pro matku a dítě v širších souvislostech. V závěru se pokouší se definovat úlohu státu a společnosti v ochraně práv dítěte.
Dvanáctá kapitola je závěrem a shrnuje předchozí mnohovrstevnou problematiku baby boxů v ČR. Snaží se zhodnotit klady a limity baby boxů pohledem nejlepších zájmů dítěte a jeho práv.
Na konci práce je seznam zkratek a přílohy.
Součástí práce jsou fotografie, tabulky a doslovná (někdy jen částečná) znění vybraných dokumentů, zpráv ze zpravodajských serverů.

1.3 Východiska diplomové práce

Hlavním východiskem práce je:
- definice nejlepšího zájmu dítěte pohledem Úmluvy o právech dítěte
- přínos baby boxů na zachování práva na život a dalších základních práv dítěte

Dalšími východisky jsou:
- postoj k dítěti jako osobě v historii, v Bibli a dokumentech římsko katolické církve
- vývojové potřeby dítěte a rodičovství (biologické a psychologické)
- psychopatologie a sociální problematika období těhotenství a porodu
- legislativní (ne)zakotvení anonymního odložení dítěte a baby boxů v ČR
- problematika anonymního odložení dítěte ve světových právních dokumentech

Čerpala jsem z literatury různých oborů, z webových stránek, z článků a sborníků a diplomových prací dostupných on line. Použila jsem i prezentace, které byly předneseny v uplynulých letech na odborných fórech v rámci ČR.

Literatura týkající se psychologické problematiky bondingu, attachmentu a budování

identity dítěte je dobře dostupná i v ČR. Stejně je v ČR dobře dostupná literatura týkající se problematiky nechtěných dětí. Autoři Langmaier a Matějček jsou předními odborníky na problematiku nechtěných dětí a náhradní rodinné péče. Postoje a doporučení odborných společností psychologie a medicíny k fenoménu baby boxů jsou k dispozici online. Dokumenty z agendy vládních institucí jsem získala na základě osobní i emailové komunikace s vedením odborných společností ČR a z internetových zdrojů.

V rámci ČR neexistuje ucelená monografie, která by se týkala fenoménů baby boxů v našich podmínkách. Dostupné jsou pouze literární zdroje, které se soustřeďují na danou problematiku pohledem jednotlivých vědních oborů. Zvláště problematika legislativy a baby boxů je dobře zpracována v několika diplomových pracích. Tyto diplomové práce čerpají ze zahraniční literatury a dávají takto získané literární zdroje do kontextu české legislativy. Informace jsem čerpala ze sdělení uváděných na webových stránkách příslušných českých i evropských organizací.

V rámci hodnocení postojů veřejnosti a médií jsem se nevyhnula použití zdrojů z běžných zpravodajských serverů.

Poznatky a tím možnost srovnání praktické stránky různých forem odložení dítěte jsem získala v rámci práce neonatologa, pediatra v regionální nemocnici a statutárního zástupce neziskové organizace.[11] Tato nezisková organizace (nositel oprávnění sociálně právní ochrany dětí) provozuje již 20 let jeden z prvních azylových domů pro matky s dětmi v ČR. Tato mnohaletá kombinovaná lékařská a sociální praxe mi umožňuje orientaci v praktických problémech skupiny marginalizovaných matek a dětí. V rámci této praxe jsem měla možnost aktivně vystupovat v roli pečujícího lékaře o děti odevzdávané v rámci platné legislativy (dítě odevzdávané matkou z porodního sálu k adopci, dítě z utajeného porodu) i o děti odložené kriminálně (byť bezpečně) v budově nemocnice a o dítě odložené do baby boxu.

Měla jsem opakovaně možnost hovořit se pracovníky sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) jednotlivých regionů, s nimiž byly jednotlivé případy řešeny. Měla jsem možnost hovořit s matkami, které se bolestně rozhodovaly o odevzdání svého dítěte k adopci, s matkami a babičkami, které se pro novorozence po několika dnech vracely. Měla jsem možnost práce a hovorů s ženami na okraji společnosti i s matkami, které dítě odevzdávaly do péče jiných relativně „lehce“. Mezi nimi byly ženy s minulostí narkomanek, alkoholiček a dívky, které samy prošly ústavní výchovou. Tyto rozhovory citovat nelze, nicméně mi daly mnoho praktického vhledu do uvedené problematiky, kterou nelze omezit pouze na fenomén baby boxů.

11 Oblastní charita Havlíčkův Brod.

2. Charakteristika baby boxu

„Odpovědnost je neodlučitelně spojena se svobodou.“ (V. E. Frankl)

V podmínkách ČR je baby boxem myšlena schránka na bezpečné a anonymní odložení nechtěného, novorozeného dítěte, které by bylo jinak zabito matkou v tísni.

Odkládání dětí je patrný v celé historii lidstva. Dělo se tak různou formou, mírou bezpečností pro odkládané dítě a s různou mírou anonymity pro matku. V různých jazycích, dobách a krajích se „baby boxy“ nazývají různě. Účel je po staletí týž. Účelem je odložení dítěte, které se rodí nechtěné, do situace, kdy se matka nemůže, nebo nechce o dítě starat. Argumentem pro jejich existenci je záchrana života dítěte. Schránka na odkládání dětí se v ČR nazývá baby box. Od roku 2005, kdy byl instalován první baby box v Gyncentru v Praze, jich bylo do 17. listopadu 2013 zřízeno v ČR celkem 59. Odloženo v nich bylo 96 dětí.[12]

Baby box je speciálně vybavená schránka umístěná ve zdi zdravotnického zařízení. Slouží k anonymnímu odložení nechtěného dítěte. Po odložení se o dítě bezprostředně postarají pracovníci zdravotnického zařízení, a pokud se o něj rodiče již nepřihlásí, bývá nabídnuto k adopci. V České republice se tzv. baby boxy snaží do zdravotnických i jiných zařízení umisťovat Občanské sdružení Baby box pro odložené děti *Statim* a Nadační fond pro odložené děti *Statim.*[13]

Baby boxy umisťované v České republice vyráběla firma *Teletech plus servis s. r. o.* a do jara roku 2012 neměl baby box certifikaci zdravotnického přístroje. Proto bylo zásadním legislativním problémem užívání baby boxu k odkládání dětí v rámci nemocnic, neboť nebyla garantována bezpečnost. Od jara 2012 se výrobce změnil a novou generaci baby boxů je vyrábí firma *Montel* z Náměšti nad Oslavou. Tento výrobek již má certifikaci zdravotnického prostředku třídy 1A.

Baby box je vyroben z ocelového plechu, konstrukce je dvouplášťová s vnitřní tepelnou izolací. Je zabudován do zdi. Jeho dveře jsou opatřeny uzamykatelným mechanismem. Baby box se otevírá z obou stran, je neustále temperován teplým vzduchem na teplotu 28-30 °C, v zimě pak na 30-32 °C. Maximální povolená teplota je 37 °C. Při jejím překročení se baby box zablokuje. Uvnitř je také neustálá cirkulace vzduchu. Údaje z baby boxu jsou přenášeny na pracoviště s nepřetržitou službou (většinou inspekční místnost sester) pomocí akustického signálu přes pager na informační monitor. Na monitoru se zobrazuje aktuální stav uvnitř baby boxu.

V případě poruchy tohoto zařízení se box automaticky uzamkne, aby nemohlo dojít k jeho použití a k poškození dítěte, a stejně tak se box uzavře i v případě výpadku elektrické energie. (příloha, obrázky č. 2)

Baby box má dva vstupy. Jeden vstup je zvenčí z nepříliš frekventovaného dobře dostupného veřejného prostoru a ten lze otevřít jen jednou. Na dvířkách je návod

12 HESS, L., *Zpráva o baby boxech*, [2013-12-03]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

13 Srov. HESS, L .*Zpráva o baby boxech*.

v češtině, angličtině a ruštině a možnost vložení signalizuje zelené světýlko. Po vložení dítěte se blokují dvířka ze strany dárce. Vnitřní prostor je vytápěný a servomechanismus hlídá stabilní teplotu. [14]Signál o otevření dvířek ze strany „dárce“ je neprodleně odesílán na mobilní telefon a emailovou adresu ředitele organizace *Statim*, na mobilní telefon vedení zdravotnického zařízení a vybrané členy zdravotnického týmu. Po vložení předmětu (dítěte) do schránky se aktivuje i vizuální signál a personál je hlasem i obrazem vyzván k vyzvednutí vloženého dítěte. Po vložení dítěte si zdravotnický personál převezme dítě během několika minut po vložení dvířky uvnitř objektu (zdravotnického zařízení). Pokud je baby box umístěn v jiné budově než je zdravotnické zařízení, tak k baby boxu vyjíždí posádka rychlé záchranné pomoci. Osoba, která dítě do schránky vložila, má (snad) mezitím dostatek času nepozorovaně odejít. Prostor kolem schránky není snímán kamerami a přístup k dvířkům by měl být diskrétní. Na dvířkách zvenčí by měl být kontakt na orgán sociálně právní ochrany dětí (dále OSPOD) příslušného městského úřadu. Problémem je, že pevnou součástí dvířek je pouze kontakt na ředitele organizace *Statim*.

Baby box je tedy sofistikovaná, k tomu účelu vyrobená a elektronicky složitě zajištěná a sledovaná schránka. Se složitostí sledování a zajištění bezpečnosti roste i cena tohoto výrobku. V současnosti jsou schránky staršího data v ČR vyměňovány za nové.

Technická charakteristika „schránky na odložení dítěte“ v Evropě a ve světě.

Stejnou funkci „bezpečného místa na odložení dítěte“ zajišťuje i inkubátor, vyrobený za účelem bezpečného ošetření novorozeného dítěte. Na Slovensku se jako místo na bezpečné odložení dítěte používá inkubátor, běžně dostupný ve vybavení všech nemocnic. (příloha, obrázky č. 3) Na internetových stránkách je dostupný srozumitelná návod na použití inkubátoru. (příloha, obrázek č. 6)

V Německu je registrováno cca 80 „*Baby Klappen“*.[15] Na některých místech je zde jako bezpečné místo na odložení dítěte někdy užívána „kolébka“. Je na místě, kde matka ještě může naposledy neviděna zvážit své rozhodnutí. Uvnitř schránky obvykle v cizině bývá (ale v českém prostředí tomu tak není) informace pro odkládající osobu. Je na ní uvedena lhůta, v níž si může své rozhodnutí rozmyslet, a také informace o dalším předpokládaném osudu dítěte. V zahraničí jsou některé schránky opatřeny.
i vybavením pro získání otisku ruky nebo nožky novorozence, umožňujícím případnou pozdější vzájemnou identifikaci matky a dítěte.

14 Srov. MAREŠOVÁ, G., *Utajene-anonymni-porody-versus-babyboxy-a-navaznost-zdravotni peče*, [2013-06-11]. <http://zdravi.e15.cz/clanek/sestra/utajene-anonymni-porody->.

15 Srov. *Germany Debates ethics of Anonymous Birth*. [2013-06-21] <http://www.dw.de/germany-debates-ethics-of-anonymous-birth/a-2016368-1>, pg. 2.

Ve Velké Británii může matka odnést své dítě na bezpečné místo (policie či zdravotnické zařízení) a tam je ponechat. Stíhána pak není. Tato možnost je zákonem upravena.

Ve Francii neexistují baby boxy ani analogické schránky, je však možno anonymně porodit. Tradice anonymních porodů ke dlouholetá a je legislativně ošetřená.

3. Nejlepší zájem dítěte a jeho práva

„Co je člověk, že na něho myslíš, co je smrtelník, že se o něho staráš? Učinils ho jen o málo menším, než jsou andělé, ověnčils ho ctí a slávou, dals mu vládnout nad dílem svých rukou, položils mu k nohám všechno.“ (Ž 8,5-7)

Hlavním etickým východiskem je pojetí dítěte jako lidské bytosti a z toho vyplývající důstojností, hodnotou a základními právy. Dítě je bytost s dynamickým vývojem, křehká a zranitelná, proto potřebuje ochranu pro nerušený vývoj. Tato ochrana je **vyjádřena principem nejlepšího zájmu dítěte.**

Děti jsou přirozenou a nutnou součástí života společnosti, zajišťují její kontinuitu. Pohled na dítě je rozmanitý napříč společností a kulturami i v současnosti. Dítě je pokračovatelem historie rodu, nadějí nebo i hanbou rodiny, radostí, problémem, pracovní silou, především je novým jedinečným člověkem. Dítě je také láskou, která dochází naplnění, pokud je plánováno, vítáno, chtěno, milováno nebo rozmazlováno. Pokud je dítě neplánované, náhodně přicházející, tak je buď přijaté, tolerované nebo odmítané. V každém případě se dítě rodí do světa, vrůstá do lidské společnosti a ve společnosti je právo.*„Jednotlivec jako takový, má neocenitelnou hodnotu, a proto je třeba nejprve a v posledku dbát o jeho dobro.“*[16]

Dítě jako každá lidská bytost má svou hodnotu, důstojnost a základní práva. Děti se podle *Korczaka* nestávají lidskými bytostmi, nýbrž jimi již jsou. Korczak pojímá děti jako bytosti s jejich vlastními zájmy, potřebami a právy.[17]Navíc vzhledem ke svému tělesnému i duševnímu vývoji, bezbrannosti a zranitelnosti potřebuje zvláštní péči, pomoc, ochranu, porozumění a lásku. „*Tomu odpovídají i práva různého druhu: od základních práv zabezpečujících přežití, rozvoj a ochranu, po práva vyjadřující možnost účasti dítěte na jednání a rozhodování o sobě.“*[18]

3.1 Nejlepší zájem dítěte

Dítě není pouhým objektem péče, jak by se mohlo s ohledem na jeho křehkost zdát, ale svébytnou osobou. K dítěti se má přistupovat jako k subjektu svého rozvoje, i když

16 WEBER, H., *Všeobecná morální teologie*, Praha, Zvon, Vyšehrad, 1998, ISBN 80-7021-292-6, s. 158.

17 Srov. JÍLEK, Dalibor – ZEZULOVÁ, Jana – VĚTROVSKÝ, Jaroslav – OBROVSKÁ, Lucie – KAPITÁN, Zdeněk – HOŘÍNOVÁ, Anna, *Studie o právech dítěte. Implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice* [2013-11-09]. <http//www.ceskobritska.eu/Downloads/Recenze-Studie_o_pravech_ditete.doc> s. 24.

18 BŮŽEK, A*., Století dítěte a práva dítěte*, [2013-11-15] <http://dcicz.org/userfiles/file/stoleti_ditete_a_prava_ditete.pdf > s. 6.

potřebuje zvláštní podporu a ochranu, aby bylo schopno plně užívat svá práva.[19]

Nejlepší zájem dítěte (*best interests of the child*) je komplexní a dynamický koncept. Obsahuje tři složky: „*1.základní právo dítěte, aby byl jeho nejlepší zájem posouzen a bylo k němu přihlédnuto. 2. základní interpretační princip (je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, zvolí se ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte) a 3. procesní pravidlo (kdykoliv se přijímá rozhodnutí, které by mohlo ovlivnit dítě, je třeba posuzovat, jaké pozitivní či negativní dopady na dítě může toto rozhodnutí mít.*“[20]

Nejlepší zájem dítěte je nedílnou součástí ostatních práv dítěte upravených Úmluvou o právech dítěte (dále Úmluva). „*Při jeho hodnocení je třeba přihlédnout k několika aspektům (záleží však na každém jednotlivém případu, zda budou relevantní všechny a jakou budou mít důležitost):*

1. *názor dítěte,*
2. *identita dítěte*
3. *zachování rodinného prostředí a vztahů*
4. *péče o dítě, ochrana a bezpečí dítěte*
5. *zranitelnost dítěte*
6. *právo dítěte na nejvyšší dosažitelnou úroveň zdravotního stavu*
7. *právo dítěte na vzdělání*“[21]

Vyjádření principu nejlepších zájmů dítěte, někdy také označovaného jako princip blaha dítěte *(welfare principle*) lze vystopovat v mnoha pramenech mezinárodního práva. „*Je výslovně vyjádřen v celé řadě dalších dokumentů mezinárodního práva, vytvořených na úrovni různých mezinárodních organizací, jako je Rada Evropy, nebo Haagská konference mezinárodního práva soukromého*.“[22] Zrození této právní zásady nelze přesně datovat, avšak její projevy zaznamenáváme už v době, kdy nebyla výslovně vyjádřena žádným právním předpisem. V Úmluvě o právech dítěte je dominující princip nejlepších zájmů dítěte jednoznačně deklarován a jedná se o její hlavní princip. Nejčastěji je v této souvislosti zmiňován čl. 3 Úmluvy: „*Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Obsah nejlepších zájmů dítěte dle úmluvy lze zjednodušeně vyjádřit tak, že dítě by mělo být vychováváno ve stabilním, citovém prostředí, ideálně*

19 BŮŽEK, A., *Století dítěte a práva dítěte*, s. 5.

20 *Komentář Výboru OSN pro práva dítěte k nejlepšímu zájmu dítěte*, (6. 6. 2013) [2013-01-15] <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro- prava- ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>.

21 *Komentář Výboru OSN pro práva dítěte k nejlepšímu zájmu dítěte.*

22 KORNEL, M., *Nejlepší zájem dítěte*, Disertační práce, Právnická fakult, Brno: Masarykova univerzita, 2012 ISBN 978-80- 210-5913-9.
[2013-11-15]. <http://is.muni.cz/th/107739/pravf_d/Kornel__NEJLEPSI_ZAJEM_DITETE.pdf> s. 3.

oběma biologickými rodiči a cílem jeho výchovy je vytvoření autonomního jedince s pozitivním a zvědavým přístupem k svému dalšímu vývoji.“[23]

Zjednodušeně lze charakterizovat **obsah pojmu nejlepší zájem dítěte** asi takto: **právo na život** a **právo na harmonický rozvoj své osobnosti.**

Nejlepší zájem dítěte a zajištění jeho práv má garantovat stát. Úmluva proto stanoví i povinnosti státu. „*Česká republika se přistoupením k Úmluvě o právech dítěte zavázala k respektování a zabezpečení práv dětí stanovených Úmluvou. Zajištění ochrany práv dětí je povinností celé společnosti, garantem této ochrany je stát*.“[24] Zájem dítěte ve smyslu vnitrostátních předpisů a legislativy je potřeba vykládat ve smyslu mezinárodních smluv“ protože (jakýmkoli) jiným výkladem by ČR porušovala své mezinárodněprávní závazky, a tím i vlastní Ústavu: „*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*“[25]

3.2 Dítě pohledem mezinárodních právních textů a deklarací

„Odpovědnost je neodlučitelně spojena se svobodou.“ (*V. E. Frankl)*

Postavení dítěte v rodině i ve společnosti se mění v průběhu historie. Je rozdílné v různých společenstvích a kulturách. (jak bude stručně uvedeno níže). Na dítě bývalo pohlíženo jako na věc, na bytost, která není nijak kompetentní, nebo jako na malého dospělého. Výzkumy 20. století se zabývají i nejranějšími etapami života člověka a jednoznačně prokázaly, že už ani *„novorozenec zdaleka není jen pasivní obětí vlivů okolí, ale naopak je velmi kvalitním partnerem dospělých vychovatelů, že je ve styku s nimi až překvapivě zdatný a sociálně kompetentní.“* [26]

Pohled na dětství se v historii mění v souvislosti s vědeckými poznatky. Současný převažující postoj v odborné literatuře je ten, že dětství je dynamickou součástí životního příběhu. V souvislosti s měnícím se postojem k dětství (viz níže) uznanou hodnotou života dítěte, se mění postoj i k právům dítěte.

„*První zákonná ustanovení na ochranu dítěte se objevují až ve 20. století, do té doby chránil zákon dítě pouze před zabitím, ukládal povinnost výživy, blíže však nic*

23 KORNEL, M., *Princip nejlepších zájmů dítěte*, Dny práva, s. 2.

24 *Národní strategie ochrany práv dětí*, MPSV. [2013-11-10], <www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf,> s. 1.

25 Ústava ČR článek 10, [2013-11-15]. <http//zakony-online.cz/?s72&q72=10>.

26 MATĚJČEK, Z. – LANGMEIER, J. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986, s. 183.

stanoveno nebylo.“[27] Diskuze o právech dítěte, jeho potřebách a postavení v rodině se začíná rozvíjet až s diskuzí o lidských právech jako takových. *„Práva dítěte získala normativní formu a univerzální uznání prostřednictvím Úmluvy o právech dítěte.“*[28] Až dvacáté století (dle paní Lellyové *„Století dítěte“)* se stalo stoletím, kdy se práva dítěte stávají součástí mezinárodních dokumentů. Problematikou práv dítěte a jejich naplněním v jednotlivých zemích se zabývají mezinárodní organizace. Za první významný mezinárodní dokument týkající se práv dítěte je považována Ženevská deklarace práv dítěte, která byla přijata Společností národů v roce 1924. „*Text deklarace je vystavěn na pěti principech týkající se ochrany dětí, podle nichž má být pro dítě něco uděláno, přitom ale dětem nějaká konkrétní oprávnění nepřiznává. Mezi výslovně vyjádřenými principy nalezneme například povinnost dítě nasytit, ošetřit nebo vzdělávat.“*[29]

Práva dítěte se vyvíjejí ve 20. století *„ až k jejich vrcholu: přijetí univerzální Úmluvy o právech dítěte z roku 1989“* [30] V Úmluvě je zakotvena důstojnost dítěte a *„právo na dětství*“. Úmluvu předchází ještě Charta OSN, která jako první řeší i otázku práv dítěte. *„Dnes jsou jmenovány pojmy lidské důstojnosti a lidských práv v jednom sledu, jsou navzájem propojeny. Idea důstojnosti má charakter konstitutivního principu nebo fundamentu, který jako takový sice nepředstavuje žádné lidské právo, ale připravuje zdůvodnění pro lidská práva. …V pojmu lidská důstojnost jsou obsaženy nároky, které nalézají své vyjádření v lidských právech, ve kterých si zjednávají platnost. Lidská práva spočívají na ideji lidské důstojnosti. Kromě toho se chápe lidská důstojnost jako nejvyšší hodnota právního řádu vůbec, jako absolutní orientační bod každého právního hodnotového systému.“*[31]

Odůvodnění lidských práv (potažmo práv dítěte) vyplývá z osobní důstojnosti každého jednotlivého člověka. Významná je v tomto smyslu Encyklika Pacem in terris*: „Každé lidské soužití, aby bylo správně uspořádáno a bylo plodné, si musí na samém počátku stanovit základní princip, že každý člověk je svou povahou osoba. Má svou přirozenost vybavenou rozumem a svobodnou vůli; má proto práva a povinnosti, které bezprostředně a současně vyplývají z jeho povahy. Tak, jak jsou všeobecně platná a nedotknutelná, tak nemohou být také žádným způsobem zcizena.“*[32]

---

27 JÍRA, V. – VOREL, F, – VELEMÍNSKÝ, M., *Vraždy novorozenců v České republice a psychosociální stav jejich matek*. [2013-11-19]. <3http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120429211951915316.pdf> s. 5.

28 *Studie o právech dítěte*. Implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice, s. 18.

29 KORNEL M*., Princip nejlepších zájmů dítěte*, s. 2.

30 *Studie o právech dítěte*. Implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice, s. 13.

31 Filozofie a teologie. Texty JABOK, [2013-11-18.]. <jabok.wz.cz/filateol.pdf>, s. 76.

32 JAN XXIII. Pacem in Terris čl. 9.

Dominujícím principem práv dítěte v současnosti je **princip nejlepšího zájmu dítěte,** který se prolíná mezinárodní legislativou vztahující se k dítěti. V čase od vyhlášení Ženevské deklarace až po vyhlášení Úmluvy o právech dítěte lze sledovat kroky k postupné konkretizaci jednotlivých zásad tohoto principu. Ve stručném historickém přehledu, který uvádím, lze vystopovat snahu o řešení otázky postavení, důstojnosti a práv dítěte v textech mezinárodních deklarací a úmluv.

Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv (*The Universal Declaration of Human Rights*) vyhlášená dne 19. prosince 1948 v Paříži. Deklarace prohlašuje, že každý člověk má lidskou důstojnost, která je kořenem a pramenem lidských práv. Komise v něm uvedla seznam lidských práv, na která mají nárok všichni lidé na celém světě, muži, ženy a tedy i děti.

UNICEF – Mezinárodní dětský fond neodkladné pomoci

Dne 11. listopadu 1946 Valné shromáždění OSN potvrdilo vznik Mezinárodního dětského fondu neodkladné pomoci pro pomoc dětem, postiženým druhou světovou válkou. Přijímá princip, že „*děti si zaslouží zvláštní pozornost"*. Od roku 1953 se již pod názvem UNICEF (*United Nations Children´s Fund*) stal trvalou součástí Organizace spojených národů, specializovanou na programovou pomoc strádajícím dětem. Český výbor pro UNICEF byl ustanoven v roce 1991 jako národní, nevládní, dobrovolná organizace, reprezentující a svojí činností podporující zájmy Dětského fondu-UNICEF v České republice. Zejména podporu naplňování dětských práv. [33] Dětský fond OSN (UNICEF) je v rámci OSN jediným orgánem speciálně pověřeným ochranou dětských práv, se zasazuje o dodržování závazku, k němuž se státy přihlásily podpisem Úmluvy o právech dítěte.

Široké přijetí Úmluvy (v průběhu počátku devadesátých let) vedlo UNICEF v roce 1996 k definování širšího cíle pro další směřování jeho činnosti. Tímto cílem je, aby se **dětská práva stala trvalými etickými principy a mezinárodními normami chování vůči dětem.**

Deklarace práv dítěte.

„Deklarace práv dítěte přijatá na půdě OSN v roce 1959 katalog dětských práv rozšiřuje a princip nejlepších zájmů dítěte je zde již výslovně vyjádřen v zásadě 2, která praví, že nejvyšším měřítkem zákonodárné činnosti v této oblasti je zájem dítěte a zásadě 7, která praví, že nejlepší zájmy dětí mají být vůdčími zásadami pro ty, kdož odpovídají za výchovu a vedení dítěte." [34]

Deklarace jako doporučení členským státům v deseti zásadách shrnuje základní práva a potřeby dětí nutné k tomu, aby se vyvíjely ve zdravé a rozumné lidi. Deklarace se v preambuli odvolává (v pořadí) na Chartu OSN (1945), Všeobecnou deklaraci lidských práv (1948) a na Ženevskou deklaraci práv dítěte z roku 1924. „*Dítě pro svou tělesnou a*

33 Srov.,[2013-11-19]<www.unicef.cz>.

34 KORNEL, M. *Princip nejlepších zájmů dítěte*. Dny práva 2011, s. 2.

duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a zvláštní právní ochranu před narozením a po něm, a že lidstvo je povinno dát dětem to nejlepší, co jim může dát, aby děti mohly prožít šťastné dětství, užívat práv a svobod ku prospěchu vlastnímu i prospěchu společnosti. Vyzývá rodiče, muže i ženy a dobrovolné organizace, místní úřady a vlády zemí, aby uznali tato práva a snažili se dosáhnout cestou zákonodárných a jiných opatření."[35]

V Československu ovlivnila Deklarace práv dítěte postavení dětí přijetím Zákona o rodině č. 94/1963 Sb. Jde o zákon, který se v kontextu zabývá dítětem a jeho postavením v rodině, pěstounskou péčí, osvojením a opatrovnictvím.

Úmluva o právech dítěte

Úmluva je soubor etických norem, zachovává princip blaha a nejlepšího zájmu dítěte (*The Best Interest of Child*) a představuje celosvětový program lepšího života budoucích generací.

Byla jednomyslně přijata dne 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN třicet let po vyhlášení deklarace práv dítěte z r. 1959. V platnost vstoupila na základě svého článku 49, odst. 1 dne 2. září 1990. Na světovém summitu pro děti v New Yorku 30. září 1990 se k Úmluvě přihlásila i tehdejší ČSFR. Ratifikována byla 7. ledna 1991 rozhodnutím Federálního shromáždění a 6. února 1991 nabyla účinnosti jako normativně právní akt velmi vysoké právní síly. Byla pak vyhlášena ve sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb. Pro Českou republiku jako nástupnický stát ČSFR se stala závaznou dnem vzniku České republiky. Tato závaznost má zakotvení v Ústavě ČR. Dle článku 1 odstavce 2 Ústavy. Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva". Dle článku 10 Ústavy ČR *„Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva."*[36]

V Úmluvě o právech dítěte je dominující princip nejlepších zájmů dítěte jednoznačně deklarován a jedná se o její vůdčí princip. Nejčastěji je v této souvislosti zmiňován v článku 3. (viz kapitola 3.2.1). V úvodních odstavcích Úmluvy je vyjádřen takto:
„Ve Všeobecné deklaraci lidských práv Spojené národy prohlásily, že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc, přesvědčeny, že ***rodina,*** *jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, uznávajíce, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí děti vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, majíce na zřeteli, že dítě musí být plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem a vychováno v duchu ideálů prohlášených v Chartě Spojených národů, a to zejména v duchu míru,*

35 BŮŽEK, A. *Století dítěte a práva dítěte*, s. 6.

36 JÍLEK, A. *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte 2011*, Právní odbor FN v Motole, Praha, Časopis ženských lékařů Gynekolog, [2013-11-11] <http://www.gyne.cz/clanky/2011/511cl6.htm>, s. 7.

důstojnosti, snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity, majíce na mysli, že potřeba zabezpečit dítěti zvláštní péči byla zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z roku 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté Spojenými národy v r. 1959 a uznána ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech, v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a ve statutech a příslušných dokumentech odborných a mezinárodních organizací, zabývajících se péčí blaho dětí" [37]

Dítě jako křehká a vyvíjející se bytost potřebuje navíc ochranu, bezpečí, pochopení, lásku a zvláštní, věku příslušející péči. Tomu odpovídají i práva: od základních práv zabezpečujících přežití, rozvoj a ochranu, po práva vyjadřující možnost účasti dítěte na jednání a rozhodování o sobě. Lze rozeznat tato práva:

„Práva na přežití zaručují zachování života a uspokojování základních potřeb dítěte Týkají se výživy, bydlení, životní úrovně rodiny, zdravotnické péče, sociálního zabezpečení, zařízení pro děti zaměstnaných rodičů apod.

Práva na rozvoj se týkají harmonického vývoje dětské osobnosti po stránce tělesné, duševní, mravní a společenské. Jde o právo na vzdělání, na hru, na volný čas a o účast v kulturních a uměleckých činnostech, o přístup k informacím, o svobodu myšlení, svědomí a náboženství aj.

Práva na ochranu zajišťují dětem bezpečnost a chrání je před všemi druhy zneužívání, násilí, zanedbávání a vykořisťování. Ochranu potřebují všechny děti, zvláštní pozornost však vyžadují děti postižené, děti bez rodiny, děti uprchlíků, děti z menšinových skupin a děti žijící v obtížných podmínkách (za války, ve vězení apod.). **Práva na účast**." [38]

Výbor pro práva dítěte

Výbor pro práva dítěte je orgán zřízený zmíněnou Úmluvou o právech dítěte *„pro zjišťování pokroku dosaženého státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, při plnění závazků přijatých touto úmluvou"*. Dle článku 44 Úmluvy se „*účastnické státy se zavázaly k podávání zprávy o opatřeních přijatých k uvedení práv uznaných v této Úmluvě v život a o pokroku, jehož bylo při užívání těchto práv dosaženo Zprávy se podávají ve stanovených pravidelných intervalech (nejprve po dvou letech po ratifikaci a poté každých pět let). Podávání zprávy smluvním státem a vydávání doporučení Výborem je standardním, periodicky se opakující úkon, kterým Výbor provádí kontrolu dodržování Úmluvy a upřesňuje výklad textu Úmluvy*."[39] Mezi nejproblematičtější oblasti patří právě péče o děti žijící mimo původní rodinu, resp. děti ohrožené ztrátou rodičovské péče, kde mnohdy dochází i ze strany státu k porušování toho nejzákladnější dětského práva a k nerespektování nejlepšího zájmu dítěte.

Na základě zprávy předložené Českou republikou byla po projednání se zástupci

37 Srov., Úmluva o právech dítěte. [2013-11-19].
<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umlu a-o- pravech ditete,pdf>.

38 Srov. BŮŽEK, A. *Století dítěte a práva dítěte*, s. 6.

39 JÍLEK, A. *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte 2011*, s. 1

České republiky vydána dne 17. června 2011 **Závěrečná doporučení**. Z doporučení se otázce baby boxů věnují body 49 a 50.

3.2.1 Nejlepší zájem dítěte jako princip Úmluvy o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte (dále Úmluva) zakotvuje etické zásady a mezinárodní normy chování vůči dětem a jejím principem je princip blaha a nejlepšího zájmu dítěte. To znamená, že veškeré národní zákony a všechny aplikace práva mají z tohoto principu vycházet. Úmluva jednoznačně uznává **formální, právní i sociální postavení dítěte jako subjektu práv a sociálního aktéra. „***Z textu Úmluvy explicitně neplyne, co jsou nejlepší zájmy dítěte, obsah pojmu lze však dovozovat částečně z ostatních práv dítěte zaručených Úmluvou. Z těch nejdůležitějších jmenujme právo na rovné zacházení (čl. 2), právo na život (čl. 6), právo znát své rodiče a být jimi vychováván (čl. 7), právo dítěte na vyjádření názoru a na to, aby jeho názoru byla věnována patřičná pozornost (čl. 12), právo na svobodu myšlení, svědomí a vyznání (čl. 14).“*[40]
Úmluva obecně řečeno zakotvuje práva dětí a povinnosti státu vůči dětem z tohoto plynoucí. „*Mezi hlavní povinnosti státu patří například: přijmutí opatření ke snížení dětské úmrtnosti, k zajištění lékařské pomoci dětem, k rozvoji zdravotní osvěty, k zabránění únosů a obchodování s dětmi, k ochraně dětí před mučením a zbavením svobody.“*[41]
Úmluva o právech dítěte stejně jako všechny ostatní ratifikované dokumenty o lidských právech je, jak už bylo zmíněno, **nadřazena národním zákonům**. Úmluva je směrnicí pro národní legislativu, východiskem státní politiky vůči dětem, základem rozvíjení morálních standardů a nástrojem mezinárodní spolupráce.

„Úmluva o právech dítěte pokrývá 4 široké kategorie práv dětí:

- *Práva na život a přežití – zahrnují právo na život, přiměřenou životní úroveň, bydlení, výživu, zdravotní péči atd.*
- *Práva na osobní rozvoj – zahrnují právo na vzdělání, svobodu myšlení a náboženství a přístup k informacím, ale také právo na hru a zábavu.*
- *Práva na ochranu – zahrnují právo na ochranu proti všem druhům krutosti, vykořisťování a zneužívání, svévolnému oddělení od rodiny, ale i právo na ochranu proti poškozování v systému trestního práva.*
- *Participační práva dětí – zahrnují právo dětí svobodně vyjádřit své názory a mít slovo v záležitostech ovlivňujících jejich život.“*[42]

Pro práci, která se zabývá fenoménem anonymního odložení dítěte a baby boxy, je stěžejních několik článků, ke kterým se budu vracet.
- Článek 3 Úmluvy: 1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální

40 Srov. KORNEL, M. *Princip nejlepších zájmů dítěte*, Dny práva, s. 2.

41.Práva dětí, [2013-11-19]. <http://www.unicef.cz/co-delame/kde-pusobimehttp:/>.

42 Práva dětí, [2013-11-19]. <http://www.unicef.cz/co-delame/kde-pusobimehttp:/>.

péče, správními nebo zákonodárnými orgány. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná správní opatření.

– Článek 6 Úmluvy: 1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.

– Článek 7 Úmluvy: 1. Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují provádění těchto práv a v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím a v souladu se svými závazky vyplývajícími z příslušných mezinárodněprávních dokumentů v této oblasti se zvláštním důrazem na to, aby dítě nezůstalo bez státní příslušnosti

– Článek 8 Úmluvy: 1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů. 2. Je-li dítě protizákonně částečně nebo zcela zbaveno své totožnosti, zabezpečí mu státy, které jsou smluvní stranou úmluvy potřebnou pomoc a ochranu, pro její urychlené obnovení.

– Článek 19 Úmluvy: 1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě. 2. Tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž je svěřeno, jakož i jiné formy prevence. Pro účely zjištění, oznámení, postoupení, vyšetřování, léčení a následné sledování výše uvedených případů špatného zacházení s dětmi zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.

Naplňování Úmluvy o právech dítěte sleduje desetičlenný výbor pro práva dítěte při OSN.

Na závěr

Výbor pro práva dítěte kritizoval na svém ženevském zasedání v roce 2011 ČR za program baby boxů a vyzýval k jeho ukončení s tím, že baby boxy porušují několik

článků Úmluvy.[43]V literatuře, která racionálně hodnotí baby boxy z tohoto pohledu, zaznívá víceméně souhlas s tímto hodnocením.

Institut baby boxů lze obhájit jako "dobrý" pouze v tom případě, že je zařízením, které zachraňuje novorozené děti před kriminálním odložením a úmrtím. Pak naplňuje článek 6 Úmluvy a zajišťuje právo na život dítěte, jako nejzákladnější právo. Propagátoři baby boxů obhajují jejich existenci právě tímto. Schránky na odkládání dětí v historii tuto úlohu plnily, celospolečenská situace však byla jiná. Očekávání nechtěného, nemanželského dítěte bylo situací, kdy jiné řešení, než odložení dítěte nebylo možné. V této době byly paralely dnešních baby boxů poslední možností, situací krajní nouze pro matku i dítě.

Matka v současnosti v ČR ani jinde v Evropě (nejspíše) nebude v situaci krajní nouze, byť ji tak subjektivně může vnímat. Nebývá na životě ohrožena a má dostupné jiné legislativně povolené možnosti řešení své situace. Pokud by bylo dítě nedostupností baby boxu přímo ohroženo na životě, pak se jedná o situaci krajní nouze i dnes a existence baby boxů má plné opodstatnění.

Situace zemí třetího světa, zemí, s velkým počtem sirotků a opuštěných dětí z důvodu konfliktů a epidemií může odložení dítěte do bezpečného prostředí „schránky“ (analogií baby boxu v jednotlivých zemích) za určitých okolností zvyšovat šanci na přežití dítěte. Pak se „schránkou“ hájí nejlepší zájem dítěte, kterým je právo člověka na život.

3.3 Pojetí života dítěte v historii

Postavení dítěte ve společnosti a jeho práva se mění v historii, odráží vědecké poznatky různých oborů, celkové klima společnosti a pohled na hodnotu života člověka. Odráží též ekonomickou a sociální situaci společnosti.

V historii bývalo odmítnutí a odložení dítěte běžným jevem a děti se během staletí stávaly objekty různého násilí páchaného rodiči nebo komunitou. Dítě bylo chápáno jako předmět, nemělo žádnou hodnotu. Pohanské rituály užívaly děti jako oběti. O postavení dítěte v prehistorii si lze učinit neúplný obrázek jen na základě archeologických výzkumů. V této společnosti byl skupinový způsob života a dominujícím zájmem zřejmě bylo přežití.

Odložení dětí, hlavně děvčátek, bylo charakteristickým znakem některých států otrokářské společnosti. Důvodem odložení býval nemanželský původ dítěte, často chudoba rodičů nebo vada na zdraví.

43 Srov., Organizace spojených národů CRC/C/CZE/CO/3-4, Výbor pro práva dítěte, Padesáté sedmé zasedání, 30. květen-17. Červen 2011, [2013-11-10].
<http://www.dcicz.org/userfiles/file/3_4-CRC-cesky-preklad-doporuceni---needitovana-verze.pdf,>
body 49 a 50.

Výchova dítěte v **antickém Řecku** se různila v jednotlivých městských státech.
„Ve Spartě byla výchova věcí veřejnou, vliv rodiny na výchovu se potlačoval. Vychovával stát. Výchovy se dostalo chlapcům i dívkám. Hned po narození byly děti prohlédnuty. Nemocní a slabí jedinci byli pohozeni dravé zvěři do propastí. Do sedmi let byly děti vychovávány v rodině, pak šly do státního ústavu. V předškolním věku byly děti v péči matky a chův. Věnovaly se hrám, které rozvíjely jednak jejich duševní obzor, ale hlavně tělesnou zdatnost. Děti nesvobodných občanů, otroků, byly vedeny k absolutní poslušnosti. Rozvíjeny byly v oblasti mravní a pracovní výchovy. Účastnily se od útlého věku pracovní činnosti svých rodičů a učily se jí nápodobou.
V Athénách byla výchova mnohostrannější. Cílem výchovy byla tzv. kalokagathia, ale i zde zůstávaly děti doma pod dozorem chův a otroků v rodině pouze 7 let a pak byly vzdělávány v soukromých školách. Vzdělání dívek se podceňovalo a otroci nebyli vzděláváni vůbec. Názory na hodnotu dětí se různili u jednotlivých zastánců filosofických škol. Platon považoval děti za majetek státu, ne rodičů. Zajímavý je citát z Platonovy Ústavy: „Narozené děti jsou pokaždé přijímány od úřadů k tomu stanovených, ať již složených z mužů nebo žen nebo obojích – vždy bezpochyby i úřady jsou společné ženám a mužům … Ty pak vezmou děti dobrých rodičů a zanesou je do oddělení pro chov novorozeňat k jakýmsi pěstounkám, ubytovaným zvlášť v některé části města: ale děti horších rodičů a narodí-li se co neduživé z oněch prvních, ty odstraní, jak se sluší na místě tajném a nezjeveném.“[44]

V období **Starého Říma** do 6. stol. př. n. l. měl otec absolutní moc. Narozené dítě se mu kladlo k nohám. Jestliže ho pozvedl, uznal jeho právo na život. Pokud bylo dětí více, než bylo možné uživit, likvidovaly se stejně jako děti nemocné. Až do 4. století n. l. nemělo malé dítě pro společnost žádnou hodnotu. V literatuře se pro toto období používá pojem období infanticidy.“*První dokázané zmínky o zákonných opatřeních, která upravovaly vztah společnosti a rodiny k dětem pocházejí ze starověku z oblasti středomořských kultur. Tato opatření stanovovala, že otec nemá libovolně usmrcovat příslušníky rodiny.“*[45] Dítě bylo chápáno jako bezprávné, jako majetek otce, který mohl rozhodovat nad jeho životem či smrtí. Křesťanství, které se stalo ve 4. století v evropských státech státním náboženstvím, napomohlo novému přístupu k dětem. Bylo zakázáno jejich zabíjení. Ochrana života dítěte spočívala spíše v tom, že zákazem zabití dítěte se chránily duše otců a matek, kteří by se vraždou dítěte dopustili hříchu. Zákon, který kvalifikoval zabití dítěte, jako vraždu byl vydán až v r roce 374 n. l. v Římě. *„Křesťané chápali dítě jako osobnost, která má před Bohem i před lidmi stejná práva.*“[46]

---

44 ŠMAHELOVÁ, B., *Vývoj pojetí dítěte v historickém kontextu*. [2013-11-11] https://www.google.cz/is.muni.cz/el/1441/podzim2012/MSBK_ZPD/Dejiny_MS.doc> s. 3.

45 JÍRA, V. – VOREL, F. – VELEMÍNSKÝ, M., *Vraždy novorozenců v České republice a psychosociální stav jejich matek,* s. 4.

46 ŠMAHELOVÁ, B. *Vývoj pojetí dítěte v historickém kontextu*, s. 4.

Dětství bylo vnímáno ve **středověku** jako nepříliš významné období v životě člověka. Kazatelé zdůrazňovali, že rodiče do sedmi let věku dítěte nesou za ně plnou odpovědnost. Na dítě pak bylo brzy nahlíženo jako na „malého dospělého", výchova nebyla přizpůsobována věkovým zvláštnostem.

Období **novověku** bylo obdobím hledání výchovných cest. Mezi nejznámější osobnosti patří J. Ámos Komenský. „*Ve spise Informatorium školy mateřské (rok 1632), které bylo určeno především rodičům, uvádí rady shrnuty rady, jak rozvíjet dítě po stránce rozumové, mravní, tělesné, pracovní a náboženské. Komenský zde upozorňuje na důležitost individuální péče, laskavého přístupu k dítěti, ale též varuje před jeho přetěžováním. Děti považuje za „nejdražší klenot a Boží dar", který rodiče obdrželi.*"[47]

Přelomem 18. a 19. století, v novověku, byla vražda dítěte rodiči zločinem a postupně se snižovala míra potrestání ženy. *„Pohled na dítě velmi ovlivnily práce Jean Jacquea Rousseaua, který od záchrany dítěte přesouvá zájem na jeho výchovu. V této době se začalo uvažovat o tom, zda vychovávat tyto děti v rodinách, či v ústavu. Nalezince byly pouhým přechodným místem a děti byly předávány do rukou kojným a pěstounům."*[48]

V 19. století až do poloviny 20. století se zvyšuje hodnota dítěte, jsou zkoumány jeho potřeby a vývoj. Poznatky medicíny, psychologie a filozofická reflexe postupně mění myšlení lidí, pohled na etapy lidského života, mění se pohled na hodnotu života člověka potažmo dítěte.

Významným dílem je práce Ellen Kellyové, švédské autorky, bojovnice za práva žen a dětí, která v uznávaném díle *„Století dítěte"*,[49] proklamuje právo na dětství pro každé dítě: „*Uvědomovala si nerovné postavení většiny dětí tváří v tvář společnosti, kde platila především práva silnějších, a k těm děti zpravidla nepatřily. Často byly předčasně zaměstnávány námezdní prací za nepatrný výdělek, a i pokud navštěvovaly školu, byly její metody namnoze necitlivé a poskytovaly málo radosti z učení, které místo aby uspokojovalo přirozenou zvídavost dětí, spíše ji potlačovalo stereotypním drilem a represivní kázní. Kelyová však byla optimistka a věřila v pokrok ve společnosti i ve výchově. Věřila, že nové století bude spravedlivější a vylíčila, jak by si v něm představovala novou výchovu, respektující dítě jako osobnost sui generis, s vlastními charakteristickými rysy, jež vyžadují specifický přístup psychologický a výchovný*"[50]

V průběhu 20. století se mění pohled na dětství jako etapu lidského života, který je kontinuálním procesem. Zájmy dítěte a význam dětství jako etapy života se dostávají do

47 ŠMAHELOVÁ, B. *Vývoj pojetí dítěte v historickém kontextu*, s. 8.

48 ŠULOVÁ, L. – FAIT, T., *Nechtěné děti*, s. 228–233.

49 BŮŽEK, *Století dítěte a práva dítěte*, s. 1.

50 BŮŽEK, A. *Století dítěte a práva dítěte*, s. 6.

popředí vědeckého i sociálního zájmu. Koncem dvacátých let 20. století je pak vnesen řád do chaotické péče o děti – ústavní péče výrazně zlepšila postavení dětí, které mají nějakou existenční tíseň (jsou opuštěné rodiči, sirotci).
„V letech 1918–1939 v Polsku se vytvořila koncepce dětství, která vychází z přesvědčení, že dítě je autonomní člověk mající speciální potřeby, zájmy i práva. Dítě není pouze objektem péče a starostlivosti, ale rovněž subjektem, osobností s jehož zájmy a právy je nutné počítat.“[51]
Po druhé světové válce byla Evropa plná dětí bez rodičů a bez domova, mnohé vyhladovělé, mnohé byly přesídleny nebo byly svědky nelidského utrpení a smrti svých blízkých.

Konec 20. a začátek 21. století přinesl změnu postoje k rodičovství a k dětem. Na přelomu milénia se stále rychleji mění postoje k dětem, roste počet párů, které mají pouze jedno dítě, klesá porodnost až pod hranici udržitelnosti demografické pyramidy. Ženy se rozhodují pro mateřství později, roste počet dětí „ze zkumavky“ a s pozdním, často již vytouženým mateřstvím se mění postoje k dítěti. V 21. století porodnost v ČR po přechodném „baby boomu“ klesá a dětí ubývá a je dítě kladeno do středu zájmu, na první místo. „*Tato proklamace však nekoresponduje s realitou. Žebříček životních hodnot staví dítě až někam na 4. místo*.“[52]

Poměrně rychle se mění morálka společnosti, klesá počet sňatků a vlivem větší rozvodovosti roste počet neúplných rodin a nemanželské dítě již není ani společenský ani sociální handicap. V roce 2012 se narodilo v ČR více než 40% dětí mimo manželství a nemanželské dítě se postupně stává se normou.

Situace dětí však bývala, a na mnohých místech světa i dnes, je velmi neutěšená. Děti bývaly považovány za levnou pracovní sílu, byly a jsou i dnes zneužívány. I v nedávné historii bývaly zaměstnávány za minimální mzdu, pracovaly mnoho hodin, bez respektu k silám vyvíjejícího se organismu. Zneužívání laciné dětské práce je též problémem současného století.[53]I v současnosti, trpí miliony dětí podvýživou, krutým zacházením, jsou zneužívány k prostituci a jako vojenská síla. Miliony dětí nemají možnosti vzdělání. Nejedná se o dávnou historii, ulice některých států Jižní Ameriky nebo subsaharské Afriky jsou plné dětí bez domova.

3.3.1. Pojetí dítěte v dokumentech katolické církve

Příběhy dětí patří neodmyslitelně k příběhům Bible. Děti jsou od dob Genesis vnímány jako dar od Boha a znamení Božího požehnání. V tomto duchu byla

51 BŮŽEK, A, *Století dítěte a práva dítěte*, s. 56.

52 NOVOTNÝ, Z. – KUKLA, L., *Proč nejsem zastáncem baby boxů*. (27. 8. 2007) [2013-07-12]. <www.ZDN.cz>.

53 Srov. Stop child labour,<http//alliance2015.org/index.php?id=education,>, [2013-11-12]. <en.wikipedia.org/wiki/Child_labour>.

neplodnost vnímána jako následek provinění a nepřízně Boží. Známé jsou biblické texty, které vyzývají k soucitnému jednání vůči sirotkům a vdovám, tedy vůči dětem bez otce a ženám bez živitele rodiny. *„Žádnou vdovu a sirotka nebudete utiskovat.“*[54]
V Bibli se dostává zastání chudým dětem, které jsou považovány za nejzranitelnější členy společenství. Písmo zdůrazňuje, že starost o chudé děti a sirotky je výrazem lásky k bližnímu.[55] V Exodu spadají vdovy, sirotci a chudí pod ochranu samotného Hospodina. V Bibli je příchod dítěte nazýván radostí a potěšením a někdy je téměř zázrakem.[56] V evangeliích Ježíš na mnohých místech mluví Ježíš o prostotě dítěte, zdůrazňuje ji proto, aby byl člověk schopný přijmout pravdu o Božím království.[57]

Jedním ze základních poslání církve je pečovat o každé dítě a to nejen proklamací o důstojnosti života člověka od početí, ale i tím, že počaté dítě bude mít dobré podmínky k životu v těle zdravé, nestrádající matky. Dětem a matkám, by měla být věnována komplexní praktická péče a podpora.

„Nepodmíněná hodnota lidské osoby a smysl jejího růstu,“ [58] je jako základní pravda o člověku rozvíjena v církevních dokumentech. *„Z toho plyne nezpochybnitelná důstojnost člověka, opakovaně vyzdvihovaná v Písmu. Bůh je zárukou pravého rozvoje člověka, neboť tím, že jej stvořil ke svému obrazu, založil rovněž jeho transcendentní důstojnost.“*[59] Koncilní dokumenty zdůrazňují nutnost respektu ke každému životu.
V kapitole 27. Gaudium et Spes se píše*.: „Koncil nyní přistupuje k naléhavějším praktickým důsledkům a zdůrazňuje úctu k člověku: každý musí považovat bližního, nikoho nevyjímaje, za „druhé já“ a musí mít ohled především na jeho život a prostředky nutné k životu důstojnému člověka.“*[60]

Svatý Otec v dopise dětem k příležitosti roku rodiny krásně charakterizuje pohled evangelií na dítě: *“Dítě, nyní sotva narozené, jakmile se stane velkým, projevuje jako učitel Boží pravdy neobyčejnou lásku k dětem. Říká apoštolům: „Nechte děti přicházet ke mně, nebraňte jim“ a dodává: „neboť takovým patří Boží království.“ (Mk10,14) Jindy postaví před apoštoly, kteří diskutovali o tom, kdo z nich je větší, dítě a říká: „Jestliže znovu nebudete jako děti, jistě nevejdete do nebeského království.“ (Mt18,3)*

54 Ex 22,22

55 Srov. Dt 14,29

56 Srov. Lk1,14: jako tomu bylo v příběhu Abrahama a Sáry.
Také očekávání budoucího Jana Křtitele bylo s ohledem na vyšší věk jeho matky téměř zázračné. Anděl slibuje Zachariášovi a Alžbětě, že jim jejich dítě přinese radost a veselí.

57 Srov.,Lk 18,16; Mt 19,14; Mk 10,14., Ježíš staví dítě do středu Božího království, na různých místech se objevují slova: „*Nechte děti přicházet ke mně“... „Neboť takovým patří Boží království.“*

58 Caritas in Veritate 17

59 Caritas inVeritate 29

60 Srov. Jak 2,15-16

Při té příležitosti vyslovuje také přísná slova napomenutí: „Kdo však jedno z těchto nepatrných, které ve mě věří, svede ke hříchu, pro toho by bylo lépe, aby mu byl pověšen na krk mlýnský kámen a aby byl potopen hluboko do moře (Mt18,6).“
Dopis rodinám dále pokračuje: *„Jak je v Ježíšových očích dítě důležité! Mohlo by se přímo říci, že evangelium je hluboce proniknuto pravdou o dítěti. Mohlo by se dokonce ve své celistvosti číst jako Evangelium dítěte.*“[61]

61 *List papeže dětem u příležitosti roku rodiny*, [2013-07-19]. <www.cirkev.cz/cirkev-ve- svete/dokumenty/hneda- rada/?cmd>.

4. Vývojové potřeby dítěte

„Odkud pocházím? Ze svého dětství“ (A. de S. Exupery)

Zájem o duševní zdraví, vývoj prochází v nedávné historii několika etapami. V historii bylo dítě považováno za majetek rodičů (otce) nemělo nijaká práva a mohlo být usmrceno, prodáno nebo muselo těžce pracovat. Vzdělání bylo dostupné jen úzké vrstvě dětí. Na přelomu 19. a 20. století vydala, Ellen Kelyová knihu *„Století dítěte*“. Proklamovala právo na dětství pro každé dítě. „*Věřila, že nové století bude spravedlivější, a vylíčila, jak by si v něm představovala novou výchovu, respektující dítě jako osobnost sui generis, s vlastními charakteristickými rysy, jež vyžadují specifický přístup psychologický a výchovný.“*[62]

4.1 Vývojové potřeby dítěte v psychologii 20. a 21. století

„Hledání smyslu a smysluplnosti života je primárním motivem lidské existence“ (A. Maslow)

První, empirické období zájmu o psychické a duševní blaho dětí je datované od druhé poloviny 19. století do 30. let 20. století. Zabývá se ústavní výchovou a zjišťuje, že děti vychovávané ústavně jsou v porovnání s dětmi vychovávanými v rodinách méně odolné vůči nepříznivým vlivům, vyvíjejí se opožděně a nerovnoměrně.

Další období zájmu o nechtěnost dítěte mezi 30. a 40. léty 20. století je charakteristické důkladnými výzkumy duševního vývoje dětí za různých nepříznivých podmínek. Empirický zájem o duševní blaho nebo patologii dětí vrcholí prací Mateřská péče a duševní zdraví“ z roku 1951 Johna Bowlbyho. Ten shrnuje výsledky tehdejšího zkoumání tímto závěrem:*„Dítě v útlém věku má být vychováváno v ovzduší citové vřelosti a má být připoutáno k matce (nebo náhradní mateřské osobě) intimním a trvalým citovým svazkem, který je pro oba zdrojem uspokojení a radosti. Situace, v níž dítě strádá nedostatkem takového citového pouta, vede k řadě poruch duševního zdraví, které podle stupně a trvalosti takové deprivace jsou různě těžké a popřípadě nenapravitelné.“*[63]

Třetí období zájmu o strádání nechtěných dětí je datováno 50. léty 20. století a dalo vzniknout mnoha studiím. Za možný zdroj deprivace nebyl považován pouze život dítěte bez mateřské péče (dítě v ústavu), ale i život v nepříznivém rodinném prostředí.

V roce 1962 byla vydána shrnující publikace WHO *„Deprivation of Maternal Care“*.

62 BŮŽEK, A. *Století dítěte a práva dítěte*, s. 1.

63 Srov. BOWLBY, J. *Vazba - Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem,* Portál 2010, ISBN 978-80-7367-670-4. s. 78–184.

Otázka deprivace se stává celospolečenskou záležitostí. Od 60. let minulého století je patrný prohloubený zájem o součinnost mezi organismem a prostředím za podmínek deprivace. Objevují se pojmy deprivace a subdeprivace jako možné důsledky duševního strádání.

Psychická deprivace je stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu. K základním psychickým potřebám řadíme potřebu určité úrovně celkové vnější stimulace, potřebu vnější struktury, potřebu specifického emocionálního pouta. Důsledky psychické deprivace jsou rozmanité, proměnlivé a různého rozsahu. Příznaky mohou být neurotické, psychopatické, psychotické i somatické.

„O psychickou subdeprivaci se jedná, pokud matka v důsledku přetrvávajícího negativního postoje vůči dítěti i po jeho narození není plně schopna vědomě či nevědomě naplňovat nejzákladnější psychické potřeby, které jsou podstatné pro další vývoj dítěte.“[64]

4.2 Vazba mezi matkou a dítětem

> *"Citové pouto ...představuje jeden z určujících faktorů vývoje osobnosti. U každého se vyvíjí jedinečným a neopakovatelným způsobem....pevnost a kvalita je jedním z předpokladů, aby jedinec mohl vnímat svět jako bezpečný a neohrožující...Pokud toto pouto chybí, nebo je nějakým způsobem narušené, je větší pravděpodobnost, že i vnímání ostatních lidí a celého světa bude poznamenáno úzkostí či pocitem nedůvěry…" (T. Verny)*

Základní a prvotní vývojovou potřebou dítěte je vytvoření vazby s matkou. Vazba (bonding) je biologicky determinována hormonálními ději v mateřském organismu v období porodu, a programovaným tzv. proto sociálním chováním dítěte, fyzickým zdravím obou a dobrou adaptací novorozence. Hormony, které zodpovídají za děje konce těhotenství a porod jsou tytéž, které iniciují a podporují laktaci a zajišťují bonding mezi matkou a dítětem. Procesy vazby byly kdysi zásadní pro přežití bezbranného novorozence. Na základě těchto programovaných procesů se postupně (v řádu týdnů po porodu) a za podmínek péče stabilní osoby, vytváří citové pouto, které je nosným vztahem do dalšího života dítěte.

Citovou vazbu, pouto či přilnutí (attachment) definuje J. Bowlby, jako *„trvalé emoční pouto, charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou, zejména v podmínkách stresu".* V našich kulturních podmínkách se nejčastěji vytváří k jedné primární pečující osobě, k matce.

Jednou ze základních biologických funkcí této vazby je dle Bowlbyho ochrana. Její vytvoření je považováno za jednu z podmínek přežití a zdravého vývoje jedince. Dalším

64 Srov. ŠULOVÁ, L. – FAIT, T., *Nechtěné děti*, s. 228–233.

významným pojmem spjatým s teorií citového pouta je tzv. koncepce bezpečného zázemí (*secure base concept*). Matka pro dítě představuje „bezpečné zázemí", které mu poskytuje ochranu a pocit bezpečí, díky němuž získává odvahu prozkoumávat okolní svět a k němuž se může v případě potřeby navrátit. Život nezačíná porodem a pro dobré nastartování dějů, které vedou k vytvoření bezpečné vazby a citového pouta. Jsou to důležité děje a komplexní zkušenost plodu již před narozením. Dítě se rodí s pamětí těla matky v rovině senzorické, motorické, hormonální a pamětí buněčných linií. Tyto děje vytvářejí paměťovou stopu v podvědomí dítěte. *„Pečovatelské chování člověka (muže i ženy) je dáno fylogeneticky a stojí v základech intiutivního rodičovství. Vyladění matky na dítě působí vedle hormonálních a neurochemických vlivů, které mohou ovlivňovat nejrůznější očekávání ze strany matky, chtěnost či nechtěnost dítěte, abusus léků apod. Tyto faktory významně spoluurčují základní neurologický a emoční vývoj dítěte*."[65] Kontinuita psychosomatického a sociálního vývoje dítěte je charakterizovaná určitými mezníky a obdobími, které jsou nazývané „senzitivní periody". V průběhu týdnů dalšího poporodního vývoje se vytváří postupně citové pouto na základě reciproční interakce. V prvních obdobích života je z 90% interakce tvořena kožním kontaktem, dotyky, náručí a kojením. Protože se novorozenec rodí s pamětí těla matky, měla být její tělesná blízkost pro dítě zdrojem bezpečí a nasycení všech (nejen biologických) potřeb. Je nezbytné, aby matka byla schopna citlivě rozlišovat signály, které dítě vysílá, ať se již jedná o úsměvy, pláč, svalové napětí, mimiku atd. *„Novorozenec se rodí „předladěn" pro sociální interakci a i když je zatím sociálně naivní není sociálně slepý. „Stejně jako je k sociálnímu dialogu „předladěno" dítě, je k určitým způsobem pro úspěšnou interakci, předladěna i matka a bezpochyby i otec. Ukazuje se, že dítě se do kontextu lidského společenství zapojuje mnohem dříve než bychom si mysleli.*"[66] V literatuře je často z tohoto hlediska diskutována otázka vrozených dispozic k pečování a podílu učení a výchovy.

Pro vytvoření kvalitní citové vazby je tedy v našich kulturních podmínkách nutná přítomnost jedné specifické pečující osoby. Následky předčasné nucené separace časně po porodu zkoumali autoři Klaus a Kennel již v 70. letech. Podle jejich zjištění negativní působení separace se na kvalitě citové vazby odráželo ještě několik let po narození.[67] V našich podmínkách se problematikou časné separace zabývali autoři Langmaier a Matějček. „*Již během prvních minut po narození je v matce a dítěti vše směřováno ke vzájemnému sladění (synchronizaci). Je prokázáno, že časná asynchronie, nedostatek sociální interakce (pouhé zaměření na ošetřovatelskou rutinu) vede k určité formě deprivace, tedy k pozdějšímu opožďování, nebo jinému narušení psychického vývoje dítěte. Nevíme zatím, nakolik je možná pozdější změna ať příznivým, nebo nepříznivým směrem.*"[68]

65 KULÍŠEK, P. *Problémy teorie raného citového přilnutí (attachment).* Československá psychologie, 2000, 44(5), s. 404423. ISSN 0009-062X s. 406.

66 LANGMAIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*. Praha:Grada 1998, ISBN 978-80-247-1284-0, s. 36.

67 Srov., KULÍŠEK, P., *Problémy raného citového přilnutí*, s. 408.

68 LANGMAIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*, s. 40.

S růstem a zráním dítěte se mění jeho potřeba vazby. To souvisí se stupněm vyzrálosti kongnitivních a behaviorálních schopností a možností. Postupně (v závislosti na smyslovém a kognitivním vývoji) se začíná objevovat více cílených úsměvů při spatření tváře matky. Existují důkazy o tom, že „*v rodinném prostředí většina malých dětí ve věku asi tři měsíce již reaguje odlišně na matku a ostatní lidi. Když takto staré dítě uvidí svou matku, usměje se a hlasově se projeví rychleji a bude ji očima sledovat déle, než když uvidí kohokoliv jiného. Je u něj přítomna tzv. percepční diskriminace.*“[69] Někteří autoři přepokládají, že dítě si existenci pečující osoby uvědomuje pouze v její přítomnosti a podle těchto autorů snad může být matka nahrazena jinou pečující osobou, k níž si dítě vytvoří pevnou kvalitní vazbu. Dobrá, kvalitní vazba je následovaná pevným a bezpečným citovým přilnutím. V literatuře jsou občas slova citová vazby synonymem pro attachment.

Období vyhraněného attachmentu začíná poměrně náhle kolem sedmi měsíců věku dítěte. Jeho počátek bývá též označován jako separační úzkost a období „strachu z cizích“. Důležitá je vyzrálá motorika dítěte, a tím i možnost aktivního následování matky. Při násilné separaci od matky dítě silně protestuje. Matka je v této fázi pro jeho další vývoj obzvláště důležitá a plní funkci bezpečného zázemí (*secure base*). Separace dítěte od matky má nyní patrně nejtíživější následky. Někteří autoři a jejich klinické zkušenosti hovoří v této souvislosti až o anaklitické depresi. Reakce dítěte na násilnou separaci probíhá obecně ve třech fázích, a to jako: 1. protest, 2. zoufalství a 3. odpoutání (*dettachment*). To vše může mít zásadní dopad do dalšího života dítěte.

„Postupem času se vytváří tzv. hierarchie vazeb, kdy dítě kromě matky (nebo jiné hlavní pečující osoby) začíná do svého citového života zahrnovat i další blízké osoby. U většiny dětí se po třetích narozeninách vazebné chování objevuje jako méně naléhavé a méně časté než dříve, přesto stále tvoří důležitou součást jejich chování a přetrvává i během prvních školních let.“[70]Kolem čtvrtého roku je už vytvořena základní identita dítěte. Tehdy získává vztah matky a dítěte novou podobu. Pokud vývoj v předcházejících fázích proběhl bez vážnějších defektů, původní naprostá připoutanost a závislost dítěte na matce ustupuje a dítě začíná vytvářet vlastní autonomii. Rodí se tak počátky nezávislosti, které jsou ukončeny v případě nenarušeného vývoje v dospělosti. *„Přiměřená separace a frustrace v tomto období podněcují v dítěti zdravý vývoj, nedošlo-li dříve k vážnějšímu narušení citové vazby.“*[71]

V literatuře je uváděno několik periodizací dětského věku k dospělosti. Všechny podporují zásadní důležitost prvního bezpečného kontaktu, vazby v nejranějším dětství pro životní nosné vztahy dítěte. Většina z nich potvrzuje, že v průběhu vývoje je základní vzorec chování, podmíněný citovou vazbou značně odolný vůči změně.

Významný vliv na kvalitu vazby má separace v raném věku, nedonošenost, stabilita partnerského vztahu rodičů, reálná chudoba, zanedbávání dítěte, abúzus návykových

---

69 BOWLBY, J., *Vazba -Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*, s. 79.

70 BOWLBY, J., *Vazba - Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*, s. 184.

71 KULÍŠEK, P., *Problémy raného citového přilnutí*, s. 409.

látek. Nejvíce negativní se jeví dopady separace mezi 7. měsícem a přibližně 4. rokem věku dítěte. Dopady separace jsou určovány i biologickými faktory, genetickou výbavou a časem, kdy k separaci došlo. *„Důsledkem narušení attachmentu může být různá míra od mírných forem poruch interakce až k opakovaným selháním v navazování vztahů nebo v neschopnosti vztahy vůbec navázat.(nonattachment). Nejčastěji má podobu narušení kvality citového pouta podobu tzv. úzkostného citového přilnutí*."[72]

„Vazebné chování v dospělosti je přímým pokračováním vazebného chování v dětství". [73]Kvalita vztahu matka – dítě je do velké míry určující pro kvalitu vztahů v dalším životě. Jistota a zakotvenost v náruči matky je východiskem pro budování sebedůvěry, dobrého vztahu k sobě a následně ke vztahům k dalším jiným lidem. Život dítěte se odvíjí o stavu naprosté závislosti k oboustrannému poskytování péče a vrcholí pak ve vlastním partnerském vztahu dítěte v dospělosti.

Nechtěnost dítěte může velmi úzce souviset s celkovým vyladěním matky v době těhotenství. *„Negativní psychická vyladěnost matky je jedním z nejvýznamnějších rizikových faktorů pro prenatální vývoj dítěte a pro zahájení rané interakce matka-dítě v období před narozením."*[74] Na základě dostupných dat některé studie dokazují, že děti nechtěné jsou vystaveny většímu riziku nepříznivých psychologických problémů během vývoje. Jedna z nejčastěji uváděných studií je švédská studie (*Forssman and Thuwe*). Tato dlouhodobá studie sledovala 120 dětí, které se narodily jako nechtěné po neuskutečněném abortu. Děti byly vyšetřeny v 21 letech. Bylo zjišťováno jejich duševní zdraví, sociální zařazení a úroveň vzdělání. Ukázalo se, že nechtěné děti vyžadovaly větší počet psychiatrických intervencí, prokazovaly více antisociálních rysů a projevů a byl u nich prokázán větší podíl kriminality než v kontrolní skupině. Rozdíly mezi vyšetřovanou a kontrolní skupinou byly statisticky signifikantně významné a autoři konstatují, že děti narozené jako nechtěné měly více sociálních a mentálních handicapů než děti kontrolní skupiny. „*K obdobným závěrům dospěli autoři Langmaier, Matějček v unikátní longitudinální studii nechtěných dětí ČSSR. Tyto děti byly sledované od okamžiku neúspěšné žádosti o abort před potratovou státní komisí, musely se ač nechtěné narodit, byly vychovávány ve své rodině a pak byly sledovány v klíčových vývojových obdobích až do dospělosti*."[75]

Síla programovaných dějů v rámci komplexních dějů gravidity, obrovské změny hormonálních hladin (oxytocinu, prolaktinu, adrenalinu, kortikoidů a endorfinů) vedou ke kvalitativním změnám v mozku ženy. Vedou tedy i ke změnám v jejím prožívání. Stejně intenzivní děje pak formují mozek ženy během období laktace. *„Matka, která má zkušenost s těsným kontaktem s dítětem ihned po porodu, má obecně prokazatelně větší*

72 KULÍŠEK, P., *Problémy raného citového přilnutí*, s. 419.

73 BOWLBY, J., *Vazba - Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*, s. 185.

74 ŠULOVÁ, L., *Raný psychický vývoj dítěte*, s. 247.

75 LANGMAIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová Psychologie*, s. 7.

schopnost empatie, pochopení signálů dítěte a touhy pečovat.“[76]

Hormony (oxytocin především) jsou látky intimního lidského kontaktu v každém věku a v období porodu způsobí dotváření geneticky programovaných dějů v mysli matky. Mohou však v nervovém systému, který je predisponován nemocí nebo deprivací, způsobit chaos a propuknutí akutní porodem spouštěné endogenní psychopatologie. Tento stav pak vede k iracionalitě v jednání a v neschopnosti logického uvažování. V akutní stresové či panické reakci nebo psychotickém stavu pak může matka se svým novorozeným dítětem zacházet tak, že mu způsobí smrt nebo újmu na zdraví. V takovém stavu pak matky mohou svého novorozence odmítat i při porodu ve zdravotnickém zařízení. Nejen literární zkušeností pak je fakt, že velká část matek se pro své dítě v řádu dní vrací a dále o něj za podmínek dobré sociální podpory pečuje.

4.3 Formování identity dítěte

„Být člověkem znamená být na cestě“ (A.Längle)

„Identita je jedna ze základních kategorií myšlení“.[77] Identita znamená, kdo jsem já, co pro druhé znamenám, odkud pocházím. Minulost, kořeny původu podmiňují současnost a budoucnost. Formování identity je proces začínající v mysli matky, která dítě přijímá, nebo odmítá. Je to soubor vnitřních procesů, formovaných od počátku vnějšími vlivy rodičovské péče, zrcadlením a napodobováním pečovatelských modelů v rodině. *„Je to postupné hledání odpovědí na otázky „kdo jsem“, jaký budu“, „jakou mám hodnotu“ a později i „jaký má můj život smysl“. Dítě si tak vytváří určitou teorii o sobě. Tato teorie je pak základem jeho pojetí vlastní identity.“*[78]

Utváření identity je proces, v němž se postupně přidává i aktivní sebe utváření. Nejdůležitější činností pro poznávání světa, věcí i začlenění do lidského společenství je hra a postupně práce. „*Potřeba pozitivní identity je jednou ze základních psychických potřeb, které musí být uspokojovány v náležité míře a ve vhodné době, má-li se lidská osobnost vyvíjet zdravě. Výsledkem uspokojení této potřebuje pozitivní přijetí sebe sama, což se mezi jiným pokládá za jednu ze základních podmínek přijímání druhých lidí a pro uspokojivé společenské zařazení daného lidského jedince*

Identita je naše společenské „já“, naše vnitřní odpověď na otázku kdo jsem, co

---

76 Srov. COGHLAN,A.*C-sections may weaken bonding with baby.* The Journal of Child Psychology and Psychiatry, carv.cz/ September 2008. [2013- 07-11].
<http://jpepsy.oxfordjournals.org/content/by/year/2008>, Abstract: *„The scans revealed that when they heard their own baby crying, women who had given birth via Caesarean had lower levels of activity than mothers who had undergone natural births in parts of the brain linked with empathy, drive and motivation”*

77 SOKOL, J., *Malá filosofie člověka*, slovník filosofických pojmů. Praha: Vyšehrad 2010. ISBN 978-80-7429-056-5. s. 282.

78 LANGMAIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*, s. 136.

znamenám pro sebe a pro druhé a jaké místo zaujímám.“ [79]

Právo na totožnost a znalost kořenů je zakotvena v čl. 7 a 8 Úmluvy o právech dítěte. *„Tento požadavek souvisí s tím, jak je respektován princip nejlepšího zájmu dítěte. Právo na totožnost je tak součástí dokumentu s velkou právní silou, který ČR jako nástupnický stát převzala jako závazný*.“[80]

S problémy, které souvisí s hledáním sebe sama, svého místa a úkolu se musí potýkat každý zrající člověk, o to více dítě, které ví (hůře možná jen tuší), že kořeny jsou neznámé. Nad problémem hledání identity a patologie, nejistoty a nezakotvenosti se mávne ze zásadní neznalosti rukou. Budování identity vychází z celé „historie“ jednotlivého životního příběhu. Důležitější je zachráněný život, pak lze budovat identitu. Tak zní argumenty pro anonymní odkládání dětí. Baby boxy a další schránky na odkládání dětí neřeší problém *neonaticidy*. Statistika to dokazuje jednoznačně. S množstvím odložených dětí však přibývá těch, které své kořeny nenajdou (viz diskuze o dopadu anonymního odkládání dětí). *„Je těžké si představit, jak dítě subjektivně prožívá slabou identitu či nespokojenost se sebou samým Pevný pocit identity zakotvuje člověka ve světě, dává mu místo a smysluplný výhled do budoucna. Ztráta identity či její oslabení jsou podobné jako separační reakce.“*[81]

V prvním roce života je úkolem dítěte získat základní důvěru v život a svět, která je obrní proti prožívaným nejistotám. Vztahem, v němž probíhá řešení jádrového konfliktu, je vztah k matce nebo ji zastupující osobě. Stálost a účinnost péče, kterou od ní dostává, umožňuje kojenci ustavení naděje, že život je, přes přechodné utrpení a neuspokojení, v podstatě dobrý. Její nedostatek vede u dítěte zcela závislého uspokojováním svých potřeb na okolí k ustavení základní, v dalším životě přetrvávající nedůvěry k okolí jako ke zdroji ohrožení.

Identita člověka je kontinuálním prožíváním totožnosti sebe sama, je to ztotožnění se s životními rolemi a příslušnosti k daným společenským skupinám, pocit, že „někam patřím.“ Identita má některé vnější znaky, které jsou součástí našeho života, neoddělitelně spjaté s člověkem od okamžiku narození. Je to jméno a příjmení, průkazy ke zdravotní pojišťovně, postupně identifikační průkazy, vyjadřující občanství daného státu - jde o znaky institucializované. Vnějším znakem je též to, co je vlastní rodinnému společenství - příběhy, historie rodiny, fotografie z dětství jako svědectví původu a kontinuity životního příběhu., mazlivé přezdívky, kontext širší rodiny a příběhy rodičů. *„Identita je klíčovým slovem dvou vývojových období: puberty a adolescence (dle Eriksona). Výchova jak biologických, tak náhradních rodin selhává v období puberty ne kvůli opožděnému projevení se „špatných genů“, ale proto, že selhalo budování identity*

79 MATĚJČEK, Z. Výbor z díla, *Otázka identity.* Praha: Karolinum. 2012. ISBN 978-80-246-1056-6. s. 238.

80 Úmluva o právech dítěte.

81 KLIMEŠ, J. *Budování identity dítěte – nejtěžší výchovný úkol v moderní společnosti*. 2008, Projekt „Program doprovázení pěstounských rodin – zavádění nového typu služby pro náhradní rodinnou péči“. Občanské sdružení Rozum a Cit. 2008. [2013-11-11]. < www.rozumacit.cz>. s. 11.

děti v předchozích obdobích. Ty totiž najednou neví, kdo jsou, jaké je jejich místo v životě či společnosti.“[82]

Opakem identity je **anonymita**. Ta znamená situaci, „*kdy nemáme žádné společenské „já“, kdy na sociálním dění nemáme účast, kdy nejsme přijímáni jako individuální svébytná a hodnotná osobnost.“*[83]Pro úřad může být člověk pouhým číslem v řadě, případem na velké klinice, pro zaměstnavatele může být člověk pracovní síla nebo často jen číslo beze jména. Anonymita takto pojímaná a prožívaná může být frustrující.

Subjektivní prožívání problému s utvářením identity a dopady do psychiky

S věkem se mění potřeba „znalosti kořenů“ a způsob sebehodnocení a prožívání identity. Zpočátku má charakter komentáře „o sobě“. Důležitost formování identity spadá do období puberty, a pohlavního zrání, vrcholí v adolescenci a mladší dospělosti, kdy si lidé budují pohled na sebe a spolupatřičnost a začleněnost ve společnosti „hledají se“. Problémy s kořeny původu, anonymita odloženého dítěte mohou být pro dotyčného, zvláště v rizikových vývojových obdobích (viz výše), velký vnitřní problémem, hlubokou nejistotu. Je to problém podceňovaný, nicméně podrobně dokumentovaný. Dotyčný jedinec může mít celou škálu nepojmenovaných nediagnostikovaných a okolím nepochopených obtíží. „*Subjektivně jsou to pocity prázdna, úzkosti či jakési neexistence. Jsou to zvláštní stavy či citové propady, kdy má dotyčný pocit zbytečnosti, někdy provázené zvýšenou bdělosti, kdy upřeně pozoruje detaily předmětů a není schopen na nic myslet. Tyto stavy někdy provází i kompulzivní sociabilita – potřeba byt neustále s někým a neschopnost byt sám. Objektivně mu jakoby nic nechybí – nemá potřebu před něčím utéci, ani po nikom či po ničem netouží, ale přesto se cítí mizerně. Není lehké se těchto stavů zbavit, proto u těchto jedinců vidíme nejrůznější obranné reakce, které jsou často spíš sebedestruktivní než prospěšné ...Od abusu drog, přes workoholismus,gamblering, sexuální závislost, úchylky či extremismus všeho druhu. V mírné podobě se může objevovat zvýšená touha po slávě a popularitě. Mezi další nehezké dopady na psychiku děti je to pak reaktivní egocentrismus, který vzniká jako reakce na životni traumata, sklony k manipulaci druhými a instrumentální, odosobněný vztah k jiným.“*[84]

V zemích, kde je anonymní porod a odkládání dětí dlouhodobější problém, je k dispozici více zkušenostmi a časem potvrzených argumentů „proti“ schránkám na odkládání dětí.

82 KLIMEŠ, J., *Budování identity dítěte – nejtěžší výchovný úkol v moderní společnosti*, s. 5.

83 MATĚJČEK, Z. , Výbor z díla, *Otázka identity*, s. 238.

84 KLIMEŠ, J., *Budování identity dítěte – nejtěžší výchovný úkol v moderní společnosti*, s. 11.

Identita adoptivních rodičů

S dětmi se otvírá budoucnost, překonává se osobní čas a rodiče pokračují do dalších generací. Mít děti je pro většinu lidí úkol, radost, biologická potřeba kódovaná v programu života člověka. Někteří děti chtějí moc, jiní jen málo a někteří vůbec. V eseji „Proč nechtějí děti" uvažuje Z. Matějček o tom, co dítě člověku dává a co „bere". O identitě rodičů píše: *„Mít děti zhodnocuje člověka…ve vztahu k dítěti ztrácíme anonymitu a nejsme anonymitou ohroženi, protože nás potřebuje."*[85]

Identita adoptivních rodičů se musí také budovat v pravdě, ne v iluzi, že jsou rodiči biologickými. Výhodou a dobrou cestou a nadějí pro adoptivní rodiče je „*biologicky kódovaná schopnost intuitivního rodičovství, tedy schopnosti intuitivně „dobře" reagovat na individuální vývojové potřeby jednotlivého, a to i „nevlastního" dítěte a chápat jej dle signálů jeho neverbální komunikace*."[86] Adoptivní rodiče (možná ještě více rodiče dítěte anonymního původu) mají tendenci stylizovat se do role rodičů skutečných. *„Identita adoptivních rodičů se pak buduje na iluzi, která je křehká. Protože skutečnými rodiči nejsou, „mohou se jen těžko zbavit napětí a nejistoty a pochybností, jež trvale zůstávají v pozadí."* [87] „*Procesy, které zcela přirozeně vznikají a probíhají u biologického rodičovství, při náhradním rodičovství zkrátka přirozeně neběží. Najednou se musejí buď řídit, nebo uměle tvořit, nebo se objevují nezvyklé poruchy, o kterých laici často ani v životě neslyšeli*."[88]

Psychologické rodičovství by mělo jít ruku v ruce s biologickým, ale nutná podmínka to není. Lze pečovat o dítě vysoce „profesionálně" kojit ho a zajistit veškerý komfort, ale lásky v tom být nemusí. Na druhou stranu bezpečí, jistotu a oporu jako základ nosných vztahů do dalšího života bez lásky poskytnout nelze. Psychologické rodičovství sebou nese u adoptivních rodičů přijetí této role, která je jiná, specifická oproti rodičovství biologickému. Vede však k vnitřní pravdivosti a k pravdivosti ve vztahu k sobě a k dítěti. „*Prozrazení v nepravý čas a nepravým způsobem je jedním z největších nebezpečí, která adoptivnímu svazku hrozí. Velmi často totiž způsobí otřes v dosud budované, nebo už vybudované identitě dítěte a to do té míry, že dojde ke ztrátě důvěry a odcizení…. Je to na straně dítěte příznakem zhroucení jeho dosavadní rodinné identity, jeho dosavadního, rodinného já."*[89]

85 MATĚJČEK, Z, *Psychologické eseje z konce kariéry*, s. 169.

86 DITRICHOVÁ, J. – PAPOUŠEK, M. – PAUL, K., *Chování dítěte raného věku a rodičovská péče*, s. 161.

87 MATĚJČEK, Z., Výbor z díla, *Otázka identity*, s. 239.

88 KLIMEŠ, J., *Budování identity dítěte – nejtěžší výchovný úkol v moderní společnosti*, s. 3.

89 MATĚJČEK, Z., Výbor z díla, *Otázka identity*, s. 240.

5. Neonaticida

„Přesto, že jsem po třicet let zkoumal ženskou psychiku, nejsem s to odpovědět na velkou, dosud nezodpovězenou otázku: Jak vlastně ženy myslí?" *(S. Freud)*

Zabití dítěte lze (velmi cynicky napsáno) rozdělit schematicky takto: *„Infanticida - zabití dítěte, filicitida – zabití vlastního dítěte a neonaticida – zabití dítěte do 24 hodin po narození. Toto rozdělení a pojmosloví je ve světové odborné literatuře běžně užíváno.“*[90]

Neonaticida velmi úzce souvisí s fenoménem popření těhotenství. Odhady počtu popření nebo skrývání těhotenství jsou přibližně 1 na 500 gravidit. Následuje porod mimo zdravotnické zařízení s ohrožením zdraví matky i dítěte. V některých vzácných případech" to vede k úmrtí dítěte z nedbalosti, někdy aktivně. *„Je známo málo o typizaci prediktorů zabití novorozence matkou.“*[91]

5.1 Neonaticida a infanticida v historii a v současném světě

Ve starověku byli rodiče pány nad životem svých dětí. Běžné byly rituální vraždy dětí ve starověké Číně a u Aztéků. Děti byly zabíjeny pro své vady a vzhled- běžně se tak dělo ve starověkém Řecku, Orientě, Indii a z nedávné doby i u australských a afrických kmenů. Infaticida se vyskytovala i u kanadských eskymáckých kmenů. V historii můžeme vysledovat „*tři nejdůležitější rizikové faktory neonaticidy – ženské pohlaví, ekonomické důvody a vrozené abnormality.“*[92] V historii přineslo změnu až křesťanství, přesto ale byla infanticida nejčastějším zločinem v Evropě od středověku až do počátku 19. století. „*Podíl zabitých novorozenců představoval více než 25% všech vražd rané Anglii. Přibližně 90% případů infanticidy bylo spácháno matkami a v 81 až 86% těchto případů byla sama matka obětí. Dostupné historické údaje vykreslují jasný obraz o neprovdané, mladé ženě, která otěhotní a očekává nemanželské dítě. Trestem bylo veřejného bičování, ztráta zaměstnání, pokud byla služebnou, společenská stigmatizace a sociální izolace. Tyto ženy se často rozhodly zabít dítě a ukrýt jeho tělo. Pokud žena neměla dobré rodinné zázemí nebo podporu charitativní organizace zbyla*

90 CRAIG, M.. *Perinatal risk factors for neonaticide and infant homicide:can we identify those at risk?* JRSM 2004;February 2004, vol. 97(2), [2013-07-05]. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1079289/pdf/0970057.pdf,> pg. 57–61.

91 FRIEDMAN, SH. – HORWITZ, SM. – RESNICK, PJ. *Child murder by mothers: a critical analysis of the current state of knowledge and a research agend*a. Department of Psychiatry/Hanna Pavilion, University Hospitals of Cleveland/Case Western Reserve University, Am J Psychiatry 2005 Sept. 162(9) :1578-87. Abstract

92 Tamtéž, Abstract

pro ni a její dítě jediná možnost zajištění a tou byla prostituce.“[93]

Problematika neonaticidy se objevuje v historii i v současnosti. Nevyhýbá se ani vyspělým státům s vysokým sociálním standardem. Zjištěné případy zabití novorozence se v Evropě liší. „*Skutečný počet je pravděpodobně mnohem vyšší, než zachycené počty, protože zabití novorozence představuje i v současnosti, skrytý trestný čin.“*[94]

Existují **studie, které se zabývají problémem neonaticidy**.

V Kanadě, byla zpřístupněna statistika vražd dětí (Silverman a Kennedy 1988) v letech 1961 a 1983. Ukázalo se, že 230 dětí ve věku jednoho roku bylo zabito jejich matkou. Mezi léty 1974 – 1983 bylo hlášeno 45 násilných úmrtí. V letech 1961-1983 v Kanadě, 3,5% všech vražd klasifikováno jako bylo filicida.

Výskyt vražd dětí do jednoho roku ve Spojených státech mezi lety 1961 a 1974 udává průměrný počet 100 zabitých dětí rodiči. Mezi léty 1968 a 1965 bylo průměrně 3,2% vražd klasifikováno jako filicida.

V Anglii v 70. letech bylo udáváno, že 2 % všech vražd byli novorozenci.[95] Některé studie prokazovaly, (Newlands,1991) že z 288 obětí zneužívání dětí předškolního věku měl *„jeden ze třiceti, sourozence, jehož smrt byla klasifikována, jako SIDS*.“

V roce 2001 pronesli psychiatři a psychoterapeuti z Německé společnosti pro psychosomatiku a ženské lékařství a porodnictví své úvahy týkající se anonymních porodů a baby schránek. Ve svých materiálech zpochybňují tyto nabídku anonymních porodů a *Babyklappen* s tím že, nejsou podle nich schopné zasáhnout skupiny žen, které jsou vystaveny jistému nebezpečí, kvůli němuž své dítě stejně odloží či usmrtí.

Pokud jde o ženy, které trpí výraznými poruchami osobnostmi a výše zmiňovanou psychopatologií tak nevyužijí nabídky běžných pomocných zařízení k řešení své situace. Zvláště pokud si fakt těhotenství nepřiznaly, odsouvaly do podvědomí, nebo jej zcela potlačily. Porod je pak takovou (překvapující) situací, které nerozumí. Proto jednají zkratkovitě, ve zmatku nebo nevědomosti.*„Ve stresu a panice pak budou stěží vyhledávat služby schránek na odložení dětí.“*[96]

---

94 CRAIG M. *Perinatal risk factors for neonaticide and infant homicide:can we identify those at risk?* pg. 57–61.

95 Srov. LOGAN, Cst. – MATT, *A Comparative Study of Filicide and Neonaticide*, RCMP GAZETTE, Vol. 57, No. 7, 1995, [2013-06-07]. <http://www.mattloganhalo.com/uploads/pdf/Mothers_Who_Murder_1.pdf>. pg. 1.

96 VELEMÍNSKÝ, M., *Může za to nedospělá dívka nebo rodiče a partner*? Autobiografie matky zavrženého dítěte, Zdravotně sociální fakulta JU, České Budějovice: slovenská pediatrie, VIII. český pediatrický kongres Sborník abstrakt. 7. 8. 2008, s. 427.
Kazuistika*: „Už je to strašně dávno. Porodila jsem na utajeném místě po utajovaném těhotenství novorozeně, které jsem nechala bez pomoci svému osudu. Ráno jsem se probudila v tmavém zamčeném sklepu. Neměla břicho a krvácela. Tak přeci jen to byl sen? ...Přitom jsem krvácela po porodu. Jak dlouho? Nevím… Něco mi chybělo. Ale já nevěděla co. Šla jsem do školy. Všichni mluvili o nalezeném novorozenci, který leží ve vážném stavu v nemocnici. Ale to já nevěděla. ...On to nebyl sen. ...Co jsem to udělala. Proč? To já nechtěla. Vždyť já to dítě miluji. Je moje. A kde je? Jen ať přežije. Přemýšlím o určitých baby-boxech. Nevím, jestli by všechny problémy mohly vyřešit. Já myslím, že ne. V mém případě by asi nepomohly. Kdybych si naplánovala, že tam dítě po porodu dám, tak přece bych si své těhotenství naplno uvědomila…Tím pádem bych vše vyřešila tím, že se svěřím.“*

5.2 Psychopatologie neonatiticidy

Slabou stránkou tvrzení o záchraně nechtěných novorozenců baby boxem je fakt, že zabití novorozeného dítěte nebývá (většinou - viz níže) akt chladnokrevné rozvahy, ale čin, který je obvykle impulsivní. Rozrušení způsobené porodem je výjimečné rozpoložení matky, které má původ ve fyziologických procesech vyvolaných porodem. Tento psychicky oslabuje vůli matky a její odolnost vůči vnějším a vnitrním podnětům a brzdí plné rozvinutí mateřského pudu.

5.2.1 Důvody neonaticidy

Psychologická i trestně právní literatura se snaží specifikovat matky, které mají větší předpoklad k neonaticidě. *"V literatuře se uvádí například pohnutky plynoucí z konfliktů v partnerských a rodinných vztazích, z nenávistného vztahu matky k dítěti, dále uvádí nepříznivé sociálně ekonomické situace, psychotické poruchy matky, zabití ze soucitu, že se dítě narodí postižené, z obavy z ostudy, z náboženského hlediska, nebo psychologického stavu matky*."[97]

Několik zahraničních studií se v tomto shoduje. Studie z USA sledovala139 případů neonaticidy spáchané v letech 1983 až 1991 a udává, že 65 % těchto žen byly primipary, polovina z nich byly dívky pod 19 let. Z této věkové skupiny bylo téměř 90 % primipar. Studie podotýká, že asi 35 % dětí (obětí neonaticidy) se narodilo před termínem.[98]
V českém prostředí se problémem zabývaly ojedinělé studie českých autorů (Jíra, Vorel, Velemínský). V citované studii byly vysloveny následující hypotézy: *„Matka uvažuje o vraždě novorozence již před porodem.Matka se rozhoduje k vraždě novorozence především ze společenských důvodů.Rozhodnutí matky k usmrcení dítěte je také ovlivněno vztahem partnera k probíhajícímu těhotenství.Většina vražd vznikne na podkladě rozrušení vzniklého v souvislosti s porodem."*[99]

Další rizikový faktor spojený s věkem, který je potvrzen v dalších studiích, je že tyto ženy jsou „single" a stále žijí doma s rodiči. Charakteristikou pak je omezená komunikace mezi mladou matkou a zbytkem rodiny, fundamentalistická výchova. Některé studie se zaměřily na osobnostní charakteristiky, většina těchto žen se jeví nevyzrálá, pasivní, bázlivá a podprůměrného IQ. Pasivita v rysech osobnosti se zdá jedním z predikujících faktorů. Popírání je častým rysem u mnoha dospívajících matek. Podle litery zákona musí být tento stav způsoben porodem a nemůže jít o nějaké jiné rozrušení vyvolané jinými příčinami. Pachatelem tohoto trestného činu může být pouze

---

97 ŠÍROVÁ, D., *Pachatelky násilných trestných činů,* bakalářská práce, katedra trestního práva, Masarykovy university, [2013-05-07]<http//is.muni.cz/th/208738/pravf_b/Sirova-BP.text> s. 21–22.

98 Srov. CRAIG, M., *Perinatal risk factors for neonaticide and infant homicide:can we identify those at risk?* pg. 57–61.

99 Srov. VELEMÍNSKÝ, M., *Vraždy novorozenců – baby-box,etika v perinatologickém období*, s. 425.

matka novorozeného dítěte. Je to čin ženy, která je porodem dítěte zaskočena natolik, že ztrácí schopnost soudného uvažování. Může být zaskočena porodem jako takovým, pokud těhotenství popřela, nebo ji mohou zaskočit okolnosti související s porodem. Bolest, strach, délka nebo naopak překotnost porodu mohou být okolnostmi, které vyvolají silný stres. Stresová a panická reakce pak vede k zabití dítěte nebo k odložení dítěte s následkem újmy na zdraví nebo smrti.

Situace žen, které nakonec vztáhnou ruku na svého novorozence, nebo jej odloží ohrožujícím způsobem je komplexní problém. Kromě popření jako stavu mysli se na něm podílí i komplex dalších okolností. Z práce, která se zabývala situací a psychosociálním stavem žen, které spáchaly trestný čin vraždy novorozence nebo malého kojence v ČR mezi lety 1992 až 2002, vyplývá následující: „*Za období let 1992 až 2002 došlo celkem k 41 případům vražd novorozenců a 2 kojenců, které spáchalo 42 rodiček, jejichž průměrný věk je 26,3 let. Z uvedeného počtu rodiček bylo 18 svobodných, 17 vdaných a 7 rozvedených. Ze sociálního hlediska bylo 22 rodiček zaměstnaných, 13 nezaměstnaných, z toho jedna prostitutka a 7 studentek. Ve 12 případech (jedná se o 30 %) byl trestný čin posuzován jako vražda podle ustanovení § 219 odst. 1,2 písm. e)trestního zákona, z toho u jednoho případu bylo podezření na laktační psychózu, ve 30 případech (jedná se o 68 %) byl trestný čin posuzován jako vražda novorozeného dítěte matkou podle ustanovení § 220 trestního zákona a u 1 případu (jedná se o 2 %) byl trestný čin posuzován jako ublížení na zdraví podle ustanovení § 224 odst. 1,2 trestního zákona. Již z této právní kvalifikace je zřejmé, že u 68 % případů došlo k usmrcení novorozence v důsledku rozrušení způsobeného porodem (§ 220 trestního zákona), tedy rozpoložením matky, které má původ ve fyziologických procesech vyvolaných porodem. Databáze policie uvádí, že v konečné fázi bylo v 16 případech zastaveno trestní stíhání, ve třech případech došlo k odložení trestu, 7 žen bylo odsouzeno bezpodmínečně, 9 žen podmíněně, u jedné ženy bylo nařízeno ochranné léčení.*“[100]

Ve světové literatuře je zřejmá snaha o predikci žen, které mají k neonacitidě možná více sklon než jiné. Specifickou skupinou jsou studentky, které obvykle těhotenství tají pře rodinou i spolužáky a s naivitou věku přiměřenou předpokládají, že se situace *„nějak vyřeší“. „Žádná z těchto mladých pachatelek se však nepřipravovala na to, že dítě usmrtí. Na základě rozhodnutí vyšetřovatele, který vychází ze znaleckých posudků, bylo ve většině případů trestní stíhání zastaveno z důvodu, že nebyla obviněná v době činu pro nepříčetnost trestně odpovědná (osoba nevyzrálá, v době porodu trpěla poruchami vědomí apod.) … Rozborem zbývajících případů vražd novorozenců autoři zjistili, že některé budoucí matky lékaře navštíví se žádostí o provedení interrupce, ale někdy až v době, kdy interrupci již nelze provést. Jako důvod uvádějí rodinné problémy, nepříznivou sociální a ekonomickou situaci, že by za dané situace dítě neuživily. Mezi těmito ženami bylo 13 bez pracovního poměru (tuto skupinu možno nazvat jako rizikovou), jedna se živila prostitucí.*“[101]

100 JÍRA, V. – VOREL, F. – VELEMÍNSKÝ, M., *Vraždy novorozenců v České republice a psychosociální stav jejich matek,* s. 32. (a související odkaz č. 107)

101 Tamtéž, s. 40.

Kriminologie uvádí i jiný typ žen, které jsou schopné chladným kalkulem své dítě usmrtit. V práci, která se zabývá osobnostními a psychosociálními rysy žen, které zabily svého novorozence, se na základě soudních výpovědí a posudků odborníků v souhrnu uvádí toto: „*Jde obvykle o ženy, které nerodí prvně, těhotenství tají, lékaře nenavštěvují, ale na porod se určitým způsobem připravují. Některé přípravu popisují ve svých výpovědích (nosí u sebe nůžky na přestřižení pupeční šňůry, odjedou z místa trvalého bydliště apod.). Z jejich výpovědí je zřejmé, že se na vraždu novorozence připravovaly. Domnívám se, že by mělo být jednání těchto rodiček posuzováno spíše jako trestný čin vraždy, jak je uvedeno v zákoně (§ 219/1,2 e) trestního zákona).*“[102] Bývají to psychopatické osobnosti, které nejsou schopné empatie. Tyto ženy své dítě zabijí a nejsou schopné jej předat do náhradní výchovy (tedy ani do baby boxu) z podstaty svého stavu. Za své jednání ale nesou plnou zodpovědnost stejně jako ostatní osoby, které páchají násilí na jiných bezbranných.

5.2.2 Popření těhotenství

Popření těhotenství je realita, občas se objevuje a v literatuře popsáno takto: „*Jde komplexní duševní proces. Popření, samo o sobě, je naprosto normální a je všudypřítomné. Ve skutečnosti je nemožné dojít k definitivní hranici mezi normálním a patologickým popřením. Někteří autoři pro popření předpokládají nejprve uznání skutečnosti a pak aktivní odmítnutí jeho existence. Jiní autoři považují popření za relativně vědomý adaptivní mechanismus. Koncepce popření těhotenství má více dimenzí a zahrnuje představy o úrovni vědomí, psychopatologii a časem souvisejícím s tím, kdy bylo těhotenství registrováno.*[103] *„Ženy, které těhotenství nepřijaly nebo z mysli vytěsnily, jsou skupinou žen, která je porodem nutně zaskočena a jedná v panice. Tyto ženy své těhotenství buď nepoznají, neví o něm z důvodu mentální kapacity, nebo je do poslední chvíle samy sobě popírají, „nepozorují“, že jsou těhotné. Síla popření příznaků těhotenství může být tak velká, že porodní bolesti bývají interpretovány jako koliky, menstruační bolesti nebo meteorismus. Společným znakem žen, které se dopouštějí neonaticidy, je utajení těhotenství.*“[104] Porodem jsou tyto ženy nutně zaskočeny. Jejich chování je pak zkratkovité, neplánované, nečekané. Matky v tomto psychickém stavu jsou stěží s to vyhledat baby box v jiném městě (ani v sousední ulici),

---

102 JÍRA, V. – VOREL, F. – VELEMÍNSKÝ, M., *Vraždy novorozenců v České republice a psychosociální stav jejich matek,* s. 41.

103 VELLUT, N. – COOK, J. M. – TURSZ, A. *Neonaticide and denial of pregnancy,* Analysis of the relationship between neonaticide and denial of pregnancy using data from judicial files version Author manuscript, published in "Child Abuse and Neglect 36, 7-8 (2012) 553-63", [2013-07-05]< http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/78/55/17/PDF/Relations_between_neonaticide_and_denial_-_final_version.pdf>pg. 10–12.

104 Srov. CRAIG M., *Perinatal risk factors for neonaticide and infant homicide: can we identify those at risk*? pg. 57–61.

protože to vyžaduje plánovanou aktivitu, racionální rozhodnutí (dítě zabalit, vzít, někam s ním odjet), kterých nejsou v tomto stavu schopné. Z týchž důvodů nevyužívají ani jiných možností „odložení“ dítěte. Takové ženy nejsou schopny svou situaci racionálně řešit a plánovat vhodné kroky k „odložení“ dítěte způsobem, který nebude dítě ohrožovat na zdraví či v životě. Tyto ženy nejsou schopné z podstaty svého zdravotního a psychického stavu rozumné úvahy. Nejsou schopny racionálního činu.

V literatuře se obecně udávají tři typy popření těhotenství: *Afektivní popírání*, které nastává, když žena rozumem bere na vědomí, že je těhotná, ale neprožívá žádný z doprovodných emocionálních a behaviorálních změn. Afektivní popření je spojeno s pocity odloučení od dítěte. *Pervazivní* (tj. vše prostupující) popření nastává, když je celý fakt těhotenství zatlačen do podvědomí. Všechny příznaky těhotenství - tedy přibývání na váze, amenorea, změny v prsu i porodní bolesti si žena nesprávně vyloží. Může dojít i ke kolektivnímu popření těhotenství u partnerů a v rodině. Doprovodným znakem dalšího typu popření – *psychotického popření* těhotenství – je nesprávný výklad příznaků těhotenství.[105]

Žena může sama porodit bez jakékoliv pomoci. Porod je přirozeným, naprogramovaným a fyziologicky podmíněným dějem. Ale i když žena o těhotenství ví a připravuje se na něj, může jí překotně běžící porod zaskočit. Pokud se dítě překotně narodí a matka se na jeho příchod připravovala, ví, že je nutné provést několik úkonů. Těmito úkony je podvaz pupečníku a jeho přerušení. V tomto sledu dějů, ne naopak, neboť by to vedlo k fatálnímu krvácení u novorozence. Dalším racionálním krokem musí být osušení dítěte, zabalení neboť jinak dochází k rychlým ztrátám tepla a energie. V této době obvykle volá lékařskou pomoc.

Pokud žena rodí a neví, co se s ní děje, protože myšlenku na těhotenství potlačila, může být narozené dítě tak velikým překvapením nebo takovou situací, které vůbec nerozumí, že ji vyřeší zkratkovitě. V nevědomosti a panice dítě neošetří nebo je ponechá bez péče a nezajištěný novorozenec velmi rychle zmírá.

Pokud by žena rodila plánovaně sama a bez pomoci, na tento porod se připravovala a plánovala odložení dítěte do baby boxu, musí si tyto kroky promyslet. Musí začít přemýšlet o možnosti a cestách odložení neplánovaného dítěte, o něž se nemůže starat. K těmto možnostem patří i anonymní odložení do baby boxu. Musí vědět, kde baby box je a jak se k němu dostane tak, aby nebyla viděna. Musí mít připravené něco, čím by se dal pupečník podvázat (tkanice, guma, provázek), nástroj na přerušení pupečníku a ručník, nebo něco, čím lze dítě osušit a posléze zabalit, aby neprochladlo. To vyžaduje promyšlení postupu, přípravu uvedených prostředků a jejich dostupnost. Po porodu je žena musí racionálně v daném sledu provést. Následuje přenesení či převezení dítěte do místa baby boxu a vložení dítěte dovnitř.

105 Srov. VELLUT, N. – COOK, Jon M. – TURSZ,A., *Neonaticide and denial of pregnancy*, Analysis of the relationship between neonaticide and denial of pregnancy using data from judicial files version Author manuscript, published in "Child Abuse and Neglect 36, 7-8 (2012) 553-63", [2013-07-05]. <http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/78/55/17/PDF/Relations_between_neonaticide_and_denial_-_final_version.pdf>.

5.3 Neonaticida a baby boxy v ČR

V podmínkách ČR je vražda novorozeného dítěte matkou zpravidla kvalifikována podle § 220 trestního zákona. V tomto paragrafu se uvádí: „*Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě při porodu, nebo hned po něm, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let. Zvláštní duševní stav pachatelky v době činu, způsobený porodem, je důvodem mírnějšího posuzování vraždy novorozeného dítěte matkou. Rozrušení způsobené porodem je zvláštní znak trestného činu podle § 220 trestního zákona a není možné ho zaměňovat s obecnými podmínkami trestní odpovědnosti, vyjádřenými v ustanoveních o nepříčetnosti a zmenšené příčetnosti. Pro posouzení otázky, zda obviněná jednala v tomto psychickém stavu, je rozhodujícím podkladem posudek znalce z oboru psychiatrie, psychologie, soudního lékařství a gynekologie*“.[106]

Racionální zvažování pro život, či proti životu přichází při zjištění těhotenství, což je obvykle průběh prvního trimestru. Avšak zjištění těhotenství v průběhu II. a III. trimestru, dokonce i těsně před porodem není ani v současnosti výjimečná. V těchto případech by se mohla volba baby boxu zdát dobrou volbou. Žena, která zjistí těhotenství později a přizná si je, může volit z několika forem sociální pomoci včetně uvolnění dítěte do adopce. Pokud žena těhotenství popírá, není schopná činit žádné rozhodnutí a jakoukoliv pomoc vyhledat.

Výše zmiňovaná studie (autorů Jíra, Vorel, Velemínský) uzavírá zkoumání důvodů neonaticidy v českých podmínkách takto: „*Z celkového počtu 42 pachatelek bylo13 nezaměstnaných, z nichž se jedna živila prostitucí, 4 byly rozvedené a 8 svobodných. U těchto žen měla v určité míře vliv na jejich jednání jejich současná sociální a ekonomická situace. Průměrný věk pachatelek uvedených trestných činů je 26,3 let.*

Stanovená hypotéza, že z celkového počtu vražd novorozenců matkou je více než 60 % případů důvodem nepříznivá osobní, sociální a ekonomická situace matky, se nepotvrdila.“[107]

Může jistě nastat situace, že žena není svobodná co volnosti pohybu, nebo nemůže z důvodu ilegality pobytu péči vyhledat. Pak se zdá cesta odložení dítěte do baby boxu jako vhodná alternativa. Předpokládá se, že mezi uživatelkami baby boxů nebo jejich alternativ ve světě mohou být ženy s nelegálním pobytem. (viz dále kapitola Baby boxy a jejich analogie ve světě) Nabízí se však otázka, zda je odložení dítěte přání ženy, nebo je k němu donucena tím, kdo jí svobodný pohyb znemožňuje, případně otcem dítěte. Otázkou pak je, zda taková situace není trestným činem. Pokud žena přijede do nemocnice s obtíží, která souvisí s rozběhlým porodem, pak normálně porodí a dítě si buď ponechá, nebo jej uvolní k adopci.

106 JÍRA, V. – VOREL, F. – VELEMÍNSKÝ, M., *Vraždy novorozenců v České republice a psychosociální stav jejich matek*, s. 34.

107 Tamtéž, s. 42.

V literatuře je popsáno, že: *„20% matek, které zabijí své novorozeně, má mentální defekt s podílem 24 % schizofrenie a 3% bifázické poruchy*.“[108] Matky v tomto psychickém stavu jsou stěží s to vyhledat baby box v jiném městě (ani v sousední ulici), protože to vyžaduje plánovanou aktivitu, racionální rozhodnutí, kterého nejsou v tomto stavu schopné. Z týchž důvodů nevyužívají ani jiných možností „odložení“ dítěte. Takové ženy nejsou schopny svou situaci racionálně řešit a plánovat vhodné kroky k „odložení“ dítěte způsobem, který nebude dítě ohrožovat na zdraví či v životě. Baby box tedy není řešením pro psychotickou ženu, ale pro osobu alespoň částečně si uvědomující své konání. Smysl zavádění baby boxů se zdá jasný. Jde o záchranu novorozence, kterého jeho matka odmítá a jako jednu z alternativ řešení situace zvažuje zabití novorozence.

Hlavní argument zastánců baby boxů, a to ten, že*: „se sníží počet dětí, hlavně novorozenců usmrcených po narození a nalezených v kontejnerech apod., je mylný*.“[109] Tato zkušenost je patrná ve všech zemích, v nichž se schránky na odkládání novorozenců začaly zavádět. „*Před zavedením baby boxů v období od 1. 1. 1992 do 31. 12. 2002 byly v ČR policejně vyšetřovány 43 případy vražd novorozenců a kojenců.“* [110] *„V roce 2002 byl vyšetřován 1 případ vraždy novorozence matkou.“*[111]V roce 2005 a 2006 nebyl nalezen žádný mrtvý novorozenec.

Na závěr

Smysl zavádění baby boxů se zdá jasný. Jde o záchranu novorozence, kterého jeho matka odmítá a jako jednu z alternativ řešení situace zvažuje zabití novorozence.
Je otázkou, zda zavádění baby boxů skutečně může snížit incidenci neonaticidy. Údaje ze zemí, kde jsou podobné schránky tolerovány již delší dobu (Německo), tomu nenasvědčují. Jasně ukazují, že jejich existence nijak neovlivnila počty dětí nalézaných jako usmrcené po porodu v popelnicích, kontejnerech apod. *„Hlavní argument zastánců baby boxů, a to ten, že sníží počet dětí, hlavně novorozenců usmrcených po narození a nalezených v kontejnerech apod., je zcela mylný.“* [112]
Je to proto, že podle literárních zdrojů, které budu citovat níže, zabíjejí matky své novorozené dítě většinou ve stavu akutní stresové reakce, panické ataky, aby se ho co nejrychleji zbavily, a tak *popřely* jak celou skutečnost jak těhotenství, tak narození

108 LOGAN, M., A. *Comparative Study of Filicide and Neonaticide*., pg. 4
109 JÍLEK, A., Právní *úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte z června 2011*. s. 3.

110 JÍRA, V. – VOREL, F. – VELEMÍNSKÝ, M., *Vraždy novorozenců v České republice a psychosociální stav jejich matek*, s. 36.

111 Srov. <http://www.fod.cz/tyrani.htm>.

112 JÍLEK A., *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte z června 2011*. s. 3.

dítěte. Chování těchto žen je zkratkovité, neplánované, nečekané a nepředvídatelné. Kriminálně se zbavují novorozence ženy, které mají akutně vzniklé nebo chronické psychotické onemocnění, případně ženy, které nejsou schopné v atace paniky způsobené porodem racionální úvahy.
Zmiňované očekávání, že zřízení zařízení, jakými jsou baby-schránky, povede ke snížení počtu interrupcí, odložení dětí a zbavení dětí života, tak není nijak odůvodněno, natož prokázáno. [113]

113 Srov. Psychologie dnes: *Čemu slouží baby boxy*? 2006, roč. 12, č. 9, s. 29–31.
[2013-04-10]. <http://www.portal.cz/casopisy/pd/ukazky/cemu-slouzi-babyboxy-/9913/>
a srov. FRANK, R., HELMS, T. *Rechtliche Aspekten der anoymen Kindesabgabe in Deutschland und Frankreich*. FamRZ, 2001, s. 1340 a násl., a literaturu tam uvedenou
a srov. KRÖHNOVÁ, D. *Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích.*

6. Problematika nechtěného a odloženého dítěte

"Bolest jednoho člověka je bolestí celého světa.“ (A. de Saint Exupéry)

V této kapitole se pokusím definovat čin opuštění dítěte obecně. Blíže se budu věnovat problematice opuštění novorozence v zemích středoevropského regionu (anonymní porod a odložení novorozence v sousedních zemích). Pokusím se vystihnout problematiku legislativního zakotvení a odborné diskuze nad anonymním odkládáním dětí a paralelou baby boxů. O některých zemích není dostupných více informací než jen prostá zmínka, že anonymní odkládání dětí je na hraně nebo za hranou zákona, případně není možné. Krátce jen pro přehled a ucelenost uvedu i situaci v zemích Severní Ameriky a pak situaci v zemích rozvojového světa.

Domnívám se, že na úvod této kapitoly je vhodné specifikovat čin opuštění dítěte.
„V deseti zkoumaných zemích EU (v Dánsku, Francii, Velké Británii, Bulharsku, Rumunsku, České republice, Maďarsku, Slovensku, Litvě a Polsku) neexistuje jasná právní definice opuštění dítěte. Neexistence jednoznačné definice a nejasná představa o tom, co se pod pojmem opuštění dítěte skrývá, komplikuje průzkum tohoto fenoménu a praxi s ním spojenou. Pro účely tohoto projektu EU v rámci programu Daphne [114] *byly vytvořeny dvě definice opuštění dítěte, tzv. otevřené a utajené opuštění. Otevřené opuštění je definováno jako úmyslné opuštění dítěte rodičem, kterého lze identifikovat a jehož záměrem není se vrátit, ale dobrovolně se zříci rodičovské odpovědnosti. Navíc žádný z dalších členů rodiny není schopen nebo ochoten vzít na sebe rodičovskou odpovědnost a péči o dítě. V případě utajeného opuštění je dítě opuštěno utajeně rodičem, kterého nelze identifikovat a jehož záměrem není se vrátit, ale dobrovolně se zříci rodičovské odpovědnosti anonymně.*“[115]

6.1 Problematika nechtěného a odkládaného dítěte v historii

Společnost postupně, zvláště s nástupem křesťanství, vyvíjela určitá opatření, aby i nechtěné děti měly šanci na život. Ochrana života dítěte, zvláště sirotků a vdov je imperativem Starého i Nového zákona.

---

114 *Problematika opuštění dítěte a jeho prevence.* Institut práce, zdraví a organizace, Nottinghamská univerzita, Velká Británie, [2013-06-08].
<http://www.nottingham.ac.uk/iwho/documents/childabandonment/czechrepublic/brochure.pdf> s. 3.
EU program DAPHNE je největším komunitárním programem zaměřený na boj proti násilí, který je propojen s příslušnými regionálními politikami. DAPHNE III, již třetí fáze programu, byl vyhlášen Rozhodnutím Evropského parlamentu a Rady č. 779/2007/ES ze dne 20. června 2007 jako součást obecného programu „Základní práva a spravedlnost“. Finanční prostředky jsou určeny na prevenci proti všem formám násilí a podporu obětí ohrožených skupin – dětí, mládeže a žen.

115 Srov. *Problematika opuštění dítěte a jeho prevence*. Institut práce, zdraví a organizace, Nottinghamská univerzita. Velká Británie, s. 3.

Téma odloženého dítěte je tématem bájí, pohádek i doložených faktů a osobních dramat. Některé odložené děti sehrály historicky prokazatelnou velkou úlohu (Mojžíš). Prvními místy pro bezpečné odložení dětí byly kostely. „*Snad první historicky dokumentovaný útulek pro opuštěnou mládež byl zřízen v Cařihradu již v roce 335. Zmínky o péči o opuštěné či odložené nalezené děti nacházíme také v roce 787, kdy byl péčí biskupa Dattea založen první nalezinec v italském Miláně. Postupem času byly zakládány další, a to zejména v dalších italských městech a Francii.*“[116]
Středověk na jedné straně ctí život a na druhé straně stále lpí na panenství a ctnosti, a nemanželské dítě si neslo stigma celým životem. Východiskem z nouze pro mnoho těhotných svobodných dívek se postupně staly kláštery, které skýtaly svou anonymitou možnost úkrytu při utajeném porodu. Další možností byly schránky, kam matky odkládaly děti, o které se pak klášter postaral. První dokumentované zmínky o takové pomoci pocházejí z konce XII. století. V roce 1198 byl při nemocnici Svatého ducha v Římě zřízen papežem Inocencem III. nalezinec opatřený takovou schránkou k odložení nechtěných dětí. Tyto schránky se postupně vypracovaly do podoby otočných zařízení ve dveřích či zdech nalezinců, klášterů nebo nemocnic. Praxe toren byla v Evropě běžná do XVIII. století.

Největší rozvoj a legislativní zakotvení schránek je zaznamenán ve Francii. Byly zakotveny v rámci napoleonského *Code Civil* v roce 1804, pak byly převzaty a rozšířily se i do jiných zemí. V období Velké francouzské revoluce dokonce císař Napoleon I. ve své snaze nepřijít o budoucí vojáky vydal v r. 1793 dekret, na jehož základě byly vymezeny tři skupiny dětí, jejichž výchova spadala pod veřejnou dobročinnost. Šlo o děti neznámých rodičů, které byly nalezeny na veřejných místech nebo donesené do hospiců, dále o děti, které byly svými rodiči opuštěny a o chudé sirotky. Ve Francii rozvoj schránek nabyl takového rozměru, že Code Civil je nařizoval zřídit v každém departementu. Děti do nich umístěné byly považovány za „děti státní“. „*Zřejmě v důsledku enormního nárůstu počtu odložených dětí z cca 40 až 50 tisíc ročně před revolucí na 129 629 v roce 1833 nařídil Napoleon v r. 1811 odkládání novorozeňat do otočné schránky. V každém okrese byl zřízen hospic, který měl tornu. Po zrušení toren opět počet odložených dětí výrazně poklesl a v roce 1868 činil téměř 67 tisíc*.“[117]

Problém nemanželských dětí existoval i v Rakousku. V roce 1811 připadaly ve Vídni čtyři porody manželské na jeden nemanželský. V roce 1847 byl tento poměr dokonce v poměru dva ku jedné. Mezi lety 1811-1840 byl v rakouské monarchii registrován asi milion nalezenců.

Na území českých zemí se první nalezince a sirotčince objevují v hojnějším počtu po třicetileté válce v důsledku nárůstu počtu opuštěných dětí. Mezi prvními vzniká pro tyto účely již v roce 1575 Vlašský špitál v Praze. Josef II. založil v r. 1784 nalezinec a spojil

116 NOVOTNÁ, V. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Náhradní rodinná péče, 2000, č. 1–13.

117 MITLÖHNER, M., *Baby box – méně idealizmu a více reality*. Sborník z kongresu Pardubice 2007. [2013-11-19]. <http://www.planovanirodiny.cz/search.php?rsvelikost=nv&rstext=all-phpRS-all&rstema=66&stromhlmenu=0&urpod=1> s. 1.

děti osiřelé a děti nemanželské a položil důraz na dočasné přijetí dítěte do ústavu. „*Dítě, jež se narodilo v porodnici, mělo právo na jméno matčino a matka sama byla přidržována jako kojná v ústavě. Během 19. století byl nalezinec postaven na novém základě. Děti se po jisté době strávené v ústavu svěřovaly do péče pěstounů na veřejné útraty, popř. do rodin, které byly schopny se o ně postarat nebo zůstávaly v péči nalezince, někdy i za úplatu. Praxe toren postupně v průběhu 19. století utichla a byly postupně rušeny.*“[118]

Způsoby řešení problematiky anonymního opuštění dítěte jsou v různých zemích různé. V některých zemích přestalo být opuštění dítěte nezákonné s tím, že dítě bude ponecháno na místě, kde nedojde újmy na zdraví. „*V některých evropských zemích byly založeny tzv. „baby boxy“ (neboli schránky na odkládání dětí), kde mohou matky anonymně a bezpečně odložit své dítě. Například v Německu byly v roce 1999 zavedeny „babyklappe“ (schránky pro děti), v Maďarsku byly před některými nemocnicemi nainstalovány inkubátory a v Itálii se používají „culla per la vita“ (kolébky pro život). Ve Francii mají v souladu s článkem 341 Občanského zákoníku ženy po porodu v nemocnici právo zůstat vůči svému dítěti v anonymitě. Tento postup je definován jako „accouchement sous X“ a jeho následkem je, že mezi matkou a dítětem nevznikají žádné právní závazky.*“[119]

V následujících kapitolách rozeberu situaci v některých zemích.

6.2 Problematika anonymních porodů a paralela baby boxů ve 20. století v Evropě

Problematika anonymního odkládání dítěte je součástí komplexního problému opuštění dítěte. Nechtěná těhotenství a nežádoucí děti jsou součástí historie i realita dneška. Děti opouštěny byly, jsou a budou. Důvodů k odložení dítěte je nejspíš tolik, kolik je odložených dětí.

Projekt EU *Daphne* se zabýval problematikou a prevencí opuštění dítěte v Evropě a na jeho *stránkách* se praví: *„Skutečný rozsah otevřeného a utajeného opuštění dítěte v evropských státech je však obtížné stanovit, protože pouze některé země vedou o této problematice celostátní statistiky, a pokud země nějaké záznamy vedou, jejich údaje se různí v závislosti na věkové skupině dětí a užívané definici opuštění dítěte.“ Součástí tohoto byla písemná žádost všem vládám EU o zveřejnění informací souvisejících s otevřeným a utajeným opuštěním. Z 22 zemí, které na žádost reagovaly, byl hlášen nejvyšší počet případů otevřeného opuštění na Slovensku (4,9 na 1 000 živých porodů), dále pak v České republice (4,1 na 1 000 živých porodů), Lotyšsku (3,9 na 1 000 živých*

118 ŠULOVÁ, L. – FAIT T. *Nechtěné děti*, s. 228–233.

119 *Problematika opuštění dítěte a jeho prevence*, Institut práce, zdraví a organizace, Nottinghamská univerzita, Velká Británie, s. 5.

porodů) a Polsku (3,7 na 1000 živých porodů). Informace o tom, zda k opuštění dítěte došlo venku nebo na veřejném místě, byly ve všech 22 zkoumaných zemích omezené (pokud vůbec nějaké existovaly). Kromě toho většina zemí nevede celostátní záznamy o počtu dětí (ve věku 0–3 let), které byly opuštěny v porodnici. V případech, kdy státy záznamy vedly, byl největší počet dětí opuštěných v porodnici za rok hlášen v Polsku 1 000. ... Způsoby řešení problematiky utajeného opuštění dítěte se v zemích EU různí. V některých zemích přestalo být opuštění dítěte nezákonné pod podmínkou, že dítě bude ponecháno na bezpečném místě. V některých evropských zemích byly založeny tzv. „baby boxy" (neboli schránky na odkládání dětí), kde mohou matky anonymně a bezpečně odložit své dítě. Například v Německu byly v roce 1999 zavedeny „babyklappe" (schránky pro děti), v Maďarsku byly před některými nemocnicemi nainstalovány inkubátory a v Itálii se používají „culla per la vita" (kolébky pro život). Ve Francii mají v souladu s článkem 341 Občanského zákoníku ženy po porodu v nemocnici právo zůstat vůči svému dítěti v anonymitě."[120]

Anonymní odkládání dětí nebo obdoba baby boxů v ČR je tolerováno v jedenácti státech Evropy. V těchto zemích se stejně jako u nás vedou diskuze o dopadech a smyslu anonymního odkládání dětí, o tom, jaká rizika mohou znamenat pro nalezené dítě. Pohled je (stejně jako v ČR) možný z různých úhlů. V diskuzích zaznívá nejdůležitější argument a tím je záchrana života dítěte, které by jinak bylo ohroženo smrtí – zabitím od matky, nebo ohrožením na zdraví tím, že je ponecháno opuštěné bez ošetření a tepla.

Tam kde jsou paralely baby boxů povoleny, je statistika neúprosná a ukazuje se, že zavedení baby boxů nesnížily incidenci neonaticidy. Obecně lze říci, že v zemích, kde je anonymní odkládání dětí možné, je s dětmi zacházeno jako s nalezenci (dětmi nezjištěné totožnosti). Jsou obvykle bezprostředně předány státnímu nebo státem pověřenému orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Tyto státní orgány pak rozhodují a o jeho umístěni nejprve do pěstounské nebo před adopční péče a o dalším osudu dítěte.

Důvody k opuštění dítěte rodiči

Proč rodiče opouštějí své děti a matky odkládají novorozence ještě v 21. století? Důvody nejsou stejné jako před stovkami let. Pokud pomineme nemoc (myslím tím psychickou nemoc), kdy je žena mimo racionální vnímání v atace paniky či deprese, tak je důvodů tolik, jako matek, které děti opouštějí. Co matka, to jiný, možná někdy velmi zoufalý důvod na odložení dítěte.

Ve světové literatuře není přesně specifikována charakteristika rodiče, který odloží nebo opustí své dítě. Ukazuje se, že jde o kombinace různých okolností, které k odložení dítěte vedou. Nejrizikovější pro akt neonaticidy a opuštění novorozence se ukazuje fakt popření těhotenství (viz níže). Celosvětově jsou diskutovány různé důvody pro opuštění dítěte. Výše zmiňovaný projekt EU *Daphne* uvádí obecně tyto **důvody pro opuštění dítěte** takto: „*omezený přístup k potratům, dítě narozené s určitou formou*

120 *Problematika opuštění dítěte a jeho prevence*, Nottinghamská univerzita, Velká Británie, s. 5.

postižení a neexistence služeb a zdrojů pro podporu rodičů, kterým se narodilo dítě s postižením, například denní péče pro pracující rodiče.“[121]

Příklady ze světa:
- Národní politika jednoho dítěte v Číně byla spojena se zvýšením rizikem opuštění novorozenců a to zejména dívek.
- Odložení dítěte z důvodu HIV infekce bylo popsáno v USA, Rusku a Nigérii.
- V USA je časté odložení dítěte u matek narkomanek – zvláště byl tento fenomén popsán v souvislosti s nárůstem užívání cracku.
- V Bulharsku průzkum odhalil, že většina rodičů nechce opustit své děti. Mají-li však čelit chudobě, nemoci nebo sociálnímu vyloučení, často se tak rozhodnou v domnění, že jednají v nejlepším zájmu dítěte. Studie, v rámci níž vypovídalo 75 rodičů, kteří v nedávné době otevřeně opustili své děti (ve věku 0–3 let) a ponechali je v místním ústavu, prokázala, že jako důvody opuštění dětí byly uvedeny bezdomovectví, nedostatek jídla, špatné vytápění v zimním období a nedostatek plenek.[122]

Německá literatura se snaží vyspecifikovat důvody k odložení dítěte takto:
„*Problémy ve vztahu a strach z partnera, pohrůžka násilí, pocit svobodné matky, že danou situaci nezvládne, neschopnost postarat se o další dítě, tlak rodiny nebo strach členů rodiny, nemanželské dítě, finanční problémy, závislosti, utajovaná a nechtěná těhotenství, početí ze znásilnění, ilegální pobyt bez zdravotního pojištění, strach ze ztráty práce a dlouhodobá nezaměstnanost, strach z diskriminace, pokud by okolí vědělo, že dítě bylo odevzdáno do adopce.“*[123]

Důvodem k renesanci myšlenky schránek pro odložené děti se zdál rostoucí počet zabitých novorozenců. Původní snahou zřizovatelů schránek byla nejspíš snaha vraždě nechtěného dítěte předejít a nabídnout zoufalé matce poslední možnost, jak se dítěte anonymně zbavit. V EU jsou baby boxy provozovány a tolerovány v jedenácti státech. V různých zemích jsou nazývány různými jmény. Asi nejpestřejší škálu názvů mají německy mluvící země, Na Slovensku je analogie baby boxů nazývaná *„Hniezdo záchrany“* (viz příloha, obrázky č. 3 a 6) Princip technického fungování „schránek“ je vesměs podobný. Jako rozhodující se zdá vnímání odloženého dítěte společností a zákonem. Důležitý je status tohoto „odloženého“ malého člověka. V tomto posuzování může hrát roli i věk odloženého dítěte. Situace v Evropě popisuje následující kapitola.

121 *Problematika opuštění dítěte a jeho prevence*. Nottinghamská univerzita, Velká Británie, s. 7.

122 Srov. *Problematika opuštění dítěte a jeho prevence*. Nottinghamská univerzita, Velká Británie, s. 7.

123 OUŠKOVÁ, J., *Baby boxy ano či ne?* (Etické hodnocení v kontextu učení katolické církve), diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, [2013-05-10]<https://theses.cz/id/wywzzg/?furl=%2Fid%2Fwywzzg%2F;lang=en > s. 1.

6.2.1 Analogie baby boxů a anonymní porod na Slovensku

Na Slovensku existuje od r. 2004 možnost beztrestného odložení dítěte do tzv. *„Hniezda záchrany“*. Iniciátorem myšlenky je Občanské sdružení *„Šanca pre nechcených.“* Iniciátoři hnutí uvádějí, že se inspirovali programem baby boxů v ČR, ale myslím, že by to mělo být naopak. Legislativní průhlednost, racionální postoj k potřebnému počtu *„hniezd“,* informovanost o dalších osudech dětí a navazující pomocné programy pro matky v nouzi posouvá program *„Hniezd záchrany“* do kvalitativně jiné roviny, než jakou má program baby boxů v ČR. Na stránkách občanského sdružení se píše: *„Z iniciatívy občianskeho združenia Šanca pre nechcených existujú od roku 2004 na Slovensku Hniezda záchrany – verejne prístupné inkubátory, kde je možné anonymne odložiť nechceného novorodenca (dieťa do max. 6-tich týždňov od narodenia). Postupne sme ich za pomoci sponzorov a finančných príspevkov jednotlivcov zriadili 20 po celom Slovensku a tento počet je konečný“*.[124] Schránkou je běžný inkubátor, užívaný v péči o patologické novorozence, který je sto zajistit bezpečí dítěte, neboť jde o certifikovaný zdravotnický prostředek k tomu účelu vyráběný a celosvětově užívaný.[125]Na stránkách sdružení je k dispozici návod jak inkubátor otevřít. [126] *„Pracovníci zdravotnického zařízení, v jehož objektu je „hniezdo“ zřízené dostanou signál o vložení dítěte, dítě je do 5 minut vyzvednuto a je mu poskytnuta nutná péče. Odložené dítě má statut nalezence a má pro něj být vyhledána náhradní rodinná péče. Na území SR bylo ke konci roku 2012 zřízeno 20 těchto „hniezd“. Odloženo bylo k prvnímu říjnu 2013 celkem 46 dětí.“* [127]

Na stránkách sdružení *Šanca pre nechcených* je přehledná tabulka, která ukazuje další osud nalezených dětí, ukazuje, zda se maminka pro dítě vrátila, nebo je dítě v adopci či zůstalo v ústavním zařízení. Občanské sdružení *Šanca pre nechcených*, bylo zaregistrované Ministerstvem vnitra SR 11. 10. 2004. Odbornými garanty se stali známí gynekologové a neonatologové SR. Hlavní činností, která je přehledně popsána na webových stránkách, je pomoc všem nechtěným. *„V prvej fáze sa občianske združenie rozhodlo pomáhať tým najbezbrannejším nechceným novorodencom. Túto pomoc už v prvom predstavení sa verejnosti v roku 2004 rozdelili do troch etáp:*

1. *Hniezdo záchrany – (krízové riešenie) – zriaďovanie verejných inkubátorov pri nemocniciach v SR na záchranu života nechcených novorodencov, v ktorých môže matka anonymne a beztrestne odložiť nechcené bábätko*
2. *Kolíska záchrany – (lepšie riešenie) – vytvorenie lobistického tlaku na vznik zákona o utajených pôrodoch a vytvorenie telefonickej linky, na ktorú sa môžu obracať ženy s nechceným tehotenstvom a ľudia v kríze.*

124 Hniezdo záchrany. [2013-05-11]. <http://www.hniezdozachrany.sk/hz/a04.htm>.

125 obrázky č. 3

126 obrázek č. 5

127 Hniezdo záchrany. [2013-05-11]. <http://www.hniezdozachrany.sk/hz/a04.htm>.

3. *Náruč záchrany – (ideálne riešenie) – vytvorenie takých podmienok pre ženy s nechceným bábätkom, aby sa dieťaťa nemuseli vzdávať (výstavba útulkov, kde ich pobyt nebude úzko časovo obmedzený na pol roka, ale budú môcť s dieťaťom ostať 3 roky, kde dostanú rekvalifikáciu, prácu a šancu na skutočný život s vlastným dieťaťom.)"*[128]

Srovnání řešení problematiky anonymního porodu a odložení novorozence na Slovensku a v ČR

Situace ohledně anonymního odkládání dětí do „schránek" na Slovensku je oproti českým podmínkám od počátku přehlednější a je vedena snahou o právní zakotvenost této pomoci do stávající legislativy novelou zákonů.

Rozdíly „Hniezd záchrany" oproti českým baby boxům jsou tyto

- Zásadním rozdílem oproti situaci baby boxů v ČR je **legislativní zakotvenost** „*hniezd záchrany"* a systému pomoci matkám s nechtěným dítětem v SR. Stalo se tak hned na počátku celého programu, a to novelou zákona č. 538/2005 z., (str. 5034). Další zákon č. 576/2004 zbierky [129]. Zákon uvádí v § 11*: „Ak zdravotnické zariadenie ústavnej starostlivosti, ktoré prevádzkuje novorodenecké oddelenie, zriadi na účely záchrany novorodencov verejne prístupný inkubátor, možno novorodenca do neho odložiť."*[130]. Matkám byla zajištěna beztrestnost při odložení novorozence do *„hniezda záchrany"* z titulu zákona.
- Dalším rozdílem oproti situaci v České republice je **vydání věstníku MV SR**, kde je popsána dohoda o spolupráci s nemocnicemi a úřady práce o vzájemném informování o nalezených novorozencích.[131]
- Dále je (oproti ČR) **jednoznačně specifikováno,** do jakého věku lze dítě beztrestně odložit. Na stránkách Občanského sdružení „*Šanca pre nechcených"* je výslovně uvedeno: *„Beztrestne môžete do Hniezda záchrany odložiť jedine novorodenca, teda dieťa do 6 týždňov od pôrodu. Ak niekto odloží do hniezda dieťa viditeľne staršie, nevzťahuje sa na neho zákonná klauzula o beztrestnosti a bude po ňom vyhlásené pátranie. Hniezda záchrany sú určené na záchranu života novorodencov zväčša z utajovaných tehotenstiev a pôrodov. Nie na riešenie zlej sociálnej situácie v dôsledku nedostatku financií na vyživovanie už staršieho dieťaťa."* [132]

128 Srov. Hniezdo záchrany. [2013-05-11]. <http://www.hniezdozachrany.sk/hz/a04.htm>.

129 Zákon o zdravotnej starostlivosti, službách souvisejících s poskytováním zdravotní starostlivosti. s účinností od 1. 1. 2005). [2013-05-11]. <http://www.hniezdozachrany.sk/hz/a04.htm>.

130 Srov. zákon č. 300/2005 Trestný zákon. [2013-05-11].<http://www.hniezdozachrany.sk/hz/a04.htm>.

131 Srov. Slovenská lékarska komora. Zákon č. 576/2004 Z., Zákon o zdravotnej starostlivosti 2004.[2013-06-30]. <http://www.lekom.sk/files/media/933_576_2004.pdf> Odborné usmernenie MV SR vo Vestníku MZ SR z 29. mája 2009, čiastka 2224, s. 171.

132 Srov. Hniezdo záchrany. [2013-05-11]. <http://www.hniezdozachrany.sk/hz/a04.htm>.

6.2.2 Analogie baby boxů a anonymní porod v Německu

V Německu byla první schránka tzv. *„babyklappe“* zřízena v r. 2000 v Hamburku. Důvodem byl častější výskyt odložených novorozenců a úmrtí novorozenců v okolí Hamburku.

Typizace žen, které použijí *„babyklappe“,* je dle očekávání a názoru iniciátorů tato: *„Klientkami jsou nezletilé a mladé ženy, které mají strach z reakce svých rodičů, dále ženy cizinky, které se zdržují v Německu ilegálně, anebo ženy islámského vyznání, které se obávají odvety ze strany své rodiny. Samozřejmě jsou sem počítány také ženy samoživitelky, které nemají dostatek materiálních prostředků k výchově dítěte. Dále pak prostitutky a ženy, jež byly znásilněny a dítě si nechtějí ponechat. Dále se v Německu uvádí, že matky, které popírají a potlačují své těhotenství, se nejen stydí za své otěhotnění, otěhotněly navíc také velmi často díky své nezkušenosti a nepoučenosti. Jde především o dívky mladého věku, často o nezletilé. Ženy pak samozřejmě nejsou schopny se s těhotenstvím snadno vypořádat a stěží naleznou dostačující pomoc a podporu ve svém okolí a rodině. Není se ani čemu divit, že takové dítě je nechtěné. Také ženy, které očekávají své čtvrté či páté dítě a nemají dostatek finančních prostředků k obživě dalšího dítěte a mnohé jsou vystaveny nátlaku svého partnera, který si dítě absolutně nepřeje.“*[133]

Předpokládá se, *že „babyklappen“ použijí také cizinky, které nemají legalizovaný pobyt v zemi, k nimž často patří ženy pocházející z východní Evropy*.“[134] V současnosti je v Německu v provozu asi 80 schránek a jsou obvykle zřízeny ve zdech nemocnic. Vedle toho nabízí zhruba 130 klinik možnost anonymního porodu.

Matka má v Německu také možnost „odložit“ své dítě po předchozí telefonické domluvě přímo do rukou zdravotníka či sociálního pracovníka. Takto odložené dítě je pak svěřeno po 8 týdnech do pěstounské péče, po jejímž uplynutí lze udělit souhlas s osvojením. Po uplynutí této lhůty by měl soud rozhodovat bez souhlasu rodičů, neboť by byla splněna podmínka neznámého pobytu. V Německu jsou také zařízení, ve kterých matka s dítětem pobývá po dobu, než se rozhodne, zda se jej vzdá, nebo si je ponechá.

„Dítě odloženého do „babyklappe“ má statut nalezence.“[135]

Komplexním sociálním projektem, který poskytuje všestrannou podporu ženám s nechtěným těhotenstvím, je od r. 1999 projekt *„Moses“* [136] Projekt je koncipován jako bezplatná komplexní – tedy poradenská a všestranně pomáhající služba těhotným ženám v nouzi. Součástí je i umožněni krajního řešení, což je anonymní odevzdání dítěte k adopci.

---

133 KROHNOVÁ, D., *Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích,* s. 17.

134. MARTOCHOVÁ, I., *Mater incerta*. Problematika anonymního odkládáni děti a porodů s utajenou identitou matky, s. 29.

135 [2013-03-18]<http://de.wikipedia.org/wiki/Babyklappe>.

136 [2013-03-18]<http://www.moses-projekt.de>.

Tento projekt neprovozuje „*babyklappen“,* ale jeho sociální služby jsou k dispozici non stop. Anonymní odložení dítěte je možno domluvit telefonicky. Projektu jsou podle smlouvy přenechány kompetence Úřadu péče o mladistvé. Zařízení se po předání dítěte stává jeho zákonným zástupcem. Dítě se po lékařské prohlídce okamžitě dostává do tzv. čestné pěstounské rodiny a matka má osm týdnů na rozmyšlení, zda si ho chce vzít zpět. Po této lhůtě dané německým občanským zákoníkem je dítě volné k osvojení.

Další organizací, která se věnuje problematice nechtěných a opuštěných dětí je Hamburské sdruženi „*SterniPark“*. Je to soukromá organizace působící v oblasti sociálně právní ochrany dětí. Jeho činnost v oblasti peče děti a mládež je velmi široká a zdaleka se netýká jen řešení problematiky anonymních odkládání nechtěných dětí. Jedním z projektů této organizace je program *„Nalezenec“*. V rámci tohoto projektu byla 5. 4. 2001 v Hamburku otevřena první *„babyklappe“* v Německu.[137]
Další pomocí v rámci tohoto projektu bylo zřízení non stop tísňové linky. Cílem linky je podpora ženám a matkám v těžkých situacích. Odkazuje na příslušnou poradenskou instituci v regionu, tam kde ženy mohou získat konkrétní pomoc a radu při řešení obtíží. Pomocí krizové linky může být sjednáno i anonymní předání novorozence a pomoc při anonymním porodu. Dále je možnost pomocí této linky zajistit možnost předporodního pobytu pro matky, které nechtějí odhalit svou identitu. Další postup po předání nebo porodu nechtěného dítěte **respektuje zákonné normy a je společné všem projektům**, které v oblasti péče o nechtěné novorozence v Německu působí. „*Pracovnici Sterni Parku úzce spolupracují i s tiskem, ale snaží se vyhnout rozruchům typu senzace, respektují důsledně soukromí nalezených dětí, které nesmí být k poznání na fotografiích a v médiích. Sdruženi Sterni Park detailně informuje také o bilanci své činnosti (např. v souhrnné zprávě projektu Nalezenec z prosince 2007 je uvedeno, že za osm let existence bylo do jejich schránek uloženo 31 dětí a že byla poskytnuta pomoc 300 těhotným ženám) a neskrývá ani detailní fakta (pochopitelně beze jmen) týkající se dalšího osudu dětí.“*[138]

Odborné diskuze o smyslu „*babyklappen“*

O smyslu *babyklappen* se v Německu v odborné i laické společnosti i v politice vedou spory léta. Proti dalšímu zaváděni *„babyklappen*“ protestují v Německu organizace i významné osobnosti. Diskuze o problematice spojené s anonymním porodem a odložením dítěte do *babyklappe* probíhá v rovině práva, sociální problematiky i psychologie. *„Odborná veřejnost se staví proti „babyklappen“, kritika je náplní konferencí a odborných monografií.*“[139]

137 Srov. MARTOCHOVÁ I., *Mater incerta*, Problematika anonymního odkládáni děti a porodů s utajenou identitou matky.
Srov. [2013-03-18]. <http://www.sternipark.de/findelbaby/index.asp.>.

138 MARTOCHOVÁ I., *Mater incerta*, Problematika anonymního odkládáni děti a porodů s utajenou identitou matky, s. 31.

139 KROHNOVÁ, D., *Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích*, s.50

Odborná veřejnost je jasně proti a důvody jsou diskutovány na odborných fórech.

K nejčastějším **argumentům proti schránkám** patři nesporný fakt, že *„babyklappen"* nezabrání dalšímu odkládání nechtěných dětí na nevhodných místech a nezabrání dalším úmrtím novorozenců.

Statistika je v tomto neúprosná, zavedení *„babyklappen*" nesnížilo frekvenci neonaticidy v Německu. Ukazuje se, že *„babyklappen" jsou v Německu spíše pro ženy tlačené víceméně „pouze" sociálními, existenčními a podobnými důvody a pro ty existuje v německé společnosti řada jiných možnosti, které jsou výhodnější pro dítě i pro matku. Dále bývají organizátoři odkladných schránek kritizováni za to, že dokonce vzbuzuji dojem zájmu na tom, aby byly „vytvářeny" další děti určené k adopci. Mnoho kritiků také varuje před obchodem s dětmi „pod záštitou" dětských schránek a anonymních porodů."* [140]

K dalším výtkám vůči *„babyklapen*" patří (stejně jako v ČR ale i v rámci Evropské rady pro práva dítěte) fakt, že takto odložené dítě nemá přístup k informacím o svém původu. V Německu je snaha schránky na odkládání dětí redukovat. Konec baby boxů a anonymních porodů podpořila v *Německé etické radě* výrazná většina jejích členů konkrétně 20:6. Grémium mimo jiné zdůrazňuje, že praxe anonymních porodů porušuje právo dítěte na vztah ke svým rodičům a poznání svého původu.

Některé literární údaje a fakta z diskuzí v Německu

Dr. Alfred Wolf, a profesor práva na Humboltově universitě, k legislativním diskuzím kolem „*babyklappen"* praví: „*Nemáme ani potřebu nových zákonů, musíme vymáhat stávající. To je porušení veřejného pořádku. Bez ohledu na to, jak zoufalé to pro tyto ženy může být, mají vždy k dispozici právní možnosti řešení."*[141]

Nejdůležitější fakta z referátů, které se týkají diskuzí o *babyklappen* (**Konference v Bonnu 27. a 28. 5. 2003**) prezentuje ve své pedagicko psychologicky zaměřené diplomové práci *Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích*, D. Krohnová.

Prof. Dr. Med. Anke Rohde, psychiatrička a psychoterapeutka na Univerzitní klinice v Bonnu, ve svém příspěvku polemizuje s častým výrokem týkajícím se baby klappen a to tím, že jsou lepší variantou, než aby dítě leželo někde na smetišti. (Paralelou tohoto výroku je sugestivní slogan iniciátorů baby boxů v ČR *„ v popelnici umřu")*

„Dr. Rohde jej komentuje tak, že již v této průpovídce je zřetelně přijímáno, že díky legalizaci anonymních porodů a stejně tak anonymního odevzdání dítěte k adopci může zabránit odkládání ubohých novorozenců, a dokonce nejhorším věcem, jako je jejich usmrcení." Avšak Dr. Rohde uvádí, že na základě mnoha vědeckých zjištění a empirických poznatků nezabrání *„baby klaappen*" většině případů odkládání a zabíjení

---

140. MARTOCHOVÁ, I., *Mater incerta*, Problematika anonymního odkládáni děti a porodů s utajenou identitou matky, s. 32.

141 Srov. KROHNOVÁ, D., *Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích,* s. 50.

dětí. *„Mnoho svízelných okolností stojících v pozadí činů, jako zabíjení či ponechání dětí svému osudu, nelze zastavit ani možností anonymního odevzdání dítěte. Je psychiatry a také již na samotných skutečných událostech prokázáno, že matky, jež zabíjejí své děti ihned po porodu, jsou převážně psychicky nemocné. Často totiž trpí poruchami osobnosti, jako je nezralost či chybějící mechanismy k ovládnutí sebe sama. Pokud tyto ženy či dívky nechtěně otěhotní, jsou stěží schopny vzít v potaz nabídku jakékoliv pomoci.“* Dále Dr. Rohde uvádí, že*: „Babyklappen zvýšeně využívají ženy, které mají sociální problémy, a kdyby nezjistily až pozdě, že jsou těhotné, podstoupily by umělou interrupci“.* Dr. Rohde dále uvádí, že: *„Rozhodnutí vzdát se dítěte je v mysli ženy obtížné rozhodnutí a proces. Jako cestu pomoci pro tyto ženy v nouzi vidí mnoho odborníků možnost, že se dotyčné mohou po odložení dítěte po krátké době ještě rozmyslet, vzít si své dítě zpět. Mají tedy možnost jít dál životem „jako by se de facto nic nestalo“.* Hlavní argument, že se zachránil další život dítěte, diskutuje Dr. Rohde tím, že proces vzdání se dítěte a v mysli odkládající ženy je delší, než se předpokládalo, a tvrdí, že*: „...v takových případech není vlastně vůbec jisté, zda by dítě bylo bez možnosti dětské schránky zabito*.“[142] Dále uvádí, že vidí tuto problematiku spíše jako katastrofu, jež bude poznamenána řešením přibývajících problémů souvisejících s nárůstem anonymních porodů a tím zvýšenou potřebou poradenských pomocných služeb. Dr.Rohde vyjadřuje přesvědčení, že: *„.z hlediska psychoterapeutického může legalizace anonymních porodů splňovat jen v několika extrémních případech smysluplnou pomoc pro ženy.“*[143]

Prof. Dr. I.Wiemann, psychoterapeutka a rodinná terapeutka pěstounských a adoptivních rodin, se staví proti anonymnímu odkládání dětí do „*babyklappen*“ takto: *„...neplní svůj účel tak, jak se předpokládalo, protože jsou zde odkládány děti, které nejsou v ohrožení života. Matka, která je schopna sem dítě dopravit, by ho na ulici nenechala a už vůbec neusmrtila. Tyto případy jdou ruku v ruce s psychickou labilitou žen, jež se budou dále zbavovat svých dětí tou nejhorší a nejrychlejší cestou. Dětské schránky podle ní mají „produkovat“ do budoucna tisíce lidí s trvající bolestí, z nichž ji někteří slabší jedinci neunesou. Nesouhlasí s baby-boxy a argumentuje, že život nezachraňují, nýbrž zatěžují a dlouhodobě ohrožují.“*[144]

Organizace ***Terre des hommes*** je silným odpůrcem dětských schránek a anonymních porodů. Tato organizace uvádí že*: „Základní předpoklad zřizovatelů baby schránek – totiž snížení počtu odložených a usmrcených dětí v Německu – ve skutečnosti v dnešním Německu selhal.“*Z tabulky, jež uveřejňuje Terre des hommes [145]na svých stránkách, lze

142 Srov KROHNOVÁ, D*., Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích*, s. 27.

143 Srov KROHNOVÁ, D., *Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích,* s. 28.

144 Srov. KROHNOVÁ, D., *Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích,* s. 35.

145 Terre des Hommes, International Federation For children, their rights and equitable development. [2013-11-12]. <http://www.terredeshommes.org>.

vyčíst, že *„k žádnému rapidnímu pozastavení činů jako zabíjení a odkládání dětí ve srovnání roku 1999 s následujícími lety fungování baby schránek nedošlo. V roce 1999 byl celkový počet usmrcených a odložených dětí 34, první rok otevření baby schránky se cifra snížila, rok 2001 zaznamenává 31 případů odložených či zabitých dětí, roku 2002 se objevuje naprosto stejný počet jako v roce předcházejícím zřízení schránky, a od roku 2003 se tento počet dokonce zvyšuje.“*[146]. Z tabulky vyplývá, že počet dětí odložených, usmrcených a umírajících na následky ponechání vlastnímu osudu dětské schránky nesnížily. Na druhé straně ale organizace uvádí, že se stále zvyšuje počet dětí odkládaných do dětských schránek, který však s sebou nepřináší předpokládané snížení počtu zachráněných dětských životů.

Všeobecně lze shrnout situaci okolo „*babyklappen“* v Německu takto: „*Anonymní odkládání dětí ani anonymní či jakkoli jinak utajené porody nejsou v Německu legalizovány ani zákonem definovány (podle § 1591 BGB je matkou žena, která dítě porodila;) Čl. 1 a 2 základního zákona SRN dává dítěti právo znát svůj původ zcela bezvýjimečně, tedy nejen „pokud je to možné“, tak jak to stanovuje Úmluva o právech dítěte*).“[147] V praxi jsou však „*babyklappen*“ částečně společensky tolerovány.

Srovnání řešení problematiky anonymního porodu a odložení novorozence v Německu a ČR

Zásadním rozdílem oproti ČR je **snaha o komplexnost nabízené pomoci** ženám s nechtěným těhotenstvím. Hlavním cílem projektů[148] je odstranění stavu, kdy je důvodem k opuštění dítěte hmotná nouze. Obecně poskytují vedle *„babyklappen“* komplexní psychosociální podporu a pomoc, včetně azylového bydlení a různých formě materiální podpory.

Dalším výrazným rozdílem oproti ČR je fakt, že **je možná diskuze** nad významem *„babyklappen“* V ČR je „jiný názor“ téměř pravidelně smeten z diskusního fóra argumenty, které nejsou vědecky, ani statisticky podložené.

Závěr diskuzí o *babyklappen* v Německu

„Přínos „babyklappen“k záchraně života dítěte je sporný, resp. nelze jej potvrdit ani vyvrátit. I když jejich počet nadále přibýval, na statistikách nalezených novorozenců se

---

146 Terre des Hommes, International Federation For children, their rights and equitable development. [2013-11-12]. <http://www.terredeshommes.org>.
Organizace „Terre des hommes“ zprostředkovává adopci opuštěným dětem. Od svého vzniku do roku 1996 zařídila více jak 2800 adopcí dětí z krizových zemí „Třetího světa“ do německých rodin. S mnoha z nich dodnes udržuje úzký kontakt.

147 MARTOCHOVÁ, I., *Mater incerta*, Problematika anonymního odkládáni děti a porodů s utajenou identitou matky., s. 32.

148 SterniPark, Moses i dalších, které jsou provozovány církevními a soukromými subjekty

to nijak neprojevilo".[149] *„Statistiky ukazují, že počet nalezených mrtvých novorozenců zůstává od roku 1999 (tehdy začaly fungovat baby boxy) konstantní. V roce 2008 se dokonce zvýšil.*"[150]

6.2.3 Analogie baby boxů a anonymní porod ve Francii

Ve Francii je tedy odkládání dětí v historii dobře zdokumentováno a je společensky v historii dobře tolerováno. Už od středověku měla Francie mnoho nalezinců a ve středověku zde existovala první oficiální pravidla k odkládání dětí. Např. v 17. století umožnil svatý Vincent z Pauly odložení nechtěných novorozenců do otočného zařízení hospice jako prevenci potratů a úmrtí dětí. Začátkem 20. století byly schránky na odkládání dětí zrušeny. Ve Francii je možnost anonymního porodu více než 60 let. Nicméně i tak dochází k odkládání novorozenců.

Francie zavedla oficiálně možnost anonymních porodů roku 1941. V některých válečných letech bylo ve Francii nahlášeno až 10 000 anonymních porodů. V 90. letech 20. století to činilo průměrně asi 700 anonymních porodů s lehce klesající tendencí. V současnosti se jedná (asi) o 500 dětí ročně. Ve Francii se vychází z toho, že od tohoto nového zákonného ustanovení bylo anonymně narozeno již kolem 400 000 lidí, tzv. *„Baby X"*. [151]

Francouzská legislativa poskytuje matce vysoký stupeň ochrany její anonymity. V současnosti je procedura anonymních porodů upravena legislativně v občanském zákoníku (*Code civil)*, a v zákoníku o sociální činnosti a rodině (*Code de l´action sociale et des familles)*. *„Žena je po přijetí do zdravotnického zařízení oprávněna požádat zdravotnický personál, aby její identita byla v souvislosti s porodem držena v tajnosti. Jméno ženy, která žádá o utajení totožnosti, a další osobní údaje se ve zdravotnické dokumentaci neuvádějí a užívá se označení „Madame X". Porod je pak veden pod značkou acouchement sous X, tj. „porod jako X". V matrice je dítě zapsáno jako dítě neznámé matky pod značkou „X". „Dítěti X" se ustanoví poručík (je jím v tomto případě státní orgán) a po uplynutí dvou měsíců, kdy má matka možnost se o dítě přihlásit, je uvolněno k adopci."*[152]

Podobně se zachází s dítětem, které žena odloží anonymně na úřadě. I toto dítě dostává status dítě neznámé matky.

---

149 Terre des Hommes Deutschland. (22. 8.2011).[2013-03-18]. <http://www.tdh.de/content/themen/weitere/babyklappe/studie_toetung.htm>.

150 HESS, L, *Problematika babyboxů*, [2013-03-18]<http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

151 Srov. KROHNOVÁ, D., *Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích*, s. 46.

152 VEČERKOVÁ, Z., *Určování mateřství*, Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, Diplomová práce, 2012, [2013-03-18]. < http://theses.cz/id/vaqg5d/DP_-_Zuzana_Vecerkova.txt>, s. 28.

Odborné diskuze o dopadu anonymního porodu ve Francii

I ve Francii docházelo k velkým diskuzím ohledně anonymity matky, práv dítěte a počtů „zachráněných dětí". I když je možnost anonymního porodu dlouhodobě dostupná, **statistika nepotvrzuje snížení výskytu usmrcených novorozenců**. V literatuře je udáváno, že relativní výskyt usmrcených dětí není menší nežli v zemích, kde anonymní porod či odložení dítěte nejsou legální. Typologie žen využívajících legální anonymní porod ve Francii nepotvrzuje ani předpoklad, že by tento institut většinově využívaly ženy mladé, nezkušené a bezradné.

Naopak situace ve Francii potvrzuje, že: „*povolení anonymních porodů vede ke snížení rodičovské odpovědnosti a ve výsledku k velkému zvýšení počtu dětí bez identity, které se pak cely život potýkají s psychickým traumatem.*"[153]

Proti sobě pak tedy stojí neprokazatelná možnost záchrany života či zdraví dítěte a prokazatelný vysoký nárůst děti s problémem ztráty identity. „*Dítěti z „porodu pod X" je téměř s určitostí znemožněno odhalit svůj původ i další osobni informace, pokud s tím matka nebude souhlasit. Postaveni matky (rodičů) v tradici francouzského práva vyplývá ze skutečnosti, že biologické mateřství není podle francouzských zákonů nijak zvlášť významné. Francie – stejně jako Itálie a Lucembursko – zakládá statusové postavení člověka, a tedy i mateřství, především na prvku vůle a chtěni. Francouzské právo považuje mateřství za jeden z aspektů soukromého života a chrání je zákonem, viz čl. 9 občanského zákoníku. V rodném listě dítěte není uvedení matky obligatorní, a to bez ohledu na to, zda matka porodila anonymně, nebo ne. Od roku 1996 je matka je požádána, ale není povinna, aby uvedla své „nepřímo identifikační" údaje o své osobě a o otci, jako je vzhled, její národnost, region jejího původu, její zaměstnání a její studium, její vkus a dovednosti, ale také důležitá data o zdravotním stavu. Stejně tak může i při okolnostech odevzdání připojit dopis pro dítě. Tato fakta mohou být dítěti sdělena až s dosažením 18 let věku. Důležitá byla novela zákona z 22. 1. 2002 (Zákon č. 2002-93), která upravila přístup adoptovaných osob k informacím o původu.*

Mimo jiné byla vytvořena Národní rada pro přístup k informacím o osobním původu (Conseil national pour l'acces aux origines personnelles), která má pomáhat (dospělým) dětem z „porodů X" odhalit vlastni identitu, tj. zprostředkovat kontakt s biologickou matkou, o jejíž totožnosti rada centrálně uchovává utajené informace."[154]

6.2.4 Analogie baby boxů a anonymní porod v dalších zemích Evropy

Analogie baby boxů v Rakousku

V Rakousku bylo téma „*anonymní porod a dětské hnízdo*" projednáváno v parlamentu v září roku 2000. Vzorem pro zřízení prvního spolku byl hamburský SterniPark. Dnes je uváděno, že je zde zřízeno 5 baby-boxů. I v Rakousku se rozpoutala

153 MARTOCHOVÁ, I., *Mater incerta*, Problematika anonymního odkládáni děti a porodů s utajenou identitou matky, s. 41.

154 MARTOCHOVÁ, I,. *Mater incerta*, Problematika anonymního odkládáni děti a porodů s utajenou identitou matky, s. 56.

diskuze na odborné i laické úrovni ohledně smysluplnosti a potřebnosti schránek na odkládání dětí. V květnu roku 2001 se uskutečnil ve Vídni první anonymní porod.[155]

Analogie baby boxů ve Švýcarsku

V roce 2001 zřídila okresní nemocnice „der Heiligen Maria" v Eisiedelnu ve Švýcarsku první „dětské okno", zde nazýváno *„Babyfenster*". Podnětem k založení byly zejména pozitivní informace získané o německých schránkách.[156] Další je provozováno od roku 2012 v nemocnici v Davosu.

Odložení dítěte do *Babyfenster* není ve Švýcarsku podle platných zákonů kvalifikováno jako opuštění dítěte, porušení rodičovské péče a rodičovské povinnosti. *Babyfenster* splňuje všechna švýcarská práva a požadavky. Odložení novorozenci jsou považováni za nalezence. Opatrovnický úřad v místě, kde je *Babyfenster*, přebírá všechna práva a povinnosti, které jsou jinak uloženy na rodiče. Přijetí do adoptivní rodiny může být dokončeno nejdříve po uplynutí jednoho roku, pokud biologičtí rodiče o dítě neprojevují zájem.[157] *„Ve Švýcarsku jsou odborníci vesměs zajedno, že baby-schránky jsou problematickým a jen zdánlivým řešením."*[158]

Analogie baby boxů v Maďarsku

V Maďarsku je možné najít schránku mimo jiné u vchodu budapešťské nemocnice. Možné je zanechání dítěte ve zvláštní místnosti v porodnici. Odkládány jsou převážně děti cikánského původu, které bývají často adoptovány do ciziny.[159]

Analogie baby boxů v Polsku

Polsko nazývá baby boxy *„okny života"*. Bývají to vyhřáté místnůstky s postýlkou a připravenými plenami a oblečením. Okno bývá v klášterech nebo zdravotnickém zařízení. Koncem roku 2012 bylo takových „*oken*" v Polsku 49 a našlo se v nich 44 dětí.[160]

Analogie baby boxů v Rusku

V Rusku začaly schránky na odkládání dětí vznikat v roce 2011, bylo jich zřízeno 10

155 Srov. *Problematika baby boxů*, [2013-07-12]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>

156 Srov. KUŘECOVÁ, V., *Aktuální otázky určení mateřství*. Diplomová práce, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, katedra občanského práva, 2007.[2013-07-12]. <http://is.muni.cz/th/76273/pravf_m/>. s. 11.

157 Srov. *Problematika baby boxů*, [2013-07-12]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>

158 KROHNOVÁ, D., *Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích*, s. 48.

159 Srov. *Problematika baby boxů*, [2013-07-12]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

160 ANONYM, *Výbor OSN pro práva dětí vyzývá Polsko, aby zrušilo baby boxy.* [2013-10-12] <http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/vybor-osn-pro-prava-deti-vyzyva-polsko-aby-zrusilo-babyboxy--1145174>.

a nalezeny byly 3 děti. Iniciátorem je mezinárodní nadační fond *„Cradle of hope*“. Vedle zavádění schránek se snaží předcházet krizovým situacím v rodině a pomáhat sociálně slabým rodinám. Schránky jsou instalovány v nemocnicích. Dítě získává statut nalezence.[161]

Analogie baby boxů v Itálii

V Itálii je zřízeno 8 baby boxů, které zřídilo "Hnutí pro život". V prosinci 2006 byla první schránka instalována na Policlinico Casilino v Římě a v únoru 2007 tam bylo nalezeno první opuštěné dítě.[162]

Situace v Anglii

Ve Spojeném království nejsou žádné baby boxy, protože jsou nezákonné. Matka může odložit své novorozené dítě v rámci sociální sítě. Poradenství je vedeno tak, aby odložení bylo projevem nezvratné vůle ženy.[163]

Situace v Belgii

V Belgii právní rámec pro fungování baby boxů chybí a opouštění dětí je nezákonné. V praxi jsou děti umístěny v pěstounské péči a jsou k dispozici pro adopci. Baby box v Belgii je v právním vakuu, a podle belgického práva je dokonce i šíření informací je "podpora opuštění dětí".[164]

6.3 Analogie baby boxů a anonymní porod ve světě

Situace v USA

V USA nejsou baby boxy jako takové známé, ale ve všech 50 státech existuje tzv. *„Bezpečné útočiště“*. To umožňuje rodičům, aby se dle práva anonymně vzdali svého novorozeného dítěte (mladšího než 72 hodin). Dítě lze předat na některých místech označených jako „*Bezpečné útočiště"*, což jsou nemocnice nebo požární stanice. V některých státech mohou odložit i dítě mladší 30 dnů. Do 30 dnů se pak zpravidla mohou rodiče o dítě zase přihlásit. Otec dítěte, pokud o odložení nevěděl, se může přihlásit do 1 roku. O vydání dítěte zpravidla rozhoduje soud. *„I v USA však v posledních letech dochází k diskusi o „Baby Hatches“ a k jejich kritice, zejména z pozic odložených dětí bez identit.“* [165]

161 Srov. *Problematika baby boxů*, [2013-07-12]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

162 Srov. *Problematika baby boxů*, [2013-07-12]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

163 Srov. *Problematika baby boxů*, [2013-07-12]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

164 Srov. *Problematika baby boxů*, [2013-07-12]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

165 ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek*, s. 5.

Situace v Japonsku

V Japonsku lze opuštění dítěte potrestat až pěti lety do vězení. V roce 2006 před otevřením prvních schránek bylo oficiálně potvrzeno, že použití baby schránky, nebude považováno za opuštění, protože dítě je pod ochranou nemocnice. V Japonsku byl zřízen *„konotori no yurikago*“, pro který existuje v anglickém jazyce slovní ekvivalent „*stork´s cradle“ (čapí kolébka).*[166]

Ve státech zmítaných válkou, bídou, epidemií AIDS a s minimální sociální podporou vlády je existence baby boxů opodstatněná, neboť zachraňuje stovky dětských životů. Odložené děti jsou obvykle umístěny v sirotčincích. Běžné jsou porody doma bez zabezpečení bazální péče. Novorozenecká a kojenecká úmrtnost je v mnoha afrických a asijských zemích velmi vysoká, zemřelé děti jsou často nalézány v odpadcích.

Situace v Indii

V Indii byla první schránka pro nechtěné děti založena v roce 1994 tehdejším generálním ministrem, aby se zabránilo zabíjení novorozených holčiček. Těmto dětem je pak státem zajištěna péče a vzdělání.[167]

Situace v Jihoafrické republice

V Jihoafrické republice existují tzv. *„Door of hope“* (*„Dveře naděje“).* Jde o postýlku, kam může matka odložit své nechtěné dítě. Po uložení se spustí alarm a o dítě je postaráno.(obrázek č. 7) V Johanesburgu byly „*Dveře naděje“* zřízeny v roce 1999 a odloženo bylo více než 960 dětí. Mnoho jiných trpících podvýživou, nemocemi či AIDS bylo nalezeno na ulicích či v odpadcích. Důvodem k odkládání dětí jsou katastrofální sociální podmínky chudinských čtvrtí.

Situace v Pákistánu

V Pákistánu funguje „EDHI Foundation“, která má v celé zemi přibližně 300 center. Ta poskytují nepřetržitou, 24 hodin dostupnou, pomoc v nouzi v celé zemi Pákistánu a zahraničí. Zřizuje útulky, zajišťuje a mimo jiné provozuje možnost odložit nechtěné dítě. Jde o kolébku s matrací, kde lze dítě nechat anonymně mimo centrum. Místo je opatřeno zvonkem a personál kontroluje kolébku jednou za hodinu. „*Organizace má heslo „Nezabíjejte své dítě a Nechte dítě žít v kolébce“. Záchranná akce započala už roku 1952 a zachránila více než 16 700 dětí. Dnes má Pákistán v průměru 450 odložených dětí ročně, z toho zhruba jedna třetina je nalezena ve schránkách. Mnoho zachráněných dětí přijímají pákistánské rodiny, které nemohou mít děti, zbylé děti jsou vychovávány v síti nadace Edhi v sedmnácti dětských domovech*.[168]

Nadace poskytuje kromě dalších služeb útočiště pro strádající, ošetření nemocných, pomoc drogově závislým a další sociální podporu, hlavně sirotků a postižených.

166 Srov. *Problematika baby boxů*, [2013-07-12]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika a příloha>, obrázek č. 8.

167 Srov. *Problematika baby boxů*, [2013-07-12]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

168 Srov. *Problematika baby boxů*, [2013-07-12]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika> a příloha

Situace na Filipínách

Na Filipínách pokračuje tradice „otočné kolébky“ pro opuštěné děti, založené v roce 1810 v Hospicio de San José. O plošném zavádění schránek k odkládání dětí zmínky nejsou.[169]

Situace v Jižní Koreji

V Jižní Koreji se objevila první schránka k odložení dětí v Soulu ve zdi kostela v r. 2009. Stalo se tak v souvislosti se zpřísněním adopčního zákona, který měl ztížit podmínky pro adopci v zahraničí, a povzbuzuje proto domácí adopce. Novým zákonem se zpřísňuje proces předání dítěte od biologické matky k adoptivním rodičům. Zákon, který vstoupil v platnost v srpnu 2012, má zajistit větší průhlednost adopcí a zavádí povinnost pro rodiče registrovat novorozeňata, pokud se jich chtějí vzdát. Výsledkem je tendence k odkládání dětí. Pravidla, která měla zajistit lepší a přísnější záznamy, vyvolala vlnu opouštěných "nezdokumentovaných" dětí.[170]

Závěr

Děti ve třetím světě a v oblastech válečných konfliktů a epidemie AIDS jsou odkládány proto, že se staly sirotky, nebo proto, že jejich rodina se ocitla v sociálně neřešitelné situaci a není schopna živit další dítě. Pro tyto děti je odložení na bezpečné místo (analogie baby boxu) šancí na záchranu života nebo na možnost života v důstojnějších a zdravějších podmínkách. Pro tyto děti je analogie baby boxu dobro, zachraňuje jejich fyzický život a tím naplňuje 6. článek Úmluvy o právech dítěte.

V podmínkách Evropy je možnost anonymního odkládání dětí problémem, který další problémy otevírá a spíše uměle vytváří stovky dětí bez kořenů. Směřuje tak proti principu zachování nejlepšího zájmu dítěte (dle Úmluvy).

Nothinghamská studie se snaží vyspecifikovat soubor opatření, která by mohla opuštění zabránit. Za účelem zabránění opouštění dětí podnikají země EU různé kroky. Patří mezi ně:

- „S*ociální asistence a zařízení poskytující denní péči*
- *pomoc matkám při poporodní depresi*
- *pomoc při plánovaném rodičovství*
- *poradenství pro matky, poradenství pro celou rodinu a finanční podpora*
- *programy, které se zaměřují na vysoce rizikové rodiny*
- *„školicí střediska“ pro rodiče*
- *linky pomoci pro matky v nouzi*
- *podpora ze strany státu při prevenci případů opuštění dítěte v porodnici“*[171]

169 Srov. *Problematika baby boxů*, [2013-07-12]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika> a přílohy.

170 Srov. *Problematika baby boxů*, [2013-07-12]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

171 Srov. *Problematika opuštění dítěte a jeho prevence,* Nottinghamská univerzita, s. 8.

7. Sociálně právní problematika „odložení dítěte“ v současnosti v ČR

„Kde je společnost, tam je i právo." (Cicero)

ČR se (zatím) řadí mezi země, kde je péče o matku a dítě na velmi vysoké úrovni. Platí to však spíše v oblasti zdravotnické než sociální. Se změnou společenských okolností, kam patří i marginalizace některých skupin obyvatel včetně imigrantů, se objevují ženy, pro něž je mateřství situace, která je nad jejich síly. Zvláště ženy a děti marginalizované skupiny obyvatel snadno propadnou oky sociální sítě. Svůj vliv má jistě i nesystémová práce a minimální prevence. Podpora rodiny se stává pouze teoretickou řečí, praktická politická vůle vede spíše k individualizaci, roste počet rozvedených manželství a volných soužití.

Pokud je žena nechtěně těhotná, neměla by zůstat sama, měla by mít oporu, pochopení a podporu. Měla by dostat informace o možnostech sociální a psychické podpory a možnostech řešení situace po narození dítěte.

7.1 Opuštění dítěte, stav v ČR

„Jaká je tvá povinnost? Požadavek dne.“ (V.E.Frankl)

Státní orgány v ČR se počty opuštěných dětí ani důvody, které rodiče k opuštění dítěte vedou, systematicky nezabývají. Již výše zmiňovaná studie EU (Nothingamská studie) ve svých výstupech uvádí: „*Součástí projektu EU Daphne, který se zaměřuje na problematiku opuštění dítěte a jeho prevenci, byla písemná žádost o zveřejnění informací souvisejících s otevřeným a utajeným opuštěním dítěte zaslaná vládám všech 27 členských států EU: „Z 22 zemí, které na žádost reagovaly, byl hlášen nejvyšší počet případů otevřeného opuštění na Slovensku (4,9 na 1 000 živých porodů), dále pak v České republice (4,1 na 1 000 živých porodů), Lotyšsku (3,9 na 1 000 živých porodů) a Polsku (3,7 na 1000 živých porodů). ... Z dat získaných při dotazníkovém šetření v* ***českých porodnicích v roce 2010*** *vyplývá, že* ***dětí opuštěných bezprostředně po porodu je cca 1,7% ze všech narozených dětí.“***[172] Toto číslo však nevyjadřuje přesný počet skutečně opuštěných dětí, protože mnoho rodičů si v průběhu šesti týdnů od narození dítěte souhlas s adopcí rozmyslí a dítě převezmou zpět. Studie nemá k dispozici údaj o tom, kolik dětí se odkládá do kojeneckého ústavu na přání rodičů, kteří nemají prostředky na péči a později jsou zbaveni rodičovských práv pro „nezájem“ (tato problematika není předmětem této práce).

„Mezi hlavní důvody, proč rodiče své dítě opouštějí, řadí personál porodnic

172 *Problematika dítěte a jeho prevenc*e. Nottinghamská univerzita, s. 9.

„chudobu a finanční obtíže, nevhodné bydlení nebo bezdomovectví, závislost rodičů na alkoholu či drogách, obtížnou sociální situaci osamělé matky bez podpory a obecně nízkou sociální úroveň rodiny.“[173] I tato studie uvádí, že Česká republika byla také opakovaně kritizována mezinárodními institucemi za existenci baby boxů, do nichž mohou rodiče odložit dítě anonymně.

Matky, které se vrátily pro dítě odložené do baby boxu, posléze uváděly, že důvodem odložení byla problematická sociální situace a odložením dítěte na ní chtěly upozornit. (viz příloha č. 8) Pracovníci nemocnic a kojeneckých ústavů velmi dobře vědí, jak často se ženy, původně rozhodnuté pro odložení dítěte, pro miminko vracejí.[174]

Jako reakce na opakované výtky Výboru OSN pro práva dítěte k situaci opuštěných dětí v ČR a k chybějícímu systému opatření proti opouštění dětí schválila česká vláda v lednu 2012 Národní strategii ochrany práv dětí – *„Právo na dětství“. „Tato strategie „reflektuje podněty Výboru OSN pro práva dítěte a mimo jiné iniciuje převratnou změnu v systému ústavní výchovy. Zdůrazňuje preferenci rodinné výchovy před ústavní.*[175] *Zároveň bude český stát podporovat terénní služby, které budou schopny takovýmto rodinám účinně pomáhat a podporovat je v návratu dětí zpět do jejich péče.“*[176]
Situace finančního zajištění sociálních služeb a dotační politiky MPSV z r. 2013 stran zajištění preventivních sociálních programů [177] však zatím systematický rozvoj těchto terénních služeb neumožňují.

Proto je otázkou, zda není vhodnější věnovat péči větší funkčnosti sociální záchranné sítě než propagaci baby boxů, které ve svém důsledku mohou vést ke snižování zodpovědnosti rodičů a v lehkosti odložení dítěte.

---

173 *Problematika opuštění dítěte a jeho prevence*, Nottinghamská univerzita, Velká Británie, s. 10.

174 Srov. NOVOTNÝ, Zdeněk – KUKLA, Lubomír. *Proč nejsem zastáncem baby boxů*, **(**27. 8. 2007) [2013-07-12] <www.ZDN.cz>
Citace: *„Opakuji, baby-box není řešením pro psychotickou ženu, ale pro osobu alespoň částečně si uvědomující své konání. Nedokážu si představit utrpení ženy, která pod vlivem svého rozpoložení dítko vloží do krabice a pak svůj názor časem reviduje a dítě by chtěla. Odsoudit ženu lze lehce. Obtížné poporodní období perfektně respektuje náš zákon – nelze dítě svěřit do adopce dříve než po šestinedělí, respektive po 2 měsících. Prokázali jsme, že 9 z 10 žen dávajících dítě v době okolo porodu do adopce svůj názor reviduje do 10. měsíce věku dítěte. Baby-box je v tomto ohledu zcela vražedným nástrojem pro takovouto maminku. Před cca 20 lety jsem se setkal s anglickou institucí „For Life“ soustřeďující se na ženy hodlající ukončit graviditu interrupcí. Jejich statistiky jasně mluvily a mluví pro sociální práci s těmito nastávajícími maminkami. Mnohdy stačí maličká pomoc a žena se rozhodne ponechat si dítě. Situace tedy analogická“,* uvádí v komentáři Zdravotnických novin *„Proč nejsem zastáncem baby boxů“* dlouholetý ředitel ostravského dětského domova doc. MUDr. L. Kukla, Csc.

175 *Právo na dětství*, [2013-11-11]<www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>.

176 *Problematika opuštění dítěte a jeho prevence*, Nottinghamská univerzita, s. 10.

177 ZÁKON Č. 108/2006 SB., § 65. O sociálních službách, Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi. [2013-09-12]. <http://zakony-online.cz/?s174&q174=72>.

7.2 Legitimní možnosti řešení nechtěného těhotenství v ČR

„Nemusí nás zlomit trpení osudu, ale může nás zlomit utrpení,
které si my sami připravíme, a nás to pak obviňuje.“ (E.Lukasová)

V rámci platné legislativy ČR „*je matkou dítěte žena, která dítě porodila*“(§50 Zákona o rodině). *„Tato úprava zakládá absolutní statusový poměr matka a dítě, což je významné pro celý právní řád. Bez mateřství nelze určit otcovství a bez mateřství nelze určit příbuzenství*.“[178]

Odložení dítěte do baby boxu stojí mimo právní řád ČR. *„Legislativa ČR termín odložení dítěte nezná. Legislativa ČR zná termín opuštění dítěte. To je trestný čin dle § 195 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku*.“[179] Odložení dítěte do baby boxu ale není policií vyšetřováno, není vyhlášeno pátrání po matce a není zjišťována identita dítěte staršího než novorozeneckého věku. Tato „zvláštní“ situace nastala na základě posudku, který si vyžádal Nadační fond pro odložené děti *Statim* na Ústavu státu a práva Akademie věd ČR. Podle tohoto posudku není odložení dítěte do speciální schránky baby boxu a jeho převzetí zdravotnickým zařízením trestným činem. Takovým jednáním totiž nedojde k zákonem předpokládané újmě, spočívající v ohrožení na zdraví nebo na životě. Jiná legislativní opora pro existenci baby boxů v ČR však neexistuje, zato jsou dostupné a zákonem ošetřené jiné formy pomoci ženám s nechtěným těhotenstvím.

Baby box je jen jedna z možností řešení situace nechtěné gravidity a měla by být možností krajní a výjimečnou. Slogan nadačního fondu *Statim* uveřejnil na svých stránkách a posléze i na veřejných reklamních plochách plakát se sloganem *„V popelnici umřu.* V rámci „reklamní kampaně“ na bilboardech a v tisku byl baby box prezentován veřejnosti jako dobrá možnost odložení dítěte, o nějž se matka nemůže starat. Jde o zkratkovitý návod k řešení problém nechtěného dítěte a v důsledku zkresluje i pohled veřejnosti na tuto problematiku. Veřejnost byla informována o tom, že pokud je u odloženého dítěte ponechán rodný list, prodlouží se lhůta nutná k předání dítěte do náhradní rodinné péče. *„Zpomalit umístění dítěte do nové rodiny může matka, která do baby boxu přiloží rodný list.“* píše výslovně článek, *„Už nejsem tvá matka“* [180]

Odložení dítěte do baby boxu je rozhodnutí v dané chvíli víceméně nezvratné, dveře baby boxu ze strany dárce lze otevřít jen jednou. Pokud by si žena akt rozmyslela bezprostředně, nelze dítě opět vyjmout. Pokud se žena kdykoliv rozhodne k znovupřijetí dítěte z baby boxu, čeká ji medializace případu a množství finančně[181] a časově

178 Srov. KRÁLÍČKOVÁ Z., *Mateřství – základní rodinně právní status*, Masarykova Universita, právnická fakulta, [2013-11-18]. <http//www.law.muni.cz>.

179 ZÁKON Č. 40/2009 SB., trestního zákoníku, [2013-11-18]. <http://zakony-online.cz/?s10=all>.

180 SMÍTALOVÁ,P., *Už nejsem tvá matka*, Instinkt č. 16/10, autor: (22. 4. 2010) [2013-11-18]. <http://instinkt.tyden.cz/rubriky/ostatni/tema/uz-nejsem-tva-matka_25140.htm>.

181 DNAtest. <http://dnatest.cz/cz/11_ceny_genetickych_testu/cz_prices.asp>,Testování biologické příbuznosti „Mamma gen“ matka-dítě stojí 4950 Kč, 2 vzorky BASIC otec a dítě stojí 5990 Kč.

nákladných kroků v dokazování toho, že je biologickou matkou odloženého dítěte.

Nechtěnost dítěte není nutné v současné době řešit pouze černobílou volbou, a to buď baby box, nebo smrt novorozence. Není nutná černobílá volba baby box, nebo „kontejner". Legislativa ČR a systém sociálně-právní ochrany dětí nabízí ženám, které se ocitly v krizové situaci nechtěného těhotenství, určité možnosti řešení.

Pokud je těhotenství zjištěno včas, může se žena rozhodnout **pro interrupci** – vyhláška č. 75/1986 Sb. o umělém přerušení těhotenství. V počátečních fázích gravidity tedy leží rozhodování v rovině mezi možností nechat počaté dítě žít nebo je usmrtit.

Celkové klima společnosti je však v názoru na UPT jednoznačně na straně potratu.

Povědomí o možnosti odevzdat dítě k adopci po narození je známá. „*Perspektiva toho, že nechtěné dítě je po narození možné odložit do baby boxu, nebude sama o sobě motivovat ty, co uvažují o interrupci.*"[182] Matka, která dítě donosí a pak jej odevzdá k adopci je však společností hodnocena jako „krkavčí matka". Žena, jež nedá dítěti šanci, aby se narodilo, a rozhodne se pro interrupci, takto posuzována nebývá. Často je žena k interrupci okolím tlačena. Někdy je její jednání hodnoceno dokonce jako projev jisté odpovědnosti, většinou v kontextu osobní tísně, nebo nemoci plodu. Informace o hloubce bolesti a celoživotní traumatu post abortivního syndromu obvykle nedostane. Pomoc nechtěně těhotné bývá nabídnuta, ale je to pomoc ke smrti dítěte.

Pokud si žena v začátku těhotenství rozhodne základní volbu mezi smrtí a životem plodu ve prospěch života, má možnost už během těhotenství využít některých definovaných forem sociální pomoci. Těch může využít za předpokladu, že o těhotenství ví a že si je připustí.

Žena nestojí v případě donošení nechtěného těhotenství před striktní volbou – smrt dítěte (tedy popelnice či smetiště jak je veřejnosti sdělováno), nebo baby box. Matka může využít legálních možností (diskrétní, utajený porod, ponechání dítěte k adopci v nemocnici). Všech těchto možností může využít v případě svobodného pohybu a uplatnění svobodné vůle. Zde se nabízí problematika prostitutek a žen s nelegálním pobytem, držených v některých místech ČR bez dokladů. Pokud je ale žena svobodná pohybem a vůlí a je schopná porozumění (tedy rozumí česky), může využít pomoci azylového a to i utajeného azylového bydlení a následné pomoci v období kolem porodu a v době péče o malého kojence.

182 ANONYM. *Čemu slouží baby boxy*?, Psychologie dnes, [2013-10-18] <http://www.rodina.cz/clanek5222.htm.>.

7.3 Legitimní možnosti pro odložení dítěte v ČR

„Těžká vina stojí často na začátku cesty k intenzivnímu zrání osobnosti“
(E.Lukasová)

Zákonné možnosti řešení situace nechtěného těhotenství a narození nechtěného dítěte

Ženy v ČR mají nabízenou podporu a pomoc v případě nechtěného těhotenství mnoho let. Podpora matek s nechtěným těhotenstvím je v ČR dostupná v rámci kojeneckých ústavů. Neziskové organizace, které se věnují této skupině žen, nabízejí pomoc formou bezplatného telefonického, internetového i osobního poradenství, azylových domů pro matky v tísni, formou krizových lůžek a utajených pobytů. Tyto neziskové organizace prostředkují kontakt s odborníky z řady oblastí, zejména s lékaři (např. gynekology, genetiky), sociálními pracovníky, psychology, rodinnými a výchovnými poradci, právníky, krizovými pracovníky azylových domů. Bezplatná telefonická poradna pro dívky, které trápí nečekané těhotenství, je 800 108 000.[183]

Pomoc je vedena v rovině morální, materiální i finanční a nabízí komplexní sociální i psychologickou podporu.

7.3.1 Zanechání dítěte ve zdravotnickém zařízení

Matka, která se rozhodne, že nebude pečovat o své narozené dítě, má také možnost to oznámit dopředu a zanechat dítě v porodnici. Zdravotníci mají povinnost takové dítě ihned nahlásit na příslušný orgán sociálně-právní ochrany. Tato povinnost vyplývá ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Pokud jde o souhlas s osvojením, pak má matka dokonce možnost si budoucí rodiče svého dítěte vybrat. Podle zákona o rodině může podepsat souhlas s osvojením se vztahem k určitým osvojitelům. V této situaci nesmí figurovat třetí osoba neboli prostředník. „*Ze zákona smí u nás náhradní rodinnou péči zprostředkovat pouze státní orgán. I když tento způsob souhlasu s osvojením může být pro matku výhodný (nechce své dítě dát někomu, koho nezná), není výhodný pro dítě a novou rodinu*.“[184]

7. 3. 2 Diskrétní porod

Diskrétní porod znamená, že zařízení přijme ženu nějakou dobu před porodem, poskytne jí nutnou péči a zázemí a doprovází ji k porodu. „*Možnost diskrétního porodu nabízí např.: Dětské centrum Praha-Krč, Kojenecký ústav Kyjov, Dětské centrum*

183 AQUA VITAE, poradna pro ženy v tísni, [2013-10-18] <http://www.linkapomoci.cz/vyrocni_zprava_2012.pdf>.

184 SCHNEIBERG, F. *Kam s ním*. Vox pediatriae. s. 48.
NEDUCHALOVÁ*, A. Chcete mě?!*, Dokážeme řešit situaci opuštěných nechtěných dětí a matek, které se svých dětí vzdávají. VIII. český pediatrický kongres s mezinárodní účastí. Česko- slovenská pediatrie, Sborník abstrakt, 7. 8. 2008, s. 405.

Ostrava-Zábřeh, Dětské centrum Veská u Pardubic, Dětský domov pro děti do 3 let Aš a další.“[185]

Porod je předjednán na spolupracujícím gynekologicko-porodnickém oddělení. Novorozené dítě má svou dokumentaci, kde je zaznamenána rodinná anamnéza ze strany matky i otce, je-li znám. Je zdokumentován průběh porodu, poporodní adaptace, zdravotní komplikace, léčba a veškerá další péče včetně informovaných souhlasů rodičů dítěte s hospitalizací a léčebnými výkony u dítěte. Během pobytu na porodnici je matrikou vydáno rodné číslo dítěte. Dokumentace matky i dítěte je pak povinně ve zdravotnickém zařízení archivována. Po propuštění z porodnice je zpráva o novorozenci i o rodičce statisticky zpracována. Dítě je vybaveno očkovacím průkazem a lékařskou zprávou o celkovém zdravotním stavu, průběhu porodu a případných komplikacích. Očkovací průkaz je pak součástí dokumentace dítěte po celý jeho život a je pak po souhlase dotyčného zdrojem zdravotně důležitých informací.

Nacionále matky, případně rodičů jsou součástí zdravotnické dokumentace a jsou zapsány v rodném listě dítěte. Anonymita je omezená a záleží jen na míře dodržení povinné mlčenlivosti zdravotníků, sociálních pracovníků a pracovníků matrik. Ženy proto volí místa porodu vzdálená od místa bydliště. Porodní péče o dítě i rodičku je stejná jako u jiných porodů. Po porodu a nutné nemocniční péči se žena vrací do svého bydliště.

Dítě je zatím umístěné v daném zařízení a matka má možnost během zákonem daných 6 týdnů svou situaci zhodnotit. Má možnost dítě přijmout. Pokud možnosti nebo i vůli pečovat o dítě nemá, vrací se po 6 týdnech podepsat souhlas s osvojením. Dítě se tak může dostat brzy do nové rodiny. Výhodou je známá anamnéza původní rodiny, průběh těhotenství i porodu. Pro dítě tak zůstává možnost kdykoliv zjistit identitu biologické matky, případně rodičů. „*Tuto možnost od roku 1997 nabízí Dětský domov v Aši, kde se do roku 2006 uskutečnilo 55 takto vedených porodů.“*[186] *„Tento způsob porodu a pomoci ženě s nechtěným těhotenstvím nabízí i dalších 15 zařízení typu kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let.“*[187]

Tato možnost je dostupná i v rámci azylových domů pro matky a postup je obdobný s tím, že žena získá ubytování a podporu ke konci gravidity, porodí v nejbližším zdravotnickém zařízení a dítě ponechá v této nemocnici. Situaci dítěte řeší příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí (dále OSPOD)ve spolupráci s OSPOD v místě bydliště matky. Anonymita je zachovaná v míře, již zachovají úředníci a zdravotníci v rámci povinné mlčenlivosti. Matka má právo si rozhodnutí rozmyslet v zákonné lhůtě.

185 NEDUCHALOVÁ, *A. Chcete mě*?, Sborník abstrakt, 7. 8. 2008, s. 405.

186. KUMMEL, J. – JANKŮ, P., *Legální anonymní odložení novorozence – současné možnosti v ČR* s. 88–91.

187 SCHNEIBERG, F. *Kam s ním,* s. 48.
NEDUCHALOVÁ, *A. Chcete mě?* Sborník abstrakt, 7. 8. 2008, s. 405.

7. 3. 3 Utajený porod

Utajený porod je od roku 2004 **legislativně ošetřenou možností porodu nechtěného dítěte** a jeho uvolnění pro budoucí náhradní rodinnou péči. Zákon o utajených porodech v porodnicích (č. 422/2004 Sb.) se s účinností od 1. 9. 2004 vztahuje na ženy, které mají na území ČR trvalý pobyt a nejsou vdané. Nejedná se o porod anonymní. Specifickým znakem pro utajený porod je, že matka není uvedena v rodném listě dítěte, přestože je její totožnost známa. Totožnost matky je vedena zdravotnickým zařízením v zapečetěné obálce, která může být na příkaz soudu rozpečetěna.
Cílem uzákonění utajovaných porodů je pomoc matkám, které svou situaci neumí řešit a matkám, které se nemohou či nechtějí postarat o své novorozené dítě. Důvodů k odložení dítěte může být mnoho, nejčastěji se jedná o utajované těhotenství z důvodu nevědomosti, nevzdělanosti, nízkého věku, strachu z ostudy nebo rodiny. Důvodem je jistě i sociální situace matky. „*Porod s utajením totožnosti matky byl umožněn zákonem č. 422/2004 Sb….*[188] *Zákonodárce byl při vytváření zákona č. 422/2004 Sb. veden snahou vytvořit podmínky ke snížení počtu umělých potratů, zamezení vraždám novorozeného dítěte matkou a případům opuštění dítěte je výslovně zákonodárcem uvedeno v důvodové zprávě k tomuto zákonu.*“[189] *„I přes relativní neinformovanost o této možnosti porodu, porodilo takto do r. 2006 celkem 25 žen*.“ [190] Možnost utajeného porodu se vztahuje na ženy, které mají na území ČR trvalý pobyt, nejsou vdané ani rozvedené méně než 300 dní a jsou plnoleté. Právo porodu je však v tomto případě plně věcí ženy. Role otce zde je nulová.

MZ ČR vydalo k zákonu č. 422/2004 Sb., v lednu 2005 metodický pokyn *„Postup zdravotnických zařízení při poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem“*[191]. Tento dokument víceméně pouze sjednocuje postup zdravotnických zařízení v otázkách zdravotního pojištění a praví, že ze znění zákona vyplývá zachování právní odpovědnosti matky za dítě až to do doby případného osvojení dítěte. *„Dítě z*

188 HÁJKOVÁ P., *Určení a popření rodičovství*, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra občanského práva, Rigorózní práce,2007/2008, [2013-06-08]<http://is.muni.cz/th/329239/pravf_r/>
„zákon č. 422/2004 Sb.,kterým byl změněn zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Zákon nabyl účinnosti dnem 1. 9. 2004.“

189 HÁJKOVÁ P., *Určení a popření rodičovství*, s.30

190 KUMMEL, J. – JANKŮ, P., *Legální anonymní odložení novorozence – současné možnosti v ČR.* s. 88–91.

191 Postup zdravotnických zařízení při poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem, Metodické opatření ze dne 1. 1. 2005 , (1.1.2005). [2013-06-08]<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=59043&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>, viz obrázek č. 10

utajeného porodu nemá status „nalezence.“[192]
Nezletilá matka o utajení své totožnosti požádat nemůže, neboť jde o takový právní úkon, k němuž nemá způsobilost dle § 9 Občanského zákoníku. „*Právní úprava porodu s utajenou totožností nebere v úvahu případ matky dítěte dosud nezletilé nemající dosud plnou způsobilost k právním úkonům. Vzhledem k tomu, že projev vůle o utajení porodu je projevem vůle majícím dalekosáhlé právní následky ve vztahu k bezprostředně dotčeným osobám i ve vztahu ke společnosti, při nedostatku způsobilosti k právním úkonům matky dítěte, která takový projev vůle má učinit, lze uvažovat o tom, že by žádost o utajení byla podepsána jejími zákonnými zástupci, anebo opatrovníkem.“*[193]

Postup při utajeném porodu

Žena o tento způsob porodu může požádat dopředu nebo až při samotném příjmu na porodní sál. Utajený porod je dnes možný ve všech zařízeních, které poskytují zdravotní péči související s porodem. Lze takto rodit i v některých kojeneckých ústavech a několika centrech, které jsou ve spolupráci s porodnicemi. V podstatě každá porodnice by ale měla být na utajený porod připravena. Žena musí vypsat písemnou žádost o utajený porod. Kopii s vynecháním identifikačních údajů si ponechá u sebe. Lékař s porodní asistentkou žádost zkontrolují a podepíší. Skutečné jméno, příjmení a datum narození ženy je ve zdravotnickém zařízení vedeno odděleně od zdravotnické dokumentace spolu s písemnou žádostí o utajení.

Do knihy narození se při utajeném porodu zapisuje: jméno a příjmení dítěte (smyšlené jméno) den, měsíc a rok narození dítěte, rodné číslo, místo narození a pohlaví dítěte, datum zápisu a podpis matrikáře. Nezapisuje se: jméno, příjmení, státní občanství a místo trvalého pobytu a další údaje o rodičích.

Je vystaveno obvyklé hlášení o novorozenci, kde jsou vyplněny údaje o novorozenci, s náhradním – smyšleným- jménem matky, číslem porodu a datem. Také je sepsáno prohlášení pro potřeby zdravotní pojišťovny, aby mohl být porod hrazen z veřejného pojištění. To je poté společně s žádostí o utajený porod a s pravdivou identifikací rodičky vloženo do prázdné obálky, na níž je nápis: *„Utajený porod“* a obálka se nerozlepená přiloží do chorobopisu daného zařízení. Celá dokumentace se poté zapečetí a uloží do trezoru daného zdravotnického zařízení. Otevření může být uskutečněno jen nařízením soudu. [194]

Lékaři a příslušníci zdravotnického personálu, kteří v rámci výkonu lékařské péče přišli do styku s osobními údaji ženy, musí o všech okolnostech zachovávat mlčenlivost. Porod a celá péče o matku a dítě se hradí z veřejného zdravotního pojištění. O platbu na základě identifikačních údajů pojištěnce požádá příslušné zdravotnické zařízení.

192 MARTOCHOVÁ, I., *Mater incerta*, s. 48.

193 HÁJKOVÁ P., *Určení a popření rodičovství*, s. 32.

194 Srov. MAREŠOVÁ, G. , *Utajené-anonymní-porody-versus-babyboxy-a-navaznost-zdravotni peče,* Srov. HÁJKOVÁ, P. *Určení a popření rodičovství*, s. 30.

Povinnost mlčenlivosti stanovená v § 67b odst. 20 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, tím není dotčena.[195] Až do porodu si rodička může rozmyslet, zda porodí nakonec bez utajení. V takovém případě se sepíše prohlášení, které je na druhé straně listu její kopie Žádosti o utajený porod. Toto prohlášení podepíše společně se dvěma zdravotnickými pracovníky, kteří jej svými podpisy ověří. V porodnici může žena užít smyšlené jméno a je jí přidělené náhradní rodné číslo.[196]

Po porodu je žena hospitalizována obvykle na gynekologickém oddělení a ne na oddělení šestinedělí, kde jsou maminky s novorozenými dětmi. Součástí péče je medikamentosní zástava laktace. O dítě se od jeho narození starají zdravotníci neonatologického oddělení. Právně je ale stále přisuzováno matce. Jelikož ta je však utajená, tak o všem, co je spojeno s péčí o dítě, musí rozhodnout soud. Ten například určí, do kterého kojeneckého ústavu bude novorozenec umístěn po propuštění z porodnice. V současnosti se dává přednost umístění dítěte do profesionální pěstounské péče na přechodnou dobu. I o tomto typu péče rozhoduje soud. Tento úkon se nazývá předběžné opatření dítěte do 24 hodin. Rozhodování o dítěti je ale složité, a i když se tyto záležitosti řeší přednostně před ostatními případy, průběh je v praxi stejně pomalejší. Kdyby totiž porod proběhl bez utajení a matka by poté chtěla dát své dítě k adopci, rozhodla by o všem sama a stačil by pouze její souhlas s podpisem.

Protože je v případě přání utajeného porodu známa anamnéza biologické matky, může dítě pojmenovat. Její anonymita je samozřejmě zachována. Když matka nedá dítěti z jakéhokoli důvodu jméno, přidělí mu jej soud. Po porodu není matka zapsána do rodného listu. Dítě je dáno přednostně do profesionální pěstounské péče nebo do kojeneckého ústavu. Pokud se po šesti týdnech po jeho narození vzdá matka rodičovských práv, je dítě (umožní-li to zdravotní stav) dáno k adopci.

V případě porodu s utajenou totožností dítě právně matku má až do okamžiku, kdy bude nezrušitelně osvojeno. Žena, která dítě porodila, je i jeho zákonnou zástupkyní, jenom u porodu není známa její totožnost. Dítěti je do doby, než je umístěno do náhradní rodiny, ustanoven opatrovník podle § 83 Zákona o rodině (dále ZOR). V případě příjmení dítěte vzniká zákonný problém. Současně novelizované ustanovení § 14 zákona č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů totiž počítá s tím, že: *„dítě bude do matriky zapsáno bez údajů o matce, ale vzhledem k tomu, že dítě stále matku má, je zapsáno pod jejím příjmením.“*[197] Problém nastal, když se zákon č. 422/2004 Sb. nepropojil s ustanovením § 50 ZOR, dle kterého jedinou významnou skutečností pro určení mateřství, je porod dítěte. Znamená to, že právní vztah mezi matkou a dítětem vzniká na základě tohoto faktu. „*Matka, která požádala, aby její totožnost zůstala v souvislosti s porodem dítěte utajena, proto zůstává*

195 Srov. ŠPILAROVÁ, Š., *Anonymní a utajený porod*, Standardní postupy FN Plzeň – Utajený porod, [2013-08-15]. <http://www.adamcr.cz/informacni-odbor/nahradni-rodinna-pece/pravni-a-eticka-problematika/anonymni-a-utajeny-porod>.

196 Srov. MAREŠOVÁ, G., *Utajene-anonymni-porody-versus-babyboxy-a-navaznost-zdravotni peče.*

197 ZÁKON Č. 301/2000 Sb. O matrikách, jménu a příjmení, [2013-08-15]. <http://www.pracepropravniky.cz/zakony>.

i nadále právně matkou, jeho zákonnou zástupkyní, jen její totožnost není známá. I přes utajení totožnosti matky vzniká v okamžiku narození dítěte rodinně právní vztah mezi matkou a dítětem. K definitivnímu zániku rodinně právního vztahu mezi matkou a dítětem dojde až v okamžiku, kdy bude dítě nezrušitelně osvojeno.“[198]

Stále do šesti týdnů trvá možnost, že se matka o dítě přihlásí a vezme si je do péče.

Hlavním **smyslem úpravy porodu s utajenou totožností matky** bylo, aby dítě mohlo vyrůstat v náhradní rodině a dostalo se do této rodiny co nejdříve. Matka po porodu dítě v zařízení ponechá, může dát souhlas k jeho osvojení a odchází do svého bydliště. Pokud matka nevysloví souhlas s osvojením, je určujícím faktorem k tomu, aby mohlo být dítě nabídnuto k osvojení, nezájem ze strany rodičů. Ten musí trvat nejméně půl roku. Na základě těchto skutečností soud určí, že dítě je právně volné. V rámci utajeného porodu se předpokládá, že děti narozené v tomto režimu budou co nejrychleji osvojeny. Tato situace je ale stejná u všech odložených dětí. V rychlosti možného osvojení není rozdílu mezi dítětem z baby boxu nebo z utajeného porodu.

7. 3. 4 Sporné otázky a výhody porodu v utajení

„Právo požádat o utajení své identity je touto legislativní úpravou dáno ženě svobodné s trvalým pobytem na území ČR, státní občanství není podmínkou. Musí se jednat o ženu, jejímuž manželu nesvědčí domněnka otcovství.“[199]

Porod v utajení má pohledem legislativy ČR i pohledem mezinárodní legislativy **nedostatky**. Ty souvisí s tím, že zákon, dle kterého má matka právo na utajení své totožnosti v souvislosti s porodem, byl přijat na základě poslanecké iniciativy v roce 2004 a neprošel standardním legislativním procesem. „*Tímto legislativním počinem **nebyl měněn** zákon o rodině, ve kterém je zakotvena zásada matersemper certa est. ale zcela nekoncepčně byly novelizovány: zákon o péči o zdraví lidu, zákon o matrikách, jménu a příjmení a zákon o veřejném zdravotním pojištění.“*[200] Z tohoto faktu vyplývají sporné otázky.

Sporné otázky porodu v utajení matky

- Do jaké míry jde o utajený porod, pokud žena musí před porodem prokázat výše uvedené skutečnosti a utajení je přitom spolu podmíněno povinnou mlčenlivostí zdravotníků nebo pracovníků matriky?
- Respektuje porod v utajení vývojové potřeby dítěte?

198 Srov. HÁJKOVÁ, P., *Určení a popření rodičovství*, s. 30.

199 HRUŠÁKOVÁ, M. – KRÁLÍČKOVÁ, Z., *Anonymní a utajené mateřství v České republice-utopie nebo realita*? Právní rozhledy, 2005, č. 2, s. 54.

200 Srov. ATTL, K. *Právní problematika porodu s utajenou totožností matky*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, Prevence úrazů, otrav a násilí, Vol. 4, no. 2, [2013-11-12]. <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/clanky/2~2010/166-pravni-problematika-porodu-s-utajenou-totoznosti-matky> s. 167–175.

- Porod v utajení je pro ženy rozvedené, svobodné a ženy s trvalým pobytem v ČR, nejde o diskriminaci?
- Respektuje zákon stejné právo manželských a nemaželských dětí, a to právo, znát své rodiče?
- Porod v utajení je zde čistě záležitostí ženy- role otce je (nejspíše) nulová, jaká jsou práva biologického otce?
- Kdy má dítě právo na informace o biologickém rodiči? *„Odborníci se v této věci shodli na závěru, že dítě, jehož matka požádala o utajení svých osobních údajů po porodu, matku má, pouze nezná její totožnost a může se domáhat otevření obálky s osobními údaji matky, např. v řízení o určení otcovství.“*[201]
- Porod v utajení neruší práva a povinnosti matky, *„neumožňuje podle české právní úpravy jednostranně ukončit rodinně-právní vztah k dítěti, nebo-li- neumožňuje matce, aby se svého dítěte vzdala.“*[202]
- Zákonná úprava porodu v utajení není v souladu s dalšími právními normami (ZOR, občanský soudní řád a zákon o matrikách) České republiky, s nimiž má tvořit celek.
- Právní otázky porodu v utajení: **„***Kdy, kým a kde může být obálka s údaji o rodičce otevřena? Může se matka domáhat dítěte do své péče a kdy nejpozději? Může se matka domáhat zápisu do matriky? Jaká jsou práva biologického otce? Je dítě ihned osvojitelné? Kdo je zákonným zástupcem dítěte? Kdo určí jméno a příjmení dítěte? Může se dítě domáhat určení rodičovství?“* [203]
- Kontext mezinárodní legislativy – Úmluva o právech dítěte nebude naplněna. *„Česká republika se jako signatář Úmluvy o právech dítěte zavázala na jedné straně zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná v jeho nejlepším zájmu a pro jeho blaho, na druhé straně se zavázala současně brát ohled na práva a povinnosti jeho rodičů a zákonných zástupců. Má povinnost přizpůsobovat tomu celé své zákonodárství.“*[204]
- Otazníkem je osud dítěte jiného etnického původu, dítě s handicapem, nebo dítě, o jehož osvojení nebude zájem.
- Existuje možnost zneužití baby boxů?

Výhody porodu v utajení

- Žena, která rodí v nemocnici, má veškerou dostupnou zdravotní péči pro sebe i dítě v případě komplikací porodu, rodí důstojně, v klidu a bezpečí. Žena má právo na zvláštní ochranu svých osobních údajů. Tato zákonná úprava snaží zachovat bezpečí porodu ve zdravotnickém zařízení pro matku i dítě.
- Respektuje potřebu diskrétnosti a zachování tajemství dané matky, ale ponechává

201 ATTL, K. *Právní problematika porodu s utajenou totožností matky*, s. 168.

202 Srov. HÁJKOVÁ, P.,*Určení a popření rodičovství*, s. 30.

203 Srov. KRÁLÍČKOVÁ, Z., *Mateřství, základní rodinně právní status*.[2013-09-01] <http://is.muni.cz/elportal/estud/praf/ps07/r_pravo/texty/pdf/01rodicovstvi/materstvi.pdf>.

204 Srov. ATTL, K. *Právní problematika porodu s utajenou totožností matky*, s. 171.

možnost zjištění původních kořenů, bude-li mít dítě jednou o toto zájem. Ponechává se tím možnost na zjištění rodových kořenů a chybějících článků pro dítě, které buduje své sebe pojetí a identitu.

- Dítě projde veškerými screeningovými vyšetřeními tak jako ostatní děti a tím se minimalizuje riziko přehlédnutí závažných diagnóz.
- Ze zdravotního pojištění se hradí též zdravotnická péče související s těhotenstvím a porodem dítěte, jehož matka požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem. Tuto péči hradí zdravotní pojišťovna, kterou na základě identifikačních údajů pojištěnce o úhradu požádá příslušné zdravotnické zařízení.
- Platí zde povinnost mlčenlivosti stanovená v § 67b odst. 20 zákona č. 20/1966 Sb., O péči o zdraví lidu. Též péče o dítě je proplácena zdravotní pojišťovnou.
- Otevření zapečetěné zdravotnické dokumentace je možné jedině na základě rozhodnutí soudu.
- Jsou dostupná anamnestická data matky a rodiny pro aktuální i následnou péči o zdraví a vývojové potřeby dítěte.
- Dítě má jméno, pokud mu jej matka dá, její identita je skrytá a tajemství je zachováno. Jestliže matka dítěti jméno nedá, přidělí mu jej soud, který také určí opatrovníka a vydá předběžné opatření k přemístění dítěte ze zdravotnického
- zařízení do ústavní péče podle jeho věku.
- Pokud se žena rozhodne v zákonné lhůtě a žádá své dítě zpět, učiní tak diskrétně, bez zájmu médií a složitého a finančně náročného dokazování toho, že je matkou dítěte.
- Pokud matka o dítě nejeví zájem, je takové dítě po soudním rozhodnutí dáno k dispozici pro náhradní rodinnou péči. Po propuštění z porodnice přechází dítě do předadopční péče, kdy se zjišťuje, zda je rodina pro dané dítě vhodná.
- Matka, která dala souhlas s osvojením dítěte, může vzít souhlas zpět do doby, než je dítě v před adopční péči, nebo do doby, než proběhl celý osvojovací proces.
- Možnost osvojení po tomto způsobu porodu je vzhledem k legislativnímu zakotvení a s ohledem na Úmluvu o právech dítěte relativně rychlá
- Nesměřuje proti nejlepšímu zájmu dítěte. Zachovává jeho život a chrání zdraví

Na závěr

„Problematika utajených porodů je provázena střetem dvou protichůdných hodnot, zájmu matky utajit porod, svoji identitu před veřejností a právo dítěte znát své biologické rodiče.“[205] Porod v utajení má pohledem legislativy ČR i pohledem mezinárodní legislativy určité výhody ale i rozpory a nedostatky.

„Asi nejvýhodnější kombinací zdravotního standardu, praktické i úřední anonymity pro matku a časné náhradní rodinné péče pro novorozence je využití instituce utajovaného porodu. Právo na zvláštní ochranu osobních údajů matky v souvislosti s porodem není vázáno na určité zdravotní zařízení a rodička o ně může požádat v kterékoli porodnici na území ČR. Stále zbývá dořešit komunikaci s matrikou a utajení

205 KUŘECOVÁ, V., *Aktuální otázky určení mateřství*, s. 20.

těhotenství v prenatální péči. Je potřeba zdůraznit, že informaci o těchto možnostech by měla žena dostat již v těhotenství. Proto je nezbytné zvýšit informovanost nejen laické, ale i odborné veřejnosti - především gynekologů v primární péči a personálu všech českých porodnic.“[206]

206 KUMMEL, J. – JANKŮ, P., *Legální anonymní odložení novorozence – současné možnosti v ČR.* s. 88–91.

8. Sociálně právní problematika anonymního odložení dítěte a baby boxů

„Je-li narušeno právo jednoho člověka, práva všech lidí jsou v nebezpečí.“
(José Martí, nápis před vchodem do jednacího sálu Valného shromáždění v budově OSN)

Porod s utajením totožnosti matky (jak je popsán v předcházející kapitole) je třeba odlišit od **anonymního porodu**.
V případě anonymního porodu jde o situace, kdy totožnost matky není známa. V podmínkách ČR není takový porod možný. *„Anonymní porod a utajený porod jsou dva rozdílné instituty, které bývají v praxi nesprávně zaměňovány. Přesto, že je situace dítěte narozeného anonymně a dítěte porozeného utajeně, v některých směrech dost podobná, je třeba od sebe tyto dva pojmy důsledně odlišit. Specifickým* ***znakem pro anonymní porod je, že totožnost matky je utajená zcela a do budoucna neexistuje žádný způsob, jak ji dohledat.*** *Dítě anonymně porozené proto má status nalezence.“*[207]

„*I v historii byla praxe odložení dětí do „schránek“ legislativně upravena. Prakticky nikdy tato zařízení nebyla provozována bez příslušné právní úpravy, ať již byla stanovována některými papeži pro oblast práva kanonického nebo výnosy panovníků pro oblast práva světského.*“[208] V ČR v 21. století však zavádění baby boxů nemá právní oporu.

8.1 Legislativa ČR a anonymní odložení dítěte

Anonymní porod v podmínkách ČR

"*Anonymní porod by znamenal bezejmenné dítě a prakticky nulové údaje o matce, proto v České republice není tento postup porodu zákonem umožněn. Právní řád České republiky nezná termín anonymní porod. Takový porod by probíhal za naprostého odmítnutí ženy podat své osobní údaje*.“[209]
Varianta anonymního porodu ale není právně kodifikována. Už v polovině 90. let se některé občanské iniciativy snažily o prosazení anonymních porodů. (např. občanské sdružení Fond ohrožených dětí – FOD). Tento způsob porodu by matce umožňoval, aby

207 HÁJKOVÁ, P., *Určení a popření rodičovství*, s. 29.

208 ATTL, K., *Baby boxy,* s. 190.

209 ŠVECOVÁ B., *Porod v utajení, anonymní porod a informovanost v ženské populaci. Pardubice*, Fakulta zdravotnických studií, Bakalářská práce. 2012. [2013-07-01]. <http//wwww.dspace.upce.cz/bitstream/10195//SvecovaB_PorodVutajeni_VE_2012>.

přenechala dítě v porodnici k adopci bez toho, aby se její jméno objevilo na rodném listě. Dítě by v tomto případě mělo být považováno za nalezence a téměř okamžitě by mohlo být předáno osvojitelům. Zatím takové návrhy nezískaly ani legislativní oporu. V ČR není totiž možné pečovat o ženu, aniž by nebyly známé údaje o ní. I když by anonymní porod umožnil porod bezejmenného dítěte, nelze přijmout ženu bez anamnézy. Porod v takovýchto podmínkách tedy není možné provést. Právní vztah mezi matkou a dítětem vzniká porodem. „*V podmínkách ČR se anonymním porodem tedy rozumí porod mimo zdravotnické zařízení.*“[210] „*V podmínkách legislativy ČR má anonymní porod a anonymní odložení dítěte za následek vyvrácení platnosti kogentního ustanovení § 50a ZOR, dle kterého je matka vždy jistá, neboť jediným určujícím relevantním znakem pro určení mateřství je porod dítěte. Anonymní porod znamená velmi významný zásah do statusových práv dítěte.* “[211]

8.1.1. Anonymní odložení dítěte v rámci Fondu ohrožených dětí

Anonymní odkládání je v ČR prováděno v rámci Fondu ohrožených dětí (dále FOD). Toto občanské sdružení se od počátku své činnosti mj. snaží docílit legalizace anonymních porodů. Po neúspěchu návrhů legislativních úprav z poloviny 90. let začal FOD od r. 2001 v podstatě bez legálního podkladu umožňovat matkám v tíživé situaci, aby po telefonickém ohlášení anonymně předaly dítě určené k adopci pracovníkům FOD. Na webových stránkách tohoto sdruženi je telefonní číslo pro anonymní převzetí novorozence. Stránky popisuji případy realizovaného anonymního předání dítěte.

Přesto že, „*anonymní porod znamená velmi významný zásah do statusových práv především dítěte*“[212], zaštiťuje FOD právně své konání podobnými či stejnými argumenty, jaké užívají zastánci baby boxů, tedy např. tím, že odevzdání novorozence pracovníkům FOD není trestným činem podle § 212 trestního zákona, protože matka může mít jistotu, že o dítě bude náležitě postaráno. FOD je „sesterské“ občanské sdružení Nadačního fondu pro ohrožené děti *Statim* a jejich činnost je provázaná. Proto FOD používá shodné podklady i pro tvrzení, že po matce nebude pátrat policie:[213] *“Policejní prezidium vydalo dne 30. 3. 2006 stanovisko, že po rodičích dětí odložených do baby boxů pátrat nebude. Totéž se samozřejmě týká i dětí předaných anonymně FOD.“* [214] (příloha č.3)

Kromě angažovanosti v oblasti anonymních porodů se FOD zabývá i zprostředkováním tzv. přímé adopce, s níž však zákon počítá pouze bez zprostředkování, tj. v případě, že se rodiče sami rozhodnou dát dítě k osvojeni dobře známé osobě. Na svých webových stránkách FOD např. uvádí, že od r. 1995 do roku

210 ŠVECOVÁ, B.,*Porod v utajení, anonymní porod a informovanost v ženské populaci*, s. 22.

211 HÁJKOVÁ, P.*, Určení a popření rodičovství.,* s. 32.

212 HÁJKOVÁ, P.*, Určení a popření rodičovství*., s. 32.

213 Srov. MARTOCHOVÁ, I., *Mater incerta*, Problematika anonymního odkládáni děti a porodů s utajenou identitou matky, s. 13.

214 Tamtéž, s. 20.

2003 zprostředkoval 46 případů přímé adopce. Tato činnost ze zákona FOD nepřísluší. Nepřísluší ani nikomu jinému, kdo není výše specifikován.[215]

8. 1. 2 Legislativa ČR a anonymní odložení dítěte do baby boxu

Legislativní problematika spojená se zavedením a fungováním baby boxů je neřešená, složitá a dotýká se práva rodinného, občanského i trestního.
Konkrétní zákony, kterých se problematika baby boxů i anonymního odložení dítěte FOD týká:

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení
Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně děti
Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Právní řád ČR by měl být v souladu s mezinárodními právními dokumenty, které byly ČR ratifikovány, a jsou tak pro ČR závazné.

Anonymní odevzdání dítěte do baby boxu nebo do rukou pracovníků FOD se může zdát nejjednodušším, ideálním řešením. Je také tak mediálně prezentováno. Anonymní porody v podmínkách ČR však s sebou nesou riziko porodu mimo zdravotnické zařízení. *„Rizikem je zneužití a využití momentálního psychického stavu a zkratkovitého jednání rodičky, která je v úzkých*.“[216]

„Před instalací prvního baby boxu v GynCentru proběhla v řadách odborné veřejnosti diskuze o významu a potřebnosti takového zařízení v ČR. Proběhla v kontextu již dostupných zákonných možností pomoci matkám s nechtěným těhotenstvím. Několik let probíhaly diskuze o možnostech anonymních porodů, které vyústily ve schválení zákona č. 422/2004 Sb. legalizujícího porod s utajenou identitou matky. Přes všechny sporné aspekty, připomínky právníků a odborníků z oblasti medicíny a psychologie i přes negativní postoj MZ ČR byl 1. června 2005 slavnostně otevřen první baby box v ČR v soukromém zdravotním zařízení GynCentrum v Praze 9 v Hloubětínské ulici čislo 3. ***Baby boxy tak začaly svoji existenci v podstatě bez oficiální institucionální podpory a zřetelného právního zakotvení.“***[217]

---

215 ZÁKON Č. 359/1999 Sb., *O sociálně právní ochraně dětí*. [2013-07-12]. <http://zakony-online.cz/?s149&q149=all>. cit.:Hlavní rysy přímé adopce přes FOD jsou uvedeny přímo na webových stránkách tohoto sdružení. Zprostředkování osvojení nesmí provádět jiné orgány, právnické nebo fyzické osoby, než jsou orgány sociálně právní ochrany uvedené § 4 odst. 1 Zákona o sociálně právní ochraně dětí. Tedy mohou je provádět: Krajské úřady a Obecní úřady obcí s rozšířenou působností, dále MPSV a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

216 KUMMEL, J. – JANKŮ, P., *Legální anonymní odložení novorozence – současné možnosti v ČR.* s. 88–91.

217 MARTOCHOVÁ, I., *Mater incerta*, Problematika anonymního odkládáni děti a porodů s utajenou identitou matky, s. 22.

Trestní odpovědnost při odložení dítěte do baby boxu

Důležitým bodem je vymezení právního charakteru vložení dítěte do baby boxu.

Odložení dítěte do speciální schránky a jeho předání zdravotnickému zařízení nenaplňuje znaky uvedeného trestného činu, neboť takovým jednáním nedojde k zákonem předpokládané újmě, spočívající v tom, že dítě bude vydáno v nebezpečí smrti nebo ohrožení zdraví. *„Okamžikem vložení novorozence do baby boxu začíná jeho faktické opuštění (§ 212 trestního zákoníku) osobou či osobami, které mají zákonnou povinnost o ně pečovat, včetně povinnosti vyživovat či zaopatřovat (§ 213 trestního zákona.), avšak za situace, ve které nedochází k vystavení dítěte nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví. (§ 212 trestního zákona)“*[218]

Z hlediska právního ale není důležité, jak bude takový baby box fakticky zřízen a provozován, důležité je, na jakém právním základě se tak bude dít, totiž jaký bude titul, právní či zákonný důvod takového aktu.“ [219] *„Legislativa ČR termín odložení dítěte nezná. Legislativa ČR zná termín opuštění dítěte a to je trestný čin dle § 195 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku*.“[220]

„Odložení dítěte do speciální schránky a jeho předání zdravotnickému zařízení nenaplňuje znaky uvedeného trestného činu, neboť takovým jednáním nedojde k zákonem předpokládané újmě, spočívající v tom, že dítě bude vydáno v nebezpečí smrti nebo ohrožení zdraví.“[221] Dítě je takto fakticky předáno do péče zdravotnického zařízení, ovšem bez dalších náležitostí, které s obvyklým předáním dle zákona souvisí.„Beztrestnost“ matky odkládající dítě je dána tím, že umístí dítě do schránky, ne tím, že mu zajistí bezpečnost, i když tuto bezpečnost pro dítě předpokládá. Pokud by baby box selhal a dítě došlo újmy na zdraví, tak za toto matka nenese zodpovědnost, protože nemůže předpokládat, že baby box selže.

Podmínka trestného činu by byla naplněna v případě, že by baby box vykázal poruchu, a tak ohrozil dítě na životě. Pokud by dítě došlo újmy na zdraví, byla by odpovědnost na provozovateli baby boxu, případně na konkrétním člověku, který za bezporuchový chod zodpovídá.

Baby boxy a zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení

V případě příjmení dítěte sice současně novelizované ustanovení § 14 zákona č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů sice počítá s tím, že dítě bude do matriky zapsáno bez údajů o matce, ale s ohledem na skutečnost, že dítě stále právně matku má, mělo by být zapsáno pod příjmením matky.

218 MITLÖHNER, M., *Baby box – méně idealizmu a více reality*, s. 3.

219 ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek*, s. 1.

220 ZÁKON Č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, [2013-08-15]. <http://zakony-online.cz/?s10=all>.

221 Srov. ATTL, K., *Baby boxy*, s. 176–192.

Podkladem pro toto tvrzení je znění ustanovení § 14 zák. č. 301/2000 Sb. *„(1) Do knihy narození se zapisuje jméno, popřípadě jména a příjmení dítěte, den, měsíc a rok narození dítěte, rodné číslo, místo narození a pohlaví dítěte, jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodná příjmení, data a místa narození, rodná čísla, státní občanství a místo trvalého pobytu rodičů, datum zápisu a podpis matrikáře. (2) Údaje uvedené v odstavci 1 písm. d) se do knihy narození nezapisují v případě, že matka dítěte požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem.“*
Matka, která požádala o utajení své totožnosti v souvislosti s porodem, stále právně matkou zůstává. Její totožnost byla při porodu sice zjištěna, zdravotnická dokumentace však podléhá zvláštnímu režimu utajení.

Baby boxy a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně děti

V případě odložení dítěte do baby boxu se jedná o záležitost sociálně právní ochrany dětí a ta je věcí státu, tedy věcí veřejnoprávní.

„Pokud má být zřizování a provozování baby boxů v souladu se zákonem, měly by být zúčastněné organizace i jednotlivci pověřeni výkonem sociálně právní ochrany dětí. Zřízení a provozování baby boxů není uvedeno mezi taxativně stanovenými činnostmi či úkony (§ 48 odst. 2 zákona o Sociálně právní ochraně dětí, dále SPO), které mohou (§ 48 odst. 3 SPO) pověřené osoby vykonávat. V ***oblasti práva veřejného*** *platí bezvýjimečně zásada, podle níž je „zakázáno všechno, co není – státu a těm, na které stát zákonem přenesl svou pravomoc – výslovně dovoleno“.*[222] Právní výklad praví, že: *„slovy zakazuje se“, „nesmí“ se rozumí, že nikdo nesmí zasahovat do domény státu: nesmí např. vykonávat soudnictví, obranu státu atd., a stejně tak ani sociálně-právní ochranu dětí. Sociálně-právní ochranu dětí v ČR nesmí vykonávat nikdo jiný a jiným způsobem než podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Přitom citovaný zákon má své ústavní kořeny v Listině základních práv a svobod.“*[223]

V případě baby boxu proto nelze použít pravidla občanského zákoníku ani jiného soukromoprávního předpisu. V oblasti práva soukromého platí princip autonomie vůle a smluvní svobody *(„co není zákonem zakázáno, je dovoleno*“) [224]

Sdružení *Statim,* které zřizuje baby boxy a je jejich vlastníkem, provádí plošnou informační kampaň na veřejnosti, (bilboardy, webové schránky) informuje matky o způsobu odložení dítěte a poskytuje kontakt včetně mobilního telefonu. Pevnou součástí baby boxu jsou právě tyto kontakty. Všechny tyto činnosti krom vlastnictví baby boxu spadají do činnosti zákona o sociálně právní ochraně dětí, k níž musí mít daná organizace či osoba pověření.

222 Ústava České republiky, článek 2, odst. 2.

223 ZUKLÍNOVÁ ,M., Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek, s. 1.

224 Srov. Listina základních práv a svobod, čl. 2 a 3.

Činnost sdružení *Statim* je právě v tomto bodě v rozporu se smyslem zákona o sociálně právní ochraně dětí. Ten spočívá v tom, *„jak přesně vymezit oblast, v níž stát smí (viz zásada uvedená výše) zasahovat do svobodné sféry občana, jednak náležitě upravit činnost všech, kdo – nejsouce rodiči, osvojiteli, pěstouny, fyzickými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy podle § 45 zákona o rodině, poručníky, ani opatrovníky – pečují o nezletilé děti, tak, aby tato činnost byla vykonávána způsobem zajišťujícím nezletilým řádnou ochranu.“*[225] To musí odpovídat Úmluvě o lidských právech a základních svobodách[226] a Úmluvě o právech dítěte.

Baby boxy a zákon o rodině

V § 50 Zákona o rodině se uvádí: *„Matkou dítěte je žena, která dítě porodila. Ustanovení § 50 je zcela jednoznačné, mateřství je dáno faktem porodu dítěte.“*
Naproti tomu zahraniční právní úpravy, které vycházejí z francouzského *Code Civil* (Francie, Itálie, Lucembursko a další) vycházejí z faktu, že mateřství je dáno nejenom faktem porodu, ale současně i uznáním mateřství rodičkou. Tím je umožněn porod bez uvedení totožnosti matky v dokladech dítěte.

Otcovství se určuje dle zákona o rodině, za pomoci právních domněnek otcovství. *„Domněnky otcovství jsou tři a uplatňují se postupně v přesném pořadí a jsou vyvratitelné v tom smyslu, že průkaz jedné domněnky vylučuje ostatní dvě*.“[227]

Zákon o rodině zakotvuje jednoznačně i vyživovací povinnost rodičů vůči nezletilému dítěti, ta nezaniká jeho odložením. Tato povinnost rodičů k nezletilému dítěti, která je stanovena v § 85 zák. o rodině čís. 94/1963 Sb. v platném znění a trvá do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se živit. *„Jinak tato vyživovací povinnost zaniká pouze osvojením, kdy mezi osvojitelem a osvojencem vzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi (§ 63 odst. 1. zák. o rodině). Vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti nezaniká ani v případech, kdy soud omezí nebo zbaví rodiče rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst. 5 zák. o rodině). Z toho tedy plyne, že v případě neplnění této vyživovací povinnosti vzniká pro oba rodiče trestněprávní odpovědnost pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 trestního zákona.“*[228]

8.1.3 Statut dítěte z baby boxu

Pokud matka, popř. rodiče dítěte odloží své dítě v baby boxu, **nejedná se o dítě nalezené.** Právní stav tohoto dítěte se spravuje základním statusovým předpisem – zákonem č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů.[229]

225 ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek*, s. 2.

226 Úmluva o lidských právech čl. 32.

227 HÁJKOVÁ, P., *Určení a popření rodičovství*, s. 9.

228 MITLÖHNER, M., *Baby box – méně idealizmu a více reality*, s. 3.

229 Srov. ZÁKON Č. 94/1963 Sb., O rodině, [2013-08-15]<http://www.pracepropravniky.cz/zakony>.

„Zákon o rodině nezná institut nalezeného dítěte, nalezence, naopak stanoví, že ***matkou dítěte je žena, která dítě porodila*** *(§ 50a). Dítě odložené do baby boxu má tedy právně (resp. statkově právně) matku (přesto, že zatím není známa její totožnost) a nelze vyloučit ani případ, kdy takto má i otce, přesněji, je zde muž, jehož právo považuje za otce (žena je vdaná nebo otcovství k dítěti bylo určeno již před jeho narozením souhlasným prohlášením rodičů).*“[230]

Na základě znění zákona o rodině je V ČR matkou vždy žena, která porodila dítě (§ 50a ZOR) *a „tento zákon zakládá absolutní statusový poměr matka a dítě, což je významné pro celý právní řád. Bez mateřství nelze určit otcovství ani nelze určit příbuzenství, jedná se o normu, od níž se nelze odchýlit smluvně ani jednostranně.*“[231] Rodinně právní vztah mezi matkou a dítětem porodem vznikl a trvá, a to i v případě anonymního porodu a následného anonymního odložení dítěte.

Zákon o matrikách ale nezná pojem „nalezené dítě“. Je uveden výraz *„dítě nezjištěné totožnosti“ (§ 17 matričního zákona) a výraz „dítě, jehož matka požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem“* [232]

V případě, že se na základě šetření policie nezjistí mateřství konkrétní ženy, dítě získá status nalezence. „*O dítěti, jehož rodiče nejsou známi, podá po prošetření policií, matriční úřad zprávu soudu a ten přidělí dítěti jméno a příjmení a určí dítěti poručníka.*“[233] Čas, který mezitím běží je minimálně 6 týdnů. Pokud se nejedná o novorozence nebo není jasný den porodu, tak se prodlužuje vydání rodného čísla a listu na 3 měsíce.

Úmluva o právech dítěte stanoví, že dítě má právo znát své rodiče a má právo na jejich péči, pokud je to možné. Zmíněná práva jsou nezbytnou součástí (širšího či obecnějšího) práva na identitu a soukromí. Aby bylo něco možné, je třeba, aby to bylo umožněno, a nikoli nezvratně neboli jednou provždy vyloučeno. „*Stát – smluvní strana Úmluvy – takto sice nutně nemusí zajistit, aby dítě znalo své biologické rodiče (protože to může být z objektivních důvodů vyloučeno), ale musí zabezpečit trvání možnosti, aby dítě znalo své rodiče a bylo v jejich péči. A takové zajištění možnosti spočívá kromě jiného v tom, že stát nesmí položit či vystavět takové překážky, které by navždy vyloučily (znemožnily), aby dítě poznalo své rodiče.*“[234]

Úmluva o právech dítěte v čl. 7 především stanoví, že dítě má být zaregistrováno ihned po narození, a od svého narození má pak právo na své jméno – v ČR příjmení a jméno. To však v případě, že dítě bude odloženo do baby boxu, nebude možné. „*Nelze ovšem*

---

230 ZUKLÍNOVÁ, M. *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek*, s. 2.

231 KRÁLÍČKOVÁ, Z*., Mateřství – základní rodinně právní status, snímek* 29.

232 ZÁKON Č. 301/2000 Sb. O matrikách, jménu a příjmení, § 14 a 17 matričního zákona.[2013-08-15]. <http://www.pracepropravniky.cz/zakony>.

233 HÁJKOVÁ, P., *Určení a popření rodičovství*, s. 33.

234 ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek*, s. 3.

vyloučit situaci, kdy do baby-schránky bude odloženo dítě, které již dříve zaregistrováno bylo, má jméno i příjmení a je občanem toho či onoho státu.“[235] *„Tato situace je poměrně častá, jak ukazuje věková struktura odložených dětí.“*[236]

8.1.4 Baby boxy a umístění dítěte do náhradní rodinné péče

Anonymní porod, stejně jako umístění dítěte do baby boxu, znamená bezejmenné dítě, žádné údaje o matce a o její anamnéze. Dle platné legislativy ČR má matka rodičovskou zodpovědnost a souhlas k osvojení může dát nejdříve 6 týdnů po porodu. *„Dle výkladu práva přesněji řečeno, souhlas matky může být kompetentním orgánem přijat až 6 týdnů po porodu.*“[237] Po matce však není pátráno a tak této povinnosti nelze dostát.

Odložením dítěte do baby boxu může být ztížen postup při osvojení. Souhlas k osvojení může být na základě Evropské úmluvy o osvojení dětí dán nejdříve 6 týdnů po porodu, pokud je odložené dítě novorozencem. Podle klinického vyšetření a určitých známek adaptace lze přibližně určit stáří dítěte, ale pokud jde o dítě několik desítek hodin staré, lze délku od porodu, a tedy datum narození pouze odhadovat. Odložením do baby boxu je většinou (krom zcela čerstvě narozeného dítěte) znemožněno zjištění, kdy k porodu došlo. To situaci ohledně umístění do péče osvojitelů komplikuje. „ *V případě, že dítě bude odloženo později než bezprostředně po porodu, popř. mnohem později, neběží dvouměsíční lhůta jako předpoklad pro zjištění tzv. nezájmu rodičů (jde o další variantu umožňující osvojení), a bude tedy třeba vyčkat uplynutí 6 měsíců.“*[238] Navíc platí, že: *„vyslovení nezájmu o dítě musí být provedeno vždy ve vztahu ke konkrétním rodičům, kdy soud ve výroku prohlásí, že rodiče (rodič) se o dítě po zákonem stanovenou dobu nezajímali. Těžko lze vyslovit výrok o nezájmu neznámých rodičů neznámé totožnosti. K řízení o osvojení dítěte a k rozhodnutí soudu o osvojení by se mělo dospět až po důkladném pátrání po rodičích a prověření skutečnosti, proč bylo dítě opuštěno, proč bylo vloženo do baby boxu. Byla to velmi nepříznivá sociální situace, bylo to z donucení, neudělal to někdo třetí, není možný návrat do rodiny apod.?“*[239]

Matka, která, odložila dítě do baby boxu, jej nemůže bezprostředně vzít zpět, pokud by si tento čin ihned rozmyslela. Dvířka baby boxu jsou blokována. Pokud by matka chtěla své dítě zpět, může se o ně znovu přihlásit. Musí ale prokázat, že je skutečně matkou dítěte (viz níže) a pak by se mohla domáhat zápisu údajů do matriky. Může se přihlásit i

235 ZUKLÍNOVÁ ,M., Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek, s. 3.

236 SCHNEIBERG, F., *Baby box – minulost, přítomnost, budoucnost*, Seminář„Sociální pediatrie – součást komplexní péče o děti“, Kyjov, 12. 5. 2011

237 Srov. Evropská úmluva o osvojení dětí, vyhlášené pod č. 132/2000 Sb. m. s., [2013-08-15]<http://www. zakony.kurzy.cz/94-1963-zakon-o-rodine/cast-2-hlava-4/>.

238 ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek*, s. 3

239 JÍLEK, A., *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte*, s. 2.

později než po 6 týdnech, protože: *„Statusový vztah neznámí rodiče – dítě ale zanikne až právní mocí rozhodnutí o osvojení, a to o osvojení nezrušitelným. Bude-li dítě osvojeno jen tzv. prostým osvojením, tj. osvojením 1. stupně, nebude to nijak bránit tomu, aby se pokračovalo v hledání biologických rodičů a popř. aby došlo k určení otcovství.“*[240]

Matka, chce-li zpět své dítě z baby boxu, musí prokázat, že je opravdu biologickou matkou. Nejběžněji se průkaz mateřství provádí genetickým vyšetřením. U dítěte odloženého do baby boxu není jisté, že nemá právně jistého otce (který by s osvojením musel rovněž souhlasit). Nedá se vyloučit, že někde existuje muž, který bude dítě chtít a bude schopen prokázat, že je otcem dítěte.

V případě, že dítě bude odloženo později než bezprostředně po porodu, popř. i mnohem později, neběží dvouměsíční, ale šestiměsíční lhůta nezájmu. Pokud odloží dítě do baby boxu nezletilá matka, je situace komplikovanější. Nevznikne totiž jen problém nezpůsobilosti k úkonu z toho důvodu, že je matka nezletilá, ale vznikne problém s právně statusovými důsledky. V tomto případě je nutné chránit i mladou matku, která je ještě sama dítětem.[241]

Sporné otázky při přemýšlení o dopadech možnosti anonymního odložení dítěte tedy existují a objevuje se jich stále více. Baby boxy jistě výborně chrání anonymitu matky. Pokud pomineme spornou a několikrát výše diskutovanou možnost záchrany života novorozeného dítěte, pak směřují veškeré rozporuplné otázky k tomu, jak baby boxy chrání a respektují nejlepší zájem dítěte tak, jak jej zná Úmluva o právech dítěte a zda nesměřují proti právům dítěte.

„V právním státě musí výkon práva jednoho subjektu končit v okamžiku střetu s právem subjektu druhého.“[242]

240 ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek*, s. 3.

241 Srov. ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek*, s. 3.

242 ATTL, K., *Právní problematika porodu s utajenou totožností matky*, s. 173.

9. Sporné body plošného zavádění baby boxů v ČR

„Je povinností veřejné moci postupovat tak, aby občanský zákon byl usměrňován základními předpisy morálního zákona, pokud jde o lidská práva, lidský život a rodinu.“ (Donum Vitae, O morálce a občanských zákonech)[243]

Odložení dítěte mimo baby box nebo zdravotnické zařízení je daný fakt, stejně jako občasné nalezení mrtvého novorozence. Z výše uvedeného vyplývá, že takto jednají obecně matky v psychopatickém stavu mysli. Jsou to ženy, které nejsou schopné racionální úvahy a činu.

Z obecného hlediska instalace "baby boxu" více než zdravotní rizika nese s sebou celou řadu právních a společenských rizik. Ta se mohou obrátit proti zdravotnickému zařízení, kde je instalován, neboť podmínky používání, práva a povinnosti s tím související nejsou zatím konkrétně upraveny a obecná úprava spíše činnost "baby boxu" komplikuje.[244]Námitky odborné veřejnosti lze rozdělit podle jednotlivých oborů. A protože jde o problém jdoucí napříč společností, dotýká se právní, sociální, zdravotnické a psychologické oblasti.

Sporné body právní

Právní řád ČR: Podle § 212 odst. 1 trestního zákona lze opuštění novorozence matkou chápat jako trestný čin. Praví se: *„Je-li opuštění dítěte trestný čin podle § 212 odst. 1 trestního zákona, pak ti, kdo se podílejí na zařizování a provozu baby boxů a na podobných praktikách, jsou ve smyslu § 10 trestního zákona spoluviníky tohoto činu tím, že ho umožňuji, respektive k němu „navádějí*“.

Baby boxy jsou ve sporu s těmito zákonnými úpravami v ČR:

- Trestní zákoník
- Zákon o rodině
- Zákon o matrikách
- Zákon o sociálně právní ochraně dětí

Sporné body mezinárodní legislativy: Úmluva o právech dítěte výslovně zakotvuje právo dítěte znát svůj původ a být v péči svých rodičů. Smluvní státy Úmluvy o právech dítěte jsou povinny respektovat toto práva v nejvyšší míře, v jaké je to možné.

- Evropská úmluva o osvojení dětí
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí

243 Donum Vitae, Instrukce Kongregace pro nauku víry z 22. 2. 1987, „O respektování rodícího se lidského života a o důstojnosti plození“, UP Olomouc: ISBN: 978-80-244-1554-3

244 Srov. ZEMAN, Z., *Rizika nemedicínských experimentů zdravotnických zařízení - baby boxy.* Zdravotnictví a právo, č. 10/2005, [2013-11-19]<http://www.sagit.cz/pages/prehlrub.asp?cd=305&typ=c>, s. 36.

- Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství
- Listina základních práv a svobod

Sporné body sociální:

- do baby boxu odkládá děti jiná skupina žen, než ta která se dopustí neonaticidy
- pokud baby box nesnižuje incidenci neonaticidy je problematická jeho plošná propagace a zřizování
- je stále patrný deficit systematické sociální práce a podpory matkám z rizikových skupin
- všechny děti osvojeny nebudou a doba předání novorozeného dítěte do pěstounské rodiny se neliší od doby předání dítěte do pěstounské péče z jiného způsobu porodu
- pokud je anonymně odloženo dítě starší než novorozenec, prodlužuje se doba, kdy je ho možné předat do pěstounské péče až na 6 měsíců
- dokdy má možnost žádat matka staršího odloženého dítěte jeho navrácení
- může se dítě domáhat určení rodičovství

sporné body zdravotní:

- bezpečnost porodu z utajovaného těhotenství a porodu mimo zdravotnické zařízení pro matku a dítě je velmi diskutabilní
- neznalost zdravotní anamnézy, průběhu gravidity a porodu
- možnost výskytu závažných infekcí, vrozených vad a porod dítěte s handicapem

sporné body psychologické:

- nemožnost rozmyslet si akt odložení dítěte bezprostředně u baby boxu
- neuvědomělý, téměř nevratný akt odložení dítěte (obtížně zvrátitelný krok)
- problémy vazby a attachmentu
- neznalost bazální psychosociální anamnézy dítěte
- problémy s utvářením identity dětí z anonymních porodů
- identita adoptivních rodičů dětí z anonymních porodů

sporné body morální:

- není třeba pokračovat v historické tradici odkládání nechtěných dětí – nemanželský původ dítěte není handicapem, matka není ohrožena na zdraví a životě
- matka je mediálně přednostně seznámena s možností baby boxu, pro nějž se rozhoduje ve stresu a (relativně) nevratně – pokud se o dítě přihlásí, je terčem extrémní mediální pozornosti
- baby boxy porušují úmluvu o právech dítěte ve smyslu znalosti kořenů. respektive tuto možnost dopředu a téměř nevratně vylučují
- dítě je redukováno na „obtěžující věc“, baby boxy nerespektují důstojnost člověka (dítěte)
- snižuje se zodpovědnost matky za dítě – baby boxy propagují co nejjednoduššímu

odložení dítěte.

- baby boxy nerespektují otcovská práva (pokud do baby boxu neodkládá dítě otec proti vůli matky)
- v ČR není stáří odloženého dítěte omezeno věkem, pouze velikostí dítěte – není zohledněno trauma staršího odkládaného dítěte
- může se stát, že by prostřednictvím baby boxů mohlo dojít k neoprávněné legalizaci pobytu dětí (např. dětí unesených z jiných zemí; dětí, které se staly předmětem obchodu.
- existuje možnost zneužití – důvodem může být neznalost nebo zlá vůle

9.1 Statistika

Případy odložených a zemřelých novorozenců jsou tragické a bohužel se dějí, avšak statistiky (jak byla citována výše statistika ze Spolkové republiky Německo) praví, že: „*Není zřejmé, že by mezi zřizováním baby boxů a počtem zemřelých či v důsledku opuštění na životě či zdraví ohrožených novorozenců byla jakákoli souvztažnost.*“[245] Stejně je tomu i v ČR. Incidence neonaticidy neklesá. *„Očekávání, že zřízení zařízení, jakými jsou baby-schránky, povede ke snížení počtu interrupcí, odložení dětí a zbavení dětí života, tak není nijak odůvodněno, natož prokázáno.“*[246]

9.1.1 Statistická data o zachráněných dětech

V roce 2010 proběhlo v rámci MPSV ČR Kolokvium o otázce baby boxů. Odborníci jednotlivých oborů se vyjadřovali k problematice plošného zavádění baby boxů a zabývali se mimo jiné dopadem na společenské vnímání dětí za 10 let, v Praze 2, ***Miroslava Hessová*** (Magistrát hl. Prahy) uvedla statistiku kriminalistiky 40 mrtvých s tím, že se jednalo vesměs o vraždy sociálně slabých matek a z rozrušení po porodu, Tomu baby boxy nezabrání.[247] ***Jan Šturma*** (Českomoravská psychologická společnost) zmínil, že populace matek zabíjejících nebo ubližujících dětem je jiná skupina, než matky využívající baby boxy. Uvedl, že*: „je potřeba posílit popularizaci a nabídku dalších alternativních služeb a prevence pro matky v nouzi ze strany státu i nevládních organizací.“*[248]

---

245 JÍLEK, A., *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte z června 2011*. s. 7.

246 ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek*, s. 4.

247 Srov. KOCÁB, M., *O Baby boxech*, tisková zpráva, (28.8 2010). [2013-07-28]. <http://www.stanislav-vavra.cz/?page=aktuality>
Zápis z odborného kolokvia pořádaného zmocněncem pro lidská práva a národnostní menšiny k otázce baby boxů, Úřad vlády ČR, 24. srpna 2010 viz příloha č. 4.

248 Příloha č. 4, tamtéž

Nesouhlasný je též postoj Neonatologické společnosti k baby boxům s tím, že „*baby boxy nesníží počet usmrcených novorozenců.* “[249] Nesouhlasné stanovisko zaujala i česká pediatrická společnost a psychologická společnost.

Dostupná statistika jednotlivých zemí praví, že v ČR ani jinde, kde jsou baby boxy instalovány, neklesl počet zabitých novorozenců. [250](viz příloha 8)

Smutná statistika zemřelých novorozenců uvádí, že i blízkost, a to velmi těsná blízkost baby boxu, nezajistí dítěti přežití. Medializované případy usmrcených novorozenců v roce 2013 ukazují, že i vzdálenost několika set metrů nebo několika minutová vzdálenost nalezeného dítěte od baby boxu mu nezajistí přežití, je-li matka v panice nebo psychopatickém stavu mysli. [251]

Podle tiskové zprávy STEM/MARK z 16. srpna 2011 má existence baby boxů podporu většiny populace: „*Podle nejnovějšího šetření společnosti STEM/MARK se za zastánce baby boxů považuje 96 % produktivní populace ve věku 15–59 let. Odpůrců těchto zařízení je pouhé 1 % osob, 3 % dotázaných se o problematiku nezajímají. Proti instalaci nových zařízení se vyslovilo 11 % osob, desetina dalších nemá vyhraněný názor.* “[252]

Do 3. 12. 2013 bylo do 59 instalovaných baby boxů odloženo celkem 96 dětí.[253]

9.1.2 Věková struktura odložených dětí v ČR

V rámci prezentace problematiky baby boxů uvedl MUDr. František Schneiberg, předseda společnosti sociální pediatrie ČR, že *„z …dětí nalezených v baby boxech do*

249 Stanovisko výboru České neonatologické společnosti ČLS JEP, schváleno 31. 1. 2007

250 Srov. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.[2013-11-18].
„*I přes existenci BabyKlappe je v Německu vysoký počet dětí odložených mimo záchranné schránky.*“ <http://www.babybox.cz/?p=problematika>
Srov. JÍLEK A. *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva* dítěte z června 2011**,** Právní odbor FN v Motole, Praha, *Časopis ženských lékařů Gynekolog.* [2013-11-11]. <http://www.gyne.cz/clanky/2011/511cl6.htm>: *„Přínos baby boxů k záchraně života dítěte je však sporný, resp. nelze jej potvrdit ani vyvrátit. Ve Spolkové republice Německo se fenomén baby boxů objevil v roce 2000 a ač počet baby boxů nadále přibýval, na statistikách nalezených novorozenců se to nijak neprojevilo“…Adekvátní česká statistika, podle všeho, není veřejně dostupná, pokud jsou vůbec taková čísla takto komplexně sledována. Určitá dílčí data by se pravděpodobně dala získat např. na Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, lze však předpokládat, že by se co do charakteristiky od statistik ze SRN neměla v zásadě lišit.*

251 ANONYMNI, přílohy 78, zprávy ze zpravodajských serverů ČR, *…v CR, za prvních 9 měsíců 2013 bylo nalezeno 7 tělíček usmrcených novorozenců.*

252 Srov. VECERKOVA, B. Tisková zpráva STEM/MARK,<vecerkova@stemmark.cz>
Praha, 16. Srpna 2011 (16,8.2011).[2013-08-15]. <http://www.babybox.cz/?p=statistiky>.

253 Srov. [2013-12-045] <http://www.babybox.cz>.

začátku r. 2011 byla věková struktura odložených dětí tato: „Novorozenců (pro ty byly baby boxy určeny) bylo 21, 4 děti do 14 dní stáří, 7 dětí do 3 měsíců a starší dětí byly 4. Nejstaršímu odloženému dítěti bylo v době odložení 13 měsíců.“[254]

Analýza věku dětí a dalších charakteristik je též dostupná na stránkách demografického informačního portálu.[255] (viz graf č. 2). „*Využití“ baby boxů je výraznější pouze ve velkých městech. Z 58 baby boxů bylo použito 34 schránek.*“[256] (příloha, graf č. 3)

Statistika k 7. červenci 2011dostupná na stránkách demografického informačního portálu [257] uvádí, že: *„Průměrná doba mezi zprovoznění baby boxu a prvního odložením dítěte je 1,25 roku, do baby boxů jsou častěji odkládané dívky, je jich 60% a více než 60% odložených dětí je mladších než jeden den.“*[258]

Problémem ČR je, že stáří dítěte odloženého do baby boxu je omezené pouze jeho velikostí. Tedy pokud se vejde roční dítě do baby boxu, lze jej tam beztrestně odložit. Co může prožívat takový starší kojenec nebo batole v období separační úzkosti, se lze jen dohadovat. Na Slovensku na rozdíl od ČR existuje zákonná úprava, týkající se odložení dítěte do „*Hniezda záchrany*“. Ta na Slovensku jednoznačně specifikuje, do jakého věku lze dítě beztrestně odložit. Na stránkách Občanského sdružení *Šanca pre nechcených* je výslovně uvedeno: „*Beztrestne môžete do Hniezda záchrany odložiť jedine novorodenca, teda dieťa do 6 týždňov od pôrodu. Ak niekto odloží do hniezda dieťa viditeľne staršie, nevzťahuje sa na neho zákonná klauzula o beztrestnosti a bude po ňom vyhlásené pátranie. Hniezda záchrany sú určené na záchranu života novorodencov zväčša z utajovaných tehotenstiev a pôrodov. Nie na riešenie zlej sociálnej situácie v dôsledku nedostatku financií na vyživovanie už staršieho dieťaťa.“*

9.2 Legislativní nezakotvenost baby boxů

Anonymní porod a anonymní odložení dítěte do baby boxu byly diskutovány výše. Právní úprava odložení dítěte do baby boxu dostupná není. Beztrestnost odložení dítěte do baby boxu je na základě posudku, který si v lednu 2005 nechal Nadační fond *Statim*

254 SCHNEIBERG, F., Seminář „Sociální pediatrie – součást komplexní péče o děti“, *Baby box – minulost, přítomnost, budoucnost,* 12. 5. 2011, Kyjov

255 *Baby boxy v analytickém kontextu*, (12. 7. 2011).[2013-08-15] <http://www.demografie.infocz_detail_clanku&artclID=768&PHPSESSID=5246f52dbc5207fb979fe075739a651>.

256 iDNES,23. Září 2013, (23.9.2013).[2013-11-15]< http://zpravy.idnes.cz/hess-babyboxy-a-blizici-se-ste-miminko-dxm-/domaci.aspx?c=A130920_095455_domaci_ael>, Graf č, 3

257 [2013-11-15]<www.demografie,info>.

258 *Baby boxy v analytickém kontextu*, (12. 7. 2011) [2013-07-12] <http://www.demografie.infocz_detail_clanku&artclID>.

vypracovat na vlastní žádost. „*Nadační fond pro odložené děti Statim, jehož účelem je zřizování a provoz schránek pro odložené děti, jakož i podpora všech činností s tím spojených, se obrátil na Akademii věd České republiky, Ústav státu a práva, se žádostí o vyjádření k jediné otázce: zda realizace účelu Nadačního fondu pro odložené děti STATIM může být posuzována tak, že je v rozporu s právem.*“[259]

Odložení dítěte do baby boxu (věk limituje v ČR pouze velikost baby boxu) není policií vyšetřováno ani není vyhlášeno pátrání po matce. Žádost o posouzení zhodnotil tento ústav tak, že uvedl: „*Ústav státu a práva Akademie věd České republiky nespatřuje v naplnění činnosti Fondu pro odložené děti STATIM možné znaky trestného činu opuštění dítěte podle § 212 trestního zákona. Přesto nebylo zaujato obecné stanovisko k problematice baby boxů, ale byl vypracován na specifické podmínky jednoho konkrétního subjektu a na jeho žádost.*“[260] Odložení dítěte do baby boxu nespadá do kompetence Policie ČR a policisté nebudou pátrat po rodičích dětí, které do nich budou odloženy. Výjimkou jsou pouze případy, kdy to Policii ČR ukládá zákon. [261] Takovým případem bude zejména situace, kdy se policie dozví, že na těle odloženého dítěte jsou známky násilí, a vznikne podezření, že se dítě mohlo stát obětí trestného činu. Jinými slovy, tento posudek uvádí, že*: „ nespatřuje v naplnění činnosti Fondu pro odložené děti STATIM možné znaky trestného činu opuštění dítěte podle § 212 trestního zákona.*“[262] Po původu dítěte není dále pátráno, a to ani, když je staršího než novorozeneckého věku a muselo se někde narodit, mělo již být někde ošetřeno, registrováno, a dokonce může mít (a také často má), jméno a rodné číslo.

K posouzení uvedené otázky byla Ústavu státu a práva Akademie věd ČR předložena stanoviska vypracovaná státními institucemi i předními odborníky. „*Základní teoretická úvaha spočívala v tom, zda pro činnost související se zřizováním a provozem schránek pro odložené děti, která je vedena snahou Statimu odvrátit život ohrožující důsledky po porodu odkládaných dětí, je třeba speciální právní úpravy. K tomu je třeba si uvědomit zejména to, že moderní občanská společnost je založena na principu občanské solidarity a angažovanosti ve všech oblastech života a může být naplňována nejen činností státních institucí, ale i nestátních uskupení nejrůznějších právních forem a také jednotlivých osob. Právo je třeba vnímat v souladu s touto úvahou jako prostředek k naplňování tohoto cíle.*“[263]

Námitky o případném rozporu s právem posuzovat především z hlediska „*rozporu s mezinárodně právní úpravou, zejména Úmluvou o právech dítěte a Evropskou úmluvou*

259 ATTL, K. *Baby boxy*, s. 177.

260 Tamtéž, s. 177.

261 *Stanovisko policejního prezidia k baby boxům*.

262 Srov. *Stanovisko policejního prezidia k baby boxům*
Srov. ATTL, K. *Baby boxy*, s. 177.

263 ATTL, K. *Baby boxy*, s. 178.

o výkonu práv dětí, dále z hlediska možné trestní odpovědnosti a z hlediska kogentních ustanovení sociálně-právních předpisů.“[264]

9.3 Námitky Výboru pro práva dítěte při OSN k plošnému zavádění baby boxů

„Milý Bože, já jsem adoptovaný. Je to stejné jako bych byl opravdický? Jenda.“
(Z knihy Děti piši Bohu, Karmelitanske nakladatelství, 2007)

Od 50. let 20. století jsou dokumenty řešící práva dítěte součástí mezinárodní legislativy. Jsou ratifikovány ČR a jsou normativně právním aktem velmi vysoké právní síly. Česká republika převzala všechny mezinárodní závazky České a Slovenské federativní republiky. Od okamžiku svého vzniku tak je ČR smluvní stranou Úmluvy o právech dítěte (dále jen Úmluva), kterou bývalá Česká a Slovenská federativní republika podepsala dne 30. září 1990. Úmluva byla publikována ve Sbírce zákonů jako sdělení Federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb.

Úmluva je soubor etických norem, zachovává princip blaha a nejlepšího zájmu dítěte a představuje celosvětový program lepšího života budoucích generací. Tím je dáno, že veškeré národní zákony a všechny aplikace práva mají z tohoto principu vycházet. Může se ale stát, že zájem rodičů může stát proti nejlepšímu zájmu dítěte.

V širších souvislostech, ale v kontextu baby boxů uvádí právníci následující: „*Úmluva o právech dítěte tvoří kompaktní celek, celek navzájem provázaných práv. Není proto možné jednotlivá práva posuzovat bez souvislosti s ostatními. Přitom nelze nevidět jakýsi* ***„střet“ několika práv při uvažování na základě přednostního zřetele blaha dítěte:***

a) právo dítěte na život: státy-smluvní strany jsou povinny v nejvyšší možné míře zajistit zachování života a rozvoj dítěte; přitom jistě není možné oddělovat od sebe život fyzický a život psychický – tělo bez osobní historie nemá smysl,
b) právo dítěte na identitu, tj. na statusové ukotvení, včetně určení jména a příjmení,
c) právo dítěte znát svůj původ a být v péči svých rodičů.

Proti“ těmto právům zajištěným zejména Úmluvou o právech dítěte pak stojí právo matky na soukromí (dané rovněž několika mezinárodněprávními akty, zejména pak Úmluvou o lidských právech a základních svobodách). Lze ovšem mít za to, že sice v zájmu matky může být utajit svou vlastní totožnost, evenuelně. i totožnost dítěte před veřejností (svou rodinou), a toto právo jí lze přiznat, nelze jí však přiznat právo utajit svou vlastní totožnost před dítětem. Až tak daleko právo matky na soukromí nemůže dosahovat.“[265]

264 ATTL, K. *Baby boxy,* s. 178.

265 ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek*, s. 5.

Úmluva disponuje vlastním kontrolním mechanismem, kterým je Výbor pro práva dítěte OSN (dále jen Výbor). Výbor je orgán příslušný pro posuzování dosažené úrovně implementace Úmluvy (jak bylo uvedeno výše). Samotná kontrola probíhá pravidelným předkládáním zpráv smluvních států Výboru a hodnocením těchto zpráv Výborem.

Na 57. zasedání v Ženevě 30. května až 17. června vydal Výbor pro práva dítěte OSN doporučení pro ČR. Ve vztahu k baby boxům vytýká Výbor porušování článku 6, 7, 8, 9 a 19 Úmluvy. Ve zprávě, v článku 49 nazvaném „Zneužívání a zanedbávání" a v následujícím článku 50, se píše: *„49. Výbor je vážně znepokojen programem účastnického státu zvaným „Baby box", který je mj. porušením článků 6, 7, 8, 9 a 19 Úmluvy. 50. Výbor důrazně vyzývá účastnický stát, aby co nejdříve přijal veškerá opatření nezbytná pro ukončení programu „Baby box" a urychleně posílil a podpořil alternativy s přihlédnutím k povinnosti zcela dodržovat veškerá ustanovení Úmluvy. Dále Výbor vyzývá účastnický stát, aby zvýšil své úsilí o řešení základních příčin, jež vedou k opouštění novorozenců, včetně plánovaného rodičovství a přiměřeného poradenství a sociální podpory pro neplánovaná těhotenství a prevenci rizikových těhotenství.*"[266]

Na základě zveřejněného doporučení se rozvinula polemika, která v mediích vyznívala jako odsouzení postoje Výboru pro práva dítěte, který nepochopil význam baby boxů pro ČR. Několik autorů, právníků zabývajících se touto problematikou, vysvětluje námitky Výboru pohledem širších souvislostí mezinárodních závazků ČR. Pokusím se zde interpretovat právní rozbor odmítavého postoje Výboru pro práva dítěte z května 2011 tak, jak s ním byla seznámena odborná veřejnost

Na základě citovaných zdrojů se pokusím **reagovat na jednotlivé články Úmluvy.**

Článek 6 Úmluvy: *1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.*

Nejdůležitějším argumentem iniciátorů a zřizovatele baby boxu je, že: možnost anonymního odložení novorozence sníží incidenci neonatiticidy. Tím má být chráněno nejzákladnější právo novorozence, a to právo na život. Jak bylo výše uvedeno. v zemích, kde tato možnost existuje déle než v ČR, nebyl tento předpoklad potvrzen. Nicméně nelze jej v jednotlivých případech potvrdit ani vyvrátit. Pokud tomu tak bylo a baby boxy by zachraňovaly životy dětí, dal by se celý institut baby boxů vnímat jako situace *krajní nouze*, která je v souladu jak se zásadou povinnosti předcházet škodám", tak s citovaným zněním odstavce 2 článku 6 Úmluvy. V rámci tzv. *„testu proporcionality", (tj.„vyvažování*") mezi právem na život dítěte a ostatními Úmluvou garantovanými právy dítěte, by pak použití baby boxu bylo patrně odůvodnitelné a v

266 CRC, Výbor pro práva dítěte, Padesáté sedmé zasedání, 30. květen-17. červen 2011, Přezkoumání zpráv předložených Státy v souladu s čl. 44 Úmluvy, Závěrečná doporučení: Česká republika, 17. června 2011.

souladu s právem.[267] (Tuto problematiku ještě shrnu v následující kapitole etických dilemat.)

Článek 7 Úmluvy: *1. Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.*

Anonymním porodem, stejně jako anonymním odložením dítěte do baby boxu se téměř jistě znemožní zjištění totožnosti matky (resp. rodičů), poznání kořenů a narušuje se tak vývoj identity dítěte. *„Stát sice nutně nemusí zajistit, aby dítě znalo své biologické rodiče (protože to může být z objektivních důvodů vyloučeno), ale musí zabezpečit trvání možnosti, aby dítě znalo své rodiče a bylo v jejich péči.“*[268]
„Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.“[269]

Článek 8 Úmluvy*:* 1. *Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů. 2. Je-li dítě protizákonně částečně nebo zcela zbaveno své totožnosti, zabezpečí mu státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, potřebnou pomoc a ochranu pro její urychlené obnovení.*
Dle zákona o rodině v souladu s matričním zákonem (§ 17 odst. 2) je řešen zápis dítěte nezjištěné totožnosti do knihy narození. „*Zápis se provede podle výsledků šetření orgánů policie a zprávy lékaře obsahující sdělení o pohlaví a pravděpodobném datu narození dítěte. Výsledek šetření i zprávu lékaře předává matričnímu úřadu orgán policie, který šetření prováděl. Ze zákona o matrikách tedy vyplývá, že orgány policie by měly případy nalezených dětí nezjištěné totožnosti řešit, neboť bez toho nelze dítě zapsat do knihy narození.*“[270]

Zdravotníci sice dítě z baby boxu (nebo dítě nalezené bez identifikačních údajů) pojmenují, ale konečné jméno a příjmení dítěti po uplynutí zákonné lhůty přidělí soud. O dítěti odloženém do baby boxu se sice v mediích mluví jako určitém dítěti AA nebo BB, pracovně je tak případně vedena zdravotnická dokumentace, ale nejde o jeho trvalé jméno. Prioritně dítěti udělují jméno a příjmení výhradně rodiče, nebo-nejsou-li známi-soud a nikdo jiný (ani orgán sociálně právní ochrany dětí, ani jiná osoba nebo úřad).

Podle čl. 8 Úmluvy má dítě právo taktéž na státní občanství, což je součást totožnosti dítěte. „*Občanství ČR může dítě nabýt narozením, pokud alespoň jeden z rodičů je státním občanem České republiky. Jedním z dalších způsobů nabytí občanství je*

267 Srov. JÍLEK, A., *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte z června 2011*. s. 3.

268 ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek*, s. 3.

269 Listina základních práv a svobod, [2013-07-11]. <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

270 Srov. JÍLEK, A., *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte z června 2011,* s. 7.

nalezení na území ČR. Fyzická osoba nalezená na území České republiky je státním občanem České republiky, pokud se neprokáže, že nabyla narozením státní občanství jiného státu.“[271]

Odložením do baby boxu tak dítě získává, pokud se policii nepodaří matku nalézt, státní občanství ČR. Z výše uvedeného posudku Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky ale vyplývá, že po rodičích dítěte z baby boxu (ani anonymně odloženého prostřednictvím FOD) policie nepátrá. Tak vzniká a může se tak otvírat další možnost zneužití baby boxu. V tomto případě by se mohly stát způsobem legalizace pobytu dětí jiných zemí (i unesených?)

Článek 9 Úmluvy: *1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například, jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte.*

Jak už bylo řečeno výše, spadá celá problematika baby boxů včetně situace vzdání se dítěte do oblasti **veřejného práva.** Tedy zcela výhradně vše, co, se této problematiky týče, řeší stát nebo organizace, která je jím pověřena.

Článek 19 Úmluvy*: 1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě. 2. Tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž je svěřeno, jakož i jiné formy prevence.*

Úmluva v tomto článku zdůrazňuje **roli státu při garantování všech práv dítěte a veškeré postupy v jeho nejlepším zájmu.** Uvádí rodičovskou zodpovědnost a další práva a povinnosti rodičů vůči dítěti.

Z výše uvedeného vyplývá, že **fenomén baby boxů nepostupuje vždy v nejlepším zájmu dítěte**, tak jak jej zdůrazňuje Úmluva, a v některých bodech je v rozporu s legislativou ČR. JUDr. Zuklínová se ve svém článku zabývá širšími souvislostmi právní problematiky baby boxů a to i ve smyslu dopadu na mezinárodní smluvní závazky ČR. Píše: „*Ukáže-li se společenská objednávka po baby-schránce naléhavou, bude zapotřebí iniciovat přinejmenším tyto kroky: odvolání podpisu ČR z několika mezinárodních úmluv, jak OSN, tak evropských, změnu Listiny základních práv a svobod, změnu zákona o rodině a doplnění zákona o sociálně-právní ochraně dětí (doplnění by spočívalo ve výslovné úpravě právě takového nakládání s dětmi a ve stanovení příslušných záruk pro*

271 JÍLEK, A., *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte z června 2011,* s. 7.

ně (pro jejich zdraví, status, pro stanovení jejich totožnosti, pro realizaci jejich práva poznat svůj původ atd."[272]

9.4 Identita dětí z baby boxu

„Mlhou oplodněn, mlhou stvořen. Mlžný opar, jako plodový vak, ve kterém jsem vznikl. V mlze se ztrácí můj otec, o kterém nikdo neví. V mlze se ztrácí má matka, která zapomněla, kdo jsem. Jsem pozemšťan nezrozený z matky, jsem ten, kterého porodila mlha." (P. Wawerzinek, Krkavčí láska)

Diskuze o hledání identity dětí z anonymního porodu v Evropě

Debaty o smysluplnosti schránek na odkládání dětí v současném západním světě se objevují v renomovaných statích, jsou tématem sympozií i laických debat. Nejdelší diskuze ohledně anonymního odložení dítěte jsou dostupné z německých a francouzských zdrojů.

Negativní postoj podložený klinickou zkušeností psychologů a psychiatrů zaznívají od osobností i společenských organizací, které se této problematice dlouhodobě věnují.

Mnoho informací a klinických zkušeností pochází z **německé literatury** a zdrojů. Na odborném zasedání psychologů, psychiatrů, psychoterapeutů a ženských lékařů 27. a 28. května 2003 v Bonnu zazněly úvahy týkající se negativního dopadu anonymních porodů.[273]

Irmela Wiemann, psychoterapeutka, rodinná terapeutka, která se specializuje na poradenství a terapii pěstounských a adoptivních rodin, se ve svém příspěvku zaměřila na jeden z nejcitlivějších negativních bodů spojených s anonymními porody nebo odložením do *babyklappe*. Pozdějším celoživotním traumatem u anonymně odloženého dítěte je hledání sebe sama a pojetí své vlastní identity. Děti jsou částí svého příbuzenstva, poslední generační členové. Dítě je v rodině někomu podobné. Díky našim rodičům, prarodičům, sourozencům, zkrátka našim příbuzným – jimž jsme podobní, definujeme sebe sama. Mimo to se naše identita formuje díky našemu pohlaví, sociálním rolím a statusu, povolání a vztahům, také normami a hodnotami. Ve své rodině má dítě zakořeněnu svou nezaměnitelnost a hlavně svou identitu. I když jsou děti dány do jiných rodin, často s jistějším a hlubším zázemím, cítí se stále jako součást své původní identity. Adoptovaní trpí zejména tím, že se nemohou v nikom „poznat" či nalézt. Zdá se být asi nejhorší, když děti vědí, že jejich rodiče, anebo pouze matka (v případě, že o otci se neví) žili na pokraji společnosti jako sociální případy apod. Je těžké

272 ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek*, s. 6.

273 Srov. KROHNOVÁ, D., *Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích*., s. 26.

přijmout, že mají takovou minulost a své rodné kořeny. Tyto děti, jež nemůžou být v ničem hrdé na své vlastní rodiče či alespoň jednoho z nich, pro sebe nevidí téměř žádné pozitivní životní vyhlídky. Může to mít za následek osobnostní poruchy jako ubližování si na zdraví až pokusy o sebevraždu.[274]

I.Wiemann ve svém příspěvku zdůrazňuje, že opuštění vlastními rodiči zanechává v dětech hluboké psychické rány, mnohé se snaží tuto bolest v sobě potlačit. „*Cítí se samy zodpovědné za tento počátek svého života. Pro tyto děti je také charakteristické, že mají podstatně snížené vnímání vlastní hodnoty oproti dětem neodloženým, neadoptovaným. Pokud se jedná o děti, o jejichž původních rodičích není nic anebo téměř nic známo, je pro adoptivní rodiče obzvláště těžkým a téměř neřešitelným úkolem popisovat jim jejich vlastní rodiče jako existující a hodnotné….Je těžké dětem vyprávět o jejich vzniku a původní rodině, když nejsou k dispozici žádné podklady, fotografie a hmatatelné důkazy o jejich rodičích. Být anonymně narozen či položen do dětské schránky pro tyto lidi znamená obzvlášť silný pocit, že byly nechtěnými a předem zavrženými a také, že jejich život od počátku neplní žádný smysl. Tyto pocity nemohou být vyrušeny ani milosrdným vysvětlením, že jejich odložení vlastně znamenalo zodpovědný krok vlastní matky.*“[275]
V závěru příspěvků zmiňuje I.Wiemann osobní zkušenost s adoptivními rodiči nalezených dětí a podotýká, že: *„Zzná mnoho rodičů, kteří adoptovali nalezené děti a mnozí z nich jsou striktními odpůrci baby-schránek. Je těžké dětem vyprávět o jejich vzniku a původní rodině, když nejsou k dispozici žádné podklady, fotografie a hmatatelné důkazy o jejich rodičích*.“[276]

Pro děti z anonymních porodů a anonymně odložené jsou okolnosti jejich původu nejasnou mezerou v životě. Mnozí tento fakt do života integrují, jiní žijí s potlačovanou vnitřní nejistotou a někteří se svou základní nejistotou nedokážou žít. Většina z nich si hůře uspořádává celou kontinuitu životního příběhu, protože jim k tomu chybí základ. Proč vlastně děti hledají své kořeny? Důvodů je více. Dominuje asi potřeba zjistit, proč byli odloženi a tak utišit svou bolest, chtějí mít o sobě kompletní představu a najít lidi, kteří k nim patří. Chtějí vědět o svém původu a tento příběh pak vyprávět svým partnerům a jednou svým dětem. Velká většina anonymně odložených dětí po svých kořenech pátrá.

Důležitý vklad do diskuze o smysluplnosti schránek na odkládání dětí přinesla ***Christine Swientek,*** knihou *Znovuobjevení hanby - baby-schránka a anonymní porod.*
O problematice adoptivních rodičů anonymně odložených dětí píše: „*Žádným byrokratickým trikem se náhle z dítěte nalezeného nestane normálně adoptované dítě a už vůbec ne dítě vlastní. Na samém počátku bylo dítě odloženo a bylo nechtěné a o tom by také mělo být informováno. Pokud bude dítě v tomto, i když smutném, povědomí*

274 Srov. Tamtéž.

275 Srov. KROHNOVÁ, D., *Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích*, s. 32–33.

276 Srov. Tamtéž.

vychováváno, že je dítětem nalezeným, má alespoň jistotu, že takto bylo přijato, může o svém opuštění na počátku svého života mluvit s rodiči, kteří jej přijali, a truchlit nad svými vlastními rodiči.
Děti, které jsou obelhány již matriční knihou, si s sebou navíc nesou břemeno, že nemají ani takovou cenu, aby jim jednou někdo mohl či chtěl říci pravdu.…Z tohoto hlediska vzato by se nikdo neměl mýlit. Protože děti cítí, kdy jsou obelhávány, i když právě nevědí, kterých témat se lži týkají a co přesně mají s nimi do činění.“[277]

Nejvíce diskuzí a klinických zkušeností ohledně formování identity je z *francouzských pramenů*, kde vyrůstají tisíce dětí, tzv. *„dětí X“*, anonymně odložených *„matkou X“*. Na základě těchto zkušeností (viz dále) došlo k určitým legislativním úpravám ve francouzských poměrech odkládání dětí a na základě těchto zkušeností byla vyslovena výtka Evropské rady pro práva dítěte.[278]

Na závěr

Z důvodu zásadní (a pochopitelné) neznalosti těchto souvislostí laickou veřejností a zmanipulování těchto doporučení zřizovateli baby boxů v tisku došlo k mediální smršti na adresu těchto doporučení a stále větší propagaci a „chvále“ významu baby boxů v ČR. Diskuze v ČR je obtížná z důvodu nekritického vyzdvihování významu a výhod baby boxů v médiích. Odehrává se pouze na stránkách odborného tisku a veřejnost dostává informace jednostranné.

9.5 Baby box a zodpovědnost rodičů

Propagátoři nabízejí anonymitu baby boxu jako přednost. To však v sobě skrývá možnost propagace a podpory nezodpovědného jednání rodičů. Dítě může do baby boxu odložit i matka, která se o ně nechce starat. Může je tam odložit matka, která chce upozornit na svou nedobrou sociální situaci a může je tam odložit matka, která takto získá materiální a finanční prostředky, neboť počítá se „soucitem“ veřejnosti.(všechny případy již v ČR nastaly a byly medializovány). Dítě může odložit také mladá dívka zaskočená situací otěhotnění. Může je tam ale odložit i otec proti vůli matky, nebo jiný rodinný příslušník.

V každém případě má plošné zavádění baby boxů hluboký dopad v rovině morálky a postojích k důstojnosti bezbranného, nechtěného lidského života. O tomto budu

277 KROHNOVÁ, D., *Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích,* s. 36.

278 Srov. Organizace spojených národů CRC/C/CZE/CO/3-4, Výbor pro práva dítěte, Padesáté sedmé zasedání, 30. květen-17. červen 2011, Přezkoumání zpráv předložených Státy v souladu s čl. 44 Úmluvy Závěrečná doporučení: Česká republika, odst. D. Rodinné prostředí a alternativní péče (čl. 5, 18 (par. 1-2), 9-11, 19-21, 25, 27 (par. 4) a 39 Úmluvy), Rodinné prostředí, čl. 43-50.

diskutovat v závěrečné kapitole. Další dopad je ten, že matce usnadňují možnost vzdát se své zodpovědnosti za dítě a bezproblémově se ho zbavit. Může to pro ten okamžik být nejjednodušší cesta, ale v tu chvíli si matka nemusí uvědomovat, že její rozhodnutí je (téměř) nezvratné.

„Proti těmto právům zajištěným zejména Úmluvou o právech dítěte pak stojí právo matky na soukromí dané rovněž několika mezinárodněprávními akty, zejména pak Úmluvou o lidských právech a základních svobodách. Lze ovšem mít za to, že sice v zájmu matky může být utajit svou vlastní totožnost, eventuelně i totožnost dítěte před veřejností (svou rodinou), a toto právo jí lze přiznat, nelze jí však přiznat právo utajit svou vlastní totožnost před dítětem. Až tak daleko právo matky na soukromí nemůže dosahovat.“[279]

9.6 Možnosti zneužití baby boxů v ČR

Zneužití baby boxů bylo razantně zřizovateli odmítnuto, ale zneužití baby boxu není jen hypotetický problém a není to jen problém ČR.

Odpradávna měla obdobná zařízení sloužit ženám, které odkládaly porozené dítě v obavách z následků, odsudků a ve složité životní či sociální situaci. Obdobná zdůvodnění oprávnění existence baby boxů a bohulibost této činnosti jsou užívány dodnes. „*Víme skutečně, že těmto účelům baby boxy slouží? Vědět to nelze, protože anonymita odložení dítěte znalost motivu vylučuje. Lze si tak představit různorodou škálu jednání, vedoucích k odložení dítěte do baby boxu, od zlovolného žertu až po závažnou trestnou činnost. Lze jim současnou právní úpravou alespoň v míře minimální čelit? Společensky prospěšnou činnost však vždy musí právo chránit; je to nutností, stejně tak právo musí hrozit uplatněním sankcí pro případy jejího ohrožování či zneužívání. To však není možné, pokud právní úprava chybí.“*[280]

Mnohé možnosti z níže jmenovaných byly již v ČR zaznamenány.

Možnosti zneužití:

- do baby boxu lze vložit i mrtvé dítě
- do baby boxu může být vložené dítě, které dané ženě jen překáží, vadí, ale je schopna se o něj starat
- do baby boxu lze vložit dítě s nemocí, vadou nebo handicapem
- do baby boxu odnese dítě někdo jiný než rodiče
- baby box se může stát cestou k neoprávněné legalizaci pobytu a získání občanství ČR dětí jiných zemí
- dítě odloží do baby boxu otec (nebo jiný příbuzný) proti vůli matky
- odložení dítěte do baby boxu může být formou, jak vzbudit pozornost společnosti, a řešit tak sociální problémy (tato situace je opakovaně známa z médií)

279 ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek*, s. 5

280 ATTL, K. *Baby boxy*, s. 188.

10. Postoj státu a společnosti k plošnému zavádění a propagaci baby boxů v ČR

„Je jiný způsob, jak veřejná moc může a má přispět k řešení problému růstu obyvatelstva: je to prozíravá rodinná politika a moudrá výchova lidu respektující mravní zákon a svobodu občanů." (Humanae Vitae, 23)

10.1 Baby boxy a média

Plošné zavádění a propagace baby boxů a mediální manipulace s emocemi společnosti v kontextu zkreslených statistických dat.

V médiích je jednostranně vyzdvihován význam baby boxů, jako zachránce nechtěných novorozenců. Média téměř vůbec neinformují veřejnost o dalších možnostech pomoci matkám s nechtěnými dětmi nebo o formách pomoci matkám či rodinám, které se ocitly v takové nouzi, že péče o další dítě je nad jejich možnosti.

V rámci diskuze na zasedání Výboru pro práva dítěte ČR ze dne 29.6. 2010 vyplynulo ze zápisu, že odborníci si dobře uvědomují sílu médií, které u veřejnosti vytvářejí postoj k baby boxům. Konkrétně je dostupný zápis Z. Duškové, která říká: „*že je medializována existence baby boxů jako prostředku záchrany životů, a proto jsou veřejností vnímány jen pozitivně.*“ a F. Schneiberga, který uvedl případy zanechání rodného listu a toho, že: *„Baby boxy jsou využívány i jako prostředek vydírání, kdy matka po medializaci případu zanechání dítěte očekává pomoc od společnosti*“.[281]

Je důvodný předpoklad toho, že s větší medializací a rozšiřující se sítě baby boxů, bude přibývat odložených dětí. Analýza některých fenoménů baby boxů na základě medializace v TV Nova, ukazuje, že tato souvislost je pravděpodobná, byť je analytikem diskutována. Hodnoceny byly mediální výstupy pouze TV Nova a nezvažovány byly výstupy dalších TV a médií s regionálním dosahem. [282]

Analytik uvádí mimo jiné, že neroste míra odkládání dětí. *„Trend nárůstu intenzity odkládání dětí se přitom nepotvrdil, veškerý nárůst absolutních hodnot odložených dětí je pravděpodobně způsoben neustále se rozšiřující sítí boxů.“*[283] S tímto tvrzením lze jistě polemizovat. Daným faktem je více odložených dětí, které by s velkou mírou pravděpodobnosti zabity matkou nebyly.

281 Srov. KOCÁB M., *O Baby boxech*, (28.8 2010).[2013-09-28]<http://www.stanislav-vavra.cz/?page=aktuality>.

282 Srov. *Baby boxy v analytickém kontextu*, (12. 7. 2011), [2013-07-28]<http://www.demografie.infocz viz graf č. 1 v příloze.

283 Srov. *Baby boxy v analytickém kontextu.*, viz grafy v příloze

Ukazuje se podobný trend jako v sousedním Německu. S počtem baby boxů neklesá incidence neonaticidy. To, že by Baby boxy zachraňovaly životy dětí, si dokonce dnes již nemyslí, ani jejich zakladatel a propagátor.[284]

10.2 Vývoj společenské diskuze k baby boxům v ČR

U laické veřejnosti se vytvořil k existenci baby boxů za pomoci jednostranných informací médii převážně kladný vztah. Jak bylo rozvedeno výše, 96% dotazované populace baby boxy podporuje.

Postoj odborné veřejnosti různého zaměření se pohybuje od schvalování a podpory až k nesouhlasu a protestu. Vztah oficiálních státních institucí k problematice baby boxů byl od počátku spíše kritizující a vyčkávající. Ministerstvo zdravotnictví (dále MZ) a ministerstvo práce a sociálních věcí (dále MPSV) zodpovídají za konkrétní kroky a prováděcí pokyny k tomuto fenoménu. Postoj byl nejednoznačný a nebyla dána pravidla a zákonné meze k anonymnímu odkládání dětí do rukou FOD a baby boxů. Pod vlivem lobbingu, médií a tím rostoucího zájmu veřejnosti se tento postoj státních orgánů vyvíjel k vytvoření určitých prováděcích pokynů. Postoj odborné veřejnosti se v čase nemění, neboť jde o názor podložený zahraniční zkušeností a seriózní vědeckou argumentací.

Snaha o otevření baby boxu je datována od **roku 2005**, předtím se začaly odkládat děti do rukou FOD. Legalizace anonymního odkládání tímto způsobem byla odmítnuta. Ministerstvo zdravotnictví ČR (dále MZ) pod vedením Milady Emmerové však žádalo o stanovisko k instalaci baby boxů ještě další odborníky a v dubnu 2005 vydalo MZ "*Zamítavé stanovisko vůči záměru Nadačního fondu pro odložené děti Statim zřídit a provozovat „Baby box“ pro anonymní odložení dítěte ve zdi Všeobecné fakultní nemocnice.*“[285]
Prohlášení bylo vydáno odborných subjektů a to: Společnost sociální pediatrie ČLS JEP, Česká pediatrická společnost ČLS JEP, Gynekologická společnost ČLS JEP, Česká lékařská komora, Etická komise MZČR, Policejní prezidium ČR. Bylo deklarováno stanovisko MPSV ČR. Text se zabývá odborníky diskutovanými otázkami včetně problematiky zdravotního pojištění odložených dětí. Zdůrazněno bylo, že zavádění a užívání baby boxů není v ČR právně zakotveno. Ve stejném duchu se v téže době vyslovili i právníci – v této práci jsou opakovaně citováni.

284 Srov. HESS, L.„Sté miminko slavit nebudu“, říká zakladatel babyboxů Ludvík Hess, iDNES,23. Září 2013, [2013-09-28]. <http://zpravy.idnes.cz>.

285 KOLEKTIV, Stanovisko vypracované: Všeobecnou fakultní nemocnicí v Praze; Ministerstvem zdravotnictví ČR; Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR; I. lékařskou fakultou UK v Praze; Ústavem sociální medicíny a veřejného zdravotnictví; JUDr. Zdeňkem Šámalem, soudcem Nejvyššího soudu České republiky; JUDr. Marií Vodičkovou, předsedkyní Fondu ohrožených dětí; JUDr. Jiřím Starečkem, soudcem Vrchního soudu v Praze; doc. MUDr. Richardem Plavkou, CSc., primářem neonatologického oddělení VFN a 1. LFUK a prof. MUDr. Jaroslavem Živným, DrSc.

Přes negativní postoj odborné veřejnosti byl uveden do provozu první baby box Přes všechny sporné aspekty, připomínky právníků a odborníků z jiných oblastí i přes negativní postoj MZ byl 1. června 2005 slavnostně otevřen první baby box v České republice (v soukromém gynekologickém zařízení GynCentrum v Praze 9). Počátkem listopadu byl otevřen druhý baby box v ČR, v Městské nemocnici Milosrdných bratří v Brně.

Baby boxy zahájily provoz a šíří se bez jasného právního zakotvení. Tento stav trvá do současnosti.

V polovině února **2006** bylo odloženo v GynCentru první dítě, Sonička. Nejednalo se o novorozence, byl jím starší kojenec z dvojčat. Matka se nemohla o obě děti starat ze sociálních důvodů. Byla odložena s rodným listem, a tak byla matka rychle dohledána a dítě po mnoha zásazích OSPOD a příbuzných v rodině i s dalším dvojčátkem zůstalo. Jednalo se jednoznačně o odložení ze sociálních důvodů a neznalosti a bylo odloženo starší dítě. V květnu 2006 žádal *Statim* o podporu myšlenky baby boxů poslance a senátory ČR. Konkrétní odpovědi nezazněly ani na této půdě, MZ setrvalo na negativním postoji k baby boxům.

V březnu MZ na dotaz předsedy České neontologické společnosti ČLSJEP odpovědělo, že: *„Pan ministr nemá žádné námitky proti umístění tzv. Baby boxů v areálech nemocnic přímo řízených Ministerstvem zdravotnictví ČR“*[286]. Tím vlastně MZ uznalo a povolilo existenci baby boxů, což zůstává argumentem zřizovatele doposud. Vydáním *Metodiky pro případy dětí odložených do baby boxů* začalo tolerovat baby boxy i MPSV. V této metodice MPSV určilo postup při nálezu dítěte v baby boxu, kompetence a pravidla pro orgány sociálně-právní ochrany dětí (krajské a obecní úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností).

K oficiálnímu přijeti či alespoň tolerování existence baby boxů přispělo v r. 2006 svým vyjádřením i Policejní prezidium ČR.

V roce **2007** se postupně instalují další baby boxy. Odkládány jsou většinou děti staršího než novorozeneckého věku a často s rodným listem. Situace byla řešena v září na jednání Vládního výboru pro práva dítěte (s účastí zřizovatele baby boxů). Jednání bylo vyvoláno na podnět Společnosti sociální pediatrie ČLSJEP (z obav o zdravotní ohrožení dítěte při umístění do baby boxu) a na podnět právníků (o nedostatečném právním ukotvení jejich provozu. Výbor doporučil MZ zvážit při vypracování věcného záměru zákona o kojeneckých ústavech a dětských centrech zakotvení existence baby boxů a postup lékařů.[287]

286 Babybox, Statim, aktuality, archiv aktualit 2006, [2013-11-28]. < http://www.statim.cz/35 clanek.php>.

287 Srov. MARTOCHOVÁ, I., *Mater incerta*, Problematika anonymního odkládáni děti a porodů s utajenou identitou matky, s. 25.

Plošné a rychlé šíření baby boxů vedlo k nutnosti zaujmout postoj oficiálních institucí, a tak bylo svoláno 24. 8. **2010** Vládním výborem pro práva dětí (vládní zmocněnec pro lidská práva p. Kocáb) odborné **koloqium** k tématu baby boxů.(viz níže)

V roce **2011** se média věnovala problematice baby boxů z toho důvodu, že Výbor pro práva dítěte při OSN na svém zasedání v Ženevě kritizoval program baby boxů v ČR. Diskuze vyzněly do ztracena, neboť veřejnost nebyla médii seznámena se závěry solidních a dobrou argumentací a empirií podložených prací a diskuzí ze zahraničí. Většina námitek Výboru byla odmítnuta s tím, že: *„Výbor nepochopil celý institut baby boxů, jeho potřebnost a význam pro ČR a popletl si je s inkubátory.“*[288]

I přes námitky odborné veřejnosti a Výboru pro práva dítěte baby boxů v ČR přibývá. Podpory rodin, které jsou ohroženy sociálním vyloučením, ubývá. Dotace neziskovým organizacím, které by se mohly starat v rámci sociálně právní ochrany dětí při preventivních programech o tyto rodiny, klesají a to přes to, že jako reakci na výtky Výboru pro práva dítěte při OSN, přijala vláda opatření Národní strategii ochrany práv dětí. [289] (podrobněji níže)

10.3 Baby boxy a stanoviska odborných společností

Ještě před zahájením jednání ohledně baby boxů (rok 2005) byla odmítnuta legalizace anonymního odkládání dětí do rukou FOD.

V případě plánů na instalaci a provozování baby boxu v rámci VFN bylo Ministerstvo zdravotnictví ČR (dále MZ) pod vedením Milady Emmerové žádáno o vyjádření. MZ ČR ve spolupráci s odbornými společnostmi vydalo zamítavé stanovisko vůči záměru Nadačního fondu pro odložené děti *Statim* zřídit a provozovat *Baby box“ pro anonymní odložení dítěte ve zdi Všeobecné fakultní nemocnice.“*

V průběhu let upozorňují odborníci z oblasti **medicíny** (neonatologie, pediatrie a sociální pediatrie – odborné společnosti v ČR), **psychologie, sociální práce a práva** upozorňují, že baby boxy mohou být velmi snadno zneužity. Tento názor je obdobný v zahraničí i v ČR.

Jako nehumánní a snižující důstojnost člověka označila praxi baby boxů i Česká neonatologická společnost (dále ČNeoS), která sdružuje lékaře a sestry novorozeneckých oddělení.

V jednotlivých regionech se lékaři, psychologové a právníci jednotlivých nemocnic

288 Babybox, Statim, aktuality, archiv aktualit 2006. [2013-11-18]. <http://www.statim.cz>.

289 Srov. *Národní strategie ochrany práv dětí.* MPSV, [2013-09-28]. <www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>.

vyjadřovali k úmyslu instalovat baby box v jejich zařízení.[290]

Výhrady a nesouhlas vyjadřují **právníci.**
Argumenty, které zaznívají proti plošnému zavádění a propagaci baby boxů jsou rámcově tyto:
- Provozování baby boxů není v ČR právně zakotveno.
- Baby boxy odporují nejlepšímu zájmu dítěte tak, jak jej definuje Úmluva o právech dítěte.
- Jde o citlivou oblast sociálně právní ochrany dětí a ta je věcí veřejnoprávní. Pro tyto aktivity platí, že je lze vykonávat pouze v souladu s tímto zákonem a vykonává ji stát. V této oblasti se nelze řídit přístupem „co není zakázáno, je dovoleno."

Etický konflikt. Odborníci upozorňovali na to, že dítě v baby boxu figuruje jako věc, nikoliv jako plnohodnotný jedinec, jak jej vnímá zákon a Ústava. Rovněž zmínili protizákonné zveřejňování osobních údajů dětí odložených v baby boxech některými médii. Na druhou stranu, je možné, že baby box může zachránit život, a byť by se to stalo v jednom jediném případě, možnost této záchrany zde je. Proto bylo svoláno ohledně stále složitější problematiky baby boxů *kolokvium.*

Debata v rámci koloqia měla nalézt vyváženost mezi reálnou objednávkou veřejnosti a lidskoprávní rovinou, která jejich existenci zpochybňuje. Proto se kolokvia neúčastnil zřizovatel. Samotnému technickému fungování schránek se kolokvium nevěnovalo. *Kolokvium ukázalo, že odborná pediatrická a psychologická veřejnost je téměř jednoznačně proti samotnému tomuto institutu.* Závěry koloqia byly motivace k následné analýze problému ze strany MZ a MPSV.

Závěry koloquia odborníků z 24. 8. 2010 (příloha č. 4) u zmocněnce vlády pro lidská práva jsou jednoznačné:
- *„Baby boxy nejsou vhodným prostředkem pro odložení dítěte (chybí osvěta pro matky, že mají více jiných možností)*
- *Rozvoj by se měl zastavit či omezit (už vůbec ne mimo zdrav. zařízení)*
- *Měly by být legislativně zakotveny, měly by být jasná pravidla*
- *Je potřeba provést analýzu současného stavu (počty dětí, věk, kam odešly atd.)"*[291]

290 Srov. DORT,J. – TYTLOVÁ, J – .LIŠKA,J.,*Vyjádření ke stanovisku lékařů – pracovníků plzeňských nemocnic z ledna 2011*, pana doc. MUDr. Jiřího Dorta, Ph. D., paní MUDr. Jany Tytlové a pana prim. MUDr. Jiřího Lišky, CSc. (22. 1. 2011)[2013-10-12]. <http://www.babybox.cz/?p=odpurci-priznivci>.

291 Srov. SCHNEIBERG, F., *Baby box – minulost, přítomnost, budoucnost,* Seminář „Sociální pediatrie – součást komplexní péče o děti". Kyjov 12. 5. 2011.

10.4 Baby box a postoj státních orgánů

Závěry analýzy MPSV

- Neexistuje centrální evidence dat dětí, umístěných v baby boxech, je alarmující, že příslušný OSPOD se dozví o dítěti dříve z médií než ze zařízení.
- Jeví se trend zneužití baby boxů.
- Nejsou k dispozici smlouvy mezi nadačním fondem *Statim* a zdravotnickým zařízením.
- Baby box není legislativně zakotven, doporučený postup MPSV supluje absenci zákonných norem.
- Neexistuje závazná legislativní norma umožňující anonymní odložení dítěte.
- Baby boxy jsou zřizovány na základě aktivity fyzické osoby a není vymezena odpovědnost za provoz.
- Není jasná odpovědnost za technickou stránku atd.
- Baby boxy nejsou rozmístěny rovnoměrně, a tudíž v malých městech nevyužity.
- Je zcela nevhodné, aby baby boxy byly umístěny mimo zdravotnická zařízení ve velké vzdálenosti od nich.
- Do baby boxů jsou umisťovány děti starší než novorozeneckého věku.
- Chybí standardizovaný závazný postup, jak dále jednat s dítětem.
- Chybí informace, kdo péči hradí.

Závěry analýzy MZČR

- Baby boxy nejsou certifikovány jako prostředek zdravotnické techniky, což napadá především odborná veřejnost.
- Problematika baby boxů nespadá do věcné příslušnosti MZ, baby boxy nejsou zdravotnickými prostředky a nejsou provozovány zdravotnickými zařízeními. MZ věcně přísluší pouze péče těmto dětem ve zdravotnickém zařízení.
- Neexistuje závazná právní norma k anonymnímu odložení dítěte.
- Není vymezena odpovědnost za dítě, baby box provozuje fyzická osoba.
- Doporučení MPSV jde nad rámec platných norem, neřeší problematiku s pobytem dítěte v baby boxu a jeho předáním do zdravotnického zařízení.
- Není evidence dětí, rozmístění baby boxů je nahodilé.
- Alarmující je umístění baby boxů mimo zdravotnická zařízení.
- Baby boxy neřeší problém novorozenců zabitých po narození.
- Na děti z baby boxů by se měl vztahovat stejná pravidla pro umístění do náhradní rodinné péče (dále NRP) jako na ostatní děti.

Návrhy opatření MPSV

- Legislativně ukotvit baby box a definovat jako speciální zdravotnické lůžko, splňující hygienické a technické podmínky jako inkubátor.
- Baby box by neměl být poskytován fyzickou osobou, ale odpovědnost by mělo nést konkrétně zdravotnické zařízení, v jehož objektu se baby box nalézá.
- Baby box by měl být umístěn pouze v objektu jednotky intenzivní péče, případně v

rámci dětského oddělení.
- Měl by být vytvořen závazný systém hlášení a standardizovaný postup pro zdravotnická zařízení a OSPODy.
- Baby box lze brát jako jeden ze záchranných prostředků, ne samospasitelný, zůstávají nezodpovězené otázky kolem anonymity vratné, či nevratné atd.
- Baby boxy by měly být umisťovány do sídel s velkou koncentrací osob, ne nahodile do malých měst. (příloha č.4 a graf č.3)

Jako reakce na doporučení Výboru OSN pro práva dítěte ze Ženevy 2011[292], byla vytvořena strategie na vládní úrovni. Národní strategie ochrany práv dětí. Strategie nazvaná *„Právo na dětství*“, která si klade za cíl *„vytvořit takový systém, který zajistí důslednou ochranu všech práv každého dítěte a naplňování jeho potřeb*.“ [293]
I když zde nejsou výslovně deklarována opatření týkající se problematiky baby boxů, je deklarována *„snaha přijmout veškerá opatření, nezbytná pro zajištění práva všech dětí znát od narození a v co největší míře své rodiče a být v jejich péči*.“[294]

Návrhy opatření MZČR
- Legislativní řešení problematiky, včetně možnosti rodit utajeně pro všechny ženy, včetně povinnosti ohlašovací o anonymním odložení dítěte.
- Standardní postup pro zdravotnická zařízení v případě anonymního odložení novorozence.
- Zajištění informovanosti laické veřejnosti o všech možnostech péče o ohrožené děti a pomoci rodinám.

10.5 Baby boxy a veřejnost

Společnost je medii pravidelně informována o tom, kolik dětí je baby boxy zachráněno. Jde o téma, které vzbuzuje soucit, je-li dítě odložené. Vzbuzuje lítost, hrůzu a odsouzení, je-li nalezeno mrtvé. Na záchranu „maličkých“, aby nemusely končit v igelitkách v kontejneru, je pak snadné vybrat dobrý obnos peněz. Baby boxy jsou velebeny na stránkách tisku a elektronických medií. S každým nalezenečkem se píše stále více oslavných článků, dojímají se mnohá srdce. Každý náznak jiného názoru je považován za nelidský, necitlivý a jeho autor je cílem osobních i mediálních útoků.

Podle tiskové zprávy STEM/MARK z 16. srpna 2011 má existence baby boxů podporu většiny populace. „*Podle nejnovějšího šetření společnosti STEM/MARK se za*

292 Srov. *Aktuální doporučení Výboru pro práva dítěte*, přijatá dne 17. června 2011.

293 *Národní strategie ochrany práv dětí*, MPSV, [2013-11-10]. <www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>.

294 *Národní strategie ochrany práv dětí*, MPSV, [2013-11-10]. <www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf,> cíl. 6: Podpora pozitivního rodičovství, s. 3.

zastánce baby boxů považuje 96 % produktivní populace ve věku 15 – 59 let. Odpůrců těchto zařízení je pouhé 1 % osob, 3 % dotázaných se o problematiku nezajímají. Největší přínos baby boxů je spatřován v záchraně života dítěte a v jeho šanci na lepší budoucnost (67 %). Z ostatních argumentů podporujících tato zařízení lze uvést i to, že baby boxy jsou řešením pro matky v těžké životní situaci (17 %), že jim umožňují legálně a anonymně odložit dítě do patřičné péče (9 %, častěji uváděno ženami, vysokoškoláky a také osobami ve věku 30 – 44 let), případně, že díky baby boxům je registrováno méně případů zabití novorozence (5 %).

Téměř čtyři pětiny osob (79 %) se domnívají, že počet baby boxů by se u nás v budoucnu měl ještě zvýšit. Tento názor podporují zejména ženy a osoby s nižším vzděláním, naopak nejnižší zastání má rozšiřování mezi vysokoškoláky. Proti instalaci nových zařízení se vyslovilo 11 % osob, desetina dalších nemá vyhraněný názor.“[295]

Od počátku zřizování baby boxů, respektive od počátku možnosti anonymního odkládání dětí do rukou FOD, jsou patrné i sporné body a nevyjasněné otázky této problematiky. V současnosti se vzhledem ke krátké (osmileté) době existence baby boxů, s necelým stem odložených dětí se tento problém může jevit jako marginální.
V období dospívání dítěte se objeví problém hledání vlastní identity, svého biologického původu, pokrevních příbuzných, normálních lidských kořenů. „*V úvahách o baby-schránce hraje důležitou roli naprostý nedostatek informace – objektivní a pravdivé – o tom, co bude „pak“. Co bude, když optimální scénář nenastane. Co bude, až se u dítěte objeví zdravotní nebo jiné problémy. Co bude, až se dítě začne ptát na svůj původ, na svou matku, otce, až bude zjišťovat rodinnou anamnézu. Záchranou onoho příslovečného jediného lidského života, fyzického zdraví dítěte, jsme ještě ani trochu neochránili jeho mysl, city, psychické zdraví za deset, patnáct, dvacet let.“*[296]
Až se tento problém za deset či dvacet let problémem stane, nebudou se již propagátoři baby boxů na jeho řešení nejspíš podílet.

Na závěr

Je několik zákonných možností, jak řešit situaci nechtěného těhotenství**.** V rámci nekritických oslav baby boxů však dostávají minimální prostor argumenty odborníků z řad psychologie, pracovníků kojeneckých ústavů, právníků a dětských lékařů, literatura týkající se této problematiky v ČR není k dispozici a zahraniční zdroje propagátoři baby boxů necitují.

Zahraniční zdroje, které na nejrůznější úskalí anonymního odkládání novorozenců upozorňují, nejsou propagátory baby boxů citovány. Laická veřejnost je manipulována články, které baby boxy jednostranně vyzdvihují a více než 96% veřejnosti v ČR je považuje za velmi potřebné.

295 Srov. Tisková zpráva STEM/MARK, v Praze, 16. srpna 2011.

296 ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. Baby-schránek*, s. 6.

Výtky ohledně porušování článku 6, 7, 8, 9 a 19 Úmluvy o právech dítěte [297] při plošném zavádění baby boxů v ČR, které zazněly na 57. zasedání Výboru pro práva dítěte OSN v Ženevě, byly interpretovány jako nepochopení myšlenky baby boxů a odmítnuty.

297 Srov. Organizace spojených národů CRC/C/CZE/CO/3-4, Výbor pro práva dítěte, Padesáté sedmé zasedání.

11. Etické hodnocení plošného zavádění baby boxů v ČR

„Nevyrovnanosti, jimiž trpí dnešní svět, souvisí s hlubší nevyrovnaností, jež v srdci člověka“ (Gaudium et Spes)

Problém baby boxů je mnohovrstevný, složitý problém, proto i etické hodnocení baby boxů ve smyslu „ano“, či „ne“ není možné.

Základním problémem, se kterým se pokus o etické hodnocení potýká, je fakt, že nelze přesně zjistit, jak by rodiče dítěte jednali v případě, že by baby boxy neexistovaly. Může nastat celá škála různých situací v různých podmínkách a jejich různost a nepostižitelnost je ještě umocněna psychikou, zkušenostmi a sociálním statusem ženy (rodičů).

Propagátoři a zřizovatelé baby boxů tvrdí, že baby box je místem záchrany novorozeného dítěte. Tím také ospravedlňují jejich existence. Předpokládali, že se zavedením baby boxů klesne incidence neonaticidy. Osm let existence baby boxů v ČR tento předpoklad nepotvrdilo.

Tento předpoklad vycházel z historie, kdy „torny“ (analoga dnešních baby boxů) tuto úlohu plnily. V historii byla ale situace očekávání nechtěného dítěte situací, kdy jiné řešení ani nebylo možné. Torny mívaly veliký smysl několik století zpět. Tehdy byly velmi vstřícným krokem k ženám, které by byly porodem nemanželského dítěte pravděpodobně ohrožené existenčně ohrožené. Bez toren mohly být na životě ohrožené i novorozené děti.

Jako nesprávné se v současnosti ukazuje tvrzení, že dítě, které je odloženo do baby boxu, by bylo ohroženo na životě, kdyby baby box neexistoval. To, že by děti končily „v popelnici“[298] si již dnes nemyslí ani sám zakladatel a propagátor baby boxů v ČR. Možné ale je, že baby box umístěný v rámci zdravotnického zařízení může v jednotlivých případech chránit zdraví novorozence, tím, že zdravotní pomoc je dostupná v řádu minut po odložení. Pokud by bylo dítě odloženo jinam, může v případě zdravotních problémů dítěte hrozit nebezpečí z prodlení

Tvrzení, že existuje reálné ohrožení života nechtěného dítěte, vede k plošnému zavádění dalších baby boxů. Argumentace zastánců myšlenky baby boxů, anonymního odevzdání dítěte do rukou FOD a zřizovatele baby boxů, se nesou v tomto duchu: *"Když matka prostřednictvím schránky předá dítě do péče zdravotnického zařízení nebo např. pracovníkům FOD, přičinila se o zajištění jeho ochrany a bezpečnosti."*[299]

298 Srov. HESS, L., iDNES,23. Září 2013, (23. 9. 2013). [2013-11-15]. <http://zpravy.idnes.cz/hess-babyboxy-a-blizici-se-ste-miminko-dxm-/domaci.aspx?c=A130920_095455_domaci_ael>: *„Sté miminko slavit nebudu*“, říká zakladatel babyboxů Ludvík Hess.

299 MARTOCHOVÁ, I., *Mater incerta*, Problematika anonymního odkládáni děti a porodů s utajenou identitou matky, s. 36.

Směrem k veřejnosti je prezentováno, že pokud by baby boxy nebyly k dispozici, mohla by matka zaskočená situací porodu nečekaného dítěte ve své (zdánlivě) bezvýchodné situaci dítě odložit na nevhodném místě, a tak jej ohrozit na životě. Toto by platilo, kdyby neexistovala jiná forma pomoci a podpory nechtěně těhotným, pak by měly baby boxy svůj opodstatněný, důležitý význam. Naplňovaly by tak bez diskuze 6. článek Úmluvy Legislativní názor je obdobný: „*Obhájci baby boxů použitím argumentu, že jde o ochranu práva dítěte na život, předjímají, že dítě narozené matce, která ho nechce, bude matkou ohrožené na životě. Pomíjí však, že matka, tak jako kterákoliv jiná osoba, je povinna zdržet se ohrožení života nebo zdraví svého dítěte. Tato povinnost vyplývá např. Ze zákonné úpravy institutu rodičovské zodpovědnosti, resp. práv a povinností rodičů vůči dítěti, zákonné úpravy sociálně právní ochrany dětí či trestního zákoníku.*“[300]

Institut baby boxů lze obhájit jako "dobrý" pouze v tom případě, že je zařízením, které zachraňuje novorozené děti před kriminálním odložením a úmrtím.

Kdyby baby box nebo jiná forma anonymního odložení dítěte neexistovala, možná by jej matka přijala, kdyby měla podporu v sociálně obtížné situaci. Pokud by se o dítě nemohla nebo nechtěla starat, tak by jej možná předala k osvojení legálně možnou formou vzdání se dítěte. V ČR existuje několik zákonných možností, jak řešit situaci narození nechtěného dítěte.

11.1 Baby box a práva dítěte

„Svoboda znamená zodpovědnost“ (G.B.Shaw)

Zavádění baby boxů v ČR opravňuje tvrzení záchrany novorozeného lidského života. Fotografie bezmocných dětí dojímají mysl. Ochota podpořit baby box jako dobré a velmi potřebné je umocněno občasným nálezem tělíčka mrtvého novorozence.

Život novorozence je dobro. Pouze živý novorozenec je nositelem lidských práv, které dítěti zaručuje Úmluva o právech dítěte.

Argument záchrany života novorozeného dítěte je možný, ale hypotetický. Nelze vyloučit, že v některém jednotlivém případě baby box byl (nebo bude) poslední možností jak život dítě zachránit. Argument záchrany života dítěte a ochrany jeho zdraví je natolik silný, že porovnání s jakýmkoliv jiným tvrzením a protiargumentem nemůže obstát. Jde však o argument problematický. Nelze jej totiž ani dokázat, ani vyvrátit.

Pokud by dítě bylo nedostupností baby boxu přímo ohroženo na životě tím, že není „kam ho odložit“ pak se jedná o situaci „*krajní nouze“* a vznik baby boxů má plné opodstatnění. Za této situace by bylo baby boxem zajištěno základní právo člověka. Tím

300 JÍLEK, A., *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte z června 2011,* s. 3.

právem je právo na život. „ *Situace „krajní nouze“ je v souladu jak se zásadou povinnosti předcházet škodám stejně jako s citovaným zněním odstavce 2 článku 6 Úmluvy. Existence baby boxů by pak byla i v souladu s tzv. „testem proporcionality“, (tj. „vyvažováním“ mezi právem na život dítěte a ostatními Úmluvou garantovanými právy dítěte). Použití baby boxu by pak bylo patrně odůvodnitelné, v souladu s právem.“*[301] Zřizování a plošné zavádění baby boxů by pak bylo dobré. Baby boxy by zachraňovaly životy dětí. Naplnil by se předpoklad, který vedl k jejich zavedení, tedy klesla by incidence neonaticidy a ubylo by kriminálních odložení novorozených dětí.

Matka v současnosti v ČR ani jinde v Evropě (nejspíše) nebude v situaci krajní nouze, protože na životě ohrožena není a má dostupné jiné, legislativně povolené možnosti řešení své situace. Problémem je, že o jiných formách podpory a pomoci nemusí vědět, protože mediální propagace baby boxů je hlučná, jednostranná a zavádějící. Tato nekritická propagace ukazuje veřejnosti odložení dítěte do baby boxu jako dobrou cestu řešení situace nechtěného dítěte.

Rozdílné situace nastávají v zemích a regionech zmítaných válečnými konflikty a bídou větší, než je možno předpokládat v České republice. Zavedení a užívání baby boxů v těchto zemích a podmínkách je patrně odůvodnitelné a v souladu s nejlepším zájmem dítěte. V tomto případě jde totiž o zachování fyzického života dítěte. Zachování života dítěte je zajištění jeho nejlepšího zájmu.[302] V rámci těchto úvah lze snad aplikovat „*test poměrnosti cíle a prostředku.“*[303]

11.1.1 Priorita záchrany lidského života dle Úmluvy o právech dítěte

Úmluva je závazná pro legislativu ČR jako celek, stojí nad zákony ČR. „*Nelze dle potřeby uvažovat jen „některé články“ Úmluvy. Nelze jen tak v zájmu „vyššího“ práva na ochranu života a zdraví dětí rezignovat na jejich právo znát své biologické rodiče, navíc při absenci vnitrostátní právní úpravy baby boxů. Tento názor zastávám při vědomí toho, že právo dítěte znát své biologické rodiče není v samotné Úmluvě formulováno absolutně a je poněkud zeslabeno formulací „pokud je to možné“. Právě uvedenou formulaci však chápu objektivně a nikoliv subjektivně, tedy že nemožnost dítěte poznat své biologické rodiče sice nelze zcela vyloučit, nemůže však záviset na*

301 JÍLEK, A., *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte z června 2011*, s. 3.

302 Srov. HESS, Ludvík. *Problematika Baby boxů*, [2013-07-11]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

303 Srov. TELEC, Ivo. Test poměrnosti cíle a prostředku. Masarykova univerzita Brno: 2006. Elportál.[2013-08-01]. <http://www.is.muni.cz/elportal/>
Test poměrnosti cíle a prostředku, <http://www.is.muni.cz/elportal/>.[2013-08-01],
Účelem testu poměrnosti cíle a prostředku je v konkrétní právní věci přezkoumatelně právně upřednostnit použití určitého práva, svobody nebo obecného dobra před jiným kolidujícím právem, svobodou nebo obecným dobrem a rozptýlit možné pochyby nebo sporné otázky právní s tím spojené, které mají význam pro soudcovské nebo úřednické rozhodnutí, a tak vyloučit nebo omezit možnou hrozbu svévole.

subjektivním rozhodnutí jeho matky odložit je do baby boxu a zůstat v anonymitě. Takové právo totiž žádný dokument obdobné (ani nižší) právní síly ženě nedává a dát nemůže, aniž by neporušil již existující práva dítěte.“[304]

Diskutované problémy

– Iniciativa baby boxů a anonymních porodů (nebo jejich analogie v zahraničí) však **přepokládají, že dítě matky, která jej „nechce“, je ohrožené usmrcením**. Pokud matka skutečně nechce donosit nežádoucí dítě, zvolí interrupci. Pokud si připustí fakt těhotenství, pokud jej nepotlačí (tato problematika řešená výše) ve vědomí, tak může situaci řešit dobře dostupnou a zákonnou formou. Potřebuje k tomu správné informace, diskrétní oporu, podporu a pomoc okolí.

– **Nechtěné dítě není ohrožené na životě z podstaty nechtěnosti, ale z podstaty psychopatologie, kterou lze velmi obtížně predikovat.**
Tato patologie většinou matce znemožní sérii racionálních rozhodnutí a kroků, jež vedou k odložení dítěte do baby boxu. Stejná psychopatologie a potlačení faktu těhotenství vede k obtížnému použití jiných forem dostupné pomoci a podpory.

– **V ČR je cca 1/3 dětí odkládaných v pozdějším než novorozeneckém věku.**
Závažné je, že stáří odloženého dítěte do baby boxu je omezené pouze jeho velikostí. Tedy pokud se vejde roční dítě do baby boxu, lze jej tam beztrestně odložit. Dítě, které je ve fázi budování citového příklonu ke "svému člověku", má tento proces z podstaty narušen. Ztrácí bezpečí. Je-li odkládán starší kojenec nebo batole v období separační úzkosti, lze se jen dohadovat o tom, jak velká úzkost toto odložení doprovází. V tomto případě (velmi pravděpodobně) není baby box použit jako „*ultima ratio“*.

– Naplnění skutku anonymního odložení sice **hájí potřebu anonymity matky, ale směřuje jistě proti nejlepšímu zájmu dítěte**

– Propagace baby boxu a anonymního porodu velmi pravděpodobně vede k tomu, že gravidita nebude sledovaná a **porod proběhne v nevhodných podmínkách**. Tím může být život i zdraví novorozence ohrožené.

– S ohledem zachování práva na život nenaplňuje baby box plně odstavec 6 Úmluvy a může směřovat proti nejlepším zájmům dítěte, tak jak je definuje Výbor OSN pro práva dítěte – komentář k čl. 3 Úmluvy v těchto bodech: „*Zachování rodinného prostředí a vztahů, péče o dítě, ochrana a bezpečí dítěte a zranitelnost dítěte.“*[305]

304 ATTL, K,. *Baby boxy,* s. 186.

305 Komentář Výboru OSN pro práva dítěte, čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte (nejlepší zájem dítěte), [2013-11-11]
<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>.

11.1.2 Odložení dítěte do baby boxu je v rozporu s právy dítěte, která jsou garantovaná mezinárodními dokumenty

Právo na život stojí nad všemi ostatními právy. „*Právo na život má každý a lidský život je hoden ochrany již před narozením.“*[306]. Pokud člověk nemá garantováno a naplněno **právo na život** a pokud jeho život není chráněn, pozbývají jakákoliv jiná práva smysl. Neboť jen živý člověk (dítě, novorozenec) je nositelem lidských práv. Pohledem Listiny základních práv a svobod, čl. 32 potřebuje ochranu zákona rodičovství a rodina. „*Zvláštní ochranu zaručuje dětem, přičemž děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.“*[307]

V kontextu baby boxů a anonymního odložení dítěte je zvažován jako základní problém tento **právo na život** (čl. 6 Úmluvy) **versus právo na registraci a právo znát své rodiče** (čl. 7 Úmluvy)

– Pokud se matka snaží tímto činem upozornit na svou situaci, může jít o zneužití baby boxu.
Dítě je redukováno prostředek, jímž se snaží vzbudit (možná oprávněný) soucit a pozornost Pokud se v jednotlivých případech ozřejmí tím, že se matka o dítě přihlásí, je jasné, že baby box nesloužil k záchraně života dítěte, ale k řešení jiných problémů. Ty by zřejmě byly řešitelné, pokud by matka měla k dispozici podporu a pomoc formou sociální záchranné sítě státu nebo společenských organizací.

– Jsou v tomto kontextu potřebné pomoci matce v nouzi, zvažovány otázky jako:
Kdo (jaký typ žen) odkládá kriminálně děti?
Je to matka s duševní poruchou?
Může se jednat o matku nezralou, infantilní?
Může se jednat o matku nezletilou?
Je to matka, která nejedná racionálně, nezná volbu, je ve stresu a panice?
Je to matka, která utajuje těhotenství nebo žena, která si těhotenství ani nepřipustí?
Zvažuje se, zda je matka v sociální tísni nebo přechodné krizi?
A zvažuje se, zda by těmto matkám bylo možno pomoci komplexní podporou a sociální péčí?

– Ukazuje se, že baby boxy umožňují matce odložení dítěte, ale nerespektují mezinárodní legislativu, znevýhodňují odložené děti tím, že jim upírají jejich základní práva. Pohledem etiky by baby boxy měly být z podstaty vnímány jako „*ultima ratio“*. Tento pojem vyjadřuje nejzazší, poslední rozhodnutí, či řešení v konfliktních situacích. Jsou to situace, v nichž nelze najít dobré řešení, ale je nutné volit mezi větším a menším zlem.

306 Listiny základních práv a svobod, čl. 6, odst. 1.

307 ATTL, K,. *Baby boxy*, s. 187.

Diskutované problémy.

„Úmluva o právech dítěte byla Českou republikou podepsána a ratifikována jako celek bez jakýchkoliv výhrad. Domnívám se proto, že v případě dětí odložených do baby boxů nelze jednotlivá Úmluvou garantovaná práva dětí oddělovat od sebe.“[308]

Úmluva zdůrazňuje:
- roli státu při garantování všech práv dítěte,
- rodičovskou zodpovědnost
- ochranu práva dítěte na život

- použitím argumentu, že jde o ochranu práva dítěte na život, předjímají, že dítě narozené matce, která ho nechce, bude matkou na životě ohroženo. Pomíjí však, „*že matka, tak jako jakákoli jiná osoba, je povinna zdržet se ohrožení života nebo zdraví svého dítěte. Tato povinnost vyplývá např. ze zákonné úpravy* ***institutu rodičovské zodpovědnosti, resp. práv a povinností rodičů vůči dítěti****, zákonné úpravy sociálně právní ochrany dětí či trestního zákoníku“*.[309]

- Nejsou baby boxy snad jen jednodušší cestou, jak se vyhnout zodpovědnosti za život dítěte? Tato zodpovědnost je přitom ukládána zákonem. „*S tím, že se žena a muž stanou narozením dítěte rodiči, je neoddělitelně spojena tzv. rodičovská zodpovědnost a další práva a povinnosti rodičů vůči dítěti (jakož i dítěte vůči rodičům). Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, souhrn práv a povinností při zastupování nezletilého dítěte a souhrn práv a povinností při správě jmění dítěte. Rodičovské zodpovědnosti může rodiče zbavit (v souladu již s výše citovaným čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod) pouze soud.“*[310]

- České rodinné právo upřednostňuje biologické rodičovství. Na základě znění zákona o rodině je „ *v ČR matkou vždy žena, která porodila dítě (§ 50 ZOR) a tento zákon zakládá absolutní statusový poměr matka a dítě, což je významné pro celý právní řád. Bez mateřství nelze určit otcovství ani nelze určit příbuzenství, jedná se normu od níž se nelze odchýlit smluvně, ani jednostranně. Otcem dítěte se stává muž, jemuž svědčí jedna ze zákonných domněnek otcovství. “*[311]

308 ATTL, K., *Baby boxy,* s. 186.

309 JÍLEK , A., *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte z června 2011*, s. 9.

310 JÍLEK, A., *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte*, s. 10.

311 KRÁLÍČKOVÁ, Z., *Mateřství – základní rodinně právní status*.

– Pokud se rodiče dítěte vzdají, je *„další postup zakotven v mezinárodní legislativě.*“[312] Zákon o sociálně právní ochraně dětí vychází a musí být v souladu s Úmluvou o právech dítěte. Ta je mezinárodním právním dokumentem ve formě smlouvy. Česká republika je touto úmluvou vázána od 1. ledna 1993. Pro výchovu dětí mimo rodinné prostředí je zde směrodatný článek 20 Úmluvy, který dítěti zajišťuje zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.

– Článek 21 Úmluvy stanovuje přísná **pravidla týkající se osvojení dítěte**. „*A právě tyto dva články Úmluvy hrubě porušují baby boxy a anonymní předání dítěte do rukou FOD. Ty jsou orgány nestátními a dosud zavedený systém náhradní rodinné péče nahrazují jinými a rychlejšími procesy předání dítěte do rodiny. Jenže podle výše zmiňovaných článků 20 a 21 Úmluvy tyto instituce nejsou kompetentními orgány pro výkon dané činnosti, orgány k tomu povolané jsou oddělení sociálně právní ochrany dítěte státní správy a především pak nezávislé soudy*.“[313]

– Policie nepátrá po totožnosti staršího odloženého dítěte. Přitom možnost osvojení je dána evropskou legislativou, která specifikuje podmínky, které musí být splněny při umístění do náhradní rodinné péče, je-li dítě starší než novorozenec. „***K řízení o osvojení dítěte a k rozhodnutí soudu o osvojení by se mělo dospět až po důkladném pátrání po rodičích a prověření skutečnosti, proč bylo dítě opuštěno****, proč bylo vloženo do baby boxu. Byla to velmi nepříznivá sociální situace, bylo to z donucení, neudělal to někdo třetí, není možný návrat do rodiny apod.*?“[314] Po matce však není pátráno a tak této povinnosti nelze dostát.

– Dítě získává státní občanství podle místa narození (nalezení). V případě dítěte jiného státního příslušníka, dokonce narozené v jiné zemi, získává občanství ČR. Tak se může otvírat další možnost zneužití baby boxu. V tomto případě by se mohly stát způsobem legalizace pobytu dětí jiných zemí. (i unesených?)

11.2 Baby boxy a nejlepší zájem dítěte

„Je zhola zbytečné se ptát, má-li život smysl či ne. Má takový smysl, jaký mu dáme.“
(Seneca)

Zahraniční zkušenosti ukazují, že existence baby boxů nesnížila počet zabitých

312 Srov. Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství, 15. 10. 1965 <http://vzd.cz/evropska-umluva-o-pravnim-postaveni-deti-narozenych-mimo-manzelstvi>.

313 SCHNEIBERG, F., Úmluva o právech dítěte v pediatrické praxi. Zdravotnictví a právo, 2005, 9(6), ISSN 1211-6432, s. 2–4.

314 NOVOTNÁ, V., *Nalezené děti a možnosti řešení jejich právního postavení*. Právo a rodina, č. 7/2010, s. 2.

novorozenců, protože jde o *jiný typ žen, které jednají v duševní krizi, v afektu a zkratkovitě.“*[315] Ve Francii a Velké Británii jsou schránky na odkládání dětí zakázány, v Německu již některé případy šetří kriminální policie. „*Potřeba zřizování schránek pro odkládání dětí tedy ve skutečnosti není. Dosavadní zkušenosti navíc ukazují, že nezabrání zabití novorozenců.“*[316]

– **Termín „odložení dítěte“ legislativa ČR nezná. „***Český právní řád nezná pojem „odložené děti“ ani neupravuje „odkládání dětí“; zřizování a provoz schránek pro odložené děti tak expressis verbis není povolenou činností. Výrazy „odložený“ či „odkládaný“ jsou z hlediska gramatického českému právu cizí prakticky absolutně. V maximálně možné šíři interpretace se právě uvedeným výrazům přibližuje pojem „opuštění věci“, rozuměj movité věci, k níž může za zákonem stanovených podmínek zaniknout jejímu vlastníku vlastnické právo na základě projevu jeho vůle se takové movité věci „zbavit“, např. dle § 135, odst. 4 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., v platném znění, popř. zvláštních právních předpisů. Ani pojem „věci“ však občanský zákoník bohužel nedefinuje; právní teorie i praxe však nikdy nepochybovala o tom, že věcí může být to, co je odlišné od osoby; dítě je mimo pochybnost osobou fyzickou a je zcela absurdní se vůbec zmiňovat o tom, že věcí není a nemůže být."*[317]

Odloženi dítěte, přerušení důležitých vývojových dějů a odmítnutí zodpovědnosti za počatý život nemůže být považováno za dobré a mravně obhajitelné.

11.2.1. Baby boxy a důstojnost dítěte

Důstojnost dítěte a jeho práva jsou jasně specifikovány v Úmluvě o právech dítěte a v související mezinárodní legislativě. Dítě jako každá lidská bytost má svou hodnotu,

315 Srov. NOVOTNÝ, Zdeněk – KUKLA, Lubomír. Proč nejsem zastáncem baby boxů, (27. 8. 2007) [2013-07-12] <www.ZDN.cz>
„Opakuji, baby-box není řešením pro psychotickou ženu, ale pro osobu alespoň částečně si uvědomující své konání. Nedokážu si představit utrpení ženy, která pod vlivem svého rozpoložení dítko vloží do krabice a pak svůj názor časem reviduje a dítě by chtěla. Odsoudit ženu lze lehce. Obtížné poporodní období perfektně respektuje náš zákon – nelze dítě svěřit do adopce dříve než po šestinedělí, respektive po 2 měsících. Prokázali jsme, že 9 z 10 žen dávajících dítě v době okolo porodu do adopce svůj názor reviduje do 10. měsíce věku dítěte. Baby-box je v tomto ohledu zcela vražedným nástrojem pro takovouto maminku. Před cca 20 lety jsem se setkal s anglickou institucí „For Life“ soustřeďující se na ženy hodlající ukončit graviditu interrupcí. Jejich statistiky jasně mluvily a mluví pro sociální práci s těmito nastávajícími maminkami. Mnohdy stačí maličká pomoc a žena se rozhodne ponechat si dítě. Situace tedy analogická“, uvádí v komentáři Zdravotnických novin „Proč nejsem zastáncem baby boxů“ dlouholetý ředitel ostravského dětského domova doc. MUDr. L. Kukla, Csc.

316 Srov. <http://jihlava.idnes.cz/matka-tajila-tehotenstvi-mrtve-dite-odlozila-v-igelitce-u-rybnika-1c1-/jihlava-zpravy.aspx?c=A131111_120304_jihlava-zpravy_mkk>
Jde o případ novorozené mrtvé holčičky odložené v Havlíčkově Brodě v dubnu 2013. Matka dítěte žila několik set metrů od baby boxu, těhotenství utajovala. Po porodu bylo dítě usmrceno a ne odloženo do baby boxu, který je v budově nemocnice vzdálené necelý 1 km., příloha č. 7.

317 Srov. ATTL, K., *Baby boxy*, s. 184.

důstojnost a základní práva. Navíc „*vzhledem ke svému tělesnému i duševnímu vývoji, bezbrannosti a zranitelnosti potřebuje zvláštní péči, pomoc, ochranu, porozumění a lásku. Tomu odpovídají i práva: od základních práv zabezpečujících přežití, rozvoj a ochranu, po práva vyjadřující možnost účasti dítěte na jednání a rozhodování o sobě.*“[318]

Jedním z důležitých kritérií je celoživotní situace dítěte odloženého do baby boxu ve srovnání s dítětem odloženým v rámci platné legislativy ČR. **Celoživotní situaci dítěte z baby boxu budu hodnotit pohledem práv dítěte, principu Nejlepšího zájmu dítěte** (tak jak jej uvádí Úmluva o právech dítěte) a navazujícím pohledem legislativy ČR.

Různé formy pomoci ženám s nechtěným těhotenstvím jsou v ČR dostupné. Nejsou sice 100% účinné a funkční a ani nejsou obecně známé.

Nevědomost a propagovaná lehkost odložení živé bytosti je podporována právě nekritickou a jednostrannou medializací baby boxů. Lehkost odložení dítěte, která se nabízí, až vnucuje, redukuje dítě (s trochou nadsázky) na nepohodlnou věc, kterou lze bez námahy odložit. O odložení dítěte staršího věku nebo o případech zneužití baby boxu se většinou v médiích hovoří méně. V těchto případech nejde o záchranu života dítěte ani matky, a dítě je použito jako prostředek na dosažení určitého cíle.

Není možná chybou matky, že se do této situace dostala. Pokud je v této situaci nezaviněně, neumí se v této situaci zorientovat a nedostane se jí pomoci, je pošlapáno také její právo matky na své dítě. Možná měla být matce poskytnuta okolím nebo státem taková pomoc, aby mohla své dítě vychovávat v důstojných a bezpečných podmínkách. V tomto ohledu pak baby boxy nerespektují ani práva dítěte zaručená Úmluvou. Pokud je dítě odneseno do baby boxu bez vědomí nebo proti vůli matky, může se jednat o trestný čin.

– Z jednoho úhlu pohledu zastánci anonymního odkládání dětí a baby boxů tvrdí, že **odložení dítěte je akt velké zodpovědnosti** vůči životu dítěte a jeho život zachraňují. Vnitřní pohnutky ženy k odložení dítěte mohou být různé a mohou oscilovat mezi dvěma krajními úhly pohledu na baby boxy a skutečný motiv případně tíha rozhodování je skryta v hloubce svědomí ženy.

Odložení dítěte do baby boxu může být „*ultima ratio*“, krajní řešení pro určitou skupinu žen, jejichž situace je objektivně krajně sociálně, kulturně i společensky nepříznivá. Aplikaci argumentu krajního řešení na situaci baby boxů lze obtížně hodnotit. Pokud by platilo, že se zaváděním baby boxů, ubývá počet zabitých a kriminálně odložených dětí, pak je jejich propagace plně obhajitelná a přinášející prospěch v záchraně života.

Protože však se zavedením baby boxů nedošlo ke snížení incidence neonaticidy, je tento argument napadnutelný. Existují a jsou dobře dostupné jiné, legalizované a základní práva dítěte respektující formy pomoci nechtěně těhotným matkám.

– Z dalšího úhlu pohledu může být odložení nechtěného dítěte jeho **redukcí z osoby**

318 BŮŽEK, A., *Století dítěte a práva dítěte*, s. 6.

na věc, jež se nehodí a překáží. Sám termín „odložení“ toto v praktickém i legislativním slova smyslu evokuje. „*Ponížením dítěte na úroveň věci, které se lze snadno zbavit.*“[319]není respektována důstojnost dítěte. Pokud je dítě je redukováno na věc, jež se stala obtěžující, pak je **lidská důstojnost tohoto malého člověka pošlapána**.
Na tento fakt je v zahraniční literatuře[320] a v rámci kolokvia MZ ČR je opakovaně upozorňováno. Je vytýkáno to, že dítě v baby boxu figuruje jako věc, nikoliv jako plnohodnotný jedinec, jak jej vnímá zákon a Ústava. Jako nehumánní a snižující důstojnost člověka označila praxi baby boxů i Česká neonatologická společnost. V tomto úhlu pohledu **není důstojnost dítěte jako člověka chráněna** a není respektován princip nejlepšího zájmu dítěte. Je v rozporu s čl. 3,6,7,8 a 19 Úmluvy a v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, tak jak jej definuje komentář Výboru OSN pro práva dítěte: „*identita dítěte, zachování rodinného prostředí a vztahů, péče o dítě, ochrana a bezpečí dítěte, zranitelnost dítěte, právo dítěte na nejvyšší dosažitelnou úroveň zdravotního stavu.*“[321]

11.3 Baby box a zdraví dítěte a matky

„Každý složitý problém má jedno jednoduché řešení. Jenomže to je špatné“
(C. Stevenson)[322]

Důležitým kriteriem je zhodnocení zdravotní situace dítěte anonymně odloženého do baby boxu a nechtěného dítěte, které přichází na svět jinou legislativně ošetřenou formou porodu. Z tohoto úhlu pohledu budu hodnotit bezpečnost porodu mimo zdravotnické zařízení pro matku a dítě.

Budu hodnotit jejich **rizika ohrožení na zdraví a životě.** Podle názoru odborné literatury i logicky vede podpora baby boxů k podpoře nesledovaných gravidit a porodů mimo zdravotnické zařízení. Může přímo dojít k ohrožení života nebo zdraví dítěte a matky. I kdybychom zvažovali, že odložením dítěte do baby boxu lze ochránit jeho zdraví, vyvstává množství dalších souvislostí, které nejsou pohledem zdraví dítěte dobré. Objevuje se zde konflikt mezi principem *nonmaleficeince a beneficience*

319 Stanovisko k návrhu na zřízení schránky pro odkládání dětí. 5. 3. 2011. (5. 3. 2011). <http://www.babybox.cz/?p=odpurci-priznivci>.

320 Srov SCHMIDT-JORTZI, Edzard. Anonymous relinquishment of infants:tackling the problem,Opinion, Published by the German Ethics Council, <www.ethikrat.org, 2009 Deutscher Ethikrat>, Berlin., English translation: London ISBN 978-3-941957-08-4 [2013-07-11]. Pg. 8–49.

321 Komentář Výboru OSN pro práva dítěte k nejlepšímu zájmu dítěte, 6. 6. 2013.

322 MATĚJČEK, Z., *Psychologické eseje z konce kariéry*, s. 128.

(dobřečinění).[323] Tento konflit se snaží řešit princip dvojího účinku. Tento princip by za určitých okolností mohl být použitý při řešení etické problematiky baby boxů, záleží ale na tom, s jakým úmyslem k baby boxu, odložení dítěte přistupují jednotliví aktéři.

– Způsob používání baby boxů přehlíží existenci zákonné úpravy, resp. vyzývá k jejímu obcházení. „*Zřizování baby boxů vede k ohrožení života a zdraví dítěte jak tím, že vede matku k porodu mimo zdravotnické zařízení, tak tím, že při nalezení dítěte nejsou lékařům známy okolnosti porodu, které mohou mít zásadní vliv na řádnou zdravotní péči o novorozence.*“[324]

V současnosti se začíná v laické společnosti propagovat možnost domácího porodu. Pokud již k domácímu porodu z rozhodnutí rodičky plánovaně dojde, je přítomna obvykle porodní asistentka (za úplatu). Pokud dojde k domácímu porodu neplánovaně, žena nebo rodina volá RZP a jsou převáženi do zdravotnického zařízení. Anamnéza rodiny a dítěte je známá, těhotenství je obvykle sledováno (i když v některých případech minimálně) a žena je vyšetřena na výskyt infekcí, které mohou ohrožovat ošetřovatelské okolí dítěte. Situace je tedy zásadně jiná, než když žena rodí tajně, sama a na naprosto nevhodném místě, což se v případě následného odložení dítěte, v touze po anonymitě a utajování celého těhotenství nabízí a předpokládá. I když žena může porodit sama a bez pomoci, není systém péče v ČR, který má zajistit bezpečí dítěte a rodičky, která se rozhodne plánovaně rodit doma, nastaven. Porod v domácím prostředí je zatím dle postoje gynekologicko-porodnické společnosti ČR postup „non lege artis“.

– **Nesledovaná gravidita a možný dopad na zdravotní situaci dítěte.**

Lze předpokládat, že dítě odložené do baby boxu pochází z nesledované, utajované gravidity, je tedy více ohrožené výskytem infekcí, vrozených vad, patologií těhotenství a následnou patologií porodu. Problémem je, že existuje reálná možnost závažné peripartální patologie a poškození zdraví dítěte.

– **Zdravotní stav dítěte.**

„Anonymní porod v nevyhovujících podmínkách bez pomoci může dítě i ženu ohrozit na zdraví i životě.[325] Situace v průběhu porodu někdy způsobí závažnou adaptační obtíž dítěte. Tato obtíž by byla (pravděpodobně) dobře řešitelná v rámci zdravotnického zařízení. Pokud není dítěti v rámci adaptačních obtíží poskytnuta okamžitá pomoc, může to limitovat jeho přežití nebo budoucí celoživotní zdraví.

Odložení dítěte do baby boxu je velmi pravděpodobně předcházené porodem v nevyhovujících podmínkách a o samotě, bez pomoci pro rodičku a dítě. Baby box k tomuto způsobu porodu přímo nabádá.

323 VÁCHA, M. – KONIGOVÁ, R. – MAUER, M., *Základy moderní lékařské etiky,* s. 56.

324 Srov. JÍLEK, A. *Právní úskalí spojená s babyboxem ve světle doporučení Výboru pro práva* dítěte, s 4.

325 Doporučení ČNeos v příloze č.3, Citace: *„ Tajný porod v nevyhovujícím prostředí bez odborné pomoci je pro dítě rizikový z hlediska poškození nebo dokonce úmrtí“*

– **Odložení dítěte s infekčním onemocněním.**
Po vložení dítěte do baby boxu jsou zablokována dvířka ze strany dárce a dítě je neprodleně vyzvednuto zdravotnickým personálem. Je zhodnocen zdravotní stav dítěte, pořízena fotodokumentace stavu i předmětů (včetně prádla ve kterém bylo dítě zabaleno). Ihned je nutné zajistit odběry dítěte na výskyt přenosných a ze zákona vyšetřovaných přenosných chorob. (HIV, žloutenka typu B, Lues) a dalších chorob, které by mohly mít vliv na další zdravotní a životní osud dítěte. Pokud se dostane do styku s dítěte, které je nemocné přenosnou infekcí jiný novorozenec, nebo personál mohou být ohroženi na zdraví i oni.

– **Odložení dítěte se zdravotním postižením.** Z dostupných (většinou mediálních zmínek) je povrchní informovanost o zdravotním stavu odložených dětí. MUDr. F. Schneiberg, uvádí že*: „Po nálezu v baby boxu byl zdravotní stav vesměs hodnocen jako dobrý, později zjištěna 1x dg. fractura ulnae (sy. CAN ?), 1x zjištěna ageneze mozku (dítě zemřelo 10. den).“*[326]

– **Zdravotní stav matky**. Žena, která rodí mimo zdravotnické zařízení, bez předchozí péče při utajované graviditě, může být více ohrožena komplikacemi těhotenství. Více se ale ke zdravotní situaci matky dítěte z baby boxu se nelze vyjadřovat, protože zůstává v anonymitě.

Zdravotní stav matky, která porodila - velmi často ve zdravotnickém zařízení - a po několika týdnech dítě do baby boxu odloží je již mimo diskuze.

– **Předání dítěte do péče zdravotnického zařízení bez souhlasu** zákonných zástupců. Okamžikem vložení novorozence do baby boxu začíná jeho faktické opuštění (§ 212 TrZ.) osobou či osobami, které mají zákonnou povinnost o ně pečovat, včetně povinnosti vyživovat či zaopatřovat (§ 213 TrZ.), avšak za situace, ve které nedochází k vystavení dítěte nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví (§ 212 TrZ). „*Protože nevystaví dítě nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví. Tato hrozba ublížení na zdraví je odvracena zdravotnickým zařízením, které na sebe bere zodpovědnost za to, že baby box je funkční, a že dítěti bude poskytnuta adekvátní zdraví (eventuelně život) zachraňující pomoc. Jde vlastně o předání dítěte do péče zdravotnického zařízení. To ovšem o dítěti a osobě, která dítě do boxu vložila, nic neví. Neví ani, zda bylo dítě do boxu vloženo s vědomím jeho zákonných zástupců. “*[327]

– **Problémem je zřizování baby boxů mimo zdravotnická zařízení.**
V některých regionech a nemocnicích se instalaci baby boxu brání z výše uvedených důvodů. Tato zařízení, resp. lékaři, kteří se postaví proti a předloží adekvátní argumentaci, jsou mediálně i osobně napadáni (viz přílohy). Nadační fond *Statim* se pak snaží zřídit baby box na jiném místě daného města.

326 Srov. SCHNEIBERG, F., *Babybox – minulost, přítomnost, budoucnost*, Seminář „Sociální pediatrie – součást komplexní péče o děti“ Kyjov, 12. 5. 2011.

327 Srov. MITLÖHNER, M., *Baby box – méně idealizmu a více reality*, s. 3.

– **Problémem je absence zdravotního pojištění** odloženého dítěte a nemožnost uhrazení nákladů za péči o dítě zdravotnickému zařízení.

Mezi povinnosti rodiče patří krom jiného (viz výše) povinnost oznámit narození dítěte zdravotní pojišťovně. Pokud nebude známa identita dítěte a tím ani skutečnost, zda má na území České republiky trvalý pobyt, nebude mít dítě v době zdravotní péče, která mu bude poskytnuta po vyjmutí z baby boxu, platné zdravotní pojištění. Proto nebude zdravotnickému zařízení za poskytnutou zdravotní péči (která je u některých diagnóz novorozeneckého věku často velmi nákladná) provedena platba od zdravotní pojišťovny.

– Problémem je, že **v ČR se po rodičích dítěte odloženého do baby boxu nepátrá**. Na základě vyjádření výše zmiňovaného Policejního prezidia (vydané na žádost zřizovatele baby boxů *Statim*) vyplývá, že po rodičích dítěte z baby boxu (ani anonymně odloženého prostřednictvím FOD) policie nepátrá. Nepátrá ani po původu dítěte staršího než je věk novorozence. Toto starší dítě se muselo někde narodit a mělo mít přidělené rodné číslo. Má být zapsáno na matrice a mělo by být registrováno zdravotní pojišťovnou.

– Souvisejícím **problémem** je, že povinnost zdravotnického zařízení vyplnit pro UZIS hlášení o narození dítěte nemůže být splněna, pokud se jedná o dítě starší než těsně poporodního období. Není jisté, že toto dítě již nebylo hlášené. Současná „móda" ambulantních porodu by tomu mohla napomáhat.

– **Spornou výhodou** může být situace, že baby box v jednotlivých případech pomůže ochránit zdraví novorozence, tím, že je vyhřátý a zdravotní pomoc je dostupná ihned. Pokud by bylo dítě odloženo jinam, může hrozit nebezpečí prochlazení a nebezpečí z prodlení v případě zdravotních problémů dítěte.

Závěr

Anonymnímu vložení novorozence do baby boxu musí dle logiky věci předcházet anonymní porod, tedy porod někde mimo ústavní zařízení, porod dítěte bez kvalifikovaného medicínského i ošetřovatelského zázemí. „*Tato situace může být zásadně ohrožující pro přežití novorozence s možnými poruchami porodní adaptace. To může mít zásadní dopady na další vývoj dítěte.*"[328] „*Tento fakt směřuje proti nejlepšímu zájmu dítěte dokonce i proti tomu, za nějž baby boxy bojují a to proti zájmu na zdraví a právu na život.*"[329]

Nejlepší zájem dítěte dle Úmluvy je vyjádřen jako: „*Péče o dítě, ochrana a bezpečí dítěte, zranitelnost dítěte, právo dítěte na nejvyšší dosažitelnou úroveň zdravotního*

328 SLANÝ, J., *Zavádění baby boxů v ČR – je to dobře nebo špatně*? Pediatrie pro Praxi, 2008; 9(4) s. 268.

329 Srov. Úmluva o právech dítěte, Článek 6, odst. 2.

stavu.“[330] Anonymní odložení dítěte do baby boxu, je v rozporu s článkem 3, 6, a 19 Úmluvy a v **rozporu s nejlepším zájmem dítěte**, tak jak jej definuje Komentář Výboru OSN pro práva dítěte.

Je také v rozporu se základním principem lékařské etiky principem nonmaleficience.

330 Komentář Výboru OSN pro práva dítěte k nejlepšímu zájmu dítěte.

11.4 Identita dítěte z baby boxu

„…budoucnost a minulost jsou v naší osobnosti propojeny a k naší identitě nutně patří i náš původ. Nejen tedy co jsme teď, ale co jsme byli, odkud jsme se tu vzali, kdo jsou naši rodiče (a prarodiče), a zdali to s námi je či není v pořádku“
(Z. Matějček, Psychologické eseje z konce kariéry)[331]

Důležitým kriteriem etického pohledu na potřebnost či (ne)prospěšnost baby boxů je zhodnocení bazálních vývojových potřeb dítěte a jejich naplnění u dítěte z baby boxu a ve srovnání s dítětem odloženým jinou legislativně ošetřenou formou.

V českých podmínkách není dostupná literatura uvádějící komplexní souvislosti anonymního odkládání novorozenců. Podstatný názor k diskuzi o tom, zda je nutná právní úprava provozování a zavádění baby boxů a nejistotu ohledně dlouhodobého dopadu odkládání dětí, přináší závěr stati JUDr. Zuklínové, která píše: „*V úvahách o baby-schránce hraje důležitou roli naprostý nedostatek informací – objektivních a pravdivých – o tom, co bude, pak‘. Co bude, když optimální scénář nenastane. Co bude, až se u dítěte objeví zdravotní nebo jiné problémy. Co bude, až se dítě začne ptát na svůj původ, na svou matku, otce, až bude zjišťovat rodinnou anamnézu. Záchranou onoho příslovečného jediného lidského života, fyzického zdraví dítěte, jsme ještě ani trochu neochránili jeho mysl, city, psychické zdraví za deset, patnáct, dvacet let.“*[332]

Námitky odborné veřejnosti ohledně problematiky „hledání identity dětí z baby boxů“ byly smeteny vcelku razantně jejich propagátory. Psychologové, neonatologové i pediatři, kteří varují před tímto problémem, který se s růstem anonymně odložených dětí jistě objeví, nemají v médiích ponechán téměř žádný prostor na solidně vedenou diskuzi. Zahraniční zdroje, které na daný problém upozorňují, nejsou propagátory baby boxů citovány a laická veřejnost je manipulována články, které baby boxy jednostranně vyzdvihují. Ti, kdo se odvažují veřejného vyslovení námitek, bývají médii ironizováni.

Závěr

Baby boxy berou ze své podstaty dítěti možnost poznat v budoucnu své kořeny, narušují vývoj identity, která jednoznačně souvisí i s okolnostmi narození a osobami rodičů a celé rodinné anamnézy a historie.

Jsou v rozporu s čl. 3, 7, 8 a 19 Úmluvy a v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, tak jak jej definuje komentář Výboru OSN pro práva dítěte: „*identita dítěte, zachování rodinného prostředí a vztahů, péče o dítě*.“[333]

331 MATĚJČEK, Z., *Psychologické eseje z konce kariéry*, s. 140.

332 Srov. ZUKLÍNOVÁ, M., *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek.*

333 Komentář Výbor OSN pro práva dítěte k nejlepšímu zájmu dítěte.

11.5 Manipulace se soucitem společnosti prostřednictvím médií

„Se vzrůstající složitostí přesná tvrzení ztrácejí smysl a smysluplná tvrzení ztrácejí přesnost“ (L.Zadeh)

Zahraniční zkušenosti ukazují, že existence baby boxů nesnížila počet zabitých novorozenců, protože jde o jiný typ žen, které jednají v duševní krizi, v afektu a zkratkovitě.
Ve Francii a Velké Británii jsou schránky na odkládání dětí zakázány, v Německu již některé případy šetří kriminální policie. Potřeba zřizování schránek pro odkládání dětí tedy ve skutečnosti není. Dosavadní zkušenosti navíc ukazují, že nezabrání zabití novorozenců. Ponížením dítěte na úroveň věci, které se lze snadno zbavit. Baby boxy v České republice však mají širokou podporu veřejnosti. Z výzkumu agentury STEM vyplývá, že *„za zastánce baby boxů se považuje 96% produktivní populace ve věku 15 – 59 let. Odpůrců těchto zařízeni je v ČR pouhé 1% osob, 3% dotázaných se o problematiku nezajímají*.“[334]

– **Zavádějící interpretace statistických údajů** o počtu „zachráněných“ dětí pomocí baby boxů.

Torny pro odložení nechtěných dětí u klášterů měly svůj význam. Bylo to v době, kdy nechtěné těhotenství nebylo společensky tolerováno až tak, že žena byla ohrožena ve své sociální a mnohdy i fyzické existenci.335

V současnosti existuje dle legislativy ČR dle zákona č. 422/2004 Sb., možnost tzv. utajeného porodu. Možnost diskrétního porodu je nabízena některými kojeneckými ústavy téměř 20 let. Žena může své dítě zanechat ve zdravotnickém zařízení k adopci.

V rámci současné platné legislativy je pomoc pro ženu možná a dostupná.

Dostupné formy pomoci nechtěně těhotným nejsou z podstaty jistou zábranou případného usmrcení novorozence matkou, stejně jako baby boxy. Ve Spolkové republice Německo se fenomén baby boxů objevil v roce 2000. Jak už bylo uvedeno, ač počet baby boxů nadále přibýval, na statistikách nalezených novorozenců se to nijak neprojevilo. I zkušenosti z dalších zemí (viz výše) potvrzují, že zavedení baby boxů nesnižuje incidenci neonaticidy.[336]

Přínos baby boxů k záchraně života dítěte je tedy sporný, resp. nelze jej potvrdit ani vyvrátit.

– **Zavádějící informace ohledně výhrad Výboru pro práva dítěte OSN k baby boxům.** K doporučením Výboru pro práva dítěte vůči baby boxům se s názorem, že se Výbor mýlí, vyjadřovali čeští politici i propagátor baby boxů Ludvík Hess. „*Postoj*

334.Srov. VECERKOVA, B. Tisková zpráva STEM/MARK, <http://www.babybox.cz/?p=statistiky>.

335 Srov. SCHNEIBERG, F., *Kam s ním*, s. 48.

336 Srov. SLANÝ, J.– SCHNEIBERG, F., *Současný stav babyboxů v České republice*. Medical Tribune 15/2011 < http://www.tribune.cz/clanek/23110>.

české veřejnosti vůči baby boxům je velice vstřícný. Např. v anketě zpravodajského serveru.idnes.cz, ze dne 23. června 2011 odpovědělo na otázku Zrušili byste baby boxy?´ „ano“ 290 čtenářů, kdežto „ne“ odpovědělo 15.551 čtenářů.“[337]

– Baby boxy jsou velice mediálně vděčným tématem. Otázka legálnosti tzv. baby boxů však není zdaleka tak jednoznačná, jako postoj veřejnosti k nim. Úmluva o právech dítěte v 19. článku zdůrazňuje roli státu při garantování všech práv dítěte, a veškeré postupy v jeho nejlepším zájmu. Výhrady Výboru pro práva OSN dítěte z června 2011 uvádí jednotlivé body, v nichž je úmluva plošným zaváděním baby boxů v ČR porušována. Výbor vyzýval ČR k zastavení programu baby boxy a k posílení jiných, preventivních programů a sociální podpoře rodin a matek proto, aby k odkládání dětí nedocházelo.
– Odborná veřejnost (především právníci) výhrady Výboru vysvětlili. Z jejich rozborů (viz výše) vyplývá, že fenomén baby boxů nepostupuje vždy v nejlepším zájmu dítěte, tak jak jej zdůrazňuje Úmluva a v některých bodech je v rozporu s legislativou ČR
Byť jsou tyto články běžně dostupné a opakovaně citované na stránkách odborných periodik, ve veřejné diskuzi nezazněly a na webových stránkách zřizovatele baby boxů nejsou k dispozici ani odkazy na ně. I v zahraniční literatuře, která racionálně hodnotí baby boxy z tohoto pohledu, zaznívá víceméně souhlas s výhradami Výboru.

– Matka, která nechce nebo nemůže přijmout svého novorozence není ohrožená na zdraví a životě tím, že porodí nemanželské dítě. Tato matka má v ČR dostupné jiné legislativně povolené možnosti řešení své situace. Problémem je, že o nich nemusí vědět, neboť mediální propagace baby boxů je jednostranná a zavádějící. Tato nekritická propagace baby boxu ukazuje jako jedinou cestu řešení situace nechtěného dítěte jeho odložení do baby boxu.
Zpráva Výboru pro práva dítěte je spíše v mediích znevažována s tím, že výbor neporozuměl situaci v ČR a potřebnosti baby boxů. V médiích byla diskutována a odsuzována pouze jedna část z bodů 49 a 50 Výboru a to doporučení zastavit program.
V médiích nezazněla (nebo jen velmi okrajově a nezřetelně) další část požadavku a to ten, aby stát zlepšil systém sociální práce s matkami a rodinami, v nichž je větší riziko odložení dítěte.

– Pokud je odkládané starší dítě, nebo o případech zneužití baby boxu zneužit se většinou v médiích hovoří méně.

– **Diskriminace matky nechtěného dítěte**
Jak bylo výše uvedeno, anonymní předání dítěte do rukou FOD nebo odevzdání do baby boxu, trestné není. Není tím totiž ohrožen život dítěte a předpokládá se, že o něj bude řádně postaráno v rámci zdravotnického zařízení.

Odložení dítěte bezpečně jinam než do baby boxu však trestným činem je, a to i v případě, když matka odložením dítěte bezpečí neohrozí. Nadační fond ohrožených dětí *Statim*, který není státní institucí a nemá pověření k výkonu sociální právní ochrany

337 Srov. ANKETA, <www.idnes.cz>, 23. 6. 2011.

dětí ze zákona povinné pro všechny, kdo s dětmi pracují, si vytvořil monopol na zachraňování novorozenců a malých dětí. Po původu dítěte není dále pátráno, a to ani, když je staršího než novorozeneckého věku a muselo se někde narodit a mělo by být někde ošetřeno, registrováno a dokonce může mít – a také často má jméno a rodné číslo. Uměle vytvořený monopol na zachraňování dětí pak vede k tomu, že se Nadační fond *Statim* snaží zřídit co nejvíce baby boxů. V plánu ředitele nadačního fondu bylo zřízení cca deseti pak dvaceti a pak padesáti schránek. Když toho čísla bylo dosaženo, tak je v plánu 80 schránek celkem. „*Současná představa je 80 bedýnek rozmístěných po celé republice tak, aby každá nešťastná maminka měla šanci k baby boxu dojít. Nejde totiž spravedlivě očekávat, že žena v obtížné krizové situaci psychické a hmotné pojede po porodu někde v parku či na ubytovně autobusem do vzdáleného města a v neznámé nemocnici bude hledat baby box.*"[338]

Různý prostor v mediích pro zastánce a kritiky baby boxů vede k jednostranné informovanosti laické veřejnosti. Prostor v médiích mají zastánci institutu baby boxů, názory odborné veřejnosti se k běžnému uživateli nedostanou, neboť jsou pouze součástí odborných periodik nebo portálů.

– **Zavádějící informace o možnosti rychlejšího osvojení dítěte z baby boxu.**
O dítěti, jehož rodiče nejsou známi, podá matriční úřad zprávu soud a ten přidělí dítěti jméno a příjmení a určí dítěti poručníka. Čas, který mezitím běží je dle zákonů ČR i mezinárodní legislativy minimálně 6 týdnů, pokud se nejedná o novorozence, tak se prodlužuje vydání rodného čísla a rodného listu na 2 měsíce. Dítě nalezené v baby boxu nemůže být osvojeno dříve než po uplynutí zákonné lhůty 6 týdnů, pokud je dítě novorozenec. Je -li starší tak až za 2 měsíce nebo až po 6 měsících nezájmu.

Umístění do rodiny není rychlejší než při jiných způsobech odložení dítěte v době porodu. Pokud je dítě starší, tak celý proces trvá i déle (má-li být dodrženo znění zákona), než při jiných způsobech odložení dítěte.

– **Ztráta anonymity** a velký zájem médií, pokud si matka odložení dítěte rozmyslí.
Problémem je, že v případě vložení dítěte do baby boxu v ČR jsou dveře ze strany dárce okamžitě blokovány a nejdou znovu otevřít. Vložení dítěte od baby boxu je v tom okamžiku nevratný krok a to i v tom, případě, že si to matka okamžitě rozmyslí. Po vložení dítěte je okamžitě on line a SMS informováno vedení zdravotnického zařízení – což je nutné a vede k možnosti rychlé pomoci případně nemocnému dítěti. V tu danou chvíli je on line i obrazem informován zřizovatel baby boxů (organizace *Statim*), ač k tomu ze zákona o sociálně právní ochraně dětí nemá oprávnění. Jako jedni z prvních (zároveň) jsou informována některá média.

Pokud si matka odložení dítěte rozmyslí a dítě žádá zpět (a to i okamžitě) musí počítat s velkým mediálním zájmem. Matka, která žádá zpět dítě z baby boxu, je tímto diskriminována.

Pokud si matka, která porodila jiným legálně dostupným způsobem porodu, nabídla dítě k osvojení, tento krok rozmyslí, jsou její osobní data a data dítěte chráněna

povinnou mlčenlivostí zdravotnických a sociálních pracovníků. Osud dítěte z baby boxu je však medializován.

Neetické jednání médií v tomto případě nerespektuje ani minimálně soukromí matky.

11.6 Baby box a zodpovědnost rodičů

„Co (děti) potřebují především, je jistota, že tu mají někoho, ke komu patří a kdo patří k nim, na koho je spolehnutí, kdo jim vždy přijde na pomoc a kdo s nimi sdílí jejich smutky, bolesti, zábavu, legraci a radost ze života“
(Z. Matějček, Psychologické eseje z konce kariéry)

„Odpovědnost rodičů za děti vyplývá ze skutečnosti, že jim dali život.“[339]

Z tohoto faktu vyplývají i práva rodičů a povinnosti. S tím, že se žena a muž stanou narozením dítěte rodiči, je neoddělitelně spojena tzv. rodičovská zodpovědnost a další práva a povinnosti rodičů vůči dítěti (jakož i dítěte vůči rodičům). „*Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, souhrn práv a povinností při zastupování nezletilého dítěte a souhrn práv a povinností při správě jmění dítěte. Rodičovské zodpovědnosti může rodiče zbavit (v souladu již s výše citovaným čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod) pouze soud.“* [340]

Péče o děti a jejich výchova je **právem rodičů; děti mají právo** na rodičovskou výchovu a péči.

Problémy k diskuzi

„Lze se vzdát rodičovských práv či neplnit rodičovskou odpovědnost právu neznámým jednáním, nazývaným odložením dítěte? Může tak učinit matka sama bez souhlasu otce dítěte? Může takový krok učinit osoba k právním úkonům sice zpravidla způsobilá, bez rozhodnutí soudu?Může tak (kdokoliv) krátit práva dítěte k právním úkonům nezpůsobilého (ve věku krátce po narození) na rodičovskou výchovu a péči, opět bez možnosti soudní ochrany?“[341]

– Problémem je, že **rodičovská práva otce dítěte nejsou uvažována.**

Stát a církev tato práva a povinnosti rodičů zcela universálně potvrzují svými zvyklostmi a zákony, které rodičům přiznávají nad jejich dětmi také oficiální autoritu.[342]

339 PESCHKE, K. Heinz, *Křesťanská etika,* ZVON, 2004, ISBN 80-7021-718-9, s. 482.

340 JÍLEK A., *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva dítěte z června 2011*, s. 5.

341 Srov. ATTL, K., *Baby boxy*, s. 187.

342 PESCHKE K.-Heinz, *Křesťanská etika*, s. 482.

– Dalším problémem je, že **anonymní odložení dítěte do baby boxu neuvažuje otce dítěte** (pokud jej tam otec nevložil sám).

– Baby boxy **vyzývají k nezodpovědnému odložení dítěte, vyhýbání se rodičovské povinnosti.** Vytvářejí uměle „nalezence“.

Důvodů k odložení dítěte může být nesčetně. Názorů na potřebnost či škodlivost baby boxů je dle odborností, morálního postoje, informovanosti a různých jiných zájmů taktéž velké množství.

Názory na baby boxy se pohybují od bezvýhradného přijetí k bezvýhradnému odmítnutí. Někteří je pokládají za nezodpovědnost a „návod k výrobě nalezenců“, propagátoři je hodnotí jako vrchol zodpovědnosti vůči nechtěnému dítěti. Důvodů k odložení dítěte může být mnoho, možná tolik, kolik je odložených dětí. Nejhlubší důvody leží v mysli a svědomí ženy

11.7 Odložení dítěte a svědomí matky

„Člověk může všechno, jenom sám před sebou neunikne“ (F. Kafka)

Důvody, které vedou ženy k odložení dítěte nelze posoudit, neboť zůstávají skryté. Ve svědomí pak žena musí zkoumat situace, které vedly k početí nechtěného dítěte a důvody, které jí vedou k jeho odložení. Tyto úvahy jsou hypotetické a přesahují rámec práce.

Důvodů k odložení dítěte může být tak mnoho jako je odkládaných dětí, jsou skryty ve svědomí matky a nemusí být známy nikomu jen jí. Je tam možná trvale hluboko skrytá i bolest nad tím, že dítě odložila. Protože: *"Každý člověk zatím zůstává sám sobě nerozřešenou otázkou, kterou si nejasně uvědomuje. V určitých okamžicích, hlavně při závažnějších životních událostech, jí nikdo nemůže zcela uniknout. Na tuto otázku může dát úplnou a naprosto jistou odpověď jedině Bůh, který člověka volá k vyššímu myšlení a k pokornějšímu hledání. “*[343]

Zahraniční literatura se snaží o kategorizaci žen a sociálních důvodů, které snáze vedou k odložení dítěte.

Pokud je žena nechtěně těhotná, neměla by zůstat sama, měla by mít oporu, pochopení a podporu. Žena by měla dostat informace o možnostech sociální a psychické podpory a možnostech řešení situace po narození dítěte. Pokud je mediálně propagovaná pouze jedna z forem pomoci a to jen částečně a bez veškeré tíže a šíře možného dopadu na život ženy, může se stát, že přijme rozhodnutí, kterého později lituje a které lze velmi obtížně zvrátit.

Nicméně pravý důvod (nebo nejistota) vedoucí k odložení novorozence zůstává skryt ve

343 Gaudium et Spes 27.

svědomí matky. Jen ona sama (pokud dítě odkládá žena) ví, proč se k tomu činu rozhodla.

V rovině svědomí může být pro ženu odložení dítěte problémem nebo aktem nejvyšší úcty k životu. (pokud je v situaci, že se nemůže o dítě postarat).

- Může být výrazem úcty k životu v tom smyslu, že nezvolí interrupci, ale dovolí dítěti žít.
- Můžeme se jen ptát, jak velká musí být tíseň ženy, aby odložila dítě, faktická lehkost odložení je až zarážející.
- Žena však může být velmi zraněná a tíha odložení dítěte ji může provázet celý život.
- Může jít o bolest skrytou ve svědomí celý zbytek života, bolest, která jí bude komplikovat vztah k dalším dětem a vztahy k jiným.

Dokumenty církve praví, že každý člověk je vázán morálně k tomu, aby se řídil „hlasem svědomí“. Druhý vatikánský koncil k otázce svědomí uvádí: „*V hlubinách svědomí odkrývá člověk zákon, který si sám neukládá, ale který musí poslouchat. Jeho hlas ho stále vybízí, aby miloval a konal dobro a vyhýbal se zlu, a když je třeba, promlouvá k sluchu jeho srdce: to dělej, tamto nedělej. Neboť člověk má ve svém srdci zákon vepsaný Bohem; v poslušnosti vůči němu spočívá jeho důstojnost a podle něho bude souzen. Svědomí je nejtajnější střed a svatyně člověka; v ní je sám s Bohem, jehož hlas mu zaznívá v nitru.*“[344]

Nezáleží na tom, zda je „věřící“ či ne. Pokud se svědomím řídí, může se stát, že dojde k omylu, pokud je člověk nepoučen, poučen špatně či lživě nebo jednostranně informován. *„Nezřídka se stává, že se svědomí vlivem nepřekonatelné neznalosti myli, tím ovšem neztrácí svou důstojnost.*"[345]Za některé neznalosti není člověk morálně odpovědný, odpovědný však může být ten, kdo tyto informace a neúplné znalosti podává a ví o tom, případně je podává s určitým záměrem.

Hledání správných kořenů problémů, a ucelených informací (jak je to jen v současnosti v době záplavy informací možné) je povinností člověka. A to proto, aby rozhodování ve svědomí bylo správné. To je součást důstojnosti člověka. K tomu Gaudium et Spes praví: „*To však nelze říci tehdy, když se člověk málo stará o hledání pravdy a dobra a jeho svědomí se vlivem návyku na hřích ponenáhlu stává téměř slepým.*“[346]

Myslím si, že člověk má povinnost pokusit se nabízeným informacím lépe porozumět. Pokud však má ke zdroji informací (byť neúplných a záměrně jednostranných) plnou důvěru, nenapadne jej, že je informován klamně.

Proto si myslím, že **je důležité informace, které se k veřejnosti nedostanou, veřejnosti poskytnout.** A to proto, aby se bylo možné rozhodovat v pravdě a zvažovat všechna pro a proti.

344 Gaudium et Spes 16.

345 Gaudium et Spes 16.

346 Gaudium et Spes 16.

11.8 Navrácení dítěte z baby boxu matce

Jak soukromé, tak veřejné instituce se mají snažit o to, aby sloužily důstojnosti a cíli člověka a zároveň aby rozhodně bojovaly proti jakékoli společenské nebo politické porobě a zachovávaly v každém politickém zřízení základní lidská práva.
(Gaudium et spes)

Důležitým kritériem je porovnání situace matky, která odloží dítě do baby boxu a pak by jej žádala zpět se situací matky, která jej porodí jinou formou legislativně ošetřeného porodu a pak rozhodnutí změní a žádá jej zpět. Mezi těmito dvěma skupinami žen je rozdíl v možnosti se o dítě přihlásit. Matka dítěte z baby boxu je diskriminována právě tímto způsobem odložení dítěte.

Diskuze nad problémy

– **Problémem je nevratnost rozhodnutí**, které může být učiněno ve stresu a pod vlivem jednostranných informací o diskutabilních výhodách baby boxu.

Problém, který není uváděn a o němž matky nejsou informovány, je ten, že akt vložení dítěte je pro tu danou chvíli nevratný. I když si žena v tu samou chvíli po zaklapnutí dvířek odložení dítěte rozmyslí, není cesty zpět, neboť dvířka jsou ihned blokována. (Tato informace není dostupná veřejnosti na webových stránkách propagátorů baby boxů!)

Utajený či diskrétní porod naproti tomu skýtá matce možnost přehodnotit situaci po porodu dítěte v relativním klidu a bezpečí zdravotnického nebo sociálního zařízení, kde o porodu dítěte v relativním klidu a bezpečí zdravotnického nebo sociálního zařízení, kde minimální nezbytnou dobu setrvá. Má možnost bez problémů a medializace vzít rozhodnutí zpět do 6. týdne. Má možnost kdykoliv dítě navštívit, byť se před porodem rozhodla jakkoliv.

I anonymní předání v rámci FOD vyžaduje osobní setkání s danou institucí (osobou FOD). Rozdílem oproti baby boxu, je právě možnost kontaktu matky s jiným člověkem a (třeba jen hypotetická) možnost změny rozhodnutí. Medializace odložení dětí v rámci FOD není obvyklá, některé zprávy vyznívají rozporuplně.[347]

Pokud matka, přicházející k baby boxu nemá v tu chvíli k dispozici jiné informace o možnosti pomoci a jinou alternativu, než právě odložení dítěte, je to pro ni situace frustrující (a to i neuvědoměle). Umístění baby boxů, jejich charakteristika, konstrukce z podstaty vylučuje chvilku klidného rozhodnutí o jiných krocích. Navíc je na baby boxu pouze návod jak jej použít. Neoddělitelnou součástí dvířek baby boxu je pouze telefonní číslo na ředitele organizace *Statim* a matka je vyzývána k telefonátu pokud by si akt odložení dítěte rozmyslela. Baby boxy jsou umísťovány často nevhodně a matka musí velmi spěchat, aby nebyla viděna. Matka v zoufalé životní situaci s dítětem, o něž

347 Srov. ANONYM. <ttp://www.tyden.cz/tema/tomu-dite-vzala-tomu-dite-dala_739.html#.Uo_M7tfhaP9>, médii proběhly ojedinělé rozporuplné zprávy, viz přílohy, č. 9.

se aktuálně nemůže starat je víceméně dotlačena k otevření dvířek a vložení dítěte. V té samé chvíli dostává vizuální zprávu o vložení dítěte zřizovatel, (tedy ředitel organizace *Statim*) a oddělení, na němž je instalován monitor, snímající dění v baby boxu. SMS zprávu ihned dostávají zástupci vedení zdravotnického zařízení a média

– **Jednostranná a neúplná informovanost nedává matce prostor na zvážení jiných alternativ, než rychlé odložení dítěte.**

Tento čin je pro daný okamžik nevratný. Pokud si žena rozmyslí akt odložení dítěte, stane se terčem velkého mediálního zájmu. Matka je v těžké situaci rozhodování, zda má pečovat o dítě či ne, vystavena tlaku jednostranných informací o možnosti baby boxu, aniž je upozorněna na rizika s tím spojená. Zejména „ *je jí zamlčeno, že je to rozhodnutí nezvratné a je vyzývána, aby u dítěte nenechávala rodný list, Nedostane se jí informací o dalších možnostech, jak „odložit"své dítě s eventuelní možností, jak vzít rozhodnutí v zákonné lhůtě zpět*."[348]

Při odložení dítěte do baby boxu (pokud jej odkládá sama matka) je na celý akt sama, je ve spěchu, aby nebyla viděna. Situaci umocňuje i velmi časté nevhodné a nediskrétní umístění baby boxu.

– **Na baby boxech není alternativní nabídka řešení situace**. (krom osobního telefonického kontaktu na zřizovatele baby boxů.

– Pokud by si matka odložení dítěte rozmyslela, bude obvykle nucena podstoupit finančně náročné genetické vyšetření k určení biologického mateřství.[349]

– S tím souvisí další problém **pokud dojde ke zneužití baby boxu a dítě odloží někdo jiný, je pro matku velmi obtížné dokazovat své mateřství.**

Závěr

Výhodou baby boxu může pro některou matku být, že nemusí s nikým mluvit ani se s nikým setkat. Není to však výhoda pro dítě, neboť není jednáno v jeho nejlepším zájmu, který má zaručen Úmluvou o právech dítěte.

„*Nelze jen tak v zájmu (v případě baby boxů spíše hypotetického)„vyššího" práva na ochranu života a zdraví dětí rezignovat na jejich další práva garantovaná Úmluvou, navíc při absenci vnitrostátní právní úpravy baby boxů. Tímto právem je právo znát své biologické rodiče, znát své kořeny, právo na odpovídající zdravotní péči po narození a tím na ochranu zdraví, případně života. …Tento názor zastávám při vědomí toho, že právo dítěte znát své biologické rodiče není v samotné Úmluvě formulováno absolutně a je poněkud zeslabeno formulací „pokud je to možné". Právě uvedenou formulaci však*

348 SCHNEIBERG, F., *Baby boxy – pomoc dítěti nebo past*? s. 6.

349 DNAtest, <http://dnatest.cz/>,Testování biologické příbuznosti „Mamma gen" matka-dítě stojí 4950 Kč, 2 vzorky BASIC předpokládaný otec a dítě) stojí 5990 Kč.)

chápu objektivně a nikoliv subjektivně, tedy že nemožnost dítěte poznat své biologické rodiče sice nelze zcela vyloučit, nemůže však záviset na subjektivním rozhodnutí jeho matky odložit je do baby boxu a zůstat v anonymitě. Takové právo totiž žádný dokument obdobné (ani nižší) právní síly ženě nedává a dát nemůže, aniž by neporušil již existující práva dítěte.“[350]

11.9 Úloha státu

> *„Lidský pokrok, který je velikým dobrem pro člověka, nese s sebou i velké pokušení: kde je totiž porušen řád hodnot a dobré smíšeno se zlým, jednotlivci i skupiny dbají jen o vlastní zájmy a ne o zájmy ostatních.“ (Gaudium et Spes)*

Tragédií a výčitkou jsou také podmínky, v nichž musí v některých místech matky žít a děti růst. Evropský projekt (který se zaměřuje na problematiku opuštění dítěte a jeho prevenci, se v obecné rovině zamýšlí nad tím, jak může stát zabránit opuštění dětí.

Uvádí se v něm, že*: „za účelem zabránění opouštění dětí podnikají země EU různé kroky. Patří mezi ně například: sociální asistence, zařízení poskytující denní péči, pomoc matkám při poporodní depresi, pomoc při plánovaném rodičovství, poradenství pro matky, poradenství pro celou rodinu, finanční podpora, programy, které se zaměřují na vysoce rizikové rodiny, „školicí střediska“ pro rodiče, linky pomoci pro matky v nouzi, podpora ze strany státu při prevenci případů opuštění dítěte v porodnici, sociální pracovníci v porodnicích.“* [351]

V kontextu nesystémové práce s rodinami, kterým hrozí sociální vyloučení, zazněly výtky Výboru pro práva dítěte OSN z r. 2011 ohledně plošného zavádění baby boxů v ČR.

Problém v ČR je ten, že Doporučení ohledně zastavení programu baby boxu v ČR bylo odmítnuto, jako nepochopení základní myšlenky a významu baby boxů v ČR.

Tragédií baby boxů v ČR je fakt, že jsou do nich odkládány i děti za hranicí novorozeneckého a někdy i kojeneckého věku, tedy děti starší, které již nutně musely začít žít v některé rodině.

"V první řadě se snažíme podpořit matku,"[352] zaznívá v dostupných diskuzích o etice anonymních porodů v Německu. V této souvislosti považuje *Německá etická rada* za prioritní bezplatné právní a podpůrné služby pro těhotné ženy a matky v krizových a konfliktních situacích. Zkušenosti (výše a v přílohách citované) ukázaly, že ženy, které

350 ATTL, K., *Baby boxy*, s. 186.

351 Srov. Problematika opuštění dítěte a jeho prevence, Institut práce, zdraví a organizace, Nottinghamská univerzita.

352 Srov. SCHMIDT-JORTZI,Edzard, *Anonymous relinquishment of infants:tackling the problem*,Opinion, Published by the German Ethics Council, <www.ethikrat.org, 2009 Deutscher Ethikrat, Berlin.>. English translation: London ISBN 978-3-941957-08-4 [2013-07-11]. Pg. 8–49.

se chtěly vzdát svého dítěte, mění při dobře vedeném poradenství svůj názor a dítě si ponechají. Problémem ale je, že stále rychlejší budování sítě baby boxů vede k nabídce, jak se co nejrychleji a snadno zbavit dítěte, které komplikuje život.

Pravdou je, že může existovat několik žen, které mají takovou nedůvěru ve státní instituce a případnou jejich podporu, že raději zvolí anonymní odložení dítěte. Odpověď se však nedozvíme.

Důležitá jsou cílená opatření, důvěryhodnost nabídky podpory, nízkoprahovost a dostupnost poradenství. (podobná zkušenost byla zdokumentována i naším tiskem).[353]Otázkou je, zda by se neměla napřít snaha našeho státu k prevenci takových jevů, které vhánějí ženy do bezvýchodné situace, kterou umí řešit nakonec jen tak, že dají svého kojence do baby boxu proto, že se o něho nemohou starat.

Podpůrné programy v sociální oblasti se snaží v rámci zákona o sociálních službách zavádět i spektrum neziskových organizací (především Charita Česká republika a Diakonie). Podpora těchto organizací a dalších občanských iniciativ ze strany státu je zatím minimální. Otázkou je, zda s klesající dostupností sociálních služeb a preventivních, nízko prahových programů, které měly podporovat rodiny ohrožené sociálním vyloučením, neporoste počet žen, které budou své děti odkládat ne proto, že by je nechtěly, ale proto, že se o ně postarat nemohou.

Možná je tolerance a podpora plošného zavádění baby boxů alibismem státu, který pokulhává v řešení problematiky rodin ohrožených marginalizací?

353 ANONYMNI: <http://www.tyden.cz/tema/tomu-dite-vzala-tomu-dite-dala_739.html#.Uo_M7tfhaP9> Viz příloha č. 9.

12. Závěr

„Všemu, co je předchází mysl, mysl je základem, mysl je tvůrcem.
Kdokoli hovoří či jedná s nečistou myslí,
za tím jde utrpení jako kolo za tažným zvířetem
Všemu co je, předchází mysl, mysl je základem mysl je tvůrcem.
Kdokoli hovoří či jedná s čistou myslí, toho následuje štěstí jako věrný stín.“
(Dhammapadam, Cesta k pravdě)

Problematika baby boxů je natolik komplexní a mnohovrstevná, že nelze učinit jednoznačný závěr. Odložení nechtěného dítěte, infanticida je posuzována v kontextu historické doby a kultury. „*Je-li etika kritickou reflexí morálky a hledáním toho co by mohlo být i jinak.*“[354]Zdálo se mi vhodné zamyslet se nad fenoménem baby boxů v situaci ČR z různých úhlů pohledu. Pokoušela jsem se poctivě zhodnotit fenomén anonymního odložení dítěte a baby boxy z různých úhlů pohledu jednotlivých vědních oborů.

Nelze spolehlivě prokázat, že baby boxy zachraňují tolik životů, kolik je udáváno médii a iniciátory baby boxů. Kdyby však zachránily jediný život, mají určitý byť limitovaný význam. Před argumentem byť jediného zachráněného dětského života mají ostatní argumenty menší sílu.

Pohledem etiky by baby boxy měly být z podstaty vnímány jako *„ultima ratio“*. Tento pojem vyjadřuje nejzazší, poslední rozhodnutí, či řešení v konfliktních situacích. Jsou to situace, v nichž nelze najít dobré řešení, ale je nutné volit mezi větším a menším zlem.

Pohledem lékařské etiky (tento pohled je zde jen jedním z úhlů pohledů) by mohly být baby boxy vnímány jako konflikt mezi principem nonmaleficience a beneficience. Tento konflikt se snaží řešit princip dvojího účinku. Záleží však na úmyslech aktérů, které do problematiky baby boxů vstupují.

V kontextu situace ČR a střední Evropy je velmi pravděpodobné, že baby boxy obecně neslouží záchraně novorozených dětí. Pokud v baby boxech nejspíše nejde o záchranu života a sporně o záchranu zdraví, zdá se, že generují v životě dítěte více problémů, které se týkají jeho celoživotního zdraví. Pak se zdá (myslím si to), že jsou v rozporu se základními principy lékařské etiky s principem nonmaleficience a beneficience. Pokud v baby boxech většinou nejde o záchranu života, pak jsou v rozporu s dalším bodem nejlepšího zájmu dítěte, a tím je jeho harmonický rozvoj. To je limit baby boxů. V tomto případě je lepší, pohledem nejlepšího zájmu dítěte, jiná forma řešení nechtění gravidity a komplexní podpora matky.

354 VÁCHA, M. – KONIGOVÁ, R. – MAUER, M., *Základy moderní lékařské etiky,* s. 10.

Průsečíkem všech linií hodnocení fenoménu baby boxů se mi zdá bod, kde hodnotím baby box pohledem nejlepšího zájmu dítěte a jeho práv.

Pokusila jsem se **zhodnotit fenomén baby boxů z pohledu toho, zda jejich užití je dobré.**

Pokud by baby boxy plnily úlohu záchrany života novorozence, byla by jejich úloha dobrá. **Nelze spolehlivě prokázat, že baby boxy zachraňují tolik životů, kolik je udáváno** médii a iniciátory baby boxů.

Kdyby však zachránily jediný život, mají určitý byť limitovaný význam. Před argumentem byť jediného zachráněného dětského života mají ostatní argumenty menší sílu. V jednotlivém případě, o němž se nikdy nedozvíme, může baby box život nebo zdraví novorozenci zachránit. Nelze to vyloučit, ani potvrdit, důvody k odložení dítěte se skrývají ve svědomí ženy a žena se skrývá v anonymitě.

Je několik úhlů pohledu, kterými lze hodnotit, zda je baby box **dobrý.**

- Pohledem okolí se tento čin může zdát jako dobrý, neboť dítěti dává šanci na život. Tento pohled sdílí 96% veřejnosti.
- V určitých případech může baby box pomoci v záchraně zdraví dítěte tím, že je léčebná pomoc při odložení novorozence s komplikacemi zdravotního stavu rychle dostupná.
- Pohledem jednotlivé matky, která odkládá dítě, se tento čin může zdát jako dobrý, neboť dítěti dává šanci na život. Nejhlubší důvody však leží skryté hluboko ve svědomí matky a tam může být vše jinak.
  Z tohoto pohledu lze diskutovat lze nad okolnostmi, které z baby boxů činí nabízenou a lehce dostupnou možnost pro odložení nepohodlného dítěte. Sám fakt odložení dítěte nemusí být pro jednotlivou matku ani snadný, ani jednoduchý. Důvody k odložení dítěte zná jen sama a v případech o nichž se nedovíme, může jít o rozhodnutí velmi nesnadné. Tíha tohoto rozhodnutí pak může ženu provázet celý život. Může si trvale vyčítat, že pokud by byly okolnosti jiné, dítě by si ponechala.
- Z pohledu nejlepší zájmu dítěte, v horizontu celého jeho vývoje a života, může být baby box v zásadním rozporu s jeho nejlepším zájmem a právy.
- Masové zřizování baby boxů v ČR, okolnosti jejich plošného zavádění včetně mediální kampaně a zneužívání baby boxů pro odkládání děti starších, které zavádění schránek provázejí, jsou okolnosti, které medializovaný prospěch baby boxů zpochybňují. Odborné společnosti (medicíny i psychologie) i právníci vidí v jednostranné propagaci baby boxů zneužití krizové stressové situace matky.
- Plošným zaváděním baby boxů se generují problémy, které budou obtížně řešitelné – tedy ne dobré, pro každé jednotlivé anonymně odložené dítě v jeho osobním životě.

Pokusila jsem se **hodnotit fenomén baby boxů také z pohledu toho, zda jejich propagace a plošné zavádění je správné.**

Jako kritérium jsem si zvolila nejlepší zájem dítěte a práva dítěte, tak jak jsou

chápány Úmluvou o právech dítěte.

- Anonymně odložené dítě je nalezencem bez kořenů. Má zachován život, ale se zřetelem ke statistickým údajům nelze předpokládat, že by nežil.
- Masové zřizování baby boxů v ČR, okolnosti jejich plošného zavádění včetně mediální kampaně a zneužívání baby boxů pro odkládání děti starších, které zavádění schránek provázejí, jsou okolnosti, které medializovaný prospěch baby boxů zpochybňují. **Z tohoto úhlu pohledu je správnost jejich zavádění problematická,** neboť porušují práva dítěte garantovaná Úmluvou o právech dítěte a směřují proti nejlepšímu zájmu dítěte. Jejich existence směřuje proti nejlepšímu zájmu dítěte a jeho právům.
- Existence baby boxů není upravena zákonnými normami v ČR

Je pravděpodobné, že:

- odložení dítěte do baby boxu nerespektuje nejlepší zájem dítěte a práva dítěte garantovaná mezinárodními dokumenty. Jde o právo na zdravý a harmonický rozvoj pokud možno ve vlastní rodině.
- baby boxy snižují důstojnost života dítěte, redukují jej na odkládanou věc
- baby boxy z podstaty upírají dítěti právo na znalost kořenů původu, která je nutná pro budování identity
- baby boxy nejsou správné proto, že chybí legislativní zakotvení v právním řádu ČR
- baby boxy nejsou správné ani proto, že nerespektují mezinárodní legislativu, týkající se práv dítěte. Směřují proti několika článkům Úmluvy o právech dítěte
- existuje reálná možnost zneužití baby boxů
- baby boxy nerespektují nejlepší zájem dítěte, je-li staršího než novorozeneckého věku, tak ani hypoteticky v rovině záchrany života.
- baby boxy jsou jen jednodušší cestou, jak se vyhnout zodpovědnosti za život dítěte, jsou způsobem, jak se vyhnout zákonným povinnostem, které vyplývají z narození dítěte
- baby boxy nerespektují práva otce
- baby boxy mohou být zneužity
- mediální propagace přímo nabádá rodiče k odložení nežádoucího dítěte,
- média klamně informují veřejnost o podstatě a limitech baby boxů, to pravděpodobně souvisí s nárůstem anonymně odkládaných dětí
- baby boxy podporují porod z nesledované gravidity mimo nemocniční zařízení, pravděpodobně v rizikových podmínkách, s možným ohrožením zdraví a života matky i dítěte
- berou dítěti šanci na adekvátní zdravotnickou pomoc a léčbu, neboť není známa rodinná anamnéza a průběh těhotenství

Klady baby boxů

Baby boxy snad mohou v jednotlivých případech zajistit dodatečnou ochranu zdraví dítěte, tím že se odloženému novorozenci s možnou zdravotní komplikací zajistí tepelný komfort a dostane se mu rychlé lékařské pomoci.

Závěr

Baby box by měl být možností výjimečnou a ne medializovanou na úkor jiných forem pomoci pro ženy na okraji sil a společnosti. Společnost by měla dát této anonymní formě odkládání dětí pevný rámec a dohled.

Myslím si, že je nepoctivé a pohledem nejlepšího zájmu dítěte neetické jednostranně a nekriticky propagovat baby boxy na úkor absence informací o jiných cestách pomoci ženě-matce v krizové situaci. Neetická je manipulace veřejným míněním informacemi, které jsou polopravdivé a vytržené z kontextu, manipulace, která zneužívá soucitu neinformované veřejnosti.

Šíření sítě baby boxů zřejmě povede k většímu počtu odložených dětí a snižuje zodpovědnost rodičů za počatý život. Tato zodpovědnost z podstaty souvisí se spojením muže a ženy. Možnost „odstranit dítě“ formou interrupce, nebo jej beztrestně odložit jako nepohodlnou věc, má přímý dopad na postoj veřejnost k hodnotě života člověka.

Poctivé a dobré pohledem etiky a pohledem nejlepšího zájmu dítěte a matky se mi osobně jeví toto:

- ponechat již zřízené baby boxy, nerušit je
- situace související s odložením a dalším osvojením dítěte ponechat v rukách státu
  legalizovat baby boxy s přesnými pravidly postupu při nálezu dítěte, a tak minimalizovat možnost zneužití, legalizaci baby boxů přizpůsobit ostatní související zákonné normy
- všechny baby boxy vybavit informací o „non stop“ dostupných jiných formách pomoci nechtěně těhotné ženě
- posilovat síť nízkoprahových poraden a pobytových a podpůrných zařízení pro ženy nechtěně těhotné a matky v nouzi
- pravdivě informovat veřejnost o problematice nechtěného dítěte a možnostech podpory a pomoci matce v nouzi
  poctivě a pravdivě informovat školní děti o hodnotě a důstojnosti lidského života od početí do přirozené smrti

Myslím si, že poctivá, pravdivá systematická činnost v oblasti vzdělání, informovanosti, podpůrných sociálních programů, pravdivé informování o této problematice v médiích zachrání více životů, než sebehustší síť baby boxů.

Seznam použitých zkratek

CAN	syndrom týraného dítěte
ČLSJEP	Česká lékařská společnost J. E. Purkyně
ČneOs	Česká neonatologická společnost
EU	Evropská unie
FOD	Fond ohrožených dětí
MZCR	Ministerstvo zdravotnictví České republiky
MVSR	Ministerstvo vnitra Slovenské republiky
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
NRP	Náhradní rodinná péče
OSON	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgány sociálně právní ochrany dětí
SIDS	Syndrom náhlého úmrtí kojence
SPO	Sociálně právní ochrana dětí
TrZ	Trestní zákoník
UPT	Interrupce
UZIS	Ústav zdravotnických informací a statistiky
ZOR	Zákon o rodině

Seznam literatury

BOWLBY, John. *Vazba - Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem,* Portál 2010, ISBN 978-80-7367-670-4.

DITRICHOVÁ, Jaroslava – PAPOUŠEK, MechthildPAUL, Karel. *Chování dítěte raného věku a rodičovská péče.* Grada 2004, ISBN 80-247-0399-8

LANGMAIER, Josef – MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství.* 3. vydání. Praha: Avicenum, 1974. ISBN 978-80-2461-983-5

LANGMAIER, Josef – KREJČÍŘOVÁ Dana**.** *Vývojová psychologie*, Praha: Grada, 1998, 978-80-247-1284-0

MATĚJČEK, Zdeněk – LANGMAIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986, Edice Pyramida, ISBN 11-060-86-02/9

MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla, Otázka identity,* Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-1056-6

MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychologické eseje z konce kariéry*, Praha: Karolinum, 2005, ISBN 80-246-0892- 8

PESCHKE, Karl – Heinz. *Křesťanská etika*, Praha: Zvon, 2004, ISBN 80-7021-718-9

SOKOL, Jan**.** *Malá filosofie člověka, slovník filosofických pojmů.* Praha: Vyšehrad, 2010, ISBN 978-80-7429-056-5,

ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2004, ISBN 80-246-0877-4.

VÁCHA, M. – KONIGOVÁ, R. – MAUER, M. *Základy moderní lékařské etiky,* Praha, Portál 2012, ISBN 978-80-7367-780-0,

WEBER, Helmut**.** *Všeobecná morální teologie.* Praha: Zvon, Vyšehrad, 1998, ISBN 80-7021-292-6

Články:

HRUŠÁKOVÁ, Michaela – KRÁLÍČKOVÁ, Zdenka. *Anonymní a utajené mateřství v České republice-utopie nebo realita?* Právní rozhledy, 2005, č. 2, s. 54.

JÍLEK A. *Právní úskalí spojená s baby boxem ve světle doporučení Výboru pro práva* dítěte z června 2011**,** Právní odbor FN v Motole, Praha, Časopis ženských lékařů Gynekolog. [2013-11-11]. <http://www.gyne.cz/clanky/2011/511cl6.htm>

JÍLEK, Dalibor a kol. *Studie o právech dítěte*
Implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice. Česko-britská o.p.s. 602 00 Brno, Cejl 72, 1. vydání. Brno – Boskovice: ISBN 978-80-260-0377-9. 2011

KUBEK, Milan, *Zdravotnictví ČR 2012 ve statistických údajích*, Tempus medicorum, roč. 2, 09/2013, s. 1317.

KULÍŠEK, Petr. *Problémy teorie raného citového přilnutí (attachment)*. Československá psychologie, 2000, 44(5), ISSN 0009-062X. s. 404–423.

KUMMEL, Jan – JANKŮ, Petr. *Legální anonymní odložení novorozence – současné možnosti v ČR.* Praktická Gynekologie., ročník 15, 2008, č. 2, str. 88–91.

MAREŠOVÁ, A**.** a kol.*, Kriminalita v roce 2007,* Praha: IKSP, 2009. s. 110.

NEDUCHALOVÁ,A. *Chcete mě?!…* Dokážeme řešit situaci opuštěných nechtěných dětí a matek, které se svých dětí vzdávají. VIII. český pediatrický kongres s mezinárodní účastí. Česko- slovenská pediatrie, Sborník abstrakt, 7. 8. 2008, s. 405.

SCHNEIBERG, František. *Kam s ním*. Vox pediatriae, květen 2008, č. 5, ročník 8, s. 47–48.

SCHNEIBERG, František. *Babyboxy – pomoc dítěti nebo past*?, Zdravotnictví a právo. 2009, ročník 6, č. 6, ISSN 1211-6432, s. 6–10.

SCHNEIBERG, František. *Úmluva o právech dítěte v pediatrické praxi***,** Zdravotnictví a právo, 2005, 9(6), ISSN 1211-6432, s. 2–4.

SLANÝ, Jaroslav. *Zavádění baby boxů v ČR – je to dobře nebo špatně?,* VIII. český pediatrický kongres s mezinárodní účastí. Česko - slovenská pediatrie, Sborník abstrakt, 7. 8. 2008, s. 425.

ŠULOVÁ, L. – FAIT, T. *Nechtěné děti*, Česká gynekologie, ročník 74, č. 3, ČLS JEP, 2009, ISSN 1210-7832, s. 228–233.

Elektronické zdroje:

ATTL, Karel. *Baby boxy.* in *Prevence úrazů, otrav a násilí*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, ročník 4, č. 2, s. 176–192. <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120509142309891566.pdf>.

ATTL, Karel. *Právní problematika porodu s utajenou totožností matky*, in *Prevence úrazů, otrav a násilí,* Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, ročník 4, č. 2, s. 167–175.
< http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/clanky/2~2010/166-pravni-problematika-porodu-s-utajenou-totoznosti-matky>.

Babybox, [2013-11-22]. <http://www. Babybox.cz>.

Baby boxy v analytickém kontextu, (12. 7. 2011) [2013-07-12] <http://www.demografie.infocz_detail_clanku&artclID>.

BŮŽEK, Antonín, *Století dítěte a práva dítěte.* [2013-11-15]. <http://dcicz.org/userfiles/file/stoleti_ditete_a_prava_ditete.pdf>.

Filozofie a teologie, texty JABOK, [2013-11-11] <htttp//www. jabok.wz.cz/filateol.pdf>, s. 76.

DAPHNE Intitut práce, zdraví a organizace, Nottinghamská univerzita, Velká Británie, [2013-06-08].
<http://www.nottingham.ac.uk/iwho/documents/childabandonment/czechrepublic/brochure.pdf>.

DORT,J. – TYTLOVÁ, J. – LIŠKA,J.,Vyjádření ke stanovisku lékařů – pracovníků plzeňských nemocnic z ledna 2011, pana doc. MUDr. Jiřího Dorta, Ph. D., paní MUDr. Jany Tytlové a pana prim. MUDr. Jiřího Lišky, CSc. (22. 1. 2011)[2013-10-12]. <http://www.babybox.cz/?p=odpurci-priznivci>.

HÁJKOVÁ, Petra. *Určení a popření rodičovství,* Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra občanského práva, Rigorózní práce, 2007/2008. [2013-06-28]. <http://is.muni.cz/th/329239/pravf_r/>.

HESS, Ludvík. *Problematika Baby boxů*, [2013-07-11]. <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

HESS, Ludvík, *Zpráva o baby boxech k 3. 12. 2013,* [2013-12-03]. <http://www.babybox.cz/?p=zprava>.

JÍLEK, Dalibor – ZEZULOVÁ, Jana – VĚTROVSKÝ, Jaroslav – OBROVSKÁ, Lucie – KAPITÁN, Zdeněk – HOŘÍNOVÁ, Anna. *Studie o právech dítěte*. Implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice. [2013-11-09]. <http//www.ceskobritska.eu/Downloads/Recenze-Studie_o_pravech_ditete.doc>.

JÍRA, V. – VOREL, F. – VELEMÍNSKÝ, M. *Vraždy novorozenců v České republice a psychosociální stav jejich matek.* Prevence úrazů, otrav a násilí. roč.2005 č. 1. [2013-11-19]. <casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu.../20120429211951915316.pdf>.

KLIMEŠ, Jeroným. *Budování identity dítěte – nejtěžší výchovný úkol v moderní společnosti.* 2008, Projekt *„Program doprovázení pěstounských rodin – zavádění nového typu služby pro náhradní rodinnou péči*“, Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008, [2013-07-12]. <http//www.rozumacit.cz>.

KOCÁB, Michael. *O Baby boxech*, tisková zpráva, (28.8 2010). [2013-07-28]. <http://www.stanislav-vavra.cz/?page=aktuality>.

Komentář Výboru OSN pro práva dítěte k nejlepšímu zájmu dítěte. [2013-11-11] <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>.

KORNEL, Miroslav. *Nejlepší zájem dítěte*, Disertační práce, Právnická fakulta MU, [2013-11-15]. <http://is.muni.cz/th/107739/pravf_d/Kornel__NEJLEPSI_ZAJEM_DITETE.pdf>.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdenka. *Mateřství, základní rodinně právní status.* [2013-09-01] <http://is.muni.cz/elportal/estud/praf/ps07/r_pravo/texty/pdf/01rodicovstvi/materstvi.pdf>.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdenka. *Osvojení - přijetí cizího dítěte za vlastní, statusová změna.* Brno: 2008, [2013-09-01]. <http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps08/rp_aktual/web/pdf/osvojeni.pdf>.

KROHNOVÁ Daniela, *Současný fenomén baby-boxů v České republice a v německy mluvících zemích.* Bakalářská diplomová práce, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd, MU Brno: 2006. [2013-04-20]. <http://is.muni.cz/th/74742/ff_b/BC_Prace_Daniela_Krohnova.pdf>.

KUŘECOVÁ, Vladěna. *Aktuální otázky určení mateřství***,** Diplomová práce, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, katedra občanského práva, 2007. [2013-07-12]. <http://is.muni.cz/th/76273/pravf_m/>.

MAREŠOVÁ, Gabriela. *Utajene-anonymni-porody-versus-babyboxy-a-navaznost-zdravotni peče.*
[2013-06-11]. <http://zdravi.e15.cz/clanek/sestra/utajene-anonymni-porody-versus-babyboxy-a-navaznost-zdravotni-a--429781>.

MARTOCHOVÁ, Ivana. *Mater incerta*, Problematika anonymního odkládáni děti a porodů s utajenou identitou matky, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra občanského práva, Diplomová práce, 2007/2008, [2013-05-01].
http://is.muni.cz/th/108972/pravf_m/>.

Metodika pro případy dětí odložených do baby boxů, Praha, MPSV (16. 3. 2006). [2013-11-16]. <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2583/160306b.pdf>.

MITLÖHNER, Miroslav. *Baby box – méně idealizmu a více reality,* Sborník z kongresu Pardubice 2007, [2013-11-19].
<http://www.planovanirodiny.cz/search.php?rsvelikost=nv&rstext=all-phpRS-all&rstema=66&stromhlmenu=0&urpod=1>.

Národní strategie ochrany práv dětí, MPSV.[2013-11-10]
<*http*//www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>.

Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018. [2013-11-10].
<http://stopnasilinadetech.cz/dokumenty>.

NOVOTNÁ, Věra – HOVORKA, Daniel. Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu. *Právo a rodina,* 1, 5/2009. (1. 5. 2009). [2013-08-01].
<http://www.linde-nakladatelstvi.cz/casopisy/index.php?casopis=9bc1dbf-cb2e-4d1d->.

NOVOTNÝ, Zdeněk – KUKLA, Lubomír. *Proč nejsem zastáncem baby boxů***, (**27. 8. 2007) [2013-07-12] <www.ZDN.cz>

OUŠKOVÁ, Jana., *Baby boxy ano či ne? (Etické hodnocení v kontextu učení katolické církve),* diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra teologické a sociální etiky, 2012, [2013-05-10].
<https://theses.cz/id/wywzzg/?furl=%2Fid%2Fwywzzg%2F;lang=en>.

Postup zdravotnických zařízení při poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem, Metodické opatření ze dne 1. 1. 2005,[2013-06-08]
<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=59043&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>,

Problematika opuštění dítěte a jeho prevence, Institut práce, zdraví a organizace, Nottinghamská univerzita, Velká Británie, [2013-06-08]

<http://www.nottingham.ac.uk/iwho/documents/childabandonment/czechrepublic/brochure.pdf>.
PROKEŠ, Miroslav. *Baby boxy jako zástupný problém.* Právo, 11. 7. 2011. (11. 7. 2011).[2013-04-07]. <http://www.dcicz.org/userfiles/file/pravo-prokes.pdf>.

Přezkoumání zpráv předložených Státy v souladu s čl. 44 Úmluvy
Závěrečná doporučení: Česká republika, odst. D. Rodinné prostředí a alternativní péče (čl. 5, 18 (par. 1-2), 9-11, 19-21, 25, 27 (par. 4) a 39 Úmluvy), Rodinné prostředí, [2013-05-11].< http://www.dcicz.org/userfiles/file/3_4-CRC-cesky-preklad-doporuceni---needitovana-verze.pdf>, čl.43–50.

SCHNEIBERG, František. *Práva dítěte z hlediska pediatrické péče*, Konference „Práva dětí v EU“ 3. 7. 2007, [2013-11-19].
<http://www.cabrnoch.cz/media/070703PravaDetiSchneiberg.pdf>.

Stanovisko k návrhu na zřízení schránky pro odkládání dětí. (5. *3.* 2011) [2013-03-05]. <http://www.babybox.cz/?p=odpurci-priznivci>.

ŠÍROVÁ, Dagmar. *Pachatelky násilných trestných činů*, bakalářská práce, katedra trestního práva, Masarykovy university, s. 21–22.
<is.muni.cz/th/208738/pravf_b/Sirova-BP.text>.

ŠMAHELOVÁ, Bohumíra. *Vývoj pojetí dítěte v historickém kontextu*,[2013-11-11].
<https://www.google.cz/is.muni.cz/el/1441/podzim2012/MSBK_ZPD/Dejiny_MS.doc> s. 4 a 6.

ŠPILAROVÁ, Š. *Anonymní a utajený porod.* Standardní postupy FN Plzeň – Utajený porod, [2013-08-15]. <http://www.adamcr.cz/informacni-odbor/nahradni-rodinna-pece/pravni-a-eticka-problematika/anonymni-a-utajeny-porod>.

ŠVECOVÁ, Barbora. *Porod v utajení, anonymní porod a informovanost v ženské populaci,* Univerzita Pardubice: Fakulta zdravotnických studií, Bakalářská práce 2012,[2013-07-01].
<http//wwww.dspace.upce.cz/bitstream/10195//SvecovaB_PorodVutajeni_VE_2012>.

TELEC, Ivo.*Test poměrnosti cíle a prostředku.* Masarykova univerzita Brno: 2006. Elportál.[2013-08-01]. <http://www.is.muni.cz/elportal/>.

VEČERKOVÁ, Zuzana. *Určování mateřství*, Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, Diplomová práce, 2012, [2013-08-03].
<http://theses.cz/id/vaqg5d/DP_-_Zuzana_Vecerkova.txt>.

VECERKOVA, B. Tisková zpráva STEM/MARK,<vecerkova@stemmark.cz>

Praha, 16. Srpna 2011 (16.8.2011).[2013-08-15]. <http://www.babybox.cz/?p=statistiky>.

Výbor OSN pro práva dětí vyzývá Polsko, aby zrušilo baby boxy. [2013-11-12] <http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/vybor-osn-pro-prava-deti-vyzyva-polsko-aby- zrusilo-babyboxy—1145174>.

ZEMAN, Zdeněk. Rizika nemedicínských experimentů zdravotnických zařízení - baby boxy. *Zdravotnictví a právo,* č. 10/2005, s. 3 – 6, [2013-11-19]. <http://www.sagit.cz/pages/prehlrub.asp?cd=305&typ=c>.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela, *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek*, (31. 05. 2005), rubrika: Občanské právo, [2013-11-19]. <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/ap_16/pd_1/rbsearchsource_articles/txtexpresion_2001/art_3773/nekolik-poznamek-k-pravnim-otazkam-okolo-tzv-baby-schranek.aspx>.

Legislativní zdroje:

Evropská úmluva o osvojení *dě*tí, vyhlášené pod č. 132/2000 Sb. m. s., [2013-09-20]. <http://www. zakony.kurzy.cz/94-1963-zakon-o-rodine/cast-2-hlava-4/>.

Evropská úmluva o výkonu práv dětí, Přijata Radou Evropy 25. ledna 1996 ve Štrasburku. Pro ČR platná od 1. 7. 2001 pod číslem zákona ve sbírce: 54/2001 Sb., [2013-09-20]. <http://vzd.cz/evropska-umluva-o-vykonu-prav-deti>.

Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství, Přijata Radou Evropy dne 15. října 1975 Štrasburku, [2013-09-20]. <http://vzd.cz/evropska-umluva-o-pravnim-postaveni-deti-narozenych-mimo-manzelstvi>.

Listina základních práv a svobod, Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., jako součást ústavního pořádku České republiky. [2013-07-11].<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

Organizace spojených národů CRC/C/CZE/CO/3-4, Výbor pro práva dítěte, Padesáté sedmé zasedání, 30. květen-17. Červen 2011, [2013-11-10]. <http://www.dcicz.org/userfiles/file/3_4-CRC-cesky-preklad-doporuceni---needitovana-verze.pdf>.

Stanovisko Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky. 2, Ústav státu a práva Akademie věd České republiky, Národní 18,11600 Praha 1, (7.1.2005).[2013-03-20].

<http://www.fod.cz/stranky/adopce/anonym_porod.htm#0>.

Úmluva o právech dítěte, Vydáno v New Yorku, dne 20. listopadu 1989, (3.10.2008).[2013-05-11] <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>.

Usnesení Stálé komise pro rodinu a rovné příležitosti ze dne 7. října 2011 k problematice baby boxů Parlament České republiky**,** Poslanecká sněmovna 2011, 6. volební období [2013-09-20]. <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>.

Ústava České republiky. [2013-09-20].<http://www.hrad.cz/cs/ceska-republika/ustava-cr.shtml>.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. [2013-08-15]. <http://zakony-online.cz/?s6=all>.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. [2013-08-15]. <http://zakony-online.cz/?s10=all>.

Zákon č. 94/1963 Sb. O rodině. [2013-08-15]. <http://www.pracepropravniky.cz/zakony>.

Zákon č. 301/2000 Sb. O matrikách, jménu a příjmení. [2013-08-15]. <http://www.pracepropravniky.cz/zakony>.

Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně právní ochraně dětí. [2013-07-12]. <http://zakony-online.cz/?s149&q149=all>.

Slovenská lékarska komora. Zákon č. 576/2004 Z., Zákon o zdravotnej starostlivosti 2004.[2013-06-30]. <http://www.lekom.sk/files/media/933_576_2004.pdf>

Církevní dokumenty:

Donum Vitae. Instrukce Kongregace pro nauku víry z 22. 2. 1987.„O respektování rodícího se lidského života a o důstojnosti plození“. Olomouc: Univerzita Palackého.ISBN: 978-80-244-1554-3

Evangelium Vitae. Encyklika Jana Pavla II. z 25. března 1995, Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, spol. s r. o. 1995, ISBN 80-7113-139-3

Gaudium et Spes, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě. [2013-09-15]. <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html>.

*Humanae Vitae***,** Encyklika Pavla VI.o správném řádu sdělování lidského života z 25. července roku 1968, Druhé české vydání, Stojanov.1980, [2013-09-15]. <http://www.kebrle.cz/katdocs/HumanaeVitae.htm>.

*Pacem in terris***,** Encyklika Jana XXIII.O míru mezi všemi národy v pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě z 11. dubna 1963**,** Praha: Zvon, České katolické nakladatelství a vydavatelství, spol. s r.o., Praha 1996, ISBN 80–7113–154–7

List papeže dětem u příležitosti roku rodiny, [2013-07-19]. <www.cirkev.cz/cirkev-ve- svete/dokumenty/hneda- rada/?cmd>.

Zahraniční zdroje:

DEUTSCHE ETHIKRATS, *Anonyme Kindesabgabe* – Stellungnahme des Deutschen Ethikrats, Nr. 08/10 (24. 2. 2010).[2013-07-11] <ww.bundestag.de/dokumente/analysen/2010/anonyme_kindesabgabe.pdf>.

COGHLAN,A**.** *C-sections may weaken bonding with baby.* The Journal of Child Psychology and Psychiatry, carv.cz/ September 2008. [2013-07-11]. <http://jpepsy.oxfordjournals.org/content/by/year/2008>.

COUTINHO, J.– KRELL, C**.** Projekt *„Anonyme Geburt und Babyklappen in Deutschland – Fallzahlen, Angebote, Kontexte"***,** 2011 Deutsches Jugendinstitut e. V. Nockherstraße 2, 81541, München: ISBN 978-3-86379-054-7> [2013-07-04].<http://www.dji.de>.

CRAIG, M. *Perinatal risk factors for neonaticide and infant homicide*: can we identify those at risk? JRSM 2004; February 2004, vol.97(2), pg. 57– 61, [2013-07-05]. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1079289/pdf/0970057.pdf>.

FRIEDMAN, SH. .– HORWITZ, SM. .– RESNICK, PJ. *Child murder by mothers: a critical analysis of the current state of knowledge and a research agenda*. Department of Psychiatry/Hanna Pavilion, University Hospitals of Cleveland/Case Western Reserve University: Am J Psychiatry 2005 Sept. 162(9) :1578-87. Abstract
Germany Debates Ethics of Anonymous Birth, [2013-07-05] <http://www.dw.de/germany-debates-ethics-of-anonymous-birth/a-2016368-1>.

LOGAN, Cst. – MATT, *A Comparative Study of Filicide and Neonaticide*, RCMP GAZETTE, Vol. 57, No. 7, 1995, [2013-06-07]. <http://www.mattloganhalo.com/uploads/pdf/Mothers_Who_Murder_1.pdf>. pg.1.

MUELLER J. – SHERR, L. *Abandoned babies and absent policies*. Health Policy (2009), doi:10.1016/j.healthpol.2009.06.002, Department of Infection and Population Health, Royal Free and University College Medical School, UCL, London, United Kingdom. [2013-07-05]
<http//Health Policy, journal homepage: www.elsevier.com/locate/healthpol>.

VELLUT, N. – COOK, Jon M. – TURSZ, A. *Neonaticide and denial of pregnancy, Analysis of the relationship between neonaticide and denial of pregnancy using data from judicial files version* Author manuscript, published in "Child Abuse and Neglect 36, 7-8 (2012) 553-63", [2013-07-05].< http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/78/55/17/PDF/Relations_between_neonaticide_and_denial_-_final_version.pdf>.

Hniezdo záchrany. [2013-05-11]. <http://www.hniezdozachrany.sk/hz/a04.htm>.

*Utajený porod alebo hniezdo záchrany***.** [2013-05-11].
<http://www.upsvarsenica.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=111:utajeny-porod-alebo-hniezdo-zachrany&catid=17:socialnopravna-ochrana&Itemid=28>.

Právo na identitu verzus právo na život. *Reakcia občianskeho združenia Šance pre nechcených, zriaďovateľa hniezd záchrany na Slovensku, k odporúčaniu OSN CRC/CZE/CO/3-4 ukončiť činnosť babyboxov – verejných inkubátorov pre záchranu nechcených novorodencov v Českej republike.* [2013-05-11]
<http://www.sancaoz.sk/sanca/hniezda-zachrany-legislativa>.

SCHMIDT-JORTZI, Edzard. *Anonymous relinquishment of infants:tackling the problem,Opinion*, Published by the German Ethics Council, <www.ethikrat.org>, 2009 Deutscher Ethikrat, Berlin. English translation: London ISBN 978-3-941957-08-4 [2013-07-11]. Pg. 8–49.

Stop child labour,<http//alliance2015.org/index.php?id=education,>, [2013-11-12]. <en.wikipedia.org/wiki/Child_labour>.

Terre des Hommes, International Federation *For children, their rights and equitable development.* [2013-11-12]. <http://www.terredeshommes.org/>.

<http://www.dw.de/dw/article/0,2144,2016368,00.html> [2013-03-19]

<http://www.babyklappe-nein-danke.de/content/recht.htm> [2013-03-18]

<http://www.moses-projekt.de> [2013-03-18]

<http://de.wikipedia.org/wiki/Babyklappe> [2013-03-18]

<http//www.detskaprava.cz> [2013-09-01]

Další zdroje

AQUA VITAE, poradna pro ženy v tísni, [2013-10-18] <http://www.linkapomoci.cz/vyrocni_zprava_2012.pdf>.

Čemu slouží baby boxy? Psychologie dnes, 2006, roč. 12, č. 9, s. 29–31. [2013-10-18] <http://www.rodina.cz/clanek5222.htm.>.

DNAtest. <http://dnatest.cz/cz/11_ceny_genetickych_testu/cz_prices.asp>.

HESS, Ludvík. *„Sté miminko slavit nebudu", říká zkladatel babyboxů Ludvík Hess.* iDNES,23. Září 2013, (23. 9. 2013).[2013-09-28]. <http://zpravy.idnes.cz>.

Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018, [2013-10-10]. <http://stopnasilinadetech.cz/dokumenty>.

Práva dětí, [2013-11-19].<http://www.unicef.cz/co-delame/kde-pusobime>.

SCHNEIBERG, František. *Baby box – minulost, přítomnost, budoucnost,* Seminář „Sociální pediatrie – součást komplexní péče o děti", předneseno v Kyjově 12. 5. 2011. prezentace ze zdrojů autora

SMÍTALOVÁ,Petra, *Už nejsem tvá matka*, Instinkt, 22. 4. 2010, č. 16/10. <http://instinkt.tyden.cz/rubriky/ostatni/tema/uz-nejsem-tva-matka_25140.html>.

Stanovisko výboru České neonatologické společnosti ČLS JEP Schváleno 31. 1. 2007, ze zdrojů MUDr.F.Schneiberga

Výbor OSN pro práva dětí vyzývá Polsko, aby zrušilo baby boxy. [2013-10-12] <http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/vybor-osn-pro-prava-deti-vyzyva-polsko-aby-zrusilo-babyboxy--1145174>.

Zápis ze zasedání výboru pro práva dítěte 29. 6. 2010 [2013-10-12]. <www.vlada.cz/...prava-ditete/.../zapis-Vybor-pro-prava-ditete-29-6-2010>.

Zápis ze setkání pracovní skupiny k problematice baby boxů, 9. 1. 2012, MPSV, ze zdrojů MUDr. F. SCHNEIBERGA

Zpravodajské servery:

<http://www.novinky.cz/krimi>.

< http://www.bizinet.cz>.

<http://www.iDnes,jihlava.cz>.

<http://www.tyden.cz>.

<http://www.lidovky.cz/v-koreji-zprisnili-zakon-o-adopci-dqy-/ln_zahranici.aspx?c=A121007_102128_ln_zahranici_Pta>.

<https://www.google.cz/search>.

Přílohy

Obrázek č. 1

zdroj: [2013-07-12]. < http://www.babybox.cz/?p=linka>.

Obrázky č. 2

Interiér babyboxu

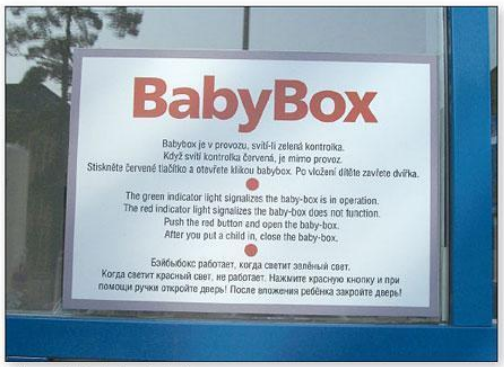

Informační tabule u babyboxu

zdroj: [2013-07-12]. <http://www.babybox.cz/?p=linka>.

Obrázky č. 3

zdroj: Hniezdo záchrany, <http://www.sancaoz.sk/content/hniezdo-zachrany>.

Obrázek č. 4

Zdroj: SCHMIDT-JORTZI, Edzard. *Anonymous relinquishment of infants:tackling the problem,Opinion*, Published by the German Ethics Council, <www.ethikrat.org>

Obrázek č. 5: Schránka na odkládání dětí ve Florencii

zdroj: [2013-07-12], <http://www.babybox.cz/?p=problematika>.

Obrázek č. 6

Postup při odložení dítěte do „Hniezda záchrany“, SR

Všetky inkubátory záchrany sa nachádzajú na verejne prístupných miestach pri nemocniciach, žiadna žena sa však nemusí zahlásiť ani inak idenfitikovať u personálu nemocnice. Stačí jednoducho zdvihnúť roletu na okne budovy, podľa nálepiek na inkubátore ho otvoriť, vložiť dieťa a zatvoriť inkubátor. Akonáhle sa otvoria dvierka inkubátora, personál nemocnice dostane signál a o 5 minút sa o dieťa postará.

Inkubátory sú citlivé prístroje, ktoré pomáhajú udržiavať životné funkcie novorodenca, ktorý sa často rodí v náročných podmienkach a bez odbornej pomoci. Novorodenci sa veľmi rýchlo podchladia, je preto dôležité čo najskôr ho vložiť do inkubátora, kde je stála teplota 36 stupňov Celzia a zabrániť tak ohrozeniu jeho života a zdravia.

Ak nemáte možnosti a odvahu postarať sa o vaše dieťa, majte odvahu vložiť ho do inkubátora a zachrániť mu tak život.

- Nikto vás neuvidí
- Nikto vás neodsúdi
- Nikto vás nebude trestať
- Vaše svedomie nebude ťažiť nenapraviteľný a hrozný čin
- Vaše dieťa dostane šancu

zdroj: [2013-11-12].<http://www.sancaoz.sk/sanca/navod-na-pouzitie-inkubatora>.

1. Potlačte západky smerom dole a vyklopte dvierka smerom k sebe.	**2. Položte dieťa.**
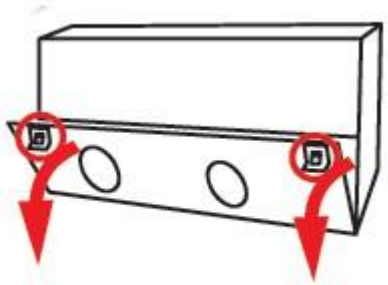	
3. Zatvorte dvierka a potlačte západky smerom nahor.	**4. Do 5 minút príde personál, ktorý sa o dieťa postará!**
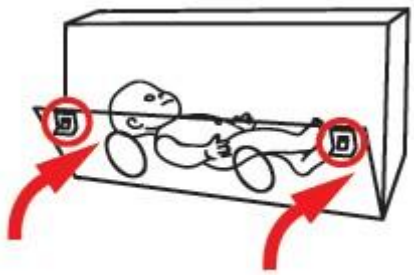	

Obrázek č. 7

zdroj: [2013-11-12]. <https://www.google.cz/search>.

Obrázek č. 8

Stork and Cradle
Empowering Childbirth and Parenting Preparation

zdroj: <https://www.google.cz/search>.

Obrázek č. 9

SENÁT
PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY

JAROMÍR JERMÁŘ
PŘEDSEDA
VÝBORU PRO VZDĚLÁVÁNÍ, VĚDU, KULTURU, LIDSKÁ PRÁVA A PETICE

V Praze dne 25. srpna 2011
Čj. 9359/2011/S

Vážený pane předsedo,

výbor se na své dnešní 13. schůzi zabýval Vaším podáním a projednal podklad zpracovaný senátorem M. Janečkem, místopředsedou výboru, k záležitosti Babyboxů a stanovisku Výboru pro práva dítěte OSN.

Členové výboru se stanoviskem vyslovili souhlas a podpořili Vaše úsilí, a tím i rozvoj instituce, která nejen naplňuje Úmluvu o právech dítěte, ale reálně zachraňuje životy nechtěných novorozenců.

Stanovisko Vám zasíláme v příloze.

S pozdravem

Jaromír Jermář

Příloha

Vážený pan
Ludvík Hess
předseda
BabyBox pro odložené děti – STATIM
Hájek 88
104 00 PRAHA 10

Valdštejnské nám. 17/4, 118 01 Praha 1, tel.: +420 257 072 111, www.senat.cz, e-mail: epodatelna@senat.cz

zdroj: [2013-11-12]. <https://www.google.cz/search>.

Obrázek č. 10

Věstník 1/2005, METODICKÁ OPATŘENÍ

Postup zdravotnických zařízení při poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem

Metodický pokyn č. 2/2005 Věst. MZ

Postup zdravotnických zařízení při poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem

Zn.: 36306/2004/OZP
Ref.: MUDr. Iva Truellová, tel. 22497 linka 2351

K zabezpečení jednotného postupu zdravotnických zařízení v souvislosti s účinností zákona č. 422/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, vydává Ministerstvo zdravotnictví tento metodický pokyn:

Poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem a způsob úhrady této péče z veřejného zdravotního pojištění

Čl. 1

Z dikce výše uvedeného zákona vyplývá, že utajovaným údajem je pouze jméno, příjmení, datum narození matky a datum porodu, a že ochrana dat se nevztahuje na registrační číslo pojištěnce a číslo (resp. název) příslušné zdravotní pojišťovny. Právní odpovědnost matky za dítě zůstává v případě utajeného porodu zachována, a to do doby případného osvojení dítěte. Dítě z utajeného porodu proto nemá status »nalezence«.

Čl. 2

Příslušné zdravotnické zařízení, které poskytne zdravotní péči související s utajeným porodem, má možnost vyúčtovat tuto péči zdravotní pojišťovně podle sdělení rodičky, která písemně uvede své registrační číslo pojištěnce a číslo (resp. název) příslušné zdravotní pojišťovny. Pokud rodička nebude ochotna nebo schopna tyto údaje sdělit, bude zdravotnické zařízení postupovat vůči rodičce jako vůči samoplátkyni bez úhrady této péče ze zdravotního pojištění.

Čl. 3

Stejným způsobem bude vyúčtována zdravotní péče poskytovaná novorozenému dítěti – tedy přes registrační číslo matky – pojištěnkyně.

Bude-li tedy zdravotnickým zařízením předložena zdravotní pojišťovně k proplacení úhrada za poskytnutí zdravotní péče související s utajeným porodem, která bude přiřaditelná k příslušnému (a zdravotnickým zařízením ověřenému) registračnímu číslu pojištěnkyně, má takové zdravotnické zařízení nárok na úhradu této péče z veřejného zdravotního pojištění za stejných podmínek jako u ostatních porodů.

Doc. MUDr. Milada Emmerová, CSc., v. r.
ministryně zdravotnictví

Příloha č. 1

Anonyme Kindesabgabe – ethische und rechtliche Grundlagen
Ulrike Riedel – Stand November 2008 (erweiterte Fassung des Referats im Deutschen Ethikrat am 26. 06. 08)

Jahr	Tot aufgefundene Neugeborene	gerettete	Unklar	Gesamt
1999	21	13		34
2000	17	11	4	32
2001	17	14		31
2002	20	14		34
2003	31	12		43
2004	19	14		33
2005	22	9		31
2006	24	8		32

Zdroj:
Anonyme Kindesabgabe – Stellungnahme des Deutschen Ethikrats, Nr. 08/10 (24. 2. 2010).[2013-07-11] <ww.bundestag.de/dokumente/analysen/2010/anonyme_kindesabgabe.pdf>.

Příloha č. 2

Policejní prezidium ČR

kancelář policejního prezidenta

preventivně informační skupina Praha 30. března 2006

Upřesnění informací týkajících se tzv. Baby - boxů

Dne 16. 3. 2006 odvysílala Česká televize v hlavním zpravodajském pořadu Události reportáž o tzv. baby boxech, ze které mohl vyplynout mylný dojem, že Policie ČR bude pátrat po rodičích všech dětí, které do nich budou odloženy. Svědčí o tom i článek deníku Mladá fronta dnes ze dne 29. 3. 2006 s nadpisem „Policie chce pátrat po matkách dětí z babyboxu“, ve kterém se jeho autorka na zmíněnou reportáž odvolává. Považujeme proto za nutné uvést nepřesně prezentované informace na pravou míru.

Babyboxy nespadají do kompetence Policie ČR a policisté nebudou pátrat po rodičích dětí, které do nich budou odloženy. Výjimkou jsou pouze případy, kdy to Policii ČR ukládá zákon.

Takovým případem bude zejména situace, kdy se policie dozví, že na těle odloženého dítěte jsou známky násilí, a vznikne podezření, že se dítě mohlo stát obětí trestného činu.

Nutno dodat, že v těchto případech by Policie ČR pátrala po rodičích dítěte bez ohledu na to, zda bylo umístěno do babyboxu či nikoli. Vyjmenované důvody jsou pro Policii ČR stejně závažné, ať už se dítě ocitne v babyboxu či na jakémkoli jiném místě bez svých rodičů.

zdroj: <http://www.fod.cz/stranky/adopce/anonym_porod.htm#0>.

Příloha č. 3

BABYBOXY

Stanovisko výboru České neonatologické společnosti ČLS JEP
Schváleno 31. 1. 2007

Podklady ke stanovisku

Situace žen s nechtěným těhotenstvím:

1. Utajené porody – porodnická pracoviště v ČR jsou připravena poskytovat rodičkám přiměřenou diskrétnost v souvislosti s porodem při zachování bezpečnosti odborně vedeného porodu ve zdravotnickém zařízení.
2. Ochrana rodičky v – současná legislativa dává rodičce 6 týdnů na konfirmaci jejího rozhodnutí vzdát se dítěte. Během této lhůty si žena může rozmyslet své původní rozhodnutí vzdát se dítěte a vzít si jej zpátky.
3. Postoje současné společnosti ke svobodným matkám a jejich dětem jsou zcela benevolentní a podporující. Schránky na odložené děti měly opodstatnění v daleké minulosti, kdy těhotenství svobodné ženy bylo v tehdejší společnosti považováno za neprominutelný prohřešek, a děti z těchto těhotenství byly bastardy na okraji společnosti.
4. Zahraniční zkušenosti ukazují, že existence baby boxů nesnížila počet zabitých novorozenců, protože jde o jiný typ žen, které jednají v dušení krizi, v afektu a zkratkovitě.

Situace dítěte odloženého do baby boxu:

1. Odložení novorozence do schránky je dle platné legislativy trestný čin opuštění dítěte.
2. Zákon o rodině nezná institut nalezeného dítěte. Stanoví, že matkou je žena, která dítě porodila. Dítě odložené do schránky má tedy matku, která se o ně kdykoli může přihlásit, a proto nelze očekávat, že by se situace odloženého dítěte mohla rychle vyřešit např. adopcí. A jestliže se přesto podaří dítě umístit v náhradní rodině, biologická matka si po letech pro něj může přijít, protože nikdy přece nedala souhlas k osvojení.
3. Existence schránek na děti dále snižuje odpovědnost rodičů ke svým dětem.
4. Dítě odložené do schránky je zcela bez anamnézy, což je problém medicínský, právní a lidský. Je tím porušen článek 7 Úmluvy o právech dítěte, který stanovuje právo dítěte znát svůj původ, právo dítěte na péči svých rodičů i právo dítěte být kojeno.
5. Tajný porod v nevyhovujícím prostředí bez odborné pomoci je pro dítě rizikový z hlediska poškození nebo dokonce úmrtí.
6. Dítě nemá rodné číslo, tedy ani zdravotní pojištění. Není jasné, kdo uhradí zdravotní péči. Nelze zabránit účelovému odložení nemocného dítěte cizinců, dítěte s vrozenou vadou apod.

Zhodnocení a rozhodnutí

Možnost odložit nechtěné dítě do baby boxu je nehumánní a snižuje důstojnost dětí na úroveň věci. ČNeoS, sdružující lékaře a sestry novorozeneckých (neonatologických) oddělení, se cítí povolána vystupovat v zájmu svých pacientů. Ochrana práv žen –

rodiček v některých případech může jít proti zájmům a právům jejich dětí (viz výše) tak, jako se děje v souvislosti s baby boxy.

ČneoS po zvážení uvedených skutečností dospěla k názoru, že baby boxy jsou v rozporu se zájmy novorozenců, a proto vytváření baby boxů odmítá.

Doporučení ČneoS

- Soustavné zvyšování odpovědnosti budoucích rodičů k jejich budoucím potomkům
- Podpora plánovaného rodičovství
- Podpora vytváření pozitivní vazby těhotné ženy k nenarozenému dítěti (školství, terénní gynekologové a porodní asistentky, média, státní úřady)

zdroj: MUDr. F.Schneiberg, z osobních zdrojů

Příloha č. 4

Zápis ze setkání pracovní skupiny k problematice babyboxů

9. 1. 2012, MPSV, Na Poříčním právu 1, Praha

I. Přítomni

II. Průběh setkání

- PhDr. Macela shrnul minulé jednání, které proběhlo 26. 10. 2011
- Mgr. Trubačová – na návrh pana Hesse na evidenci dětí z baby boxů odpověděl pan ministr, že toto bude nově včleněno do stávajících výkazů OSPOD
- již při minulém jednání došlo ke shodě, že budou baby boxy onálepkovány informacemi a kontakty na sociální služby, OSPODy, utajené porody atd.
- MZ – navrhuje variantu **utajené odložení dítěte** (vzhledem k doporučení Výboru OSN pro práva dítěte) – připravuje se legislativní návrh
- JUDr. Vávra – vždy bude existovat prostor pro občanskou iniciativu; zákaz baby boxů (varianta 1) není možný; trestněprávní rovina je irelevantní, odložení dítěte do baby boxu není trestný čin; nelegální přistěhovalci nepůjdou do nemocnice, i pro ně jsou baby boxy vhodné řešení
- MUDr. Biolek – při utajených porodech mají lékaři povinnost mlčenlivosti
- JUDr. Nová – matky, které rodí utajeně, mají stále rodičovskou zodpovědnost, matka je tudíž účastnicí řízení – matka ví, do jaké rodiny je její dítě svěřeno, osvojitelé znají identitu matky
- Mgr. Šimůnková – v Ženevě při zasedání Výboru OSN pro práva dítěte došlo k mýlce, že baby boxy jsou státní iniciativa; Eurochild bude tlačit na EU, aby došlo k zákazu baby boxů
- L.Hess – europoslanci podepsali petici, řada z nich je pro baby boxy

Varianta I. (zákaz baby boxů)

- MUDr. Biolek, MZ – baby boxy nereflektují právo dítěte znát svou identitu, zdravotníci mají veliký problém s anonymitou dítěte
- Mgr. Langšádlová – nejdůležitější je právo dítěte na život; dítě odložené na lavičce je také anonymní; utajené porody a prevence jsou zajisté potřebné, ale baby boxy mají své místo

- JUDr. Nová, JUDr. Červenková, Mgr. Šimůnková – baby boxy nelze zakázat, hlavní je právo na život, vždy budou existovat ženy, které baby box využijí, i když budou existovat jiné varianty a prevence

- MZ, MUDr. Biolek – právo na život je důležitější, ale je třeba upozorňovat na rizika

- většinová shoda na tom, že zákaz baby boxů není vhodný či právně možný

Varianta II. – definování a právní ukotvení baby boxů

- MZ – právně zakotvit anonymní odložení novorozence na akutní zdravotnické lůžko (do veřejně přístupného inkubátoru), Slovensko má tuto možnost do 28 dnů od narození dítěte – MZ je pro utajené odložení dítěte na zdravotnické lůžko

- Mgr. Hovorka – PČR pátrá po rodičích dítěte jen pokud je odložené dítě např. týrané nebo by bylo známo, že šlo o únos; právní ukotvení baby boxů – technické parametry (kdo může zřizovat, zda jen při zdravotnických zařízeních atd.)

- L. Možíš – s baby boxy je to obdobné jako s Klokánky, soukromá iniciativa, která se právně ukotví, a budou vznikat další zřizovatelé či provozovatelé

- MUDr. Biolek – je nutné ukotvit, kdo nese odpovědnost – pokud je baby box na úřadu, musí přijet pro odložené dítě RZS, ta běžně nejezdí s inkubátorem; je třeba, aby baby box byl definován jako prostředek zdravotnické techniky (normy snižující/eliminující rizika pro dítě)

- L. Hess – s baby boxy mimo zdravotnická zařízení (existují 2) byl jediný problém, kdy ho matka na Praze 2 neotevřela; na baby boxy má patent, u každé schránky musí být shoda

- JUDr. Nová – je otázkou, zda technické normy vůbec upravovat, když zatím nebyl jediný technický problém (v 62 případech)

- MUDr. Biolek – pokud je do schránky přívod energie, musí to být prostředek zdravotnické techniky

- MZ – bude nabízet jiné alternativy, pokud by zdravotnická zařízení zřizovala baby-boxy, bylo by třeba vypracovat příslušné právní normy.

Varianta III. úprava postupů při odložení dítěte, aniž by byl institut baby boxů právně zakotven

- MZ – připraví minimální standard týkající se postupu zdravotnických zařízení při poskytování zdravotní péče odloženým dětem včetně úhrady této péče (nyní je dítě zdravotně pojištěno až, když rozhodne soud o předběžném opatření)

- MZ připraví ve spolupráci s MPSV metodiku, kde bude upraven postup hlášení zdravotního zařízení OSPOD u odložených dětí

- ve smlouvě se zdravotnickým zařízením je stanovena povinnost hlásit odložené dítě panu Hessovi, je to třeba po jeho další práci – pro zdravotnické pracovníky existuje povinnost zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dověděli při výkonu svého povolání, s výjimkou případů, kdy skutečnost je sdělována se souhlasem ošetřované osoby, nebo povinnost oznamovat určité skutečnosti je uložená zvláštním právním předpisem.

Závěry:

- na baby boxy budou umístěny kontakty na OSPOD, neziskové organizace, sociální služby; MPSV bude diskutovat na poradě s kraji – v každém kraji jiné služby a kontakty

- evidování dětí z baby boxů bude řešeno ve výkazech OSPOD za rok 2013 v rámci statistického sledování MPSV

- zákaz baby boxů není vhodný či právně možný, je třeba vytvořit alternativy – MZ utajené odložení dítěte; je třeba prevence a informace o možnostech náhradní rodinné péče, sociálních služeb atd.

- jednotlivé resorty budou tuto problematiku řešit metodikami

Příloha č. 5

Parlament České republiky
POSLANECKÁ SNĚMOVNA
2011
6. volební období
18.
USNESENÍ Stálé komise pro rodinu a rovné příležitosti
ze dne 7. října 2011 k problematice babyboxů

Stálá komise pro rodinu a rovné příležitosti Poslanecké sněmovny po vyslechnutí informace vládní zmocněnkyně pro lidská práva Mgr. Moniky Šimůnkové a po rozpravě

I.uznává a podporuje projekt babyboxů, který je neziskovým projektem a který od svého vzniku pomohl zachránit 59 dětí, jež se ve většině případů dostávají do adopce;

II.doporučuje vládní zmocněnkyni pro lidská práva, aby výtky Výboru OSN pro práva dítěte k této problematice tomuto výboru vysvětlila.

Jitka Chalánková
ověřovatelka komise

Helena Langšádlová
předsedkyně komise

Příloha č. 6

MPSV vydalo metodiku pro případy dětí odložených do baby boxů

Ministerstvo práce a sociálních věcí připravilo v rámci své působnosti metodický pokyn pro orgány sociálně-právní ochrany (krajské a obecní úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností), **kterým stanoví jejich postup v případě dětí odložených do baby boxů.** Dokument zašle v nejbližší době výše uvedeným orgánům sociálně-právní ochrany a také dalším subjektům, které zřídily a provozují baby boxy, nestátním subjektům poskytujícím okamžitou péči ohroženým dětem, Ministerstvu zdravotnictví a Ministerstvu spravedlnosti.

Baby boxy existují v České republice od loňského roku. Dne 1. 6. 2005 byl zprovozněn vůbec první baby box v ČR v Gyncentru v Praze a 9. 11. 2005 pak v brněnské nemocnici Milosrdných bratří. Vzhledem k tomu, že se jedná o zcela novou záležitost, MPSV také materiál, kterým nastoluje určitá pravidla v rámci své kompetence, v případě potřeby dále upraví. **Cílem metodického pokynu je především zajistit, aby se odložené děti co nejrychleji vrátily do vlastní rodiny nebo aby pro ně příslušné orgány našly v co nejkratší době rodinu náhradní.**

Pokud rodič odloží dítě do baby boxu, musí být miminko okamžitě převezeno do zdravotnického zařízení a to mu musí poskytnout odpovídající zdravotní péči. Zdravotnické zařízení je zároveň povinno o odloženém dítěti neprodleně informovat místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Pokud není totožnost dítěte známá, bude případ spadat do kompetence místně příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností a obecního úřadu, **v jehož obvodu je baby box,** do kterého bylo dítě odloženo.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí zváží konkrétní situaci, zdravotní stav a věk dítěte a na základě zjištění podá podnět nebo návrh soudu na předběžné opatření, kterým se dítě svěřuje **do péče fyzické osoby** (např. žadatele o osvojení nebo pěstounskou péči zařazeného do evidence žadatelů, příbuzné osoby, apod.) **nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc či kojeneckého ústavu.** Soud také ustanoví dítěti poručníka. Zdravotnické zařízení, do kterého bylo dítě po umístění do baby boxu převezeno, provede všechna zdravotní vyšetření, která jsou nutná k založení do zdravotní dokumentace dítěte.

Pokud nic nebrání tomu, aby mohlo být dítě umístěno do náhradní rodinné péče, vyhledá příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí z evidence prověřených žadatelů o osvojení a pěstounskou péči vhodné žadatele a následně je zkontaktuje, provede s nimi pohovor a upozorní je na skutečnosti vyplývající ze zdravotnické a jiné dokumentace dítěte, na případnou absenci některých vyšetření, na možná rizika z toho plynoucí. Také je právně poučí o specifičnosti situace, kdy například rodiče dítěte dosud nevyjádřili

souhlas s osvojením a ani soud zatím neurčil nezájem o dítě, a o možnosti vrácení dítěte biologickým rodičům v případě, že by se o ně přihlásili.

Pokud je totožnost dítěte známá (např. byl přiložen rodný list dítěte, matka kontaktovala příslušné orgány sociálně-právní ochrany, zdravotnické zařízení či jiný subjekt a „identifikovala“ dítě), bude celou záležitost řešit příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností a obecní úřad **podle trvalého pobytu dítěte.**

Příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí vždy nejdříve zkontaktuje rodiče dítěte a nabídne jim spolupráci při řešení nepříznivé situace, ve které se rodina nachází. Zajistí rodičům dítěte veškerou možnou pomoc a podporu v případě, že se rozhodnou dítě si ponechat. V případě, že nebude možné zajistit návrat dítěte do jeho vlastní rodiny, zvolí příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí další postup vzhledem k možné perspektivě dítěte a jeho rodiny. Především se pokusí zajistit souhlas obou rodičů s osvojením. Pokud rodiče souhlasit nebudou a zároveň nebudou o dítě projevovat zájem po dobu stanovenou zákonem o rodině, podnikne orgán sociálně-právní ochrany dětí takové kroky, aby se dítě v co nejkratším čase ocitlo ve vhodné náhradní rodině.

Kateřina Beránková, tisková mluvčí MPSV

zdroj: <http://www.fod.cz/stranky/adopce/anonym_porod.htm#0>.

Přílohy č. 7

<http://www.novinky.cz/krimi/308185-v-dome-na-brnensku-byly-nalezeny-tri-mrtve-deti.htm>l
<http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-brno/zpravy/235229-otec-mrtvych-novorozencu-nevim-jak-to-vysvetlit-detem>/

Vlasatice (Brněnsko) *- Brněnští kriminalisté objevili ve sklepě domu v obci Vlasatice na Brněnsku těla tří novorozených dětí. K vraždě se přiznala jejich matka, která vychovává dvě další děti školního věku. K činu ji údajně donutila finanční tíseň. … Včera večer našli policisté ve sklepě jednoho z domů ve Vlasaticích těla tří novorozenců, jejich matka se k vraždě přiznala. Motivem činu byla neutěšená životní a finanční situace. Rodina má dvě další děti školního věku. Jedno je aktuálně v péči otce, o další se stará babička. "Ani nevím, jak to mám vysvětlit dětem. Řekl jsem jim, že maminka s námi dlouho nebude," uvedl otec rodiny. Žena své chování před rodinou tajila.*

Podle výpovědí sousedů si místní žádného těhotenství nevšimli. Třicetiletá žena nosila často neforemné oblečení. Dokonce i otec dětí popřel, že by věděl o jiném stavu své manželky. "Nepoznal jsem to. Nedokážu pochopit, proč se to stalo. Proč to udělala," ptal se zdrcený muž. Sám dnes uvedl, že netuší, co bude s rodinou dál.

<http://www.novinky.cz/krimi/299809-mrtve-novorozene-nalezene-u-rybnika-prislo-na-svet-zive-potvrdila-pitva.html>

Havlíčkův Brod: …*12. dubna kolem šesté hodiny odpoledne náhodný chodec poblíž lesní cesty u rybníka Drátovec v Perknově, místní části Havlíčkova* Brodu…(v nemocnici, vzdálené cca 1 km je od listopadu 2013 babybox)

<http://jihlava.idnes.cz/matka-tajila-tehotenstvi-mrtve-dite-odlozila-v-igelitce-u-rybnika-1c1-/jihlava-zpravy.aspx?c=A131111_120304_jihlava-zpravy_mkk>

Havlíčkův Brod:*Objasněno. Mrtvé novorozeně dala k rybníku matka, těhotenství tajila,* 11. listopadu 2013 12:15, aktualizováno 12:57

Policie objasnila případ vraždy novorozeněte, jehož tělo nalezl náhodný kolemjdoucí letos v dubnu u rybníka Drátovec nedaleko Havlíčkova Brodu. Jednadvacetiletá matka dítěte, která má život novorozeněte na svědomí, těhotenství i porod tajila. Za vraždu dítěte jí hrozí až výjimečný trest.

Z vraždy novorozené holčičky byla obviněna jednadvacetiletá matka dítěte*, která v době porodu* bydlela *v Havlíčkově Brodě. Dříve pracovala jako dělnice.*

"Na základě podnětu jsme se dopátrali k jednadvacetileté ženě, u níž bylo podezření, že byla těhotná. V pátek jsme ji zadrželi, do noci jsme prováděli výslechy a v sobotu po poledni nám expertíza DNA potvrdila, že je matkou dítěte," uvedl kriminalista Pavel Kubiš.

Ženu policie obvinila z vraždy dítěte a hrozí jí 15 až 20 let za mřížemi, případně i výjimečný trest. Okresní soud v Hradci Králové *jí poslal do vazby. Na soud si počká ve vazební věznici v Hradci Králové.*

Těhotná žena nebyla evidovaná u lékaře ani na gynekologických prohlídkách. Porod i to, že je těhotná, tajila i před svým tehdejším přítelem.

Dítě žena porodila sama doma. Podle pitvy přišla na svět životaschopná holčička, která dýchala. Miminko bylo po porodu uškrcené, nebo udušené. "Je možné, že bylo uškrcené pupeční šňůrou," nastínil Kubiš.

S přítelem odnesli tělíčko v taškách k rybníku

Proč matka své dítě zavraždila, vyšetřovatelé dosud tají. "Motiv činu nebudeme zatím komentovat. Okolnosti, které jsme dosud zjistili, musíme *nejprve prověřit," pravil kriminalista.*

*Žena s přítelem po porodu mrtvé dítě odnesla zabalené ve dvou igelitových taškách k rybníku na severním okraji Havlíčkova Brodu (*více o případu čtěte zde*). Policie však zatím nemá poznatek, že by v případu přítel ženy figuroval jinak, než jako svědek. "Jeho roli v případu budeme dále prověřovat. Podle dosavadních zjištění by mohl být podezřelý pouze ze spáchání přestupku proti pohřebnictví," poznamenal náměstek policie na Vysočině Pavel Peňáz.*

Podle kriminalistů totiž nejspíše nevěděl, že dítě po porodu žilo.

"Mladík se na vraždě dítěte nepodílel, dokonce ani pravděpodobně nevěděl, že dítě jeho přítelkyně zavraždila. Žil v domnění, že se holčička narodila již mrtvá," potvrdil Kubiš.Kubiš i Peňáz konstatovali, že to bylo dosud jedno z nejsložitějších vyšetřování násilného trestného činu na Vysočině.

"Nedalo se vyloučit vůbec nic. Měli jsme profil DNA matky, protože ale nebyla dosud trestaná, neměli jsme její vzorek z dřívějška v databázi. Matkou mohla být žena místní, ale i třeba odkudkoliv v republice nebo cizinka," přiblížil Pavel Kubiš.

<http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/krimi/policie-nasla-v-lesiku-u-olomouce-dva-mrtve-novorozence_271609.html>

Olomouc: *Kriminalisté nalezli v Pasece na Olomoucku dva mrtvé novorozence. Příčinu jejich smrti zatím neznají. "Na případu intenzivně pracují," řekla krajská policejní mluvčí ....V Olomouckém kraji je to tento měsíc už druhý případ, nedávno mrtvého novorozence našli na Šumpersku. Tělíčka ležela podle informací ČTK blízko u sebe. Je možné, že v lese u Paseky byla už delší dobu. "Nešlo o čerstvě narozené novorozence, ale zase tam příliš dlouhou dobu neležela. ...Na Šumpersku i na Olomoucku, kde se tělíčka novorozenců našla, přitom fungují babyboxy. V obou případech jsou umístěny v nemocnicích, v šumperské a v olomoucké fakultní nemocnici.*

<http://www.bizinet.cz/nemocnice>.19. 4. 2013

Litoměřice: *Litoměřická policie hledá ženu, která přinesla v tašce do místní nemocnice novorozeného chlapečka a odložila ho na záchodcích. Tam ho našla zdravotní sestra. Dítě se tak zdravotníkům podařilo zachránit…. Místo teplé postýlky a láskyplného objetí skončil novorozený chlapeček v nepohodlné červené tašce na záchodech v litoměřické nemocnici. Zatím neznámá žena dítě opustila pár hodin po porodu. Ve špitále je přitom od roku 2010 babybox!*

<http://prostejovsky.denik.cz/z-regionu/v-novem-maline-nasli-v-potoce-mrtveho-novorozence-20130520-aaml.html>

Šumperk: *Tělo mrtvého novorozence bylo nalezeno v sobotu 18. května odpoledne v NovémMalíně nedaleko tamní pekárny. Tělíčko dítěte bylo uloženo v igelitové tašce, kterou místní důchodce vytáhl z potoka. Policistům se podařilo najít matku novorozence. Kriminalisté mají podezření, že dítě zemřelo krátce po porodu násilnou smrtí. Mohlo se ale také narodit mrtvé. ... V Šumperku přitom od roku 2009 funguje baby box, který má sloužit matkám v těžké životní situaci. Do schránky mohou dítě odložit anonymně, aniž by jim hrozilo trestní stíhání. Babybox, který se nachází hned*

u vchodu Šumperké nemocnice, je napojen na novorozenecké oddělení. Po jeho použití tak zdravotníci okamžitě dostanou alarm. Zatím v něm byly nalezeny tři děti. Podle zakladatele babyboxů Ludvíka Hesse se ale podobným tragediím jako v Novém Malíně zcela zabránit nedá. Naposled se stejný případ stal 10. května nedaleko Havlíčkova Brodu. Tam byla igelitová taška s mrtvým novorozencem nalezena u rybníka. Po matce dítěte policie stále pátrá.

<http://aktualne.centrum.cz/domaci/regiony/karlovarsky/clanek.phtml?id=78459>

Cheb: *V Chebu bylo v pondělí odpoledne v ulici Matěje Kopeckého nalezeno v kontejneru na odpadky novorozené dítě….Bylo naživu, policisté jej odvezli do nemocnice. Pátrají po svědcích, kteří viděli v ulici něco podezřelého, řekl krajský policejní mluvčí….V Chebu je přitom v areálu nemocnice babybox na odložené děti* [355]

Příloha č. 8

<http://www.bizinet.cz/clanek/michala-jsem-do-babyboxu-dala-z-pomsty-uradum-rekla-matka-33128>

Chomutov: *Matce, která odložila půlroční dítě do babyboxu v Chomutově a po dvou dnech se o něj přihlásila, chybí zřejmě mateřský cit, konstatoval to psychiatr. V minulosti brala drogy.Pak si to ale rozmyslela a o chlapce se přihlásila.*

Michalova matka nemá lehký život. V minulosti brala drogy a otec chlapce je ve vězení. Má další tři děti, o které se stará její bývalý manžel. V rozhovoru s reportérem TV Nova uvedla, že Míšu opustila ze msty úřadům a soudům. Ty totiž tvrdošíjně viní za svůj zpackaný život. "To byl i způsob vzdoru, bych řekla já," uvedla důvod. Na svou obranu řekla, že Michala nezanedbávala. "Do babyboxu jsem mu dala stravu za 1200 korun. Dala jsem mu tam kapičky. Byl pěkně čistej," řekla reportérovi.[356]

[355] Všechny zprávy jsou dostupné na zpravodajských serverech

[356] Všechny zprávy jsou dostupné na zpravodajských serverech

Příloha č. 9

<http://www.tyden.cz/tema/tomu-dite-vzala-tomu-dite-dala_739.html#.Uo_M7tfhaP9>

„...Matka tří dětí pracovala přes den v továrně, večer po brigádách. Jinak by vysoký nájem nezaplatila. A za této situace jí gynekolog oznámil, že je navzdory antikoncepci v pátém měsíci těhotenství. Žena začala počítat: životní minimum pro pět lidí je 14 700 korun, nájem za byt devět tisíc. S necelými šesti tisíci se vyžít nedá. Kolem sebe neměla nikoho, kdo by jí pomohl. Matka na ni po rozvodu zanevřela. Partnerovi rodiče stáli o jediné - mít u sebe vnoučka Kubu, pokud možno nastálo. I sedmnáctiletá dcera jí říkala: „Mami, tohle nezvládneme.“ „Rozhodla jsem se, že dám dítě k adopci,“ vypráví žena. „Někam, kde se bude mít dobře.“

Mateřské pudy ale nakonec zvítězily nad strachem z budoucnosti a žena si desetidenní Janičku z porodnice odnesla. O tři týdny později přišla krize: „Kuba dostal virózu, probrečel celou noc. Nemohla jsem ho ani pochovat, jak hrozně mě bolela jizva po císařském řezu. Zhroutila jsem se. Kamarádka mi našla na internetu adresu baby boxu. Jela jsem tam ještě ten večer.“

Z baby boxu v pražském Hloubětíně putovala Jana - tehdy třetí tam odložené dítě - do zařízení Klokánek Fondu ohrožených dětí Marie Vodičkové. Ta už pro ni měla připravené nové rodiče.

Baby box - past na dítě

Prosadit baby box - vyhřívanou schránku na odložení dítěte - se Marie Vodičková snaží už léta. Povedlo se to ale až loni. První vznikl v GynCentru v pražském Hloubětíně, druhý funguje v brněnské Nemocnici Milosrdných bratří. Ludvík Hess, ředitel nadace Statim, která schránky provozuje, se dal slyšet, že jeho snem je zřídit jich u nás alespoň dvacet.

Vodičková a Hess prosazovali baby boxy s přesvědčením, že ubude novorozenců, které matky pohodí nebo zabijí. „Jak ukazují německé zkušenosti, baby boxy počet těchto dětí nijak neovlivnily,“ nesouhlasí František Schneiberg z Ústavu sociální medicíny a veřejného zdravotnictví. Vyhledat baby box je totiž pro takto rozvrácenou matku příliš složitý a racionální úkol.

Skutečným cílem některých zdejších propagátorů baby boxů je něco jiného: co nejdříve a co nejdůkladněji odstřihnout matku od dítěte a tím usnadnit jeho předání náhradním rodičům. Podle našich zákonů může totiž matka - i když před porodem i po něm souhlasí s adopcí (osvojením) - dát konečný souhlas až po šestinedělí. Až do jednoho roku věku dítěte je pak možné osvojit ho pouze zrušitelně - rodiče figurují v rodném listě dítěte. Roční lhůta má chránit nejen biologické rodiče, ale i zájemce o adopci - pro případ, že by vyšla najevo nějaká vrozená vada dítěte nebo život s ním budoucím rodičům z nějakého důvodu nevyhovoval. Teprve po roce věku dítěte je možné změnit adopci na takzvaně nezrušitelnou - do rodného listu jsou zapsáni adoptivní rodiče.

Většina matek během tak dlouhé doby změní svůj názor. „Devět z deseti žen, biologických matek, které původně souhlasily s předáním dítěte do adopce, své rozhodnutí do roka věku dítěte zrevidovalo a vzalo si je domů do vlastní péče,“ popisuje zkušenost Dětského domova v Ostravě -Zábřehu jeho ředitel Zdeněk Novotný. Zatímco pro ředitele domova je to pádný argument proti baby boxům, pro Hesse, spolupracovníka Vodičkové, naopak argument pro.

Účinně „odstřihnout“ matku hned ve chvíli, kdy položí dítě do baby boxu, chce ale jednu věc: aby tam spolu s ním nedala také jeho rodný list. Když dítě není anonymní, požívá totiž matka všechna výše zmíněná práva. Ludvík Hess by proto rád viděl, kdyby ženy, které uvažují o svěření svého dítěte do adopce, rodily anonymně.

Janina matka je dnes šťastná, že rodný list k dceři přibalila. Má ji totiž zase u sebe a na baby box vzpomíná jako na zlý sen. Stačilo přitom vlastně málo. Pomohly jí sociální pracovnice libereckého magistrátu: „Přišly za mnou, abych si to ještě rozmyslela. Prý jsem báječná matka a nemusela bych psychicky unést, kdybych dceru dala pryč.“ Janu nechala na jejich radu převézt z Klokánka do libereckého kojeneckého ústavu, aby k ní měla blíže a mohla ji navštěvovat. Vysvětlily jí také, že až do konce šestinedělí má na konečné rozhodnutí čas. A nabídly sociální dávku, příspěvek na bydlení. „Vyspala jsem se, odpočinula si,“ říká žena se spící holčičkou na prsou. „A řekla si - já to zvládnu.“

Příloha č. 10

Schránky na odkládání dětí, tzv. Babyboxy
Stanovisko k návrhu na zřízení schránky pro odkládání dětí
Doc.MUDr. Jiří Dort, Ph.D., MUDr. Jana Tytlová, Primář MUDr. Jiří Liška, CsC

1. Situace žen s nechtěným těhotenstvím:

Porodnická pracoviště v ČR jsou připravena poskytovat rodičkám přiměřenou diskrétnost v souvislosti s porodem při zachování bezpečnosti odborně vedeného porodu ve zdravotnickém zařízení. Každá těhotná žena v ČR bez ohledu na národnost, pojištění či finanční možnosti má možnost porodit dítě bezpečně ve zdravotnickém zařízení.Postoje současné společnosti ke svobodným matkám a jejich dětem jsou zcela benevolentní a podporující. Schránky na odložené děti měly kdysi opodstatnění v daleké minulosti. Zahraniční zkušenosti ukazují, že existence baby boxů nesnížila počet zabitých novorozenců, protože jde o jiný typ žen, které jednají v duševní krizi, v afektu a zkratkovitě.Ve Francii a Velké Británii jsou schránky na odkládání dětí zakázány, v Německu již některé případy šetří kriminální policie.

Potřeba zřizování schránek pro odkládání dětí tedy ve skutečnosti není. Dosavadní zkušenosti navíc ukazují, že nezabrání zabití novorozenců. Ponížením dítěte na úroveň věci,které se lze snadno zbavit, mohou dokonce k zabití dítěte vést!!!

2. Situace dítěte odloženého do baby boxu:

Odložení novorozence do schránky je dle platné legislativy trestný čin opuštění dítěte.Zákon o rodině nezná institut nalezeného dítěte. Stanoví, že matkou je žena, která dítě porodila. Dítě odložené do schránky má tedy matku, která se o ně kdykoli může přihlásit, a proto nelze očekávat, že by se situace odloženého dítěte mohla rychle vyřešit např. adopcí. A jestliže se přesto podaří dítě umístit v náhradní rodině, je nejasné, zda

bude anonymita dětí vložených do schránek vratná či nevratná. Existence schránek na děti dále snižuje odpovědnost rodičů ke svým dětem.

Dítě odložené do schránky je zcela bez anamnézy, což je problém medicínský, právní a lidský. Je tím porušen článek 7 Úmluvy o právech dítěte, který stanovuje právo dítěte znát svůj původ, právo dítěte na péči svých rodičů i právo dítěte být kojeno. Tajný porod v nevyhovujícím prostředí bez odborné pomoci je pro dítě rizikový z hlediska poškození nebo dokonce úmrtí.

Dítě nemá rodné číslo, tedy ani zdravotní pojištění. Není jasné, kdo uhradí zdravotní péči.

Nelze zabránit účelovému odložení nemocného dítěte cizinců, dítěte s vrozenou vadou apod. Na vrcholu možného zneužití neznámého dítěte bez rodičů stojí možnost užití dítěte jako dárce orgánů. Evidence dětí odložených do baby boxů totiž chybí. O nálezu dítěte v baby boxu má být neprodleně informován orgán sociálně právní ochrany dítěte a policie.

Odložení dítěte do schránky hrubým způsobem porušuje práva dítěte dle Úmluvy o právech dítěte, v ČR platné. Jedná se o trestný čin, napomáhání k trestnému činu je také trestné.

3. Ponižování lidské důstojnosti dítěte

Dítě se od počátku snaží zjistit, proč se právě jeho rodiče zachovali k němu tak jak se zachovali a toto kvalitu jeho života velmi snižuje. Neznalost svého původu u dítěte je velmi silným faktorem v případech suicidálního chování a záměrného sebepoškozování. Etické dilema je v nízké kvalitě života takového dítěte. Identita dítěte je často záchytným bodem pro uzdravení psychiky dítěte. Neznámá vlastní identita má vliv na nepříznivý vývoj dítěte a jeho setrvání v ústavních zařízeních.

Obraz člověka, hodnota dítěte je baby boxy potírána a bagatelizována, vede ke snižování odpovědnosti za život dítěte. Děti jsou v Česku odkládány příliš snadno, Česká republika vede v počtech odložených dětí. Rodině by se mělo spíše pomáhat, aby se o dítě mohla postarat.Babybox se v některých případech stal prostředkem vyřizování partnerských sporů rodičů.

4. Ostatní rizika

Umístění neznámého dítěte, které bylo odloženo do baby boxu, na novorozeneckém oddělení představuje hrozbu zavlečení neznámé infekce a nákazu současně hospitalizovaných novorozenců.

Z hlediska osvojení dítěte z baby boxu se ukazuje, že je-li v dokumentu zmíněno„nejmenovaný“, „neznámí rodiče“, je to „neznámo“ děsivé pro osvojitele, kteří neví, co od dítěte očekávat.

Zřizování baby boxů je lehkovážné chování, které by stát neměl podporovat.

Schránka na děti představuje dále kromě jiného i rizika pro dítě z hlediska technické stránky. Ačkoli slouží k odkládání dětí, nemá příslušný atest a nesplňuje tedy požadavky kladené na zdravotnický prostředek. Má atest jen za nic nezodpovídající nadace Statim, nevedené pracovníkem zdravotnictví, ale chovatelem koní. Při jakémkoliv problému však zodpovědnost nese provozovatel, tj. například vedení polikliniky a odborný zdravotnický zástupce.

Z výčtu technických funkcí schránky (tj. topení, větrání, bezpečnostní zámek) plyne reálné riziko poškození dítěte při jejich poruše např. podchlazením či přehřátím, udušením apod..Schránka nemá totiž přívod kyslíku a při uložení hypoxického dítěte

během několika minut může dojít k nezvratnému poškození dítěte či přímo udušení dítěte. Dítě krátce po narození bývá podchlazené a musí se zahřívat jen velmi pomalu. Zde se však dítě ve schránce nekontrolovaně "upeče" při T 37 st., a tím opět může být poškozeno.

Nelze bohužel vyloučit ani to, že do schránky vložené dítě může být v následujícím okamžiku jinou osobou opět vyzvednuto a zavlečeno za účelem prodeje nebo dokonce ve světle informací z médií nelze zcela vyloučit ani možnost zneužití jako dárce orgánů pro transplantaci, jak se nedávno objevilo na nedalekém Balkáně.

Každý, kdo umožňuje zřídit a provozuje tuto schránku na odkládání dítěte, musí počítat s nemalými provozními náklady nutnými pro technický chod schránky, ale také k zajištění další péče o dítě. Jelikož odložené děti nemají zdravotní pojištění, budou náklady na zdravotní péči o dítě vymáhány na provozovateli. Nemá-li provozovatel vlastní lůžkové zařízení pro novorozence, je nezbytné tuto péči si předem smluvně zajistit.

Novorozenecká oddělení nejsou zařízena na protiepidemickou izolaci potenciálně infikovaného neznámého dítěte. Vedeny ochranou řádně hospitalizovaných dětí a zájmem jejich rodičů nevystavovat jejich děti riziku neznámé infekční nemoci nebudou novorozenecká oddělení ochotna dítě z babyboxu přijmout.

Provozovatel musí počítat s odpovědností za případné nálezy dítěte nemocného, malformovaného, ale také s trestní odpovědností v případě nálezu mrtvého dítěte.

Za poškození dítěte vlivem technické závady schránky, která nesplňuje parametry zdravotnického prostředku, ponese přímou právní odpovědnost provozovatel.

Již samotné provozování schránky k odkládání dětí může být chápáno jako nabádání k trestnému činu opuštění dítěte.

Nález dítěte ve schránce je nutné ohlásit Policii ČR a OSPOD. Sdělení informací dalším osobám znamená porušení zákonné sociálně právní ochrany dítěte.

Na základě jednání, které proběhlo v roce 2010 na Úřadu vlády ČR k otázce babyboxů za široké účasti desítek lékařských a nelékařských odborníků z oblasti péče o dítě a jeho závěrů lze v budoucnosti předpokládat zákaz dalšího zřizování a naopak postupnou likvidaci schránek na děti.

5. Závěr

Možnost odložit nechtěné dítě do baby boxu je nehumánní a snižuje důstojnost dětí na úroveň věci, současně se jedná o trestný čin. Zřízení a provoz baby boxu může být spojen s mnoha zdravotními, etickými, technickými a právními problémy.

Dle stávající legislativy matka či oba rodiče mají dostatek možností jak svěřit nechtěné dítě do náhradní výchovy.

Lékaři příslušných odborností, zabývajících se péčí o dítě, a odborné lékařské společnosti (Česká neonatologická společnost, Česká pediatrická společnost, Společnost sociální pediatrie) proto zřizování baby boxů odmítají, stejně jako dětští psychologové a pracovníci sociálně právní ochrany dítěte.

leden 2011

Příloha č. 11

Počet vražd spáchaných v letech 1974 - 2007

Rok	Celkový počet	Novorozených dětí
1974	151	**16**
1975	137	**14**
1976	114	**9**
1977	101	**11**
1978	120	**13**
1979	130	**12**
1980	124	**5**
1981	135	**7**
1982	161	**21**
1983	173	**12**
1984	147	**15**
1985	142	**12**
1986	129	**12**
1987	139	**12**
1988	100	**1**
1989	126	**5**
1990	212	**7**
1991	194	**9**
1992	258	**8**
1993	278	**6**
1994	286	**4**
1995	277	**3**
1996	267	**4**
1997	291	**3**
1998	313	**1**
1999	265	**4**
2000	279	**6**
2001	234	**1**
2002	234	**1**
2003	232	**3**
2004	227	**0**
2005	186	**0**
2006	231	**2**
2007	196	**0**

zdroj: MAREŠOVÁ, A. a kol. *Kriminalita v roce 2007*, Praha: IKSP, 2009. s. 110.

Grafy:

Graf č.1

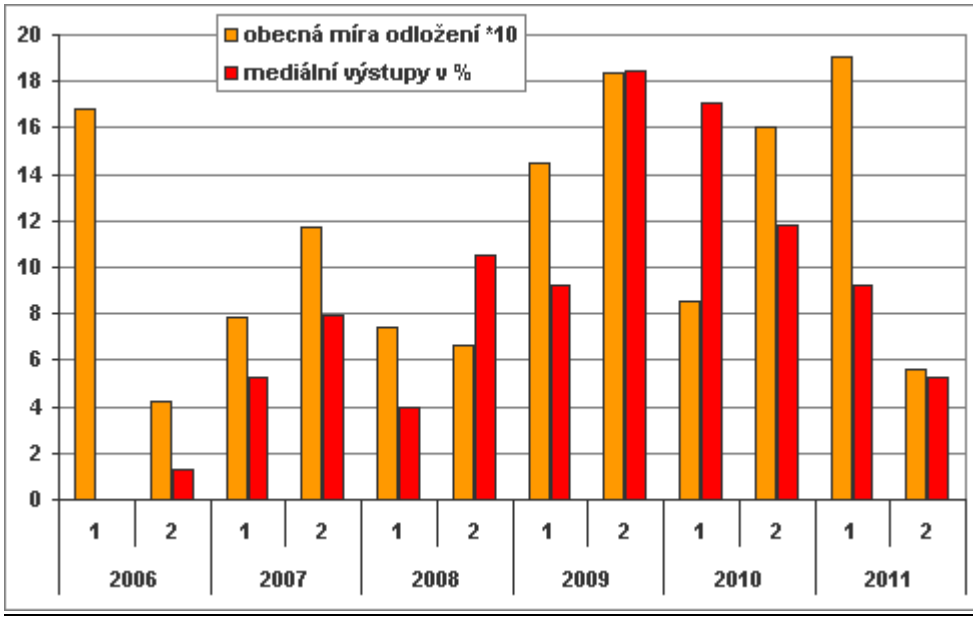

Graf č. 2

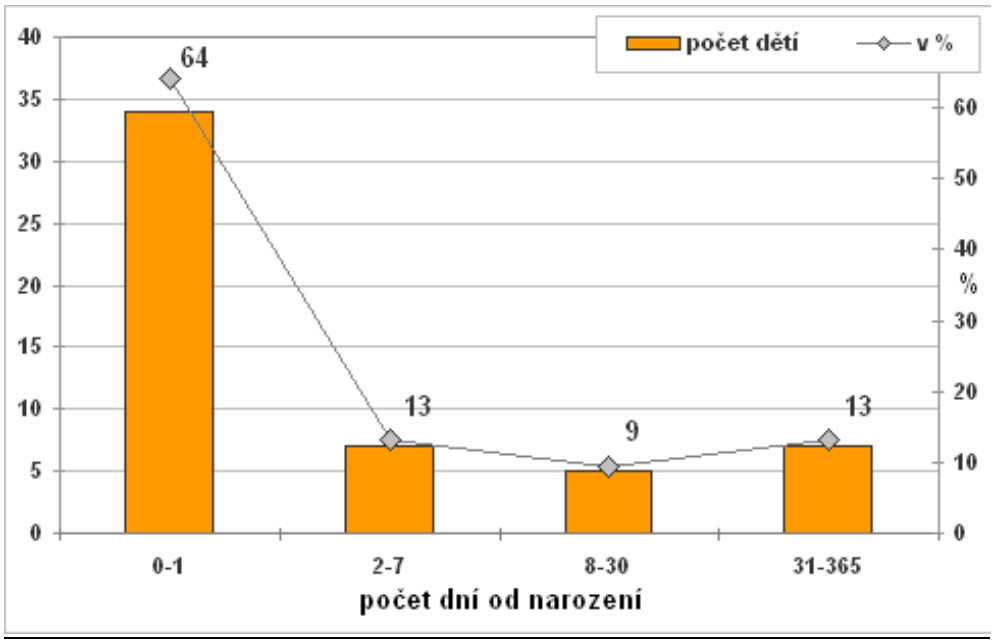

zdroj:Baby boxy v analytickém kontextu, (12. 7. 2011) [2013-07-12] <http://www.demografie.infocz_detail_clanku&artclID>.

Graf č. 3

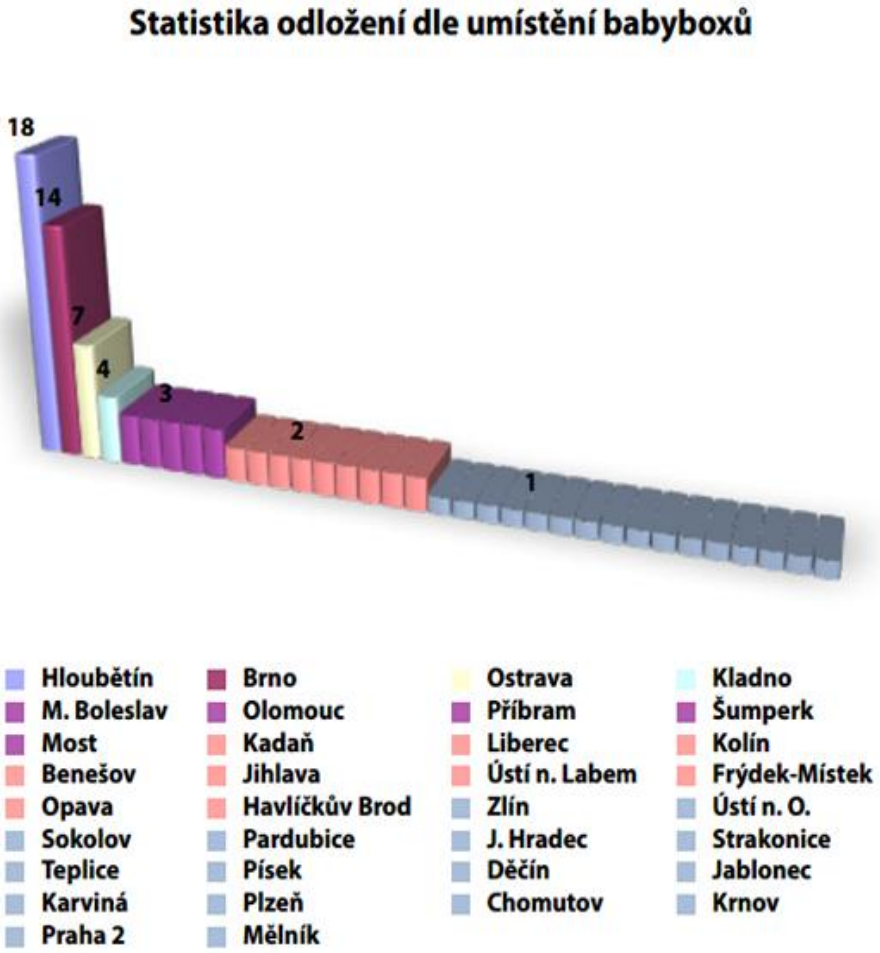

zdroj: iDNES,23. Září 2013, dostupné na: <http://zpravy.idnes.cz/hess-babyboxy-a-blizici-se-ste-miminko-dxm-/domaci.aspx?c=A130920_095455_domaci_ael>.